

AHSEN-İ TAKVİM

AHSEN-İ TAKVÎM

2

Halil İbrahim GENÇ

AHSEN-İ TAKVİM

AHSEN-İ TAKVİM

"Allah göklerin ve yerin nurudur". İnsan ise üzerinde rabbi olarak bulunan Allah ile gökleri ve yeri kucaklayan, Allah'ın ayet-el kürsüsüdür.

8 Ocak 2015, İstanbul

AHSEN-İ TAKVİM

AHSEN-İ TAKVİM

“Allah, göklerin ve yerin nurudur” ayetini nasıl anlamamız gerekir?

Ayette geçen nur kavramı her ne kadar nesnel olgusal bir durumu ifade etse de nurun Allah olduğu ifadesi sebebiyle, nurun hem fiziksel hem de şahıs olarak varlıksal düzeyde iki mahiyetinin bulunduğunu idrak etmekteyiz. Bununla beraber nurun mahiyeti itibarı ile Allah olması dahilinde yer (arz) ve göklerin tözü (cevheri) olduğunu da ayette ifade edilen anlam üzeri anlamaktayız.

Allah’ı göklerde bilen ve bu biçimde tenzih düzeyinde bilincini işleterek inanan için, bu ayetin ifade edeceği anlam, Allah’ın yeri ve gökleri aydınlatıcı ve ayakta tutucu kudreti olduğudur. Günü aydınlatan da O’nun nurudur.

Genelde öznel olarak Allah’ın şahsını (zâtın) nesnellikten soyutlayıcı ama nesnel olarak da dilde ifade edilen kavramlar düzeyinde temsilde indirgemeci düşünen bu bilinç tipi yapısallığına sahip kişiler için nur, temsili bir kavramdır ve her türlü düzeyde -aydınlatıcı olan içeriğinde anlaşılır ve ifade edilir. Kur’an’ın birçok ayetinde nur kavramının temsili -sembolik düzeyde kullanıldığına da tanık olunur.

“Size bir nur indirdik” denilirken ‘nur’ ile Kur’an-ı Kerim’in kast edildiğinin anlaşılmasını örnek gösterebiliriz. Böyle olsa da **“nur indirdik”** denilirken aynı zamanda gerçekten fiziksel olarak nurun

AHSEN-İ TAKVİM

indirildiği de hiç aklımıza gelmez. Bu da temsiller üzerinden kastedilenin yoruma bağlı olması sebebi ile gerçekliği -teveli- ile anlaşılamayacağını bize gösterir.

Elbette ki insanlık adına çeşitlilikte farklılık arz eden fikirler tinde gelişim adına önem arz eder. Bununla beraber tinde gelişim adına çok yönlü düşünebilmek ve değerlendirmeler sonunda doğru yargılarda bulunmak için farklı fikirlerin doğuşu zorunludur.

Bununla beraber yorumların hangi bilinç tipi düzeyinde yapıldığı da yorumlanan durumun yorumlanış biçimi ile beraber insanın, tinde bulunduğu -düzey veya mertebeyi- safhayı bizlere gösterir.

Herhangi bir durumu anlamak, bulunduğumuz bilinç tipi ve bu doğrultuda gerçekleşen anlayış biçimine göre farklılık gösterir. Yetkin bir değerlendirme yetisi edinmek için ise ilkeye bağlı olarak farklılıkları görmek gerekir.

Ayeti nasıl okumamız gerektiği varlıksal, ussal -mantıksal/ rasyonel- ve tinsel düzeyde hangi bilinç tipinde bulunduğumuz sorunsallığı ile alakadardır. Bu bağlamda varlık, us -mantık ve tin mevzularını bilinç tipleri ile beraber anlamlı kılmamızın, ayeti gerçekliği ile anlamak adına gerekli olduğunu düşünmekteyim. Bu bağlamda Kur'an'da ifade edilenlerin de genel anlamda ussal zeminde irdelenerek anlamlandırılması gerekir.

AHSEN-İ TAKVİM

VARLIK:

Varlık, hem kavramsal düzeyde ifade bulan idea hem de biçimselliğe bağlı olarak beliren nesnellik üzerinden ilkesel mertebesine göre ussal olarak tanık olunandır. Varlık, nedeni kendi dışında bulunmayan, nedeni sadece kendinde olan olduğu içindir ki töz olarak da olması zorunlu olandır. Varlık ilmi (ontoloji), biçime içkin, muhit ve aşkın olanın ilmi olduğu içindir ki felsefe de metafiziğin düşünce alanına girer.

Tözden bahsetmekteyse eğer, kendinden dışlaşan -varlık değil ama varlıksal olan- üzerinden kendini gerçeklik alanında gösteren cevherden bahsetmekteyizdir.

Teorik olarak varlık, ilke olarak kavramda ifade bulandır ama pratik yaşamda varlıksal olan nesnellik üzerinden tanık olunması gerektir. Bu da varlığın, kendinden olan -nesnel, tekil ve tikel belirimler- üzerinden, mahiyetinde ve eylemde kendini gerçeklikte göstermesinin gereğindedir. Varlık, nedeni kendinde olan (mutlak) olduğu içindir ki kendini gerçeklikte gösterdiği öznel ve nesnel düzeyde gerçekleşen -tahakkuk eden- her durum, gerçekliğini deneyimlediği olgular olarak kendinde görülürler.

Varlığın mahiyetini -kendiliğini- sorguladığımızda öznel ve nesnel düzeyde bulunması gerektiğini kendisinde tahakkuk edenler üzerinden ussal olarak görmemiz gerekir (vahdetine vahidiyeti üzeri tanık olmak gerekir). Böyle olsa da varlığın mevcudatta gizilde içkin durması sebebiyle varlığın kendisinde görünenler, nesnellikte/ biçimsel durumda bulunmalarından sebebiyet varlığın mahiyet bilgisini vermekten daha çok (benzeri olmadığından dolayı/ muhalefetün lil havadis) var olduğunun (vücut/ varlık olarak var olduğunun) bilgisini verirler. Mevcudat

AHSEN-İ TAKVİM

üzerinden ussal olarak görünen o ki varlıksal olanın zeminde varlıkta oluş bulmasıdır. Mevcudun -olanın- varlık zemininde belirirken varlığın gizilde (gayb/ kendinde) durmasına sebep olduğuna da ilke gereği tanık olunur (Vahit). Bununla beraber mevcudatın değişimdeki/devinimdeki sürekliliği varlıkta gerçeklik bulduğu içindir ki varlığın mahiyeti itibarı ile süreksiz (beka) olduğunu ve mevcudatın neden/başlangıç (kıdem) ilkesi olduğunu da gösterir. Nur ayetinden bu çıkarımları yapmak mantıksal gerekliliğin sonucudur.

Mantık gereği belirtirsek; her mevcudun kendisi ile bilinir olması sebebiyle varlığın da kendisi ile bilinir olması zorunludur. Kendisinde gerçekleşenler var olduğunun/ayet bilgisini verirler.

Mevcudatın kendi ile kaim olmaması da gösterir ki mevcudiyet varlık sahibi kendi ile kaim olan ile vardır. Bu da varlığın, nedeni kendinde olan (kıyamı bi zatihi) olduğunu gösterir.

Kur'an'da varlık olarak belirtilen, âlemlerin şahsı olarak ifade edilen, olanda gizilde (içkin) bulunurken, kendisini olan üzerinden edimlerinde gösteren özne olan Allah'tır. İlke olarak Allah, özne mahiyetinde bulunduğu gibi nesnel durumda kendisini nur olarak ifade etmektedir. Nur her ne kadar nesnel bir olgu olarak ifade edilse de bu durumdan özdek mahiyetinde nesnellığın değil, öznelliğin -şahıs olarak kendiliğin- nesnesi anlaşılmalıdır. Ayette de bu net bir biçimde ifade edilmektedir.

Varlık olarak Allah, şahsı ile özne, bulunduğu durum (nitelik) itibarı ile de nur olması öznel nesnellğinde bulunur. Nesnellik kavram olarak tanık olunabilen olgusalılığı işaret eder. Bu bağlamda Allah'ın nur mahiyetine tanık olunabileceğini belirtmek gerekir. Nur günümüzde enerji fiziği ile bilimde tanık

AHSEN-İ TAKVİM

olunan ve erenlerin de keşfi olarak tanık oldukları olgusal bir gerçekliğe sahiptir.

Nur, hareketin kendisi olarak enerji olan değil, doğası gereği hareketin sebebi olan cevher olarak enerjik olandır. “**Göklerin ve arzın nuru**” ifadesi ile töz olarak nurun yerin ve göklerin var oluşuna sebep olduğu, ayrıca yer ve göklerde harekete bağlı olarak gerçekleşenler üzeri ilke düzeyinde tanık olunanın nurun kendisi olduğu anlaşılır. Başka bir deyişle de yer ve gökleri kendinden var eden cevher olarak Allah’ın, yer ve göklerdeki hareketin kaynağı ve hareket üzerinden tanık olunan varlık olduğu gerçeği dile getirilmektedir.

Özne, mahiyeti itibarıyla var olanda gizil durur. Var olandan eylemleri üzeri görünür (dışlaşır). Doğada hareket, duyarlar ile algıda nesnel bir olgu olarak görülse de varlıksal düzeyde öznel olgusal bir durum olarak gerçekleşir. Özneye doğada edimde tanışızdır ama kendilik olarak mahiyetine tanıklığımız insanın kendine dışsal olarak gerçekleşecek bir durum değildir. Özne olarak varlık kendi gerçekliğini sadece kendinde deneyimler. Allah varlık olarak zorunlu olan olduğu içindir ki özne mahiyetinde “Kendi”liğini, insan, yalnızca kendinde kendiliği olarak deneyimleyebilir. Bu da özne olarak Allah’ın gerçekliğini insanın kendi şahsında araması ve deneyimlemesi gerektiği anlamını taşır.

Deney, gözlem süreci sonucunda varlık bilgisi edinilemeyen ve tinsel düzeyde de deneyimlenerek bilgisi edinilemeyenin gerçekliğinden elbette ki bahsedemeyiz. Nesnellikte bilgisi edinilen evrensel olarak umumiyeti bağlar ama öznellikte bilgisi edinilen hususi olarak deneyim sahibini bağlar. Bunun için olsa

AHSEN-İ TAKVİM

gerek ki Kur'an beyanlarında genel olarak umumiyetten daha çok insan, ferd mahiyetinde birebir hitap edilen, muhatap alınandır.

Allah öznelliğinde, şahıs mertebesinde ruhun kendiliği üzerinden nuru ile elbette ki deneyimlenebilir. Bunu da birbirinden görünüşte bağımsız özde ise aynı kaynaktan –Allah'tan, nurundan- beslenen kadim bilgelerin beyan niteliğindeki ifadelerinde görmek mümkündür. Kadim bilgelik, öznel hakikatin zamansız olarak ifadeye taşındığı, tarihsel olgusalılıkta gerçekliği görülendir. Felsefi olarak da göz ardı edilmeyecek gerçekliğe sahiptir.

Bununla beraber Allah'ın varlığının gerçeklik düzeyinde deneyimlenmesinden bahsedeceksek eğer **“kullarıma yakınım, dua edenin duasına icabet ederim”** ayetini hatırlatmakta yarar vardır. Bu ayette kendisi hakkında soru sorulması üzeri Allah, sıfatları ile kendisini anlatmak yerine, dua edenin duasına icabet edeceğini belirtir. Gerçekliğinin deneyimlenmesi/ yaşanması gerektiğini ifade eder. Böylece varlıksal düzeyde mantığın gereği olarak tavırda bulunur. Çünkü duanın kabulü Allah'ın varlığının ispatıdır ve dua öznel düzeyde yapılırken kulu Allah'a yakın kılar. Duanın sebeplere aşkın kabulü sonucunda da kul rabbi sıfatı gereği ile Allah'a yakın gelmiş bulunur.

Allah'ın gerçekliği ile deneyim sonucunda karşılaşan insan için Kur'an'da belirtilen esma (isimler) denilen ilahi sıfatlar, teorik bir ifade olmaktan çıkar. Nesnel olgusalılığa aşkın olarak edimsel olgusalılıkta beliren öznelliğe, ideanın anlayışı –mefhumu- üzeri tanık olmak kaçınılmaz olur. Tasavvufta muhabbetullahı erme denilen de budur.

Allah'a öznelliğinde -ve özelliğine- tanık olmak mantığın gereği ile olması gerektir. Var olduğunun bilgisine –teorik olana-

AHSEN-İ TAKVİM

iman ile tanık olmak (ilm-el yakin); kişinin kendisine dışsal düzeyde Allah'a edimlerinde ve ürettikleri -delilleri, ayetleri üzerinden yani müessire eseri üzerinden tanık olması (ayn-el yakin) ve kişinin kendi üzerinde melekeleri ve edimlerinde görünen sıfatları üzeri rabbi olarak Allah'a tanık olması (hak- el yakin) düzeylerinde gerçekleşir. Böyle olsa da Allah'a tanık olmak bilgide teorik, nuruna deney veya gözlemsel, yaşamda ise iman ile sezgisel düzeyde anlayışa bağlı olarak deneyimsel düzeylerde gerçekleşir.

Yukarıda anlatılan mantık çerçevesinde belirtmek gerekirse; ruha tanıklık da özne olarak kişinin kendiliği, davranış biçimleri ve yaşadıkları üzerinden gerçekleşir. Bununla beraber belirtmek gerekir ki ölüm -canın (dirimselliğin) ve bedenın yitirilişi- ruhun gerçekliğinin ispatıdır. Kadim bilgelerde tecrübe edilen astral seyahatlerde ruhun, özne olarak varlığının keşfi ve zevki düzeyde deneyimsel ispatıdır. Allah'ın mutlak özne olması sebebiyle her öznenin özsel olarak Allah'a bağlı -emrinde bulunduğunu- olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

Bir olguyu anlayabilmek; ona ilkesine bağlı gerçekliğinde tanık olma sonucunda edinilen, onun bilgisi ile mümkündür. Bilgisini edindiğimiz ama tanık olmadığımız gerçeğe, anlayışını bilinçte bulamadığımız içindir ki körüzdür. Tanık olma sonucunda edinilen bilgi ile anlayışını edindiğimiz olguya ise gerçekliği ile tanık oluruz. Bunun içindir ki Allah'ı sadece kavramda bilmek veya kavram üzerinde kabul edip, etmemek ve bu doğrultudaki varlığına dayalı ifadelerin gerçeği yansıtmaması veya yansıtmaması ussal düzeyde pek anlam ifade etmez.

Bunun içindir ki bilmek, ideasına bağlı olarak içeriği ile dilde ilke diye ifade edilen kavramı kavramak -idrak etmek ile mümkündür.

AHSEN-İ TAKVİM

Kavramsal düzeyde içeriğin edinilmesi ise ilkenin bilinçte dirimsel kılınması demektir. İlke bilinçte dirimselliğini bulduğunda anlam verici olarak kavramın ifadesi olan sözcüğe gerek duymadan görüşe sebep içerikle bakışım kazandırır. Görüş ise içeriği doğrultusunda bildiğimiz ile tanık olmaktan başka bir şey değildir.

Allah'a tanık olmak, O'nun bilgisi üzeri O'nu teoride idrak etmek ve pratikte gözlemlemek ve deneyimlemek demektir. Bu da yukarıda belirtildiği gibi dirimsellikte içeriği edinilmiş anlam ile mümkündür. İçeriği ile edinilmiş dirimsel olan anlam, ruhta anlayış olarak görüşe sebep iken insanın bedende değil de ruh zemininde halk edilmesine sebeptir.

Bunu da idrak etmek için mantık ve mantıksallı idrak etmek gerekir.

Varlık mevzusu adına özet olarak belirtmek gerekirse; Varlık doğrudan tanık olduğumuzdur. Tanık olmadan anladığımızı belirttiğimiz her olgu tasarımlarımızın ve sanılarımızın - zanlarımızın- ürünü olarak gerçekten uzak, gerçeğe yakıştırdıklarımızdır. Gerçeklikte bilgisini edindiğimiz her anlayış ile de olgusal olana tanık oluruz.

Tanıklık eminlik (yakınlık) ile alakadardır. İnsanı kalben emin kılan ve aklen ikna edecek (inandıracak) olan, her türlü bilgi edinme yöntemiyle tanık olunabildir. Bu da insanda şüpheyi giderir. Şüphe, varlıkta bildiğimiz bir gerçeklik durumundan başka bir durumun gerçekliğine taşınılmasının gerekliliği olarak olması gerektir. Bununla beraber şüphe, gerçeğe karşı olmakta ise vesvese ve taassuba sebeptir. Zandan kurtuluşa sebep olmakta ise insanı gerçeğe taşıyıcıdır. Ayrıca şüphe, varlık ve varlıksal olarak gerçekliği olan her durumun üzerinde tahakkuk eden

AHSEN-İ TAKVİM

gerçeği görmeyi sağlarken, gerçeğliği olan farklı mertebe durumlarını soyutlayarak bakış açısı edinmeyi ve hayat duruşu edinmeyi sağlar. Böyle olsa da her gerçeği varlık hakikatine göre genele kıyasen yerli yerince ve ilkesel olarak da ereğe kıyasen sonuçlara göre görmeye engel olması sebebiyle eminlik ile aşılması gereken bir durumdur.

Anlatılanlar bağlamında; ayette ifade edilenleri, şüphe etmeden hakkıyla anlayabilmek için öznel nesnellikte (içerik ve biçim bağlamında) nura ve öznel olarak da nurun kendiliği olan Allah'a mahiyeti gereği tanık olmak gerekir. Ayrıca Allah'a, öznellikte belirimin nesnel olguları olan eseri hükmünde görünen yer ve gökler üzerinden, halk ettiği -kendinden dışlaştırdığı- ürünleri üzerinden de tanık olmak gerekir. Bununla beraber Allah'a, ilahi sıfat tavırlarıyla da ürettikleri üzerinden ilahi tavırları ve yasalara bağlı ilkesel harekette ussal olarak görünüşüne de tanık olmak gerekir. Böylece soru konusu olan nur ayetini hakkıyla anlayabiliriz.

Kur'an mantığına göre varlık-bilimsel (ontolojik) olan tanrı, tanrı bilimsel (teolojik) olandır da.

MANTIK:

Mantık, düşünce nesnesini gerçekliği ile bilmek için neden ilkeye bağlı olarak olmuşu, olanı, olmakta olanı, olacak olanı, süre vb. geleni erek ilkeye kıyasen bilmek için dilde düşünce kolaylığı sağlayan zeminsel -dayanaksal- düşünce biçimidir. Ussal olan herhangi bir düşüncenin mantığı sorulduğunda kast edilen, hangi neden ilkeye ve erek ilkeye bağlı olarak düşünüldüğüdür. Neden ilke, mantıklı düşünmeye etken olan ussal zemin -düşüneni düşünce nesnesine eril kılar-, erek ilke ise düşüncenin biçimsel olarak yapısallığını belirleyen etkendir -düşüneni düşünce nesnesine göre edilgen kılar-.

Neden ilkeye bağlı düşüncede bilinçte ussal olan her durum, cevap arayışında bulunarak, eldeki verilere göre soyutlamaya tâbi değerlendirilirken, erek ilkeye bağlı düşüncede bilinçte ussal olan neden ilkeye bağlı ilişkilendirmelerdeki değerlendirmeler yapısal olarak erek ilkeye bağlı olarak edinilen somut verilere göre sınıflandırılır, bilinçte konumlandırılır ve sonuç itibarı ile de bilme metotlarına doğru düşünce edimi yapısal olarak biçim kazanır. Mantık ise iç nutuk olarak yapısal olan düşüncede cevap aranıdır (her düşünce cevap arama edimi olarak bilinçte belirmez mi?).

Düşüncede metot, usun sistemli işletilmesi ile bilinçlenmeye ve düşünebilme kolaylığı edinilmesine sebeptir. Us, mantıksal olarak ilkesellikte biçim kazanan sistematik düşüncede bilinç beliriminde dışlaşarak görünür olur. Tin açısından ussal metotlar bilinç tiplerinin görünüşüne sebeptir.

Düşünce tarihinde neden ilke varlık sorunsalını, erek ilke ise iradeye bağlı olarak “ne için” sorunsalını eleştirel olarak açığa çıkarmıştır. Genel olarak belirtirsek eğer neden ilke

AHSEN-İ TAKVİM

materyalizme, erek ilke ise idealizme indirgenerek, ayrıca neden ilke üzeri başlayan hareketin her kısının **mutlak ilke** doğrultusunda erek ilkeye ilerlemesi ise ontoloji (varlıkbilim) olarak zevk edilmiştir (nur ayeti ile yapmakta olduğumuz uslamamalar da bunun dışında bir durum değildir). Bundan farklı olarak önermede bulunursak; neden ilke (**mutlak ilke**) eş deyişle töz, nesnel gerçeklik olarak öznedir -özseldir- ve erek ilke olarak da devinilendir. Bu bağlamda; kâinatın özünün şahıs oluşu erek olarak da mutlak şahsa doğru devinimi gerekli kılmıştır. Bu bağlamda insan olarak öznelikte insanın doğada belirşi, insanın her ediminde tanrısallığa doğru devinimi ve ilahi sıfatları fiillerinde göstermesi, Allah'ın kendisini öznelliğinde izhar edişine tanık olunmasıdır.

Sistematik düşünce ile bilinçte edinilen her bilgi, sistemi kuvvetlendirmeye ve daha da bilinçli olmaya doğru düşüneni sevk eder. Sistemli düşüncede önemli olan, evrenseline göre sistem edinmek ve sistemde düşünceyi edimsel kılmaktır. Bunun da gerçekleşmesi için olması gereken ise doğada görülen evrensel usun ilkelerine göre kavramlar üzeri düşünme bilmektir.

Gerçeğin belirşinin yasaları, doğa zemininde gerçekleşen sisteme bağlı olarak öznel ve nesnel düzeyde de işler görülür. Bu temel yasalar;

1. Nurun dirimsel (diri ve şuurlu) olması zemininde gerçekleşen kuantum mekaniği,
2. Doğa zemininde ve tinde net olarak beliren devinimde görülen sibernetik.
3. Doğada öz, çiftler düzeyinde çeşitlilikte tavırda belirir ve ussal karşıt belirimlerin yasalar ile denge unsurları olarak açılmış olduğuna tanık olduğundan sebebiyet

AHSEN-İ TAKVİM

(tümel, tikel ve tekil organik ilişkisi bağlamında) tinde görülen, nesnel çatışkı değil de öznel-nesnel karşıtlığının, biçim içerik doğrultusunda ussal belirimleri üzeri beliren diyalektik. Öznel-nesnel karşıtlığı ussal bir belirlemedir, varlıkta öznel ve nesnel karşıtlığa değil varlık olarak özne/öz olanın nesnel çeşitlilikte ilkesel düzeyde edimleri üzeri belirimine tanık olunur.

4. Biçimselliğin, devinimde devamlılığına bağlı olarak görülen süreksizlik
5. Holografik olarak görünüş bulan mevcudatın ve imgeye bağlı düşüncenin süreklilikte süre gelende bilginin taşınması, ayrıca biçimselliğin, bilginin ve ilkenin açığa çıkmasının zemini olması doğrultusunda sadece zihinsel düzeyde duysal algı ile sınırlı olmayan, evren neden ilkesi olarak hologram.
6. Süreksizlik doğrultusunda olacağı bakışında belirsizliği işaret eden kaos ve olasılıklar.

Dirimsel zeminde gerçekleşen kuantum mekaniği neden ilke olarak iki düzeyde gerçekliğe haizdir. Bunlar;

1. Nurun noktadan noktaya prensibinde enerji yükü ve frekansına ve çeşitli ilişki biçimine göre latif ve kesif durumlarda ilişkilenerenkeren külliyeye kadar küresellikte noktalanarak iş görmesi
2. Nurun sarmal zikzak -spiral- da diyebileceğimiz hareket prensibine haiz olması.

Bütün kâinat nurun töz olması sebebiyle bu iki neden ilke üzeri biçim bulur.

Sibernetik üzerinden doğadaki devinime bakıldığında ilk görülen biçimsel tekrarlar üzeri bilgiye haiz biçim üzerinden bilginin

AHSEN-İ TAKVİM

korunarak aktarıldığıdır. Bununla beraber doğada sibernetikte görülen her şeyin aslına iade edilerek zamansal olarak sonlu - süreksiz- olduğudur.

Diyalektik, İnsan tını doğrultusunda usta ilkeye bağılı olarak, varlıksal olan farklı mertbe düzeylerine göre hak-batıl, karşıt bağıntısında ilkesel olanın görünüşe sebep, zorunlu olandır. Her hak olan ilkenin ussal düzeyde görünüşe taşınması ve yaşamsal olarak da edinilmesi için karşıtlık ilişkisi zorunludur ve tinde gelişimin gerekliliğidir.

Varlıkta diyalektik, erek ilkeyi (tevhid ilkesini) açığa çıkaran ve erek ilkeye yaşamsal düzeyde taşıyan olması sebebiyle ara erek, bir olgu olması sebebiyle ilkeseldir. Allah, karşıtları ayrıştırarak ilişkilendirir (diyalektik), çiftlerde bütünler (çeşitlilik) ve tinde kendisini idrake taşır. Varlıkta diyalektik, yani karşıt ilişkiler üzerinden ilkesel düzeyde edimsellikte varlıksal olanın belirışı, doğa zemininde insanın tını gereği beliren tipolojik karakterler üzerinden tekrar edilerek, hak-batıl ilişkisi sibernetik düzeyde tekrarlanır/ hep diri tutulur. Spekülatif (kurgul) bakış doğası gereği, tının doğada us üzerinden tevhit ilkesinin dışlaşmasıdır. Tevhitte, dirimsel olan ilke edimlerde yaşanarak/ deneyimlenerek sonuç itibarı ile spekülatif idrak sağlar.

İnsan, tını gereği ilerleyişini, sibernetik olarak arketipleri olan karakterlerin farklı durum ve koşullara bağılı olunması ile yeniden deneyimlenmesi üzeri, bir önceki aşamadan geri beslenişli olarak diyalektiğinde bulunduğu mertbedeki hak - batıl ilişkisine göre değerlendirmeler yaparken, tarihte ve bilinçte konumlandırmalarda bulunur. Zaten tarih insanın ortak bilinci olarak ilkesine bağılı olunması kaydı ile sınıflandırdığı ve konumlandırdığı olay ve olgulardan ibarettir.

AHSEN-İ TAKVİM

Kur'an'da tarihsel karakterlerin arketipler olarak belirtilmesi ve özellikle geçmişte helak edilen kavimlerin coğrafi olarak tanık olunabileceği yakınlıklarda bulunmaları doğrultusunda ibretlik örnekler olarak gösterilmesi mantığın gereğidir. Ayrıca tarih olarak farklı kültürlerde yaşayanların ortak bilinç edinmeleri için beyan edilmeleri de mantığın gereği olarak görülür.

Diyalektik, karşıtlar ve karşıt ilişkiler üzerinden beliren ilkesel olanın anlaşılması, bilinçte belirlenmesi için gereklidir. Diyalektikte sibernetik ise karşıtlar üzerinden neden ve erek ilkeye göre karşıtların ve karşıt ilişkide beliren ilkeye göre nesnel olgusal ve edimsel olgusal olanın anlaşılması sonucunda bilinçte sınıflandırılarak konumlandırılması için gereklidir. Bununla beraber bilinçte ve ortak insanlık bilinci olarak tarihte görülen ise sibernetik diyalektik üzeri varlıksal olan değişimlere göre hep gerçekliği -hak- olan ile tinde gelişim, doğa zemininde ise ilerleyişte bulunulduğudur. Bu da gösterir ki evrensel usta mantık sistemsel olarak işlemektedir ve sistem mantık belirimidir. Buna bağlı olarak insanda mantık, usta -katmanında faaliyet gösteren-sistematiik yapısalılığa haizdir.

Doğada biçimselliğin görünüşüne sebep olan süreksizlik erek ilkeye taşıyıcı prensip olarak görülür. Varlıkta süreksizlik prensibini sibernetik devinimde gerçekleştirdiğini de göz ardı etmeden değerlendirmek gerekir. Sibernetik devinimde süreksizlik, varlık ve varlıksal olanın sorgulanışına sebeptir. Bundan olsa gerek ki Kur'an'da “**baki olan Allah'ın veçhine yönel**” denilirken zamansal olarak süreksizlikte sürekli olan varlığa dönülerek yanıtların öznel gerçekliğe göre aranması istenir.

AHSEN-İ TAKVİM

Süreksizlik ilkesi ile mutlak hakikat olan Allah ilkesinden mevcudata bakıldığında bütün mevcudatın ilinek olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda varlık sorunsalında varlığı sadece özdeğe bağlı kılmak öznellikten yoksun, mantık dışı akıl yürütmenin sonucu olarak sanıda kalmaktır. Süreksizlik harekete bağlı olduğundan, hareket ise kâinatta öznel olduğundan dolayı süreksizliğin işaret ettiği alemlerin Rabbi olan Allah'tır.

Süreksizlikle beraber görülen ise olacağın belirsizliği olarak kaostur. Varlığın sürekliliği, nesnellığın belirimine sebep yasalar ve öznel düzeyde ilkeler üzeri iş görüşü de gösterir ki varlıkta kaos yoktur. Kaos, ilinek olarak varlıkta görülen -ve kendilerine benlik atfederek kendilerini bütünden soyutlamış mevcudatın, kendi aralarındaki çoklu ilişkiler sonucunda ne olacağı değil de ilkeye bağlı olarak yasalar zemininde ilinek düzeyinde hareket belirimlerinde ne ile karşılaşacağı ve ne yapacağının kestirilememesidir.

Kaos, sonuç olarak hangi erek ilkeye doğru devinildiğini, bilinçte sorgulamanın sebebi olarak görülebilir. Hakikati göstermez ama süreksizlik ilkesine bağlı olarak hakikati –mutlak sürekli olan varlığı yani Allah'ı- ussal olarak işaret eder. Ussallıkta varlık sorunsalını sorgulamamıza neden olur.

Süreksizlikte ilinek düzeyinde gerçekleşen her türlü değişim, ilkeye bağlı olunması ile biçimsellikte bilginin aktarıldığını da gösterir. Kâinatta biçim, öznelliğe bağlı erek ilke olmaktan daha çok erek ilkenin edimde görünüşüne sebep kıvama haiz olarak taşıyıcı neden ilkedir. Erek ilke taşıyıcı neden ilke üzerinden edimde görülür ve tanık olunması sonucunda dilde ifade edilmesi üzeri iman ile tanıklıktan usa taşınır.

AHSEN-İ TAKVİM

Nesnel olarak tümeline bağlı biçimsellik, tinsel potansiyelin doğadaki dışı vurumudur. Kavramsal düzeyde içeriğin düşüncede ifade edilişi -biçime haiz olması- ise doğa zemininde insandaki tinsel potansiyelin dışı vurumudur. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki biçim ve ilineği; gerçekliğin, mevcudatın neden ilkesine bağlı olarak erek ilkesinin açığa çıkmasının sebebi olan hikmetinin görünmesinin nesnesi olması gereği ile varlık felsefesi dâhilinde irdelemek gerekir.

İnsan bilinci holografik çalışma sistemine sahipse eğer zemininde var olduğu üst bilinç olarak evrensel bilincinde holografik yapı işlevselliğine haiz olması gerekir. Bu bağlamda holografik evrende her olay ve olgunun nesnel gerçekliğinin de olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda holografik evren ve holografik çalışan bilinç üzeri belirtmek gerekir ki bilgi görsel zeminde bellekte tutulmakta ve hep ileriye doğru zamansal olarak taşınmaktadır. Sözel olarak bilginin dilde edinilmesi ise nesnel düzeyde görseline bağlı olması ve öznel olarak da erek ilkenin haiz olduğu biçim üzerinden edimde tahakkuk etmesi sonucunda bilinçte gerçeklik kazanır.

Mantıksal olan ussaldır. Ussal olan ise hem nesnel biçimsellikte neden ilkenin hem de öznel olarak edimsellikte erek ilkenin görünüşüne tanık olmaktır. Gerçek ise mantık gereği ussal olarak tanık olunanın dışında bir şey değildir. Bundan olsa gerek ki Kur'an'da "**akıl etmez misiniz?**" denilirken gerçeğe tanık olmaz mısınız denilmektedir.

Gerçek olan, varlıkta sürekli -daimî- ve varlıksal olanda ise ilkesellikte ereğine bağlı olarak sürdürülebilir -tutarlı- olandır. Varlıkta gerçeklik ilkesel olanın nesnel ve öznel düzeyde ereğine bağlı olarak tekil ve tikel belirimler -ilinek (arazi)- üzerinden

AHSEN-İ TAKVİM

edimde dışlaşması ve kendini tavırlarda gerçekleştirmesi (tahakkuk ettirmesi) sonucunda görünür.

Gerçekliğin değişmezlere -zamansızlara- bağlı olarak yasalar ve kategoriler üzeri görünüşü bilimsel açıdan bilgi edinimini, ideaların -irade ideaları olan iyilik, doğruluk ve güzellik ayrıca esma tavırlarının- tekil ve tikel ilişki bağintısında edimde ereğinde belirimi, irfan düzeyinde bilgi edinimine sebeptir. Her iki bilgi ediniminde de temel olan hikmettir. Hikmet, ereğine bağlı olarak sonuçlar üzerinden beliren gerçekliğin, ussal olarak bilinmesi ve kalbi olarak da sezgisel düzeyde keşif ile anlaşılması ve edinilen bilginin kavramsal olarak mantıkla kavranmasının sonucunda edinilen felsefi bilgi ve anlayış biçimidir. Hikmete bağlı yaşamak da insanı bilge kılar.

Varlıktaki her tikel ve tekil belirim duyular ile algıya göre nesnel olgusalılıkta ilinek (arazi, nedeni kendi olmayan,) olarak gerçekliğe sahip değişkenler olarak görülür. İlinek düzeyinde süreksizlikteki değişim, nesnel olarak biçimsellikte ve öznel olarak tavırda görünmenin gerçekliği olarak zorunlu olmandır. İlkesine bağlı olarak okunduğunda süreksizliğin sürekliliği ve ereğe bağlı olarak sürdürülebilir olarak gerçekliğinin -hak- olduğu ussal olarak görülür.

Doğada biçim, ilkesel olanın edimde tahakkuk etmesinin nedeni olarak kıvamda belirinin zorunluluğudur. Varlık kendisini ilkesellikte gösterir.

Mantıkta önemli olan, gerçeğe göre iç nutukta doğru düşünebilmek ve dış nutuk olarak gerçeği doğru kavramlar ile usta, neden ve erek ilkeye bağlı olarak değerlendirmeler sonucunda ifade edebilmektir.

AHSEN-İ TAKVİM

Soru konusu olan ayete dikkat edildiğinde; ayette geçen nurun, yerin ve göklerin neden ilkesi ve Allah'ın ise yerin ve göklerin erek ilkesi olduğu görülür. Ayrıca başta neden ilke olanın, yer ve gökler belirişi üzerinden sonda erek ilke olarak görüldüğünü de belirtmek gerekir. Ayetten nurun niteliğinin öznellik içerdiğini de erek ilkeden anlamaktayız.

Ayette; öz olarak nurun, yerin ve göklerin -varlığında kendinden olarak dışlaşma sonucunda- tözü olması doğrultusunda niteliksel potansiyeli olan özneliğini, erek ilke -Allah- üzerinden ussal olarak bilincin önüne koyması doğrultusunda görüşe sebep ifade içerdiği de net olarak görülür. Bu da ayette ifade edilenin mantıksal olduğunu gösterir.

Felsefi düzeyde mantıkta ifade netlik ve anlatılmak istenen ilkesel olarak ilişkilerinde doğru bir biçimde olmalıdır. Mantık sonuç itibarı ile bilinçte sistemsel bir yeti olarak belirlediği için sorunsal olan karmaşıklıktan çıkmak için bir araçtır ve bu yeti üzeri karmaşıklık bilinçte istenmez. Farklı ilkelere ve düzeylere bağlı olarak ifade edilmeye çalışılırken beliren anlam karmaşası taşıyan ifadelerin mantıksal olmadığına da tanık olunur. Mantıksal olanın sonucunda ifade edilenin içeriğinin edinilmesi mantığın gereği olarak gereklidir.

Genel anlamda mantığı ussal bir araç olarak sığ bir düzeyde biliriz. Böyle olsa da evrensel bilinç zemininde doğada beliren insanın zorunlu olarak her devresinde mantığa içkin biçimde oluşta seyir ettiğine tanık olabiliriz. Bu da mantığı zemin veya dayanak ilkesine bağlı olarak doğru okumamız sonucunda gözlemleyebileceğimiz bir durumdur.

Evrensel bilinçte öznel ve nesnel ilkeler doğada potansiyel olarak gizilde durur. Doğada gizilde duranın ussallıkta dışlaşmasına

AHSEN-İ TAKVİM

tanık olunur. Doğada mantık, evrensel bilinçte sistemin kendisi olarak görülür. Sistemlerde ise neden ve erek ilkeye göre her şey döngüseldir.

Döngüsel olanda yasalara veya ilkeye bağlı olarak sibernetik davranış ussal olarak bilinçli olmanın gereğidir. Bilinç zemininde öznenin ilke ve yasalara bağlı olarak edimlerde olması; olmuşun, olanın, olacağın, olmakta olanın ve süre gelenin olması gerekene doğru devindiğini gösterir. Bilinçte mantık da bu durum üzeri varlıksal -evrensel- görünür. Organik doğada bilinç zaten mantıksal işler. Bu bağlamda insan doğadaki mantığı kendinde zorunlu olarak bulur. Kur'an'da Allah, bilinç sahibi olarak olmuş olan, olan, olacak olan, ilkeye bağlı olarak olmakta olan ve nesnel olarak süregelen neden ilke ve erek ilkeler -özellikle sonuçlar- üzerinden olması gerekene göre değerlendirerek sınıflandırması ve bilinçte konumlandırması -hafız olması- ile ifadesinde mantıklı olan bilinç sahibi olarak tanık olduğumuzdur. Soru konusu olan ayette de kendisini nesnel ve öznel düzeyde anlamlı kılması da mantığı işleten ve ifadede mantığı gözetken varlık olduğunun göstergesidir.

Yer ve gökler üzerinden kendisini öz, töz, tümele için ve muhit varlık olarak tanımlaması ve kimlik olarak aşkınlıkta kendisini ifade etmesi Allah'ın mantık sıfatına sahip olduğunu gösterir. Yukarıdaki varlık bahsine dikkat edildiğinde Allah'ın, mantığın prensipleri üzeri kendisini ifade eden ve ifadesi doğrultusunda kendisine tanık olunmasını sağlayan ve yaşamda da kendisine tanık olunması gerektiği istenci ile mantığa bağlı beyanlarda bulunduğuna tanık olunur. Zaten varlık zemininde mevcudiyet bulan insandan, usta mantığın görünüşe gelmesi de mevcudiyet bulunduğu zeminde mantığın bulunduğu gösterir.

AHSEN-İ TAKVİM

Mantık her ne kadar usta sonradan edinilen gibi görünse de - felsefi düzeyde böyle olsa da- evrensel bilinçte varlıksal olarak mantığın bulunması sebebiyle insanın doğasına ait -fitri- bir durum olarak da görünür. Bilincin belli bir ilkenin dayanak edinilmesi ile her türlü olay ve olgunun değerlendirme yetisi doğrultusunda sistematik olarak işletilmesi bilinçte mantığı gösterir. Bilinçte mantık zemini üzerinden düşüncenin, neden ve erek ilkelerine bağlı olarak metot edinilerek değerlendirme yetisinde görünüşü üzeri gerçekleştirilmesi sonradan edinilendir. Felsefi olanın anlamlı kılınması da bu mantık düzeyinde tahakkuk eder.

Tarihte insanlığın sibernetik diyalektiğe bağlı olarak ilerleyişi ve ferdi olarak da insanın gelişim devrelerine bakıldığında us zemininde mantık ile ilkesel olanın edinilmesine doğru yol kat edildiği görülür.

Dayanak ilkesinden bakıldığında nesnel bilinç, öznel bilinç, ilkesel bilinç ve kolektif bilinç edinme sürecinde insanın ussal olarak bilince zemin ettiği bilinç nesnesi üzerinden mantık zemininde ilerlediği görülür. Bununla beraber ferdi olarak insanın nesnelliği -duyular ve duyular ile algısalılığı-, istençleri, duyguları, ilkeleri, usta gerçekliği -bilgiyi- kültürü ve sistemleri, bilince zemin edinerek doğal biçimde mantıksal ve tinsel bir gelişim sürecinde bulunduğu tanığıdır.

Mantıksal gelişim sebebiyle sonuç itibarı ile bilinçte zorunluluklara -nesnel ve öznel gerçekliklere- bağlı olarak ussal düzeyde dolaylı veya dolaysız düşünce durumlarında mantıklı olmak ve sistematik biçimde bilinçte mantıksal davranmak, doğal koşullanmanın gereği sebebiyle bilinçli olmanın zorunluluğu olarak görülür. Mantık bilinçli olmanın zorunluluğudur. Bu

AHSEN-İ TAKVİM

zorunluluk üzerinde edimlere ve her türlü üretime -halk etme-
bağlı olarak zamana bağlı olunması ile mekânda tinsel düzeyde
yaşam, gelişim ve doğaya kıyasen de ilerleme görünür olur.

Yunanca'da Organon (Aristo'nun mantık üzerine yazdığı kitap
serisine verdiği isim! Çünkü Aristo ya göre mantık düşüncenin
aracıdır) yani alet anlamına gelen mantık, her türlü edim ve
üretkenlikte neden ve erek ilkeye bağlı bilincin işlevinde
değerlendirme yetisi üzeri belirimidir. Bilinç ise özneliğin ve
öznenin şuurlu olduğunun göstergesidir. Bilinçli yapılan edim ve
üretimler de öznenin -nur niteliğine sahip ruhun-, sıfatlara bağlı
olarak görünüş bulmasıdır.

En yüksek biçimde varlıksal düzeyde görünüş /görüş bulmak,
mantıksal düzeyde dilde ifade edilen ile idrak -kavramak- ve
ifadenin sürekliliğinde eylemde öznel olana tanık olmanın
anlayışında -sezgisinde- gerçekleşir. Böylece insan, tinde varlık
buluşunun zeminini de edinmiş bulunur.

AHSEN-İ TAKVİM

TİN:

Tin, sözlükte ruh içeriği ile anlam bulsa da insan tözü olan ruhun, neden zemininde ereğe bağlı ilkesellikte ve bedene bağlı olarak da melekeleri üzerinden gerçekleşen edimlerinde ve ürettikleri üzeri edindikleri sonucunda kendinsin de görülen gerçekliğe bağlı oluşan bilinçli olma durumu ve bilinçli oldukları ile bilinç zemininde bir iç dünya edinişi ve iç dünyasında anlama ve hâle bağlı yaşadıkları ile nitelik kazandığı edimsel olgusalılıkta -manevi ve ruhsal olarak görülendir.

Tin dirimseldir ve ruhun diriliğine bağlı olarak ruhun yaşadıkları - ruhsal olan- üzerinden edindikleri ile bilinçte canlılığı sürekli kılar. Ruhta yaşanan -deneyimlenen- her durum tine dahildir. Tin, erek ve neden ilkelere bağlı ruhsallıkta bilinçte yaşananlar ve her türlü düzeyde bilinçte yaşananların, edim ve üretimler üzerinden görülmesi ile gerçeklikte görülür.

Bilinçte ruh, iç dünyaya -göklere- aittir. Bedende de biyolojik canlılıkta -can- ile de dünyada -yerle ilişkide edimlerde kendini gösterir. Bu bağlamda canlılığın neden ilkesi olarak görülür. Bedene kıyasen ise tinde yaşama göre her yaşadığı ile kendiliğini deneyimlemesi sebebiyle, nesnellığe aşkında duran öznel erek ilke olarak görülür.

Töz olarak nurun, öznel bir ilkeye bağlı olması ile içerikte anlam kazanması biçim olarak ruhun belirimine sebeptir. Her ruh öznel bir ilkeye haiz olduğundan dolayı bağlı olduğu ilke doğrultusunda davranışlarda -tavırlarda, edimlerde- bulunur. Bu da eyleminde ruhu, kuvvet beliriminde de görünmesi sebebiyle melek -ilkeye bağlı içerikte öznel kuvvet belirimleri- kılar. Neden ve erek ilkeye bağlı meleke edimlerinde ruh, bilinçte tinsellik kazanmaya başlar.

AHSEN-İ TAKVİM

Ruh, doğada neden ilkeye bağlı ilişkileri ve beden üzerinden yapılan her türlü üretim üzeri bilinçte, erek ilkeye bağlı içselleştirdikleri ile iç dünyanın -göklerin- öznesi olarak iç mekân edinerek tinde zemin edinir. Bu zemin, insan kimliği ile de öznellikte biçim kazanır.

İnsan iç mekânda bulunurken duyulara bağlı algılanan imkân âlemi, yer -arz- olarak kendisine dış mekân olarak görünür. İnsan, imkânlar doğrultusunda kapsayıcı ve yayılımcı olarak edindikleri üzerinden, edindiklerini iç mekânda -bilinçte- sınıflandırarak, konumlandırarak bilinçlenerek bilinç göğüne ayna olan yeri, kendisine dış dünya olarak bakışında iken nesnel gerçekliğinin dışında seyir eder. Artık ruh, spekülâtiflikte tinde kendini deneyimleyendir.

Yukarıdaki anlatıma dikkat edildiğinde öznellikte/ özsel neden ilke olarak gizilde olanın edimlerde aşıkâr olduğu, edimler ve üretimler sonucunda erek ilkeye bağlı olarak bilinçte eylem üzeri içselleştirilen her durumun, nesnel neden ilkesine bağlı olarak özsel neden ilkesinin erek ilkesini, erek ilkesinin de öznel ve nesnel düzeylerde beliren neden ilkesini dışlaşma prensibinde gösterdiği görülecektir. Bu dışlaşma prensibinde erek ilkeye göre içselleştirilenler sonucunda öznel neden ilkeye bağlı olarak özsel nesnel neden ilke üzerinden yansıtılmalı olarak bakışım bulunulması tinsel olanın spekülâtif prensibe bağlı olarak açığa çıktığını gösterir.

Metin Bobaroğlu'nun da dediği gibi spekülâtif demek; içeriği itibarı ile boş olan demek değil yansıtılmalı -aynalaşmalı- olarak görünüşe gelen demektir. Bu da biçim-içerik ilişkisinde (içeriğine bağlı olarak dirimsel olan -logos/ hikmeti veren) olgusal olanın, kavram çiftlerinin ilkelerine bağlı kalarak eşleşmeleri ile

AHSEN-İ TAKVİM

yansıtmalı/ çağrıştırmalı olarak spekülâtif bilinçte mantık edinilmesine sebeptir. Bu mantıkta üretilen her değer tinde ve dilde dirimseldir.

Spekülâtif prensip mantıkta belirttiğimiz tevhidin prensiplerine ek olarak belirtilmesi gereken, tinselliğin prensibidir. Bu prensip üzeri öznel neden ilke (Allah veya ruh yani şahıs olan), nesnel neden ilke (töz/özsel ilke olan), öznel erek ilke (idealar ve esmalar) nesnel erek ilke (özdek ve formda görünüş, kıvam/cevher) ereğe bağlı donanımda beliren durumlarına bağlı ilişkide gelişen her türlü olay ve olgu, tin edinilmesine ve tinde görünüşe sebeptir. Doğada çiftler, diyalektikte karşıtlar, tümellerin ilişkide eşleşmesi, sibernetiğin sonucunda doğada ve tinde beliren sistem tekrarları ayrıca dışlaşma prensibi, spekülâtif mantığın evrensel belirimleridir. Çiftler, karşıtlar, tümellerde eşleşmeler vb. olgular dışlaşma, sibernetik, diyalektik prensiplerine bağlı olarak spekülâtif mantığın ussal görüngüleridir.

Doğada çeşitlilik, kategorik beliren düzey -mertebe- ve sınıfsallık ayrıca sibernetik olarak devinim, devinimdeki tekrarlar ve diyalektikte karşıtlık ilkesi, spekülâtif olarak tinde varoluşun zorunlulukları olarak belirirler. Tinsellik spekülâtifdir ama doğadaki gibi sibernetiktir. **“Hakk’tan geldik Hakk’a dönücüleriz”** ayetinden de bu durum net olarak anlaşılır.

Nesnel nedensellik ve öznel nedensellik üzeri öznel ve nesnel erekselliğe göre yaşamın kendisi spekülâtifdir. Yaşama bağlı olarak gelişen dil dahi ifadede spekülâtif düzeyde biçim kazanır. Edebiyat, sanat ve özellikle tarihsel vakaların ders olarak görülmesi (Kur’an’da tarihi karakterlerin arketipler olarak

AHSEN-İ TAKVİM

evrensel düzeyde tipolojik düzeyde ilkesel anlatılması) insanlık tininde spekülâtifliği anlayabilmek için örneklenebilir.

Soru konusu olan ayete de dikkat edildiğinde spekülâtif ifade net olarak görülür. Öznel neden ilke durumunda belirtilen nur ile öznel erek ilke olarak belirtilen Allah, ifadede yansıtılmalı biçimde, varlıkta aynı durumun farklı iki düzeyde ifade edilerek, us ile görüşe sebep nesnelere olan yer ve gökler üzerinden beyan edilerek görünüşe taşınırlar. Ayet ifade yapısı ile ne kadar spekülâtifse, varlıktaki olağan durumu göstermesi adına da tindeki spekülâtif prensip durumunu da o kadar net bir biçimde göstermektedir.

Kur'an'daki ayetler temsili olarak spekülâtif biçimde de tefsir tarihinde ele alınırlar. Örnek olarak soru konusu olan ayet ele alındığında, ayeti insan mertebesindeki görünüşü üzeri okuruz. Yerden kasıt insan bedeni, göklerden kasıt ise insan bilincindeki melekelerine de bağlı kılınan katmanlı evreleridir. Bununla beraber insanın ruhen nur olması, nurda dirilik ve şuur bulması, nur zemininde can üzeri melekelerinin işlevsel olması ayrıca insan kimliği ile Allah kimliğinin temsil edilmesi neden ve erek ilkelere bağlı olarak insanın varlığının ifade edilışıdır.

Genel anlamda bu ayet, spekülâtif biçimde böyle yorumlansa da özel olarak zamanın nur ve mana pınarı olan, yerde ve göklerde olanın yaşamsal -ruhsal, hâlde- ve meleke olarak üzerinde cem edilmesi üzeri yaşayan, Allah'ın kendisinde aşikâr olduğu Kutb'ul Aktab makamına işaret eder. Şahsı Allah olan, yer ve göklerin nuru olarak insandan en yüksek biçimde edimlerde görünüşe gelinen -zuhur- makam da bu insanlık makamıdır. Ayet Kutb'ul aktab makamını da spekülâtif mantık üzeri bakıldığında işaret eder. Bu da teşbih düzeyinde Allah'ı, nesnellğe indirgmeden -

AHSEN-İ TAKVİM

kişi ve sebeple sınırlamadan tenzihte kalarak- ayeti üzerinden müşahede etmektir.

Dikkat edilecek olunursa, tinin mantığının spekülatif olduğuna tanık olunur. Bilinçte mantık, ereğe bağlı işlevselliğinde sistematik olarak yöntemsellğe devinir. Tinde sistematik spekülatif mantığın yöntemsellğini anlamlı kılacak olan, öznel neden ilke ile öznel erek ilkenin ayrıca nesnel neden ilke ile nesnel erek ilkenin mahiyeti gereği kendilik olarak aynılığıdır. Bundan dolayı her olay ve olgu, sibernetik biçimde aslına yönelik prensibi sebebiyle ilkesel olarak diğer olay ve olguları anlamlı kılmanın yansıması oldukları sistemde, spekülatif biçimde görünürler.

Spekülatif olan ilkesel olarak gözlemlendiğinde her durumun başka bir durumu anlamlı kılması, bilgi ediniminin de - epistemolojinin de- zeminidir. Spekülatif olan da temel bir ilke, farklı disiplinlerde farklı durumlara göre anlam kazanabildiğinden dolayı tümeline bağlı olarak her durumda ilkesel olana tanık olunabilir.

Tinsel -manevi- olan tamamıyla spekülatifdir. Kâinatın yaşanan olay ve olgulara göre insana, insanın da kâinata ayna oluşu da yaşamın spekülatif olduğunun göstergesi değil midir? Güneş doğduğunda gönlümüzde bir güneş doğar, bulutlar ile hava karardığında gönlümüz de kararmaz mı? Dilde ifade etiklerimizde de spekülatifizdir. Duygularımıza kimi zaman doğadan örnekler ile kimi zaman da düşüncelerimize tarihsel veya güncel durumları betimleyerek ayna tutmaz mıyız? Usta kavramlar ile içeriğe ayna tutarak ifade ettiklerimizde spekülatif değil miyizdir? Spekülatif olmak doğamız gereği zorunludur.

AHSEN-İ TAKVİM

Spekülatiflik olanda temel ilke, gizilde bulunanın aşikârda görünüşe taşınması, aşikârda olanın tinsel olarak bilinçte içselleştirilmesiyle usta aşikâr olmuş olması ile bilinçte gizile taşınması sonucunda, içselleştirilen ile yaşananların, olay ve olguların yansımaları biçimde anlamlı kılınması görülür. Yaşananlar, olay ve olgular spekülatif bakışta bulunanın, ilkesine bağlı olarak öznel veya nesnel yansıtıcılarıdır. Unutmamak gerekir ki içselleştirilen her durumla, biçimsel ve yaşamsal karşılıkları ile spekülatif olarak karşılaşmak, yüzleşmek veya hesaplaşmak kaçınılmazdır. Hint felsefesinde karma olarak belirtilen, Kur'an mantığında yapılan her şeyin içselleştirilen her durumun karşılıklarının olacağı da net bir biçimde ifade edilir.

Kimi zaman kötülük olarak bizi evrenselinden uzaklaştıran yaptıklarımız ve içselleştirdiklerimiz cehennem –musibetler- adı altında ifade edilir. Evrenseli doğrultusunda asli olarak yaşadıklarımız ise cennet adı altında huzur ve selamete sebep değil midir? Bu da gösterir ki Kur'an'da tinsel olan, olana – sebeplere- göre değil de spekülatif ve sibernetik tin mantığına göre olacağı -sonuçlara- göre yaşanması ön görülen, deneyimde -hak'el- ve gözlemde -ayn'el- tanık olunabilecek mantıksal tutarlılıkta ifade edilirler.

Düz mantık anlayışında değişmezler doğrultusunda sebep sonuç ilişkisine göre nesnellik, yerellik, indirgemecilik ve pozitivizm ile mekanik bir doğaya tanık iken sibernetik olan spekülatif tin ile öznelğin nesnesi olan organik bir doğaya tanığıdır. Organik doğada da görülen -zahir olan- öznellik, dirilik, bilinçli oluş; varlık zemininde gizilde -batında- duran öznelğin, diriliğin ve şuura bağlı bilinçliliğin kanıtıdır. Bu da spekülatif mantık ile ön görülecek olandır.

AHSEN-İ TAKVİM

Aşıkarda görünen gizilde bulunana işaret ederken, gizilde olan da aşıkarda olan üzerinden kendisini gösterir. Aşıkarda olan gizilde durana tanık olmanın delilidir. Bu bağlamda her yönü ile spekülâtif olanın sistemsel oluşu ile bilimsel olarak sibernetik ile beraber ele alınması kaosta duran olacak olanı anlamlı kılmak adına önemlidir.

Spekülâtif gerçeklik, düz mantık ile anlaşılacak bir durum değildir. Ussal olarak girift görülen, varlıkta katmanlı olan mertebelerin anlaşılması spekülâtif mantık anlayışı ile kolaylaşır. Spekülâtif mantık anlayışı ile Kur'an okunduğunda ifadelerdeki mantıksal tutarlılık net olarak görülür.

Spekülâtif mantık anlayışında, öznel neden ilke -evvel- ile öznel erek ilke -ahir- aynıdır ki nesnel neden ilke ve nesnel erek ilke üzerinden sibernetiğe bağlı olarak spekülâtif düzeyde görünüş bulunur. Tasavvuf kaynakları incelendiğinde anlatır olduğum spekülâtif mantığa kültür hazinesi olan eserler üzerinden de tanık olunabilir.

Bununla beraber rüyalarında insanda gizli duranın yaşamda açığa çıkmasının da spekülâtif mantık üzeri gerçekleştiğini belirtmekte yarar vardır. Yaşamda edindiğimiz birçok durumun (kültürel, ussal, duygusal, ilkesel vb. olgular üzerinden gerçekleşen) bilinçte kodlandıkları içerik üzerinden rüyalarda görünmesi ve rüyada görülenin herhangi bir yaşam öğemizde gerçekleşmesi ve rüyayı görenin ussal ve tinsel bilinç durumunu da işaret etmesi bunun delilidir.

İnsan bilincinin zihinsel düzeyde holografik çalışması varlık düzeyinde kâinatın da holografik düzeyde gerçeklik bulunduğunun işaretçisidir. Kur'an'da bunu anlamlı kılacak

AHSEN-İ TAKVİM

birçok ayet vardır. Olan bitenin kayıtlı olduğu -levh-i mahfuz- nedene göre gerçekleştiği beyanı Kur'an'da ifade bulur.

Psikolojik davranış ve durumlarımızın tamamının, geçmişte ve hâlen hazırda yaşadıklarımızın, fitratımız -esmayı hassamızın, arketiplerimizin, melekelerimizin, fizyolojik ve biyolojik durumlarımızın- ve gelecekte beklenenimizin yansıtıcıları olduğunu da söylemek gerekir. Bu nedenle psikolojik her türlü tutum ve davranışları, geçmişe bağlı olarak neden ilke üzeri, gelecekte beklenenler (amaca bağlı) doğrultusunda da -erek ilkeye göre ayrıca zamanın şart ve koşulları ile analizlerde bulunarak değerlendirmelerde bulunmak gerekir.

Spekülatif mantıkta temel ilke, zahir (aşikâr), batın (gizil) ilkeleridir. Her türlü düzeyde zahirde olan batında, batında olan da zahirde görülecektir. Bununla beraber yaşamda içselleştirilenin, içselleştirme nesnesi üzerinden görünüşü - algılanışı, anlaşılması ve ilkeye bağlı olarak görülmesi- de spekülatif mantığın ilkelerindedir.

Yukarıdaki anlatıma bağlı olarak spekülatif mantıkta kavranması gereken bir prensip de tinde öznel olanın doğadaki çeşitlilikte - çoklukta edimler üzeri belirimi, doğadaki çeşitlilikte de her nesnel olanın farklı belirimlerine göre birbirlerini yansıtırlarken görünüş bulmalarıdır. Tek olanın çokluk üzerinden belirimi, çoklukta görünenlerin ise çokluğun kapsayıcılığında, farklı görünüş biçimlerine göre çokluğu kapsayıcı olmaları doğrultusunda belirmeleri, dışlaşma prensibinin gereği olarak spekülatif mantığın evrensel usun ilkesi olduğunu gösterir.

Her olay ve olgunun ilkesine bağlı olarak görünüş bulması spekülatif olduğunu gösterir. Doğadaki çeşitlilikte yasalar üzeri görülen birlik ortak tözün belirimidir. Bu nedenlerden dolayı, her

AHSEN-İ TAKVİM

şeyi Hakk görmek tevhit değil her şey üzerinden özne olarak nesnelığe içkin ve sebeplere aşkın olan Hakk'ı görmenin tevhit olduğunu bildiğimizde tevhidinde spekülâtif mantıkta ussal olduğu görülür. Tevhitte doğa nesnelere üzerinden prensip, yasalar ve ilkesel olarak da edimlerinde bulunan, özne neden ve erek ilke olan Allah'a tanık olmak spekülâtif mantığın evrenselliğine de işaret eder.

İlkesel olarak karşıtlığın insan tininde diyalektikte belirmesi ve gerçek –hak- olan ile karşıtların birbirlerini ilkesellikte yansıtırken aşılması sürecinde bilinçte us, diyalektik çalışırken hak olana göre değerlendirme karşılaştırmasında mantıksal olarak tamamıyla spekülâtif işlevselliğe sahiptir. Diyalektikte, her karşıtlığın karşıtı üzerinden hak olan başka bir ilke ile anlayışta ve değerlendirmede sınıflandırma ve konumlandırma yapılırken üst bir bilinç taşınilması spekülâtif mantık ile gerçekleşir. Spekülâtif mantıkta diyalektikteki gibi ya, ya da olumsuzlama kısımlarında belirlemelerde bulunmak yerine her olay ve olgu, ilkesine bağlı olarak gerçekliği ile hem, hem de olumlama kısımlarında belirlemelerde bulunularak hakkınca mertebesine göre anlam bulur. Spekülâtif olan mantık sürecinin sonunda varlıkta gerçekleşen her türlü olay ve olgu karşıtların aşılmış birliğinde görülür. Bunun sonucunda da olaylar ve olgular ilkesine bağlı olarak edinilen bakışıma göre varlıkta görünen durum ve davranış çeşitliliği üzeri nesnelığe aşkın görüşte algılanırlar.

Mantıksal olan, usta prensip ve ilkelere, yaşamda deneyim ve gözlemlere, tarihte bulunan karşılıklara, bilimde de deney ve gözlem verilerine göre sonuçlar üzerinden gerçekliği test edilerek değerlendirilmiş ve kabul edilmiş olandır. Tin spekülâtifdir, gerçekliğine de tarihsel olarak kadim bilgelikte, yaşamsal olanda tinde edinilen ruhsal hâl ve us üzerinden

AHSEN-İ TAKVİM

kavramlar doğrultusunda edinilen anlayışta gerçekleşen içeriğin dirimselliğinde, ilkesel deneyim ve gözlemlerde ayrıca yaşamsal olan tevhitte tanık olunur. Bilimsel olarak da spekülâtif mantık doğrultusunda tinde yaşananların ispatı, bilim adamlarının bu konu üzeri yapacağı çalışmalara bağlıdır.

Bununla beraber belirtiyim ki psikolojide, yaşananların insan üzerindeki biyolojik, fizyolojik etkileri ve bu etkilerinde psikolojik yansımaları spekülâtif mantık ile neden ilkeye bağlı olarak analitik ve erek ilkeye bağlı olarak da bütüncül bir biçimde ele alınarak daha anlamlı kılınabilir. Böylece tedavide yeni yöntemler bulunabilir.

Tinde -maneviyatta mürşidi kâmiller de bilirler ki- insanın her yaşadığı durumun akıbet ve ahiret düzeylerine göre karşılıkları vardır. Sefer ehlinin yaptığı her şey karması gereği yaşayacaklarını belirler. Bu da yaşadıklarımızın sonuçlarına ayna olduğunu ve olacak olarak yaşayacaklarımızı spekülâtif olarak öngörebileceğimizi gösterir. Özellikle sohbet ehlinin kelimasının, muhatabına göre karşılık görmesi üzeri yaşananlara ayna olması da varlıkta -evrensel düzeyde- beliren spekülâtif mantık zemininde gerçekleşir. Sözü kâinatta karşılık bulması ve karşılık bulunduğu durum üzeri sahibine ayna olması da spekülâtif mantık zemininde gerçeklik kazanır. Bununla beraber dua ve duanın sebeplere bağlı olarak kabulü ve sonucu itibarı ile de dua sahibinin nesnellığe aşkın olarak Rabbine tanık olmasına sebep olması spekülâtif mantık ussallığında gerçekleşir.

Doğadaki tekrarlar üzeri beliren benzerlikler, Çocukların hem psikolojik hem fizyolojik hem de irsi düzeyde biyolojik olarak ebeveynlerine benzemeleri doğa nesnelere üzerinden spekülâtif mantığın görülmesidir. Biçimsellikte, edimsellikteki benzerlik ve

AHSEN-İ TAKVİM

ilkesel düzeyde değerlendirme sonucunda gerçekleşen ussal örtüşmeler spekülâtif mantığının beliriminin sebeplerindedir.

Tin öznel, spekülâtif mantık ile incelendiğinde de bilimsel olduğu gerçeği kâinata gizil duran özneliğin -âlemlerin rabbi olarak mutlak şahıs-, diriliğinin, bilincin vb. durumların varlıksal olarak bilimsel düzeyde kabul edilmesini de gerektirir.

Soru konusu olan ayete dikkatli bakıldığında ifade itibarı ile yer ve gökler –mekân- üzerinden öznel neden ve erek neden ilke spekülâtif olarak anlamlı kılınmaktadır.

MEKÂN ve ZAMAN:

İnsan tin varlığı olması sebebiyle iç dünyaya aittir. Özne –ruh- içerden neden ilkesine bağlı olarak bakışında iken duyular ile algı doğrultusunda dış dünyayı bulunduğu mekân olarak algılar. Mekân, doğa yasalarına bağlı olarak duyular zemininde biçimsellik üzerinden boyutsal düzeyde derinlik algısında bulunmak ile gerçekliği olan, kendisinde zorunlu olarak bulunulandır.

Mekân algısı üzerinden doğa nesnelere ilişkin döngüsel hareketlerinin referans alınması ile belirlenimlerde bulunulması vakit düzeyinde zaman algısının us aracılığı ile gerçekleştiğini gösterir. Böyle olsa da doğada hareket, öznel neden ilke üzeri bakıldığında öznel olduğu içindir ki genel olarak zaman -dehr- nesnellığe aşkın öznellikte bilinçli bir davranış sıfatıdır. Zaman öznel olduğu içindir ki zamanda tanık olunması gereken Allah'tır.

Varlıkta mekân, nesnel biçimsellik üzerinden, özne ve nesne olgusallığına bağlı olarak iç ve dış belirimlerine göre gerçeklik bulur. Töze bağlı olarak gerçekleşen dışlaşma ilkesi sebebiyle özne nesneye içkin, varlık mutlakıyeti sebebiyle de nesnel olan özneye içkin durur. Aynı sebepten dolayı özne nesneye dışkın ve nesne de özneye dışkın durur.

İnsan yaşamında duyular öncelikli mekân algısı önde bulunduğu için olsa gerek ki dışkın ilkesi sebebiyle özne duyular ile algılanan değildir. Varlıkta öznel neden ilke, şahıs niteliğinde biçimsizlikte görülür. Buna ruh deneyiminde edinilen şahıs olmanın biçimsiz nitelikte yaşantılanması üzerinden de tanık olunabilir. Biçimsellik ise biçimsiz varlığın, varoluşsal olarak kendisini gerçeğe taşımasının nesnel ilkesi olarak varlıkta belirir. Biçim ilkesi, biçimsiz ilke zorunluluğunda duranın, varlık olarak değil

AHSEN-İ TAKVİM

edimselliğe bağlı tinde görünüşe -kendini ifade etmeye-taşımasının nesnel sebep ilkesidir.

Özne, nesnel biçimsellik üzerinden edimlerinde ve ilkesel olarak da içerikte, dirimsellikte kendini sıfatlarında gerçekleştiren ve deneyimleyendir. Başka bir deyişle de varlık, biçime aşkın tinde kendini yaşar ve sıfatlarında kendini yaşarken varoluşsal durumda kendini halk edendir. Öznenin kendi gerçekliğini yaşaması harekete bağlıdır. Eş deyişle de kendini tinde gerçek kılmak edimsellikte görülür. Bu bağlamda varlıkta zaman, öznel olanın kendini tinde gerçekleştirdiği yaşamsal olandır.

Özne nesneye aşkın oluşu sebebiyle nesnelere üzerinden hareketinde ve davranış biçimlerinde –ilkesel olanda- sezilendir. Öznellikte gerçekleşen zaman ise tözün hareketine bağlı olarak mevcudiyet bulan mekâna içkin ve harekette kalıcı –hareketin zamansızlığı- ayrıca hareketin biçime aşkın olması doğrultusunda öznel neden ilke olarak varlıkta belirir.

İnsanın vakit düzeyinde doğrultusal olarak ussal belirlemelerde bulunması sonucunda ise zaman, erek neden ilke olarak görünür. Böyle olsa da asli itibarı ile zaman, öznel olduğundan sebebiyet öznel erek ilke olarak insan hayatını doğası gereği belirleyicidir (ibni vakt).

Zaman, usta tarihsel, sırasal ve dizgesel, doğada da döngüsel olarak tekrar edilenler üzerinden algılanır.

Ussal olan değerlendirme yetisi sebebiyle spekülâtiftir ve mantık da bu doğrultuda spekülâtiftir. Bu bağlamda ussal düzeyde gerçekleşen zaman ve mekân algısının da spekülâtif mantık üzeri algılandığını belirtmekte fayda vardır.

AHSEN-İ TAKVİM

Mekân algısı varlıksal hareketin sonucunda biçimselliğe bağlı olarak gerçeklik bulduğu içindir ki nesnel zeminde görünür olur. Mekânsal olan zamana yani varlıksal harekete zorunlu olarak bağlı olmalıdır. Bu sebepten dolayı mekân özne değil ama öznedir. Öznel olması bağlamında mekânsal olma niteliği kazanır. Mekânsal olan özneye içkin, özne zemininde/ öznenin kendinden beliren ve öznenin duysal algısal belirimleri ile görünen, tinsel olmalıdır.

Nesnel düzeyde mekânsallığın gerçeklik bulması böyle olsa da öznel neden ilke olan nurun –nedeni kendi olan töz- varlık alanında mevcut kılması sebebiyle nedeni kendi olmayan mekânın, varlık olarak mekânı olduğunu belirtebiliriz (vacib-ül vücud –olması zorunlu olan-). Neden ilke olarak evvel ilke, töz olması bağlamında kendinden dışlaştırdıklarına içkin ve kapsayıcı olduğundan, öznellikte mekânsal olmalıdır. Bu durumu da “varlığından ve varlığında var olmuşuz” ifadesi net olarak anlamlı kılar. Soru konusu olan ayetten de öznellik üzerinden mekân ve zaman algısı edinmenin bilgisinin verildiği görülür.

Bu anlamı edinen için öznel mekân algısı an da spekülâtif olarak öznelliğin algılanışı olarak gerçekleşir. Öznel düzeyde varlık algısında kişi, doğrultusal zamana aşkın olarak anda bakışımında bulunur. Kişi, genel zaman algısında da harekete bağlı olarak öznel olan varlık algısında anda kendini gösteren Allah’a tanıktır. Nur, nesnel mekâna için gizilde iken nesnel mekân üzerinden hareketinde Allah olarak görünür olur. Bu da yaşamsal olarak konu ayetinin deneyimlenmesidir.

Yukarıdaki anlatıma dikkat edildiğinde neden ilke olarak nurun, erek ilke olarak Allah kimliğinde, hareketinde tanık olunan olarak görünüşe kendini taşıdığı görülür. Ayeti “**Allah, göklerin ve yerin**

AHSEN-İ TAKVİM

nurudur” ifadesiyle okuduğumuzda öznenin nesnel durumuna tanığıdır. Ayeti **“nur, göklerin ve yerin Allah’ıdır”** ifadesi ile okuduğumuzda da tözün ilah olarak halk edici Rabliğine tanığıdır. Her iki durumda da nurun Allah ve Allah’ın da nur olduğunun anlamını edinmişizdir.

Nur ayetinde özellikle göklerin çoğul belirtilmesi mantık adına dikkate değerdir. Bin dört yüz küsur sene önce doğa bilimlerinin olmadığı bir devri yaşayan Araplara, göklerin gök olarak değil de çoğul olarak net işaret edilmesi de Kur’an’ın Allah kelamı olduğunun kanıtıdır.

VARLIKTA KİMLİK:

Konu sorusu olan ayette zamanın ifade edilende yer almaması, mekânsallığın öznel ve genel hareket olarak zamana bağlı olmasındandır. Yer ve göklerden bahis edildiğinde doğal olarak ifadede zamandan da bahis edilmiş olunur. Bu bağlamda ayette yer ve göklerde zaman tavrında bulunan varlığın, kendisini töz olarak ifadesinden kimlik olarak ifade etmesine taşıdığı da görülmektedir. Başka bir deyişle de zaman zorunluluğunda ussal olarak beliren mekânsallık üzerinden öznel neden ilke olarak tözün dışlaşması varlığın kimlik edinme süreci olarak görülür. Varlıkta kimlik edinimi töz olan varlığın öznel erek ilke olarak tinde kendini varlıksal düzeyde görünüşe taşımasıdır ki bu da tamamıyla spekülattir mantık üzeri gerçekleşmektedir. Bu da ayetteki ifade biçiminden net olarak anlaşılır.

Görülen odur ki Allah, nur iken Allah kimliğini edinmemiştir. Halk ettiği, kendinden ürettiği üzerinden sonuçta kimlik edinmiştir. Zaten sığata bağılı olarak her kimlik edinimi, verilen ürün üzerinden gerçeklik alanına taşınmaz mı? Bu durum sanatçının sanatçı kimliğini, verdiği ürünlere bağılı olarak edinmesi vb. durumlar üzerinden de net olarak görülmez mi? İnsan dahi insan kimliğini insani vasıflar üzeri edimleri ve ürettikleri üzerinden edinmez mi?

Kur'an'a bu bağlamda bakıldığında neden ilke doğrultusunda insanın erek ilkeye bağılı olarak edimleri ve ürettikleri üzerinden kimlik kazandıklarına tanık olunur. Mümin, muhsin, müslim, münafık, müşrik, münkir, şehit, veli vb. kimlik edinimleri ve isime bağılı olarak ismin içeriği doğrultusunda kimlik edinildiğini örnek gösterebiliriz. Kimlik edinimine de dikkat edildiğinde tamamıyla spekülattir gerçekleştiği ve spekülattir olduğu görülür.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan fitratında bulunan potansiyelleri, yaşadığı doğa koşullarına ve tinsel şartlara göre edimlerde ve üretimde bulunması ile açığa çıkarır. Bununla beraber varlıksal olarak deneyimlediklerini içselleştirerek öznel olan bir iç mekân edinir (iç mekâna gönül veya kalp de denilebilir). Edindikleri ile iç mekânda -bilinçte- doğan insan, yaşadığı her türlü olay ve olguyu edindikleri doğrultusunda görür, değerlendirir ve sınıflandırarak konumlandırır. Böylece insan için spekülâtif mantık temelinde doğmasından sebep yaşamında spekülâtif olması da kaçınılmazdır. Halifesi olduğu varlık -Allah, spekülâtif biçimde kimlik edindiğinden dolayı ayrıca varoluşsal durumlarının tamamında spekülâtif davrandığı için insanın spekülâtif olmaması beklenemez. Eş deyişle Allah, aynalaşmaya/ yansıtmaya bağlı olarak varoluşsal tavırlarda bulunur. O'nun varlık zemininde mevcudiyet bulan insanın spekülâtif olmaması ve bu doğrultuda kimlik edinmemesi varlıksal -evrensel- olanın mantığından bakıldığında mantıksal olarak beklenemez.

Tinde kimlik edinimi, potansiyel sıfatların -evvelde bulunanların- edimlerimizde dışlaşması -ahirde, yani sonuçta görünüş bulması- ve üretilen her durum üzerinden sıfatlara bağlı olarak içerik bulan isimde kendiliğın ifade edilmesi sonucunda gerçekleşir. Konu sorusu olan ayette de bu net olarak görülür.

Varlıkta kimlik, dil zemininde us aracılığı ile bilinçte -iç dünyada- görünüş bulur. Kimliği ifade eden kavram yani isim, içeriğine bağlı olarak bilinç zemininde görüş oluşturması ile özneye edimleri ve ürettikleri üzerinden tanık olmamızı sağlar. Bu bağlamda ayet, yer ve gökler üzerinden edimde bulunana spekülâtif mantık doğrultusunda tanık olmaya bizi sevk edecek anlayışı da verir -tevhitte seyre sevk eder.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan bilinçte iç dünya edinirken söz ile doğar, doğa sisteminde kendini bulur, nesnel, öznel, ilkesel ve kolektif bilinç sürecinde kültürde edindikleri ile yaşar ayrıca ussun belirimi olan insan üretimi olan otomat sistemlerde de yaşam kolaylığı edinerek yürür.

Kültürde değerler olarak beliren tümeller, insan bilincinde kolektif bilince taşınmanın gereği olarak üst yapı kurumları durumunda yer edinirler. Değerler, insanın evrenseline bağlı gerçekleşen edimlerini ahlak düzeyinde ve ürettikleri üzerinden de etik olarak yaşam edinmesinin öznel nedenleridirler. Bu öznel nedenler öznel bilinçte öznel neden ilkeler iken kolektif toplum bilincinde, öznel erek ilkeler olarak belirirler. Öznel erek ilkeler, insanın insan niteliğinde kendisini sorumluluklar ve aidiyetler doğrultusunda sınırlandırarak yaşamasının gerekliliğidir.

Bu anlatım üzeri soru konusu ayeti, insana insan olma niteliğini yansıtan olması gereği ile halifetullah olması sebebiyle temsili olarak teşbih anlamı gereği anlamlı kılmak da gerekir. İnsan yerin ve göklerin kendisinde cem edildiği varlık mertebesi olarak bulunduğu yer ve gökler içindeki âlemlerin kendisine/ kendisi ile yükseldiği miraç noktası, âlemlerin anlamını kazandığı ciraç kandili olarak aslı itibarı ile ve saldıği nur itibarı ile yerin ve göklerin nurudur. Nur olması mertebesinde Hakk'tan gayrı olmayandır. Erenlerin, 'ismi insan, soy ismi Allah' dedikleri kimlikte görünen insan, ayrıca edimleri ve ürettikleri üzerinden kendisinde görünenin Allah olduğu kimsedir. İnsan yerin ve göklerin nuru olan Allah değildir ama Allah yerin ve göklerin nuru olarak yerin ve göklerin nuru -aydınlaticısı- kıldığı insandır.

AHSEN-İ TAKVİM

Bu ve buna benzer yorumlara dikkat edildiğinde ifade biçiminin spekülâtif olduğu görülür. Zaten her türlü yorum spekülâtif değil midir?

İnsanın her deneyimlediği, ilkesine bağlı olması doğrultusunda varlığın -nura bağlı olarak dirilik zemininde yaşanılmasıdır. Her yaşanan da edinilen tecrübe bilgisi, bilinçte değerlendirme yetisinde işletilir ve bu doğrultuda us ile yaşanılana, edinilen anlam içeriğiyle kavramsal düzeyde tanık olunur. Böylece anlayışını edindiğimiz ile görüş sahibi oluruz. Bu da zorunlu olarak insanı tinsel kılar. Tanık olunan ise anlayışını edindiğimiz kadarı ile bilinç zemininde ussal olarak gerçekliği olandır. “Herkesin Allah’ı, tecrübe ve edindiği bilgi doğrultusunda kendi anlayışı kadardır” sözü de bu gerçeği ifade eder. Unutmamak gerekir ki tecrübe ile edindiğimiz değerlendirme bilgisi, potansiyel sıfatlarımız -istidatlarımız- ve sıfatlarımızı kullanabildiğimiz kadarı ile edindiklerimizdir. Yaşadıklarımız deneyimlediklerimizdir.

Kur’an’da geçen imtihan ayetleri, sıfatlarımız ve sıfatlarımıza bağlı olarak koşulların ve şartların zorlaması ile deneyimde kazanımlarımızın ayrıca gerçeğe tanık olmamıza göre kimliklerde sınıflandırıldığımızın anlayışını verirler. Bu da gösterir ki Allah’ın yerin ve göklerin nuru olduğuna tanık olmadan bu ayetin gerçekliğine vakıf olamayız. Varlıkta edindiğimiz her durum varlığın kendi bilgisini bize verir. Bu bağlamda insanlığın tecrübe ettikleri sonucunda nesnellığe yönelişi doğrultusunda kategorik düzlemde bilgi edinme yöntemleri -mantıkları- üzeri edindiği bilgi ile varlığa sıfatları ve tavırlarıyla tanık oluruz. Bu bağlamda enerji fiziği bilimi ile ilim düzeyinde nura tanığıdır. Gözlemleyebildiğimiz günün aydınlığı da nuru göstermese de nura işaret eder.

AHSEN-İ TAKVİM

Varlık zemininde spekülâtif halk edilmiş insanın spekülâtif mantık zemininde dil edinmesi sonucunda edindiği dil de spekülâtif yapıya sahiptir. Dilde ki atasözleri, deyimler, kinayeli anlatımlar, sembolik ifadeler de bunun göstergesidir. Bununla beraber dilin sözcükler düzeyinde anlatılmak istenen anlam içeriğinin – sözcüğün ruhunun- sembolik olarak taşıyıcısı olması da kavram ve içerik bağlamında dilin kendi sistematüğinde spekülâtif yapıya sahip olması anlamına gelir. Dil ile bilinçte doğan insan için, dilin us belirimi olması sebebiyle uslamlamalarda bulunması da zorunlu olarak spekülâtifdir.

Bu spekülâtif mantık çerçevesinde Kur'an ayetlerine bakıldığında, içerikleri doğrultusunda anlamlarını yansıtırıcı olarak birbirlerini anlayışta tamamladıklarına tanık olunur. Nurun, temsili olarak anlamlandırıldığı nur ayetlerine dikkatli bakıldığında, zeytinyağı ve inci tanesine benzetildiği görülür. Bundan kasıt ise nurun zeytinyağı ile enerjikliğine ve inci tanesi ile de biçimselliğine işaret edilmesidir. Nurun nadideliği -varlık özelliği ile mutlak teklifi, biricikliği- ve mükemmelliği de zeytinyağı ve inci tanesi temsilleri üzerinden ifade edilmiş olunur. Bu doğrultuda görülen o dur ki gerçek olan, bazı durumlarda temsil üzerinden spekülâtif olarak anlamlı kılınır. Bu da gösterir ki ayette geçen nur ile temsili bağlamda tefsir düzeyinde aydınlığa işaret edilirken, tevili manada ise töz olan nur anlamlı kılınmak isteniyordur. Bu anlamda ayet –delil olan-, sıfata içkin kilit kavramları ile doğru biçimde okunduğunda gerçeği görmemize sebep nitelikte anlam kazanır.

Soru konusu olan ayette kimlik belirimi olan ifadeden de anlaşılmalıdır ki kimlik belirimi tinsel olarak öznel bir durumu belirtir. Böyle olunca da kimlik belirimi olan öznenin kendilik olarak nitelik belirimi düşünce konusu olur.

AHSEN-İ TAKVİM

Öznel neden ilke olarak nurun, insan ruhunun –nurdan halk edilmesi sebebiyle- kendilik olarak deneyimlenmesi –hali istiğrak, beden dışı ruhsal deneyimler, ruh olarak seyirler-sonucunda öznel kendiliğin şuur, dirilik, hareket, bakış ve görüş niteliklerine haiz olduğu görülür. Bu sıfatlar da nur, şuurlu diriliğinde saf benliktir. Bu sıfatlar kendilik olarak benliğin nitelikleridir. Arı soyutlamanın sonucunda soyutlamanın soyutlanacağı nokta da bu niteliklerde ben bulunduğu durumdur.

Benlik sahibi, yapısallığında dışlaşan melekeleri üzeri ilkeye bağlı edimleri sonucunda edindiği kazanımları doğrultusunda, kendini deneyimledikleri ile bilinçli olur. Bilinçli olmanın gereği olarak da öz kendiliğinde bendir. Benlik olarak da şuurlu olduğundan sebebiyet öz kendiliğinin farkındadır.

Ayetten anlaşılacağı gibi Allah kimlik beliriminde nur olan Allah'ın, öz-farkındalıkta kendiliğinde, özne olmanın gereğinde benlik sahibi olduğunu, ayetteki ifade üzeri belirtebiliriz. Kur'an'ın tamamında, hitap muhatap ilişkisinden de anlaşılacağı üzere, özne olmanın benlik sahibi olmak anlamına gelmesi sebebiyle Allah'ın dilde benlik tavrında ifadede görüldüğüne tanık oluruz. Dili kullanan özne olduğu içindir ki dil ussal düzeyde benlik beliriminin de aracıdır.

Ayet, benlik sahibi özne olarak kendiliğinde benliğini bulan Allah'ın, kimlik ifadesi üzeri benliğini ussal düzeyde ifade ettiğini de işaret eder.

Ben olmak nesnellığe aşkın özne olmak demektir. Bu mantık anlayışı sebebiyle olsa gerek ki ayette **“gökler ve yer”** denilirken her türlü nesnel olgusallığın kapsayıcı ifadesi üzeri nesnellığe aşkın öznel belirimde, kimlik sahibi olan Allah anlamlı kılınmak isteniyordur.

AHSEN-İ TAKVİM

Öz benlik Allah'tır ki -evrensele bağlı olunması sebebiyle- yer ve göklere haiz yarattığı insan üzerinde de yegâne benlik sahibi olandır. Bu bağlamda öz kendilik olarak benliğin, bilinçte içgüdüler ile nesnellığe indirgenmiş olunması doğrultusunda insanın, tinsel bağlamda dünyevi olarak aşağıya sürüklendiği görülür -âlemi safilin-. Tinsel bağlamda aşağıya sürükleniş, benliğe nesnellik içeriğinde yüklemde bulunulması ile süreklilik ve ivme kazanır. Nesnellik üzerinden edinilen hevâ ve heveslerimiz doğrultusunda da öz benliğe örtünme kaçınılmazdır. Bu bağlamda ayetten, beyan sonucunda murat edilen, ayet muhatabının kimlik üzerinden bilinçte belirleyici olan Allah ilkesi doğrultusunda iman -emin olma- ile Rabbine dönüşüdür. Ayet sonuç itibarı ile kulun üzerinde rabbi olan öz benlik sahibi Allah'a dönülmesi zorunluluğunu da anlam olarak kendinde barındırır.

Allah ilkesi, nur niteliği ile yer ve göklere içkin, muhit ve edimlerinde aşkın olan kâinatın öznesi yani kâinatın şahsını -ben olanı- anlamlı kılar. Her mevcut yaratılışı gereği ben olanı kendiliği kadar yaşar ve bir ilkeye -esmayı hassa- bağlı olarak rabbini kendiliğinde bilerek veya bilmeyerek yaşantılar.

Anlatılan bağlam da ayette **“Allah, göklerin ve yerin nurudur”** denilirken kimlik sahibi Allah uluhiyeti ile -Vahid olan ilah olarak- anlamlı kılınır. Ayetin muhatabına göre ifade edildiği düşünüldüğünde ise ifadede verilmek istenen anlayış üzeri edinilmesi gereken bilinç gereği hitabın rububiyet içermesidir. Bu bağlamda ayet okunduğunda Allah, yerin ve göklerin Rabbidir -Âlemlerin Rabbidir- anlayışına da taşınmış olunur. Bu anlayış gereği tümeline bağlı yapılan uslamlamada, usta ilkelerin varlıkta örtüştüğü mantığı ile bakıldığında, yer ve göklere içinde yer ve gökleri sıfat, karakter ve ilke gereği kendinde bulan insanın da

AHSEN-İ TAKVİM

üzerinde bulunan rabbinin Allah olduğu çıkarsaması edinilir - zaten her an ve her daim öyledir-.

Yukarıda anlatılanlar ışığında belirtirsek; bir ayeti muhatabına göre okuyamazsak, ayette ifade edilenden kasıt edileni -ereği-, ilkesi gereği anlamamış oluruz. Bu ayettin ifadesinde kasıt edilen ise kulun kulluk bilincinde “**la ilahe illallah**” anlayışını edinmesidir. Çünkü ayette yer ve gökler öznel neden ilkeye -nura bağlı olarak olumlanır iken Allah kimliği doğrultusunda aşkın olan kimlik sahibi ilah üzerinden öznelliğe kıyasen olumsuzlanmaktadır. Böylece yer ve göklerde her türlü nesnellığe –kuvvette aşkın ilah kimliğinde Allah olumlanmış olunur. Bu bağlamda ayette sadece kelimeyi tevhidin **-la ilahe illallah**’ın- anlam içeriği açıkça ifade edilmektedir.

Dil varlık aynasıdır. Bu nedenle spekülatif –aynalaşmada-, bulunulan varlık mertebesi düzeyine göre benliğin belirimi olarak kendini yansıtmalarının biçimselliğinde belirir.

Nur ayetini bu doğrultuda ele alırsak; kelimeyi tevhit soyut ifadesi ile sezgi düzeyinde keşfi anlaşılması gereken kalbi bir anlatıma haizken, nur ayeti tamamıyla mantık ile idrakte anlaşılabilircek ussal ifade biçimine sahiptir. Bununla beraber nur ayetinde tipolojik olarak öz benliğin kendini ifade etmesi evrenseline tanık olunur.

Kelimeyi tevhitte, öznellik üzeri her türlü nesnellik -varlığa kıyasen ilinek olarak beliren mevcut durumlar- ifadedeki içerik gereği olumsuzlanarak mutlak öznellik net bir ifade ile - olumsuzlamanın olumsuzlanmasıyla- dile getirilir. Bahsi geçen nur ayetinde ise kelimeyi tevhidin ulûhiyete bağlı içeriği rububiyete bağlı olarak dile getirilir. Spekülatif mantık içeriği ile ifade edilen de olumsuzlamanın olumsuzlanmasıdır. Böylece

AHSEN-İ TAKVİM

kelimeyi tevhitte erek ilkeye bağlı yapılarak olumsuzlanan her durum, nur ayetinde kapsayıcı bir ifade **-gökler ve yer-** ile hakkı gereği neden ve erek ilkelerine bağlı olunarak ifade edilmiştir.

İslam'da Allah'a imanın akidesi olan, ilah kimliği üzerinden tekliği ifade edilen Allah'ı anlayışta erek ilke olarak işaret eden kelimeyi tevhitteki Allah, nur ayetinde net bir ifade ile vahidiyeti üzeri zikredilmiştir. Nur ayeti bu bağlamda kelimeyi tevhidin şerhidir.

Kelimeyi tevhitte ilah olarak muhatabın bilincinde somut olan ama varlık olarak soyutta görünen Allah, nur ayetinde varlık olarak ve kimliği üzerinden de bilinçte ifadesi gereği somut ilke olarak tanık olunan olur. Başka bir deyişle de kelimeyi tevhitte teorik bir ifade ile işaret edilen, nur ayetinde ise varlık olarak karşılığı olan ve tanık olunabilecek olan bir Allah'tan bahis edilir. Bu da gösterir ki ayet, kalbi olarak iman doğrultusunda anlayışa - sezgiye-, ussal olarak da idrake -kavrayışa- dönük olarak hitabında mantık kaidelerine göre ifade bulmuştur.

Kelimeyi tevhit Allah kimliğine bağlı olarak tümnden gelimci bir ifade içerir. Bununla beraber kelimeyi tevhit, Allah kimliğine bağlı olarak (ilkeye/aşkın olana) tekil ve tikel her türlü belirimin olumsuzlanması mantık yöntemini verirken, tüme varım uslamasının da edinilmesine sebeptir. Buna kıyasen nur ayeti de tümnden gelimci ifadeye sahipse de kesin ifade biçimiyle beyan niteliğinde belirleyici olunması, tümel olanın nesnesi üzerinden anlatımı sebebiyle analitik ifade biçimine sahiptir.

Pratik mantık çizgisinde karşılaştırmalı olarak nur ayetini içerdiiği anlam bağlamında değerlendirmiş oluruz. Bu doğrultuda Araf süresi yüz elli sekizinci ayette belirtilen **“yer ve gökler mülk olarak Allah'a aittir. Allah'tan başka ilah yoktur. Dirilten de öldüren de O'dur”** ile ifade edilen, nur ayetinde özne olarak Allah

AHSEN-İ TAKVİM

kavramını anlamamıza yardımcı olur. Yukarıdaki paragrafların birinde nurun yapısal olarak anlamlı kılındığını ifade etmiştik. Araf süresi'ndeki bu ayette de özelliğe bağlı olarak Allah kavramının anlam içeriği yer ve gökler üzerinden verilir. Ayetten Allah'ın, gökler ve yerin rabbi olarak sahibi olduğu, kendisinden başka kuvvet sahibinin bulunmadığı ve mülkiyette her ne olmakta ise kendisi ile diri kıldığı ve yok edeninde kendisi olduğu net olarak vurgulanır. Varlıksal düzeyde evrensel olarak ayete baktığımızda mekânsal -yer ve gökler- olarak içinde bulunduğumuz her türlü ortamda sürekli olanın Allah olduğunu ve süreksizlikte her türlü durumun failinin Allah olduğunu anlarız. Bu anlayışı da ayette geçen tümeller -özel tümeller, öldüren ve diriltten ayrıca nesnel tümeller olan yer ve gökler- ile ediniriz.

Bu bağlamda nur ayetinde daha çok âlemlerin tözü olarak ifade edilen Allah'ın, özel varlık olarak yer ve göklerin nesnellüğünde gerçekleşen her türlü olay ve olgunun sebebinin özel olarak kendisinin gerçekleştirdiği -diriltten, öldüren ve mülkte egemenliğin kendisine ait olduğu- vurgusu net olarak anlaşılır (faili mutlak). Kelimeyi tevhit ile de yer ve göklerde kuvvet sahibi olarak halk edici, ikame, idare ve idame edici olan -ilah- varlığın kendisi olduğu ifade edilmiş olunur. Karşılaştırmalı mantık ile felsefi olarak varlık ilmi doğrultusunda ayetlere bakıldığında, ayetlerin kesin ifadeler üzeri birbirleri ile örtüşen tutarlı ifadelere sahip olduğu görülür.

Anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere Kur'an'da bahsi edilen ve hitapta bulunan varlık, nesnel gerçeklik üzerinden -olmuş, olan, olacak olan, olmakta olan ve süre gelen vb.- kendisini ussal düzeyde mantıksal olarak karşılıkları olan durumlar doğrultusunda ifade eden şahıs olan Allah olarak anlamlı kılınmaktadır.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan, anlayış edindiği ve idrak ettikleri doğrultusunda edimlerde ve üretimde bulunarak bilinçlenmesi doğrultusunda yaşar. Her türlü düzeyde -sistem, kültür vb.- dil zemininde bilinçte doğan insan, ilim varlığı olarak kendini bulur. İlimde edindikleri ile edimlerde ve üretimlerde bulunurken bilinçte edindiği perspektif ile hayat duruşu ve yaşam biçimi edinerek tin varlığı olarak kendisini nesnel varlık sahnesinde görünüşe taşır. Açıklamasını yaptığımız ayetler ışığında Kur'an mantığı ile bu durumu anlamlı kılsak eğer; insan olarak tinde bizden istenen, ilim varlığı olduğumuz içindir ki ilim üzerinden Allah varlık bilgisini edinerek nesnel ve nedenlere bağlı olarak yaşam değil, Allah şahsına bağlı olarak bilinçlenmemiz ve yaşamamızdır.

İlim ilkesi ile okunması gereken Kehf süresi, insanın nasıl ve nelere göre bilinçlendiğini de anlamlı kılan beyana haizdir. Bu sure arketiplerin ifade edildiği kıssaların anlam içeriği üzeri biçim bulur.

Biçim, ilkesel olanın nesnesi üzerinden edimsel düzeyde ve öznel olarak gerçekliğe taşınmasının ve bu bağlamda ussal olarak mantık zemininde ifade edilmesinin zorunluluğudur. Biçimsel olan üzerinden gerçekliğin ilkeye bağlı olarak ifade bulması ise spekülâtif mantığı gösterir.

Bu bağlamda Kur'an'ın, kıssa anlatımları, spekülâtif mantıkta gerçeklik bulan ilkeler bağlamında okunması gerekir.

Kehf süresini özet olarak yorumlarsak; sürede geçen ashâbı kehf, fitratımız -doğamız gereği bilinçaltında bulunan ideaları işaret eder.

İki bahçe sahibi ile de ilkelere göre bilinçte varlıksal olarak dayanak alınan nesnel -dünyevi- veya öznel -insel- gerçekliğe göre yapılanan karşıt iki bilinç durumu ifade edilir. Bu iki bilinç

AHSEN-İ TAKVİM

durumu üzerinden de bilinçte edinilen dayanaklara -değerlere-göre yapılanların, yaşamsal sonuçları ön görülerek nasıl bir bilinç durumunda bulunmamız gerektiği vurgulanır.

Dünyevi bakan bahçe sahibi bilinçte materyal değerler üzeri içgüdülerin ereğe bağlı uyandırdıklarına, uhrevi bakan bahçe sahibi ise bilinçte tinsel değerler üzeri ilkelerin ereğe bağlı uyandırdıklarına örnektir. Sonuçta ise bilinçte tinsel gerçekliğe bağlı olarak dayanak edinmenin kişilik problemleri yaşamadığına da tanık olunur.

Hızır ve Musa kıssası ile Hızır üzerinden sonuçlara göre tinsel yaşamın nasıl olması gerektiği, Musa ile de nedenlere göre nasıl yaşanması gerektiği işaret edilir. Hızır'da erek ilke, Musa'da ise neden ilkeye göre ilim edinilmesi ile erek ve neden ilke üzeri değerlendirme yapan bilinç tipleri anlamlı kılınır. Neden ilke doğrultusunda değerlendirmeler yaparken cevap arayan ve erek ilke üzeri cevap bulan sorgulayan bilinç tipi de anlamlı kılınır.

Zülkarneyn kıssası ile de sebep sonuç ilişkilerinde gerçekleşen olay ve olguların tine göre yorumlanması görülür. Ayrıca öznel olarak tine bağlı biçimde erek ilke kıyas alınarak çıkarımlar yapılması ve sonuç itibarı ile de sebeplere bağlı problemlerin erek ilkeye göre çözümlenmesi ve bilinç tiplerinin yönetsel olarak nesnelere üzerinden ilkesel olana taşınarak yapılandırılmasına tanık olunur. Zülkarneyn ile de erek ilkeye göre çıkarımda bulunan ve çıkarımları ile gerçekliğe bağlı olarak doğru yargılarda bulunan ve iş gören olunması ile yapısal kazanmış bilinç tipi anlamlı kılınır.

Hızır ve Musa kıssasında bilinç dayanak edindiği ilke doğrultusunda biçim kazanmış olduğundan dolayı iman ile -gerçekliğinden emin olunanla- dayanak edinilen ilkenin bilinçte ayrıştırıcı olarak sınıflandırıcı olduğunun anlamlandırıldığı

AHSEN-İ TAKVİM

görülür. Zülkarneyn kıssası ile de mutlak olan hak ilkenin erek ilke olarak belirimi doğrultusunda nesnel olanı kullanabilir kılan ve hak olana göre yargı ve edimlerde bulunan bilinç tipi anlamlı kılınır. Bu bilinç tipinde, her türlü olay ve olgu nedenine bağlı olarak hak olan ereğine göre değerlendirilir ve hakkınca gerçekliğine tanık olunur.

Sure boyunca güneş ile ifade edilmek istenense bilinçaltında insanın bilinç dayanağının, öznel neden ve erek ilke olarak Tanrı olduğudur. Nesnel bağlamda sebepler ve sonuçlar bilinçte aşkın olana yani öznel ilkeye bağlı olarak aşılırlar ve tinde anlam bulurlar.

Kıssalar üzerinden varlık olarak Allah'ın kendi gerçekliği üzeri hitapta olması sebebiyle muhatap alınan okuyucu bilinçte iman ilkesi zemininde anlam bulur. Böylece bilinçte insanın, tinde spekülâtif mantık prensibine bağlı olarak kendi nedenselliğini erek ilkede bulmaya doğru yol tutması sağlanmaya çalışılır.

Kur'an'da birçok ayet tekrarının olması da okuyucu olan muhatabın bilincinde, öznel varlık anlayışının ve ifade edilmek istenenin farklı ifade biçimleriyle anlayış –seziş- aracılığı ile anlamlı kılınmak istenmesindedir. Bu da spekülâtif mantık çerçevesinde gerçekleşen ifade biçiminde, ayetlerden anlatımda bulunulduğunu gösterir.

Anlatılanlar ışığında Kehf süresinde:

1. İlkelere bağlı işleyen doğal bilinç yapısında, idealara bağlı olarak nesnel ilişkiler üzerinden anlayış edinildiği.
2. Sürekli olan veya süreksiz olana göre bilinçte ussal düzeyde mantıksal olan ile dayanak edinilerek usta uslamlamalarda bulunulduğu.

AHSEN-İ TAKVİM

3. Sonuç verileri doğrultusunda erek ve neden ilkelerine göre duruş sağlayan ve buna göre cevap arayan ve bulan bilinç tipinde varlık yürüyüşünde bulunulduğu
4. Gerçeğe göre edinilen çıkarımlar sonucunda yargılar üzeri edimlerde ve üretimlerde bulunan bilinç tipi anlamlı kılınmaktadır.

Bu bağlamda Kehf süresi bilinçte gelişim sürecini ve insanın gerçeğe bağlı olarak bilgi edinim biçimini -yöntemselliğini- ve ilim ilkesine bağlı olarak bilinçlendiğini anlamlı kılan suredir diyebiliriz.

Gerçeğe bağlı edimlerimiz ve ürettiklerimiz ile daha bilinçli olarak doğa zemininde tin gereği varlıksal yürüyüşümüzün ve neden arayışımızın, -ayet ve surelerin evrensel bağli beyanları sonucu görülen o ki- insanlığın tümeline bağli olarak yaşam bulması sebebiyle insanlık yürüyüşünde devamlı olacaktır.

Nur ayetine bu bağlamda bakıldığında doğa zemininde, neden – evvel- ve erek -ahir- ilke olarak mutlak özneye göre ayet muhatabının, beyan niteliğindeki ifade ile bilinçlenmesi istenir. Zaten varlık sorunsalından mutlak olarak neden ve erek olana göre doğa zemininde edimsellikte görülen ilke üzerinden bir çözüme ulaşılabilir. Bu bağlamda nur ayeti de içeriği doğrultusunda varlık sorunsalına cevap niteliği taşımaktadır.

AHLAK:

Gerçeğe göre varlık bilgisi edinmek ussal olarak bilincin işlevselliğinde dayanak edinerek yapısal olarak düşünmeye insanı sevk eder. Varlık bilgisi bilinçte insan davranış ve yaşam biçimini en belirleyici üst yapı kurumu olarak görülür. İnsan varlık bilgisi ile üst yapı kurumu edinmesi doğrultusunda bilinçlenir ve bilinçte belirleyici olan üst yapıya göre zorunlu olarak yaşamda 'ahlak'ı doğası gereği kendinde bulur. Edindiği varlık bilgisine göre insan değerler -kabuller- edinerek yaşamına yön vermiş olarak kibleye -ereğe bağlı din – yol edinir. Böylesi durumda insan edindiği varlık dayanağına göre yaşamını ahlaki olarak biçimlemiş olur.

İnsan, yaşamda edindiği varlık bilincine göre ahlak bilinci edinirken doğru olana göre yaşamında ahlak sorunsalıyla karşı karşıya kalır. Varlık bilgisi doğrultusunda bilinçte üst yapı kurumları olanlar değerler olarak bilinçte belirirler. Ahlak sorunsalında önemli olan gerçeğe -hak olana- yani sürekli -zamansız- olana ve ilkesel olarak fitrat gereği sürdürülebilir olana göre mi yoksa süreksiz -zamanlı- ve sürdürülemez olana göre mi yaşandığıdır. Bu bağlamda gerçeğe göre edinilen yaşamda evrensellerine bağlı olarak güzel (ilkeler bağlı öznel olan) ahlak tahakkuk eder. İçgüdüler ve sanılar doğrultusunda edinilen yaşamda ise hevâ, heves ve menfaatlere göre keyfi olan kötü (iç güdeler doğrultusunda nesnel olana bağlı olarak gerçekleşen) ahlak tahakkuk eder.

Kötü ahlak, nesnellığe bağlı olarak ideaların -iyilik, doğruluk, güzellik- bilinçte neden ilke olarak belirişinin zemininde insanın içgüdülerinin baskın gelmesi üzeri içgüdüsel olarak -nefsi emmarede- kendi için yaptığı davranışlarda görünür. Güzel ahlak

AHSEN-İ TAKVİM

ise ideaların neden ilke bağlamında evrenseller olması üzeri bilinçte vicdan ve us zemininde erek ilke olarak belirmesi üzeri olması gerekenin yapılması sonucunda görünür.

Ahlak sorunsalı yukarıdaki ifade edilenden de anlaşılacağı üzere varlıksaldır. İnsan varlık zemininde evrenseline bağlı olarak olması gerekeni, vicdan melekesi üzeri gerekli görür ve ussal olarak da bilir. İnsana olması gerekeni yapmasını sağlatan ise bilinçte üst yapı kurumları doğrultusunda edindiği değerler ve değerlerin bilinçte ruhsal olarak tinsel mahiyette aidiyet ve sahiplenmeler edinilmesine sebep olması doğrultusunda edinilen sorumluluklardır.

Sorumluluklar toplumsal yaşamı biçimlendiren ilkeler üzeri toplumsal yaşamda gerçeklik bulan kültür (ekin) üzerinden edinilen kolektif bilinç zemininde kendini gösterir. Vicdan ise sorumluluklar -öncelikler- üzerinden olması gerekene göre bilinçte insanın ussal olarak kendini eleştirdiği ve doğru olana sevk eden melekesi olarak tahakkuk eder.

Ahlak: 1) Fitri olan -yaratışa göre zorunlu ve doğaya ait olan. 2) Varlık bilgisi üzerinden bilinçte üst yapı kurumları üzerinden edinilen değerler ve içgüdülerin bilinçte baskın gelmesi sonucu insanın huylar ve anlayışında bulduklarının dirimsel olması doğrultusunda ilişkilerde hak ve had belirimleri doğrultusunda ilke belirimleri ile sonradan edindiği olmak üzere iki durumda görülür.

Ahlak insanın fitri zeminde potansiyelleri doğrultusunda öznel ve nesnel kıpırlar üzerinden kimlik edinmenin de gereğidir. İnsan içgüdüler üzerinden nesnel, ilkeler üzerinden de öznel kimlik edinir. Bilinçte kimlik edinimi ve kimliğin dil de ifade edilmesi insan olmanın gereğidir.

AHSEN-İ TAKVİM

Doğa nesnelere bağılı olarak ve üretilenler doğrultusunda - tüketilenler üzerinden- edinilen kimlik, bencillikte sonuç bulur ve bilinçte dayanakları yitirildiğinde kişilik yıkımına sebep olur. Evrensel bağılı olarak varlık bilinci üzeri edinilen kimlik, tinsel düzeyde öz güvene dayalı -varlıktan ve varlığından yana eminliğe haiz-, insanın kendisini öz varlık, öz kendilik yani öz benlikte aslı ile bulacağı kimliktir. Bu kimlik edinimi ile insan gerçeğe bağılı olarak aşğılardan -âlemi safilin- Allah'a doğru ayağa kalkar - kıyam eder-. Kur'an'da kıyamet bahsi edilen ayetlerin spekülâtif olarak bu anlayış üzeri okunmasında insanın tinsel yaşam sürecinde kendisini bulmasında fayda vardır.

Bu bağlamda yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden de anlaşılması gereken, sonuç itibarı ile gerçekte nesnelliğin uykusunda uyanan -kıyam eden için içgüdüleri doğrultusunda sabitlenmiş -taşlar- huylar ve sanıların insan bilincinde vicdan üzeri pişmanlığa sebep vermesi ve pişmanlık üzeri insanın insanlık sıfatları doğrultusunda yanışı spekülâtif olarak anlamlı kılınır. Bununla beraber evrenseline bağılı erek ilkeler üzeri yaşam bulanlar ise bilinçte eminliğe bağılı olunması ile huzur ve selameti cennet olarak bulurlar. Cennet ayetlerinin de bu bağlamda spekülâtif okunmasında, insanın kendisini, hangi safhada bulunduğunu görmesi adına fayda vardır.

Ahlak sorunsalı varlıksal olduğu içindir ki insan vicdanı üzerinden nedenini -var oluşunu ve yaşamın anlamını- sorgular. Nur ayeti bu bağlamda varlık sorunsalına cevap olarak insanın bilincinde gerçek olan ile yaşam bulmaya sevk edicidir. Bu bağlamda da sonuçta nasıl bir ahlak sahibi olmamız gerektiğinin cevabını aramamıza da vesile olur.

AHSEN-İ TAKVİM

Evrenseller doğrultusunda edinilen önceliklere göre nasıl bir ahlaka sahip olmamız gerektiği de nur ayetine destek olarak Kur'an'da belirtilir. Kur'an'da insandan, varlıkta bulunduğu yaşamda yapılması istenen ise akıbet ve ahrete göre yaşayacağımız durumlar ön görülerek adalet ilkesi gereği ile hak ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak ahlaklı olunmasıdır. Bu da içgüdüleri ile dünyaya -aşağıya- sürüklenen insanın, içgüdüleri ile yaptığı içsel mücadelede ilkeli olunması sonucunda korunarak -takva sahibi olarak- varlık olanın hakikati üzeri aslına yakın gelmesine sebeptir. Kur'an da ifade edilen diğer bir ahlak edinimi de salih amelde bulunulmasıdır. Evrenseline bağlı olarak erek ilkelerin edimlerimizde görünmesidir.

Resul'ü Ekrem'in “**Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız, sıfatları ile sıfatlanınız**” hadisi şerifini de yukarıda anlatılanların ışığında varlıksal olanın zorunlu mantığı üzeri anlamak gerekir. İlahi sıfatlar ve ahlak üzeri yani varlıksal olanın zorunluluğu üzeri kimlik sahibi Allah'a bağlı olarak kişilik edinerek yaşanmadığında, nesnellığe bağlı olarak kişilik zemininde edinilen kimlik üzeri bilincin yapısallığının yıkımı kaçınılmazdır. Nur ayeti dolaylı biçimde mutlak ilkeye bağlı olarak kimlik edinilmesi gerektiğinin usamlanmasını da verir.

Akıbete ve ahrete göre kişinin kendini hakkı olan helaller çerçevesinde sınırlandırması ve salih amelde şevk -tutku- ile yarışır kılınması takvada insanı Allah'a yakın kılar. İnsan varlıksal olarak evrenseline bağlı yaşaması sonucunda bilinçlenirken deneyimleri sonucunda ussal olarak ikna edilmiş ve bilinçte -kalben- mutmain edilmiş olarak kendisini, fitratına -istidadına bağlı olarak tinde bulur.

AHSEN-İ TAKVİM

Bu da doğa koşullarında özgürlüğü kısıtlı olan insanın özgürlüğünü tinde yaşamasına sebeptir. Yaşadıklarından mutmain olmayan ve ussal düzeyde problemler -hakkıyla ilişkilendirememek- yaşayan insan için, özgürlük keyfi olanda ve sanısına bağlı edinilen ile yaşamına yön vermek olarak ön görülür. Özgürlük evrenseline bağlı edimlerde gerçekleşir. Özgürleştirici edimler, insanı akıbetinde mesul bırakmazlar ve edimlerin sonuçları ile olumsuz kıpıda hesaplaşmaya sebep olmazlar. Bu da ruhsal düzeyde öz güven bulunmasına sebeptir.

Özgürlük, insanın olgunlaşma sürecinde, evrenseline bağlı olarak istenç ve edimlerde bulunması sonucunda, gerçeğe bağlı yaşamında edindiği rüştte görünür. Gerçekliğe bağlı rüşt edinmek, özgür olunduğunun göstergesidir.

Özgürlük doğada, her varlığın bulunduğu ortamda nedenini hakkı gereği yaşamasında gerçekleşir. Tinde özgürlük ise içinde bulunan idealara bağlı yaşamda, edimler ve üretilenler üzerinden evrenselin yaşanırken edinilmesi ile gerçekleşir. İdealar temelinde, doğasına bağlı olarak esmayı has denilen karakterleri belirleyici sıfatların (Esmayı Hüsna), edimler ve üretilenler üzerinden gerçekleşmesi, nedenin erekte belirmesi olarak özgürlüğün kendisidir.

Bu sebepten dolayı insanda özgürlük; insanın doğasına bağlı ahlakı (nedeni olan) üzeri toplumsal yaşamda içgüdülerini sınırlamasının sonucunda kendine ait sıfatların ilişkilerinde ve her türlü üretim doğrultusunda görünmesi (ereğinde bulunmak, sonradan edinilen ahlak) ile gerçekleşir. Bu nedenden dolayı insanda özgürlük, ahlak ile bağıntılı olarak güzel ahlakta gerçekleşir. İnsan özgürken ereğinde nedenini yaşamının

AHSEN-İ TAKVİM

sonucunda ruhsallıkta kendinden emin ve yaşadıklarından yana da mutlu –zevkte- ve mutmaindir.

Güzel ahlak sahibi olmak içgüdüler ile mücadele etmeyi gerektirir. İçgüdülerin bastırılması güzel ahlak değildir. Güzel ahlakta önemli olan içgüdüler ile mücadele ederken helal kılınmış olan insani haklar üzeri ilkeli ve sorumluluk sahibi olmaktır. Davranışlarımızın varlıktaki ve toplumsal yaşamdaki - kolektif bilinçte hareket edilmesi sebebiyle- sonuçlarını ön görmek ve salih amellerde bulunmak us üzerinden güzel ahlak edinmemizin gerekliliğidir.

Güzel ahlak insanı, niyete bağlı olarak gerçekten uzaklaştırıcı her türlü olay ve olgudan koruması ve bilinçte de arındırması sebebi ile varlık olarak gerçeğe yakın kılar. Yakınlık kavramından da pratik mantık üzeri anlaşılacağı gibi Allah nurdur, nur olduğu içindir ki insanın nurlanması -ruhsal olarak dirimsellik kazanması, bedenden enerji salınımının artması- güzel ahlak sahibi olmak ile paralel doğrultuda gerçekleşir. Dinde ibadetler olarak her türlü sorumluluk bilinciyle yapılanlar ise hizmet mahiyetinde nurlanmanın sebeplerindedir.

Kendisine nur verilen ile varlık hakikatinden uzak bilinçte karanlıkta kalanların bir olmadığı Kur'an da net bir biçimde ifade edilir. İman ehli üzerinde Allah'ın nurunu tamamlayacağı da belirtilir. Yani Kur'an anlatımında nur, somut gerçekliği olan ve tinsel yaşamda edinilecek ve insana sağladıkları ile deneyimlenecek bir olgu olarak ifade edilir. İnsana sağladıkları bağlamında Resul'ü Ekrem'in **“Müminin ferasetlisinden korkunuz. Çünkü o Allah'ın nuru ile bakar”** hadisi şerifini hatırlatmakta yarar vardır.

AHSEN-İ TAKVİM

İbadetleri doğrutusunda güzel ahlak sahibi olması sebebiyle nurlanan insan, insani melekeleri kuvvetlenmiş olarak sıfatları üzeri Allah'ı rabbi mahiyetinde bulur. Kur'an'da doğru yol –sıratı müstakim- üzeri bulunanların Allah'ı bulacakları belirtilir. Bu da Allah'ın nuru ile nurlanmak ile mümkündür. Yani varlıksal olarak bir şeyi bilmek kendisi ile mümkün olduğundan sebebiyet, Allah'ı nuru ile -nurdan ve sıfatlarından istidadımız kadar- Allah'ı bulabilir, tanık olabilir, bilebilir ve şahıs olarak mahiyetini ferdi olarak yaşayabiliriz. Böylece nur ayetinde şahıs varlık olarak belirtilen Allah'ı, mantığın gereği doğrutusunda kendisi ile bilebileceğimizi belirtmekte yarar vardır. Bu ayeti hakkıyla anlayabilmek, nurlanmak ve nur ile elde edilen keşif bilgisiyle mümkündür. Ariflerin “Allah ile Allah'ı bilebiliriz veya görebiliriz” ifadelerindeki mantık da yukarıda anlatıldığı gibidir.

Doğa nesnelere helalin -hak kılınmış olanın- dışında, her türlü biçimde beslenmek insanı Allah'a uzak kılar. İnsan, üzerinde Rabbi olan Allah'tan uzaklaştıkça varlık hakikatine kıyasen anlayış ve idrakten yana körleşir. Körlüğün giderilmesi ise vicdana bağlı olarak güzel ahlak üzeri nurlanılması ile mümkündür. İman eden için Allah'ın nurunu tamamlaması ise insanın doğası gereği istidadı kadardır. Bu da imkân dairesinde her şeyin bir ölçü üzeri olması mantığı sebebiyledir. İstidadı kadarı ile nurlanan insan, edimleri ve ürettikleri sonucunda edindiği bilgi kadarı ile bilinçli olarak maddeden nura doğru nurlanarak, edindikleri ile ruhlanarak, özgürlüğü Allah ile bularak tını gereğinde ferahlar.

Nurun anlaşılması adına belirtmek gerekir ki nur töz olarak hem yeri ve gökleri var edici hem de şahıs niteliğini kendine örtünmeden koruyucudur. Bir hadise göre yetmiş bin nur tanesi çeşitliliğinde Allah'ın tavırda bulunduğu ifade edilir. Günümün bilimi bunun yüzde birine dahi vakıf değildir. Yetmiş bin nur

AHSEN-İ TAKVİM

taneciğini, maddeye doğru halk etmede -dışlaşmasında- bulunanlar -kuvvetler beliriminde olanlar-, melekut dahil olmak üzere yetilerin oluşum ve gelişimine sebep olanlar, ruh taneciği olarak belli bir ilkeye göre ilişkilenenler ve nur tanesi olarak şahıs mertebesinde bulunanlar olarak dört kategoride saf saf ilişkilenenler olarak sınıflandıra biliriz. Bu anlatılanlar ferdi düzeyde keşfi bilgi olup umumiyeti bağlamaz. Bunları bilmekte de zevk adına yarar vardır.

METAFİZİK:

Felsefede ilk felsefe -felsefeyi evvel- de denilen metafizik, mevcut varlığı -nesnel olanı- bilinçte nedenine bağlı olarak idrak, anlamak ve konumlandırmak için yapılan varlık düşünce alanıdır. Zorunluluğa bağlı olarak düşüncelerde ilişkilendirmelerde bulunmak us yetisini açığa çıkarır. Usun belirimi olan mantık ise insanın değerlendirme yetisi olarak görülür. Bu bağlamda usta metafizik, ilkeye bağlı zorunlulukta mantık zemininde yapılmadığı an gerçekliğini yitirir.

Metafizik duyular âleminde tanık olunan nesnel görüngülerin dışında tümeline bağlı olarak aşkında bulunan varlık anlayışının felsefi tanımıdır. Böyle olsa da fizikten sonra anlamı üzeri zevk edildiğinde görüngülerin fiziği dışında ilkelere bağlı olarak anlam bulmanın felsefi tanımıdır. Eş deyişle de nesnel olgusalığa bağlı kategorik olarak ussal olanın dışında tümellere bağlı olarak varlık ilkelere felsefi olarak irdelendiği düşünce alanıdır.

Buna rağmen kanaatim o ki nur -enerji- fiziği ile de anlaşılacak olan, metafizik olabilecek hiçbir şeyin varlıkta bulunmadığıdır. Bununla beraber metafizik kavramının içeriğini, nesnel görüngülere (tekil ve tikel belirimlere) aşkın tinsellikte, harekete bağlı olarak görünen tümeller -zamansızlar- doğrultusunda öznelliğin ussal düzeyde görüşe taşındığı gerçekliği ile doldurmak gerekir. Bu bağlamda metafizik kavramı ifade bulduğunda, soru konusu olan nur ayetinin cevap çalışmasında anlamlı kılınan her durumun, metafizik düşünce alanında felsefi niteliğe sahip olduğu görülür. Yani ilkelere ve mantık prensiplerine bağlı olarak varlık felsefesi alanında düşünceleri serimlerken metafizik alanda uslamalarda bulunuyoruzdur.

AHSEN-İ TAKVİM

Yukarıda belirtilenler doğrultusunda içerik kazanan metafizik düşünce alanının tamamıyla spekülâtif -kurgul- mantıkta gerçeklik kazandığı görülür.

Metafiziğe haiz olarak nur ayetinde yer ve gökler bahsi üzerinde durmakta fayda vardır. Yer ve gökler, genel zamana -dehre, özneliğe- bağlı olarak mekânsallığa işaret eder. Bununla beraber mekân, öznenin yaşamsal alanıdır. Yer ve gökler Allah'ın varlık olarak değil ama sıfatları gereği tinsel -varoluşsal- olarak kimlik edinimi doğrultusunda kendisini görünüşe taşıdığı yaşam alanıdır. Mekânda biçimselliğe haiz üretim ve biçimsellik üzerinden edimlerde ilkenin görünüşe taşınması ve ilkesel tavır üzerinden de varlığın kendisini görünüşe taşıması tinde görünüş bulmaktır. Bu da nesnellikten farklı olarak irfan bilgisi üzeri anlayış zemininde gerçeklik bulan tinin görüngüsüdür.

Tinde görüngü, 'biçime bağlı nesnel varoluşa aşkın olanın, görünüşe gelişi' olduğundan ilk düzeyde, imana bağlı olarak öznel varlığa varoluşsal tavırlarında anlayış üzeri tanık olmakta gerçekleşir. Bunun akabinde yaşamsal olarak deneyimlenenin usta kavramlar ile ifade bulması ve bilinçte kavramın içeriğine bağlı olmasıyla dirimsel oluşu ile usta bakışım kazanılır. Bu bakışım da uslamlamalarda kavramlar üzerinden mantığa bağlı olarak gerçekliği ile görülen, tanık olunurken öz benliğe örtünülmesi sebebiyle varlığın kendiliği değil ama edimlerde görülen varoluşsal durumlarıdır. Bilinçte uslamlamalar sonucunda edinilen her anlam bilginin edinilmesi ve bilgi ile bilinçlenerek bakışım da bulunulmasına neden olduğundan spekülâtif bakışım/ bakış kaçınılmazdır. Bu durumda ussal olarak metafiziğe eğilim varoluşsalıdır.

AHSEN-İ TAKVİM

Metafizik doğrultusunda nur ayetine bakıldığında ayette, nesnellğe içkin ve aşkın olan öznel varlığın, varoluşsal düzeyde kimlik belirimi doğrultusunda usta dil üzerinden gerçekleşen tinsel görüngüsünde varlık bilincinin verildiği görülür. Bu bağlamda ayette edinilecek varlık bilinci üzeri olan bir insan için tevhit akidesinde, kendisi de dahil olmak üzere her olay ve olgu üzerinden Allah'ın tinsel düzeyde varoluşsal edimlerine tanık olabileceğini söyleyebiliriz. Nur ayetinden insanın, us ilkesine bağlı olarak metafiziksel düşünce alanında tinin görüngü mantığı üzeri anlayış bulması gerektiğini net olarak söyleye biliriz. Bu bağlamda ayete dildeki ifade biçimi üzeri bakarsak; dile, mantık zemininde biçim verildiği görülür.

AHSEN-İ TAKVİM

DİL:

Dil en basit ifade ile bilinçte, insanın beden ve ruh zemininde anlam, anlayış ve idrak üzeri doğmasına sebep olan neden ilke olarak görülür. Böyle olsa da varoluşsal olarak kendini ifade etmenin nesnel erek nedenidir ama bilinçte anlayış, duygu ve idrak üzeri dirimsel kılınması ile ruhsal olarak öznedir ve tinseldir. İnsanın bilinçte ilim üzeri dilde doğuşu, insanı doğal olarak dil varlığı kılar. Dil insanın, her türlü edim ve ürettikleri üzeri yaşamında dışlaşan us belirimi olarak her türlü düzeyde bilinçlenmesinin neden ve erek ilkesidir.

Dil, bilginin bilinçte işletilmesine ve ifadede kullanılış biçimine göre bilinçte bilginin kodlanmasına sebeptir. Bilinçte kodlanan bilgi ise tinsel düzeyde algı oluşumuna sebeptir. İçeriğine bağlı olarak kavramlar, zorunlu ilişkilerinde bilinçte dirimsel olmaları ile dilin niteliksel formlarıdır ve ifadede de dilin niceliksel belirimidir.

Dil, her türlü olay ve olguyu ifade edebilmenin zorunluluğudur. Her türlü olay ve olgu dil zemininde bilinçte dirimsellik kazanır. Bu doğrultuda insan, dilde edindikleri ile ruhtaki dirimselliği – pasif dirimsellik- zemininde bilinçte de dirimsellik -aktif dirimsellik- kazanır. Bu nedenle dil, her ne kadar usun belirimi olsa da tinin de belirimidir.

Öznede nesne bilinçte hayalde canlandırılır. Usta ise kavram, içerik olarak anlamın dirimselliği sebebiyle canlandırılan değil dirimsel olandır/ diri-canlıdır. Dirimsel olan nurani olandır ve içerik olarak biçim bulunduğundan dolayı da ruhsal olandır. Bu sebepten dolayı mantıksal zeminde yapılan her uslamlama sonucunda edinilen doğru çıkarımlar ruhlanmak -bir ayette

AHSEN-İ TAKVİM

“üfledik” ifadesi ile tabir edilen- olarak beden zemininde bilinçte görüşe sebeptir.

Görüş sahibi bilinçte, doğru yargılarda bilmenin gerçekleşmesi sonucunda duyguda neşe ve anlamının zevki belirir. Bu doğrultuda da erek ilkeye bağlı olarak istencin uyandırılması ile bilinç sahibi hayalde canlandırılan objeye yönlendirilerek nesnel olan üzerinden değerlendirme yapmaya sevk edilirken bir taraftan da kavramsal düzeyde de düşünce fiilinin sürekli kılınması sağlanmış olunur. Arı kavramlar ile düşünme, bilincin holografik düzeyde çalışması sebebiyle beklenemez.

Yukarıda anlatıldığı gibi gerçekleşen insan düşüncesinin her alanında dilin zemin olduğu düşünülürse, insan bilincinin dil zemininde inşa edildiğini belirtebiliriz. Bundan olsa gerek ki Allah'ın, mantıksal olarak dil zemininde anlamlı kıldığı ayetleri – dilde nesnel olan- ile insanı anlam arayışına sevk ettiği.

Ayetlerin yaşamsal olarak insandan tahakkuk etmesi ise dil üzerinde gerçekleşirken ayetlerin yaşanarak deneyimlenmesi de beklenir/ murad edilir. Yaşamda karşılığı olmayan mantıksal olarak gerçekliği yoktur. Her ayet yaşanabilir olduğundan, nur ayeti de mantığı gereği usta kavranması ile verdiği anlayış üzeri anlamın bilinçte dirimselliği sebebiyle yaşanılandır. Bununla beraber ayette ifade edilen varlık ve varlıksal durumlara ferdi düzeyde keşfi olarak gözlem ve deneyim sonucunda tanık olunursa eğer nur ayetinin yaşamda gerçekliği, tanık olanın özeli olarak ferdiyette tahakkuk eder.

Ayette önemli olan ise ifade üzeri bilinçte tinsel görüngünün oluşmasına sebep verecek kadar mantığa dayalı net ve kesin beyanda bulunulmasıdır. Zaten dilde beyan biçiminde ifade edilen, içeriğine bağlı olarak net ve kesin ifadeye haizdir.

AHSEN-İ TAKVİM

Dil zemininde bilinçte oluşan tinsel görüngüde varlığa tanıklık, hayal melekesinde yer ve göklerin canlandırılması üzerine nur ve Allah kavramlarının, kavramın dirimsel olan içeriğinin anlayış olarak edinilmesi sonucunda, düşünce sürekliliği esnasında gerçekleşir. Düşünce edimi üzeri usta tanık olunan nurun kendisi değil, ama nur olan Allah'tır. Nurun hayalde canlandırılması üzeri de yer ve gökler üzerinden kavramların içeriği doğrultusunda Allah'a tanık olma gerçekleşebilir. Allah'ın nur olduğu bilinci üzeri de Allah'a tanık olunabilir. Böylece dilde ilmen yakın olarak tanıklık gerçekleşir. Tanık olunan ise nesnesi hayalde canlandırılması sonucunda kavramın içeriğinin edinilmesi ile dirimsellikte ruhsal olarak deneyimlenendir. İlmen yakın de denilen bu durum, nur zemininde dirimsel olarak gerçekleştirildiği içindir ki kanaatim; süregelen düşünülenin aksine ayn-el ve hak-el yakinden de ileri bir merteye olmasındır.

Anlattıklarımın da anlaşılacağı gibi Allah'ı, şahıs olarak mahiyeti değil ama düşüncede us ile bilebileceğimizdir. Bilinçte varsanım, halüsinasyon üzerinden değil, dilde ifade edilen düşünce nesnelerinin hayalde canlandırılması üzerinden, kavramların ise içeriklerinin edinilmesi sonucunda Allah'a kimlik belirimi olan varoluşsal sıfatları üzeri tanık olunabileceğidir. Allah'ın şahsının mahiyetini bilmek ise nurun kendiliğini yaşamak ile edinilecek anlam buluş üzerinden gerçekleşecek bir durumdur.

Bu durumu özellikle belirtmekte yarar vardır. Çünkü ehli olmayan birçok kişiden duyduğum kadarı ile Allah'ın us ile bilinmeyeceği ifade edilmektedir. Bilinmesi gereken o dur ki Resul'ü Ekrem'in nuru akıl meleği tavrında bulunan ruhtur. Bunu hadisi şeriflerinde de beyan eder. Bu bağlamda Allah'a miraç hadisesinde akıl nuru ile tanık olan efendimizin evrensel us olan

AHSEN-İ TAKVİM

arketip durumundan şüphe etmek gerekir ki gerçek olan, usta buna müsaade etmez.

Dil gerçeği ile usta, Allah'ı varoluşsal düzeyde bilebiliriz ama varlık olarak mahiyetine tanık olamayız. Çünkü düşünce, düşünce nesnesi ve düşünen özne ikiliğinde gerçekleşir. Bundan dolayıdır ki şahıs olarak kendiliğe tanıklık, ikilikte gerçekleşmediği içindir ki usta Allah'ın kendiliğine tanık olamayız.

Ayrıca belirtmek gerekir ki erenler “us ile Allah bilinmez” demişlerse eğer buldukları aşağı mertebeden konuşmaları sebebiyle ve hangi us düzeyinde Allah'ın bilinip bilinmeyeceğini bilmediklerinden dolayı veya us ile Allah'ın şahıs kendiliğinin bilinemeyeceği sebebiyle böylesi ifadelerde bulunmuş olabilirler. Bilinmesi gereken Allah'ın usta da anlama bağlı olarak ilkeli düşüncede de dışlaştığıdır. Unutmamak gerekir ki Kur'an'da düşüncede, -uslamlamalarda- bulunmanın, tinde görüngü adına gerekliliği net olarak ifade edilmektedir.

İfade biçimi ile mantıksal olan nur ayeti, dilde probleme haiz değildir. Bununla beraber metafizik düzeyde de teolojik bir ifadeye haizdir.

TEOLOJİ:

Teoloji (ilahiyat), tanrıyı tanıma bilimi olarak tanrı biliminin kavramıdır. Birçok düşünürre göre Tanrı, ussal olarak gerçekliği ispat edilemeyecek olan olduğu içindir ki inancın, bazılarına göre ise sanrıların ürünüdür. Us zemininde bilinemeyecek bir Tanrı, bahsi bile yapılamayacak olandır.

Tanrı sorunsalı Tanrı'dan daha çok ona inanan veya inanmayanların sorunu olarak görülür. O'na iman edenler için Tanrı varlığının sorunsallığından bahsedilemez.

Tanrı'nın var olmasından bahsediyorsak / eğer, Tanrı var diyorsak; varlıksal bir durumla karşılaşıldığından dolayı ussal olarak halk edici olduğunun bilincinin edinilmesi sebebiyle doğa ve doğa nesnelere Tanrı aranır. Süreksizlikte bulunan doğa nesnelere veya temsili olarak üretilen putların tanrı edinilmesi insanın kendi bilincinde ürettiği sanırlardır. Varlık olarak sürekli – hak- olanın bulunması ise nebiler aracılığı ile Tanrı'nın kendisini ifade etmesi, tanıtması ile mümkün olmuştur.

Dinler tarihinde görülen o ki insandan istenilen; Tanrı'ya iman, insanın kendi iyiliği için akıbet ve ahrete göre yaşaması ve hak – gerçek olan- ile yakınlık edinilmesini sağlayan salih amellerde bulunmasıdır. Böylece insandan istenen Tanrı'ya iman, güzel ahlak üzeri yaşam ve sonuç olarak da dinde tinsel olanı yaşarken edinilen deneyimler üzeri Tanrı'nın ussal olarak bilinmesidir (eş deyişle ustan da dışlaştığıdır). Din bu bağlamda Adem'den Hatem'e kadar söylevinde tek, yaşama kattıkları ile de selamete taşıyan olarak İslam'dır.

İnsanların bilinçte sanırları olarak ürettikleri ve inandıkları tanrılarda dinler tarihinde görünür. İnsanın kendi ürettiği tanrı

AHSEN-İ TAKVİM

ile, gerçekliğini Âlemlerin Rabbi olarak bildiren ve halk ettikleri üzerinden gösteren Tanrı'nın kendisinin aynı Tanrı olmadığı kesindir. Önemli olan gerçek olanı bulmaktır. Tanrı'ya imanı gaybi düzeyinde iman ederiz ve imanı şuhudi düzeyinde O'nu gözlem ve deneyimlerimiz doğrultusunda us aracılığı ile bulmuş olarak O'na tanık oluruz.

İnsan bilincinde Tanrı'ya imanı bir sanı olarak değil, aciz yaratılması sebebi ve bilincinin yapısallığı ve işlevselliği adına üst yapı kurumu olarak dayanak edinmesi gereksinimi üzeri doğası gereği kendinde bulur. Öznel varlık olarak da O'nu, kendisi de dahil olmak üzere doğa nesnelere ilişkin ilişkileri doğrultusunda sıfat tavırlarında ve ürettikleri üzeri us ile bulur.

Hak olanın, kendisini tinde görünüşe taşıyabilmesinin zorunluluğu olarak batılın olması gereklidir. Bu sebepten dolayı Tanrı inancında herkesin ortak fikir ve anlayışta bulunması diyalektiğin ruhuna aykırı bir durum olurdu. Batıl üzerinden hak olanın görünüş bulması gerçeği de varlıkta cereyan eden her türlü olay ve olgunun hikmete bağlı olarak olması gerektiğini gösterir.

Bu bağlamda dinde iyilik ve kötülüğün, batıl üzerinden hak olanın açığa çıkması için olması gerektiğini belirtiriz. Bununla beraber varlıkta rahmet öncelikli görünen olduğu içindir ki kötülük bilinçte insanı gerçekten uzaklaştıran ve insanın olmaması gerekeni tecrübe etmesidir. İyilik ise rahmet ilkesine bağlı olarak edimlerde ilkenin görünüşü sebebiyle Tanrı'yı yaşamsal olarak deneyimlemeye neden -yakın kılan-, olması gerekende yaşamaktır.

Maddi değerlere ve tinsel değerlere bağlı olarak bilinçte üst yapı kurumları olduğu sürece iyilik ve kötülük olgusunun insanlık var

AHSEN-İ TAKVİM

oldukça, fitri olduğundan dolayı devamlı olduğunu söyleyebiliriz. İnsan olma sürecinde insanı hayvandan ayıran bir melekesi de vicdandır. Vicdanı üzeri insan, edindiği değerlerine göre olması gereken üzeri kendini sorumlulukları ile içgüdülerine –nefsi emmareye- karşı sınırlar. Bu durumda insan, içsel mücadelede kendini sınırlayan olarak nesnellığe bağlı kendine dışsal olanlar üzerinden edindiği kişilik yapısından öznelliğine dönme fırsatı edinir. İnsan, olmaması gereken kötülük ile de vicdan melekesi üzerinden kendi eleştirisini yaparken öznel varlık olduğunun bilincine taşınmasının kapısını aralar. Vicdan muhasebesinin ardı sıra insanın olması gerekende karar kılarak edimlerde olması ise ilkeye bağlı öznelikte insan kimliğinde nedenini bulmasına sebep olur. Olması gereken, nedeni anlamlı kılandır.

Anlatılanlar sebebiyle dinler tarihinde iyilik ve kötülüğün görünüşünü evrenseline bağlı olarak gerçekliğin açığa çıkmasına sebep diyalektik kıpırları olduğu görülür. Her insan, bilincinde iyilik ve kötülük olgusunu, insan olarak olması gerekene göre nedenini bulmasının ve tinde bilinçlenerek derinlik kazanmasının aracı olarak bulur. Hiçbir semavi dinde kötülüğün emredildiğine rastlanamaz. Kötülük fitri değil sonradan edinilendir -ilinektir- ve olmaması gerekenin bilincini edinmeyi sağlar. İyilik, doğruluk ve güzellik ise fitri olarak neden ilkenin, mutlak ilke gereği olması gerekene yani erek ilkeye taşıyıcı olandır.

Tinde öznel düzeyde bilinçlenmek ve nesnel bilinci/aklı maası aşabilmek için iyilik ve kötülük olgusunun diyalektiğine ihtiyaç olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bilinçte iyilik ve kötülük mücadelesi ise hak ve hakkaniyet ilkesine bağlı olarak insanın edimlerde bulunması –olması gerekeni yapması ile aşılacak bir durumdur.

AHSEN-İ TAKVİM

Mutlak neden ilke doğrultusunda bakıldığında her görünüşe gelenin, erek ilkeye bağı ve biçimselliğe dayalı olarak doğada çiftler, usta karşıtlar ve insan tininde de olması gerekli olanlar üzerinden gerçekleştiği görülür. Bu da amir ilke üzeri neden ilkeye bağı olarak dışlaşma prensibi sebebiyle, çiftlerin, karşıtların ve insan yaşamında çatışkıya ve mücadeleye sebep olması gerekli olanların ilkesel olarak birbirlerini çiftlerde kapsayıcı ve kapsayıcı olunduğundan dolayı da usta birbirlerini yansıtıcı ayrıca tinde de birbirlerinin belirimine sebep aşılması gerekenler olarak görülürler.

Kur'an da Havva'nın Adem'den halk edilmesi hikayesini çiftlerin birbirlerinde olanları kapsayıcı olarak yansıtmaları net olarak anlaşılır. İbrahim ile de nesne ve özne olanın sürekli veya süresiz olunması ilkeselliğinin, harekete bağı olarak gerçekleşenlerde birbirini yansıtması ve usta karşıt duranlar üzerinden bilinçlendiği net olarak anlamlı kılınmıştır.

Bununla beraber düşüncede karşıtlar olarak belirenlerin, gözleme dayalı olarak belirlenen harekete bağı gerçekleşenlerin, ilke üzeri değerlendirilmeleri sonucunda aşıldığını da İbrahim'den edinmekteyiz. Böylece İbrahim nebi ile gerçeklik bilgisine göre değerler edinilerek usta karşıtların aşıldığına ve gerçeğe dayalı ferdi bir yaşamın edinilebileceği görülür.

Usta edinilen gerçeklik -tanık olunabilir- bilgisine göre nesnellığe bağı ve kuvvete bağı olarak gerçekleşen sınırsız içgüdüsel yaşamın yani batıl -sürdürülemez olan- durumunda belirenin, gizil duran gerçeğin açığa çıkmasının nesnesi olarak -ilinek- görülür. Usta gerçeğe ait bilgiye bağı bilinçte oluşan değerler gereği hak talebi kaçınılmaz olarak ilkenin yaşamda görünüşünün temeli olur. Hak talebi, kuvvet arayışını -bilinçte dayanak

AHSEN-İ TAKVİM

edinilmesi arayışıdır- ve kuvvet edinilmesi -bilinçte dayanağa bağlı olarak edinilen irade üzeri eminlik ve ruhsal düzeyde dirimsellik kazanılmasıdır- ise hak ve batılın sonuçta çatışmasına -vicdanda öz eleştiri, muhasebe yapılmasına- sebeptir. Tinde çatışkı olması gerekli olanın gerçekleşmesi için gerekli olandır. İnsan kendi tini gereği çatışkı ile aşkında duran evrensellere göre yaşanması gerektiğinin bilincini, olmaması gerekeni hak değerlere göre tecrübe ettikçe öğrenir. Bu da Kur'an da Musa, Firavun ve İsrail oğulları üzerinden net olarak ifade edilir.

İnsanlık tarihinin hak ve özgürlük talepleri doğrultusunda gelişimde olduğunu da belirtmekte yarar vardır.

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi çiftler, karşıtlar, çatışkılar diyalektiğin tamamıyla spekülâtif mantıkta gerçekleştiğini gösterir. Çiftlerin yasalara bağlı olarak uyumlu ilişkisi, karşıtların gerçek olana göre aşılması ve çatışkının ise kuvvet ve iradeye bağlı olarak hak olanda tutarlı olunması sonucunda aşıldığı görülür. Böyle olsa da insanın içgüdülerine bağlı olarak neden arayışı çatışkıyı insanlık tininde hep görünür kılar. Hak ve hakkaniyet ilkesine bağlı olarak biz olmayı ve ortak yaşamayı öğrenmek insana pahalıya mal olmaktadır.

Diyalektik olan, spekülâtif mantık zemininde gerçeklik bulduğu için olsa gerek ki spekülâtif mantığın edinilmesi ile usta anlamlı olan ile aşılabılır. İnsan yaşamında beliren diyalektik olanın – çatışkının- ise ilkenin ortak edimlerde gerçeklik kazanması ve hukuk zemininde ortak yaşamın haklar çerçevesinde güvence altına alınması ile aşılması mümkündür. Aşkında gizil duran diyalektik ile erek nedene bağlı olarak gerçekleşen hareket üzerinden görünür. İnsan aşkında duranı diyalektik üzerinden edinir.

AHSEN-İ TAKVİM

Özellikle belirtiyim ki usta arı kavram, doğadaki çiftler gibi birbirlerini karşıt olmaları sebebiyle kendilerinde barındırmazlar. Lakin ortak özü/hakikati kendi içlerinde barındırdıkları için içeriklerini çağrıştırdıkları aynalaşmalarında hem kendi tavırlarını (esma) hem de ortak özü yansıtırlar. Zaten karşıtlık kavramı dahi bunu anlam olarak içerir. Karşıt kavramlar bilinçte öznelliğe bağlı olarak dirimsel biçimde usta belirirler ama karşıtını kendinde barındırmazlar, içerik olarak biçimselliklerinde, kavrayışta sadece kendi anlamlarını verirler ve karşıtını kendi üzerlerinden yansıtırlar/çağrıştırdıkları. Ayrıca ilkesel kavramlar, varlıkta tavır çeşitliğinin içeriğini verirler/hakikati de yansıtırlar ve mevcudatta fitri düzeyde potansiyeller olarak eşleşirler ve öze bağlı tavırsallıkta örgüsellikte belirirler. İlkesel kavramlar, usta ise varlıktaki karşılık buldukları duruma içerikleri doğrultusunda birbirlerini tamamlayıcı olarak anlamda desteklerler. Bu doğrultuda ilkesel kavramlar içerikleri doğrultusunda birbirlerini çağrıştırdıkları ölçüde birbirlerinden çıkarsanırlar. Bu da usun ilkeye bağlı olağan işlevinde gerçekleşir -usta olagelen de budur. Bu nedenler doğrultusunda Hegel felsefesinin (kavramların sistemsel olarak ele alınması düzeyinde) eleştirel olarak gözden geçirilmesi de önem arz eder. Usta karşıt kavramların içerikte aşılması söz konusu değil, bağlayıcı ilkelerine göre aşılması söz konusudur. Bağlayıcı ilke ise düşünen öznenin, hakikat algısına göre erek ilkeye bağlı doğru yargılarda ve iradi olarak da doğru seçimlerde bulunmasıdır. **“Hak geldi batıl zayi oldu”** ayeti de bu mantığı göstericidir.

Karşıtlık kavramlardan, her ikisinin de kavramların belirleyici olması sebebiyle, içeriğini kendinde barındıran -karşıtların aşılması birliği-yeni bir kavrama hiçbir şekilde geçilmez. Karşıtlık kavramlar, neden

AHSEN-İ TAKVİM

ve erek ilkelerine bağlı olarak varlıkta karşılığı olan tmelerin kavramda içeriğinin edinilmesi sonucunda edinilen kavram veya kavramlara göre kıyas edilerek usta anlaşılır olurlar ve bilinçte yeni bir perspektife taşınılmasına sebep olurlar. Bu da usta her daim olan bitendir.

Tekil olanın tikel istenç belirimine bağlı olarak ilişkilerde görülen karşıt belirimler üzeri us zemininde insan yaşamında görülen diyalektik sürecinde tikel ve tekil belirimlerin tümellere iye olmaları sebebiyle tinde tümellere bağlı olarak aşılabileceğini belirtmek gerekir. Varlıkta tümellerin karşıtlar değil, varoluşsal çeşitlilik olduğunu söylemekte yarar vardır. Varlıktaki bu durum çelişmezlik ilkesi ile anlam bulur. Çiftler, karşıtlıklar, çatışkılar her türlü düzeyde varoluşa taşınmanın kıpıları olarak olması gerekli oldukları içindir ki varlıkta çelişmezlik/zdeşlikteki ayırım prensibinde belirirler. Çelişmezlik prensibi edimsel ve biçimsel düzeyde varlıkta çeşitliliğin, tutarlılık ilkesinde görünüş bulmasıdır. Varlıkta çelişki yoktur, çelişki insanda sanıları doğrultusunda gerçeğin usta görünmesi adına gerekli olması sebebiyle -ilenek, nedeni ereğe bağlı olarak başka bir Şey için olan, nesnel- belirir.

Diyalektiğe olgusalılıkta tarihte tanık olmak günün gerçekliğini edine bilmek adına gereklidir. Bu bağlamda ilkesellikte ussal olanı diyalektik üzerinden anlamlı kılmak, ard arda meydana gelen olay ve olguları tarihsel olarak bilmek yerine neden ve erek ilkelerine bağlı olarak tarih üstü -ahistorik- anlayışı edinmemizi sağlar.

Nur ayetinde öznel neden olarak nurun tz, yerin ve göklerin nesneliliğinin anlamlı kılınması mahiyetlerini sorgular olursak, özne ve nesne ikiliğini görürüz (analitik kıpı). Bu ikili durum usta

AHSEN-İ TAKVİM

karşıtlık olarak belirlenseler (olumsuz ussal kıpı) de varlıkta karşıt değildirler (olumlu ussal kıpı). Ayette geçen Allah kavramı ise usta karşıt olarak belirlenen bu iki durumun kimlikte/ferdiyette (spekülatif kıpı) aşıldığını gösterir. Usta karşıtlık olarak beliren varlıkta ikili tavır -nesne ve özne durumu, çeşitliliğe sebep olanda budur- olarak görülür. Varlıkta ikilik aşılması gereken değil, tinsel olarak kimlik edinimi için olması gerekli olmalıdır. İnsan için ise varlıkta ikilik olarak beliren, usta karşıtlık olarak görülen ve aşılması gereken bir spekülatif problemdir.

Erek ilkeye bağlı kimlik ediniminde ruhsal olarak diyalektik aşılmış olunur. Nur ayetinde yer ve gökler üzerinden Allah kimliğinde ifadede bulunulması da gerçekliğin kendisini öznel olarak kimlikte gösterdiğinin anlamını taşır. Bu evrensel prensiple bakıldığında insan dahi nesnelere üzerinden değerlere bağlı olarak kimlik edindiğinde nesnel olana öznel oluşu ile kimlikte aşkın değil midir?

İslam teologlarının (ilahiyatçıların) belirttiği gibi Tanrı olması zorunlu olan varlıktır -vacib-ül vücuttur. Yani Tanrı her türlü olay ve olgunun varoluşuna sebep öznel olan neden ilkedir. Bununla beraber Tanrı'nın öznel erek ilke olarak değer düzeyinde bilinçte üst yapı kurumu olması sebebiyle ahlakın belirleyici neden ilkesi de olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca Tanrı, erek ilke olarak öznellikte bulunacağı içindir ki vacib-ül vücud olduğundan sebep her insanın kendi üzerinde bulması gereken rabbidir.

Eskilerinde dediği gibi doğa yasaları, doğadaki tasarım, uyum, denge, ölçü ve varlık sahnesi olarak kesintisiz varoluş sergilenmesi Tanrı varlığının delilleridir –ayetleridir. Bu da ussal olarak 'eser var ise müessir de vardır' mantığının sonucunda edinilen bir anlayıştır.

AHSEN-İ TAKVİM

Tanrı hem neden hem de erek ilke olan özne olduğu içindir ki Tanrı'yı doğa nesnelere ve doğa zemininde tekil ve tikel belirimde görünen kişilere indirgmeden nesnel tümelerde (put edinilenlerde) değil, öznel tümellere bağlı olarak öznellikte aramak gerekir. Doğa nesnelere ve doğa zemininde görünen kişiler üzerinden, tümeline bağlı olarak gerçekleşen tavırlarında kimlik belirimlerinde tinde görüngü bulmasına tevhidin gereği olarak elbette ki tanık olmak gerekir. Bununla beraber nesnellikte gerçekleşen doğa belirimlerini Tanrı'nın ayetleri - delil, bağlı olunan gerçeğin ispatı kendisinin üzerinde bulunan- olmaları ve varlık olarak da Tanrı'ya kıyasen süreksizlikte ilinek olarak belirmeleri doğrultusunda görmek gerekir. Doğa nesnelere ayet ve ilinek olarak değil de Tanrı'nın kendisi olarak görmek tümelinden uzak bir zorlamada bulunmak, usta panteizmin düşünce alanına girmek olur. Bu da usta olumsuz ussal kıpıda batıla saplanmak olur. Oluş sürecinin olumlu ussal kıpısında ise olması gerekli olan olmaları üzeri hak ve batıl uzlaşısı yaşanır. Spekülatif kıpıda ise erek ilkeye bağlı olarak olması gerekene göre artık bu karşıtlık düşüncede aşılmıştır.

Konu boyunca nur ayetini yorumlarken yaptığımız, varlık felsefesi olarak metafizik düzeyde teolojidir. Allah'ı en doğru ve en güzel biçimde tanıtlayacak olan ise Allah'ın kendisidir. Bu bağlamda nur ayeti Allah'ın Kur'an da kendisini tanıtladığı ayetlerden olması ile önemlidir.

Kanaatim o ki Tanrı'nın varoluşa neden ilke ve usta anlaşılması gereken erek ilke olarak belirmesi doğrultusunda varlığını ispat edecek bir durumda O'nun tüketilemez -sürekli olan- olmasıdır. Öznel olarak varoluşun kaynağı olması ile neden ve kimlik üzeri tinde görünüş bulması sebebiyle de erek ilke olan Tanrı, varlık olarak tüketilemez ve tükenmeyendir. Bu bağlamda kendisine

AHSEN-İ TAKVİM

ululanacak olunan ise varlık karşılığı olarak enerjinin (hareket olarak enerji değil yapısallıkta enerjinin kendiliği olan) –nurun-kendiliği olmasıdır. Bu önerme bir zorlamadan daha çok tüketilemez ve tükenmez ilkelerine bağlı olarak mantıksal ve doğru bir çıkarsamaya dayalı yargıdır. Nur ayetinde anlamlı kılınan da böylesi bir Tanrı'nın olduğudur.

Yukarıdaki paragraf, bilim verilerine göre özellikler termodinamiğin birinci yasasına göre düşünüldüğünde mantıksal olarak daha anlamlı olur.

BİLİM:

Doğa felsefesinin uzantısı olarak doğa nesnelere olan olay ve olguları kategorik düzeyde, sebep sonuç ilişkisine göre deney ve gözlemde bulunarak edinilen nesnellik bilgisi verilerine göre anlamlı kılmanın, epistemolojik bilgi edinim yöntemlerinin tamamına bilim denilir.

Bilimsel olarak kanıtlanan deneylebilir ve tekrarlanabilir olandır. Deney verileri, gözlem ile edinilen bilgilerdir. Bilimsel veriler, deneylemiş ve deneylebilir olarak tutarlı sonuçlar elde edilmesi sebebiyle doğru olduğuna inanılan/emin olunan güvenilir bilgilerdir.

Her deney, nesnesine sorulan bir sorudur ve deney, gözlem sonucu edinilen her veri nesnesinden edinilen cevaptır. Bilimde kategorilere göre mantıksal bakıldığından dolayı, bilim nesnesine tinsel bakılmaz. Bu sebepten dolayı bilimde tinsel bir gelişim net görülmemekle beraber, teknik noktada mühendislikte sonuçlar veren her bilgi, hem doğada insanın medeniyet düzeyinde ilerlemesine sebep hem de doğaya karşı edinilen bir zafer olarak doğadan kısmen de olsa özgürleşmeye neden olduğundan dolayı tinseldir. Zaten doğada dışlaşan olay ve olgular varoluşsal düzeyde tinsel oldukları içindir ki kendilerinden edinilen bilgi de tinseldir.

Bilim ile doğada dışlaşan olay ve olgular, nesnel düzeyde neden ve erek ilkelerine göre anlamlı kılınırlarken öznel olarak mahiyetlerini tinsel olarak anlamlı kılmak bilimin konusu değil din ve felsefenin ("hikmet sevgisi") konularıdır. Felsefe doğa felsefesi evresini doğa bilimlerine bırakmış olsa da kurgul felsefe evresi ile tinsel ve tinsel göre doğayı yeniden anlamlı kılmanın da düşünce alanıdır. Tinsel olanın ~~da~~ kendine ait bir mantığı

AHSEN-İ TAKVİM

olduğundan dolayı ussaldır. Bu bağlamda tinsel olanın da bilimin konusu olması gereklidir; ama henüz idealist felsefenin konusudur. Psikoloji ile de bu kapının bir nebze aralandığını görmek de sevindiricidir.

Doğadaki her olay ve olgu varlıkta varlığın davranış çeşitliliğine göre biçim bulur. Bilimde yapılanlar ve edinilen veriler varlıkta olanı anlamlandırmaktır. Bilim ihtisas alanları ile varlıkta olan anlamlı kılınırken, her bilim dalı ilkesine bağlı olarak varlıkta olanın çeşitliliğini gerçeğine bağlı olarak gösterir. Bu da usta, bilimsel ilkelerin varlıkta örtüştüğü sonucunu bize verir. Varlıkta ise her ilke örtüşmede (örtüşme, doğa felsefesinde zorunluluktur; ussal bir zorlamadır) değil, bir yasaya bağlı olarak görünüş bulmaktadır. Bu sebepten dolayı yasaya göre bilimde us, yasanın referans alınması sonucunda veriler edinilmesi ve değerlendirmelerde bulunulması doğrultusunda yöntemsel olarak işlevseldir.

İlke, varlıkta zorunluluk olarak yasa üzerinden görülür, usta ise esas –prensipte- olarak düşünceye referanstır. İlkeye göre bilim yapmak ise yasaya göre deney veya gözlem nesnesini usta anlamlı kılmaktır. Bilimde yasa, evrenseline bağlı neden ilke olarak gerçekliği verir. Bilim sonuçlar üzerinden nedenin anlamlı kılınıştır.

Düşünceye referans edinilen esaslar olarak ilkeler yasalar üzerinden belirirlerken, varlıkta varoluşsal durumlar olarak görüleceklerdir. Bu bağlamda nur ayetinde nur olarak ifade edilen esasın enerji olduğunu tercüme edersek (örtüştürme değil); nur ayeti ışığında varlık olarak Allah'ın, öznelikte evrensel ilkeler üzeri iş gören yasa koyucu olduğunu görürüz. Zaten

AHSEN-İ TAKVİM

ayetteki yer ve gökler bahsinden de bunu anlamak gerekir. Çünkü yer ve gökler yasaya bağlı olarak görünüş bulur.

Bilimde mantık, matematiksel olanın yönlemsel olarak ispatını gerektirir. “**Her şeyi bir ölçü üzeri halk ettik**” ayeti de ölçülebilir olanın matematiksel olarak gerçekliği olduğunun ve ölçüsü bilinenin kullanılabilir ve yeniden üretilebilir olduğunun anlamını taşır. Doğada töze bağlı üretim yapılmakta, bu doğrultuda insanında doğa zemininde töze bağlı olarak yeniden üretimi gerçekleştirmesi gerekir. Bu ~~da~~ cennetin kapısının insanlık adına aralanması anlamına da gelir.

Günüm biliminde yapılan ise ölçüsü bilineni kullanılabilir kılmaktır, doğa nesnelere yeniden üretilmesinin ise insanlıkta zaman alacağını öngörmek için dahi olmaya gerek yoktur. Töze bağlı olarak yeniden üretimin insanda, us zemininde evrenseline bağlı düşüncelerde, tinsel olanın gerçekleştirilebilir/gerçekleştirilebilecek olduğunu da hatırlatmakta yarar vardır. Hayal gücünü ve sezgisel algıyı da bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Bilim doğa nesnelere kullanılabilir kılmıştır ama bilimde ikinci evre doğa nesnelere aslına -biçim ve meleke sıfatlarına-sadık kalarak tözünden yeniden üretebilmek, sonuçta da insanın hayallerini nesnel gerçeklikte gerçekleştirebilmesidir -ürettiğini kullanılabilir kılmaktır. Söylediğim nur ile olmasa da özdeğe bağlı olarak kısmen bazı bilimsel alanlarda yapılmaya çalışılmaktadır (doku ile organ üretimi gibi).

Tinin mantığında ise kavramsal olanın, varlıkta karşılığı bulunması üzeri sezgi ile gözlemlenebilir veya deneyimlenebilir, usta kıyas gereği kanıtlanabilir, netliği ile ifade edilebilmesi sonucunda idrak edilmesini gerektirir. “**Akıl etmez misiniz**” ve “**Anlayasınız diye kalpler verdik**” ayetleri de sezgide anlayışı

AHSEN-İ TAKVİM

edinilebilecek/ edinilebilir ve usta kıyas ile idrak edilerek bilinebilir olanın, gerçekliği olduğunun anlamını taşır. Tasavvufta varlık sezgisinin edinilmeye çalışılması ve felsefe tarihinde de olanın anlamlandırılarak idrak edilmeye çalışılması, gerçeğin bilgisini edinmeye çalışmaktan başka bir şey değildir.

Nurun, enerji ile örtüştürmek değil, enerji olduğunu tercüme etmekle beraber termodinamiğin birinci yasasının “enerji yoktan var, vardan yok edilemez -enerjinin sakınım yasası-” tüketilemez ve tükenmez olan Allah’ı anlamlı kıldığı görülür. Sürekli olan O’dur ve süreksizlikte her şeye varoluş ölçüsünü, biçimini, devinimini ve sonuçta süreksizliğini veren de O’dur. Bu bağlamda termodinamiğin birinci yasasında felsefi olarak edinilen “enerji yok olmaz sadece biçim değiştirir” ifadesinde enerjinin, nesnel neden ilke olarak anlamlı kılınmasından daha çok, varlık zemininde her şeyin öznellikte gerçekleştirilmesi sebebiyle öznel neden ilke olarak farkındalığa taşınması/fark edilmesi ve anlamlandırılması gerekir.

Varlıkta ilkeler varoluşsal durumlar olarak göründüklerinden dolayı, ilimler arası disiplin varlık anlayışı adına gereklidir. İlimler arası disiplin, ilkelerin varlık zemininde görünüş bulmaları sebebiyle varlık ilkesi üzeri usta örtüşmesi, mantıksal açıdan zorunlu olmalıdır. Varlıkta ilkelerin örtüşmesine değil, varlığın ilkelerdeki tavrısal çeşitliliğine tanık olunur.

Nur ayetine bilimsel verilere göre anlam verildiğinde varlık olarak mutlak öznel neden ilkenin nur olduğunu söyleyebiliriz.

Varlık bilgisi doğrultusunda tinselliğe kıyasen bilimde verilere bağlı olarak sorunsal olanın, pozitivism, nesnelcilik, yerelcilik, indirgemecilik doğrultusunda mutlak nesnel düzeyde bakışım edinmeye sebep olunması sebebiyle ruhsuz -Tanrı’ sız bir doğa

AHSEN-İ TAKVİM

ile insanlığı karşı karşıya bırakmasıdır. Bu bağlamda bilim verileri üzeri edinilen bilgi ve üretilenlerin, tinsel düzeyde insana bir şey katmadığı ve tinsel gelişimine sebep olmaktan daha çok yaşam nedenselliğini nesnellige indirgemiş insan yığınlarına sebep olduğunu belirtebiliriz.

Sonuç olarak da anlam arayışından yana bilinçte boşluğa düşülmesi ve içgüdülere bağlı olarak yaşam biçimi edinilmesi kaçınılmaz olur. Tinsel düzeyde ahlaktan -ilahi olanın belirimine sebep tutum ve edimlerden- yoksun bir durum ile karşı karşıya kalınmıştır. Diyalektik adına olması gerekli olan da budur. **“Dileseydik herkesi bir ümmet ederdik”** ayetini de bu bağlamda anlamak gerekir.

Buna rağmen inancın öznesi olan Tanrı’ya, iman ile varlık zemininde bilimsel olarak edinilen bilgi verileri üzeri tanık olmaya, sanısal olan durumlar engel olmamalıdır. Batıdan edindiğimiz bilim Tanrı’yı ya inancın nesnesi ya da inancın öznesi olarak kabul edilmesi üzeri usta, doğa dışına atmıştır. Bununla beraber usta, doğanın öznesi olan Tanrı’ya varlık olarak tanık olmak için geç kalındığı da söylenemez. Bu bağlamda bilim ve verileri üzeri edinilen ve üretilenler, doğada ilerleyişe, tinde ise varlık bilinci edinilmesine sebep olarak nedenin nesnellikte değil de öznellikte bulunulmasının aracısı olmalıdır.

Zaman ilerledikçe, bilimsel veriler ve farkındalık artıkça insanlığın öznel varlık gerçekliğine yabancı kalmayacağını öngörmekteyim. Bu da bilimin insan tinine en büyük katkısı olur. Bu bağlamda özellikle felsefede -kadim bilgeliğin felsefi olarak inceleyenlere-, enerji fiziğinde ve psikolojide görev üstlenenlere sorumluluk düşmektedir.

AHSEN-İ TAKVİM

Bilimin ve teknolojinin insan hayatına sağladığı kolaylıklar düşünülduğünde vazgeçilmez olması da tartışılmaz bir gerçektir. Günüm bilimi, nesnel gerçekliği anlamlı kılarken öznel gerçekliği görmezden geldiği içindir ki kendi içinde taassuplar edinmiştir. Taassuplar ise ön yargılı yaklaşıma sebep olduğundan dolayı, geneli için söylenmese de bilim ile ilgili olanların çoğunluğunun öznel gerçekliğe karşı ön yargılı ve mesafeli oldukları görülür. Bu durum doğa bilimlerinde özgürce çalışabilmek adına belki de gereklidir. Böyle olsa da mantık ilkelerine bağlı olarak öznel gerçekliliğinde kendi disiplini içinde gerçekliğine bağlı olarak anlamlı kılmak da bilimin düşünce alanına girmelidir.

Nedenleri söyleyen ve anlamlı kılmayan günüm biliminden de daha fazla bir şey beklenemeyeceği de görülmektedir. Bu da düşünce paradigmasında bilimin, köklü bir biçimde değişmesi gerektiği anlamına gelir. Bugün inancın ve felsefenin konusu olanın, gelecekte bilimin düşünce konusu olması da kaçınılmazdır. Nur ayeti ile de bu duruma bakarsak günüm biliminde; nurun, yerin ve göklerin birbiri ile bağıntılı olması üzeri nedenleri teorik veya edinilen verilere göre söylemektedir ama bu olguların Allah ile anlamlı olduğu gerçeği düşünce alanından ötelenmektedir. Nur ayeti ile de bakılacak olunursa yer, gökler ve nurun, Allah ile anlamlı kılınması gerektiği bilincini gelecekte insanlığın edineceğini de belirtebiliriz. Her ne ki Allah'ın varlığında gerçekleşmektedir, Allah ile anlamlı kılınması da insan tını adına gereklidir ve ilkesel mantığı gereği sebebiyle de zorunludur.

Bilimin, nedenleri anlamlı kılmayı felsefenin düşünce alanına ve dinin inanç alanına ötelemesi, insan tını adına gelecekte beklenemez.

AHSEN-İ TAKVİM

Bilim sonuç verileri doğrultusunda nedenselliği gerçekliği ile dile getirir. Bu bağlamda Kur'an'da da sonuçlar üzerinden sebeplerin hangi düzeyde gerçek oldukları ve sebeplere göre değil de sonuçlara göre yaşanılmasının istenmesi/ yaşanılması istenci doğrultusunda bakılırsa, ifadede görülen mantıksal paradigmanın bilimsel paradigma ile aynı olduğu görülür.

İNSAN:

İnsanlık tarihi boyunca insan için birçok tanımlama yapılmıştır. İnsanın kendini tanımlaması kadar doğal bir şey olamaz. Bunlar içinde İdris nebiye atfedilen “İnsan ölümlü bir tanrıdır. Tanrı ise ölümsüz bir insandır” en göze çarpıcı ifadelerdendir. Panteizm kokan bu ifade insanın tanrısal sığata haiz olduğu anlamı önemlidir. Bununla beraber ikinci cümlede Tanrı'nın insana benzetilmesi, insanın mantıksal olarak kendisi ile eşleştirdiği Tanrı'yı insanlaştırması doğaldır. Bunun ile beraber Tanrı'nın tanrılık sıfatlarına haiz olarak insan niteliğinde biçimlendirilmesi betimleme yapmanın dışında bir şey değildir.

İnsan, beden yapısının mükemmelliği ve birçok melekesinin işlevselliğinde doğa ile ilişkileri üzerinden dil zemininde bilinçte doğan, bilinçte bir iç dünya edinerek anlam buldukları ile varlık alanında bakışırda bulunan, toplum varlığı olarak kolektif bilinçte sınırlar edinmesiyle yaşam biçimi edinerek yaşayan, edimleri ve ürettikleri üzerinden bilinçlenirken tin edinerek iç dünyasında -mekânsal olan- düşünsellikte kendini bulan süreç varlığıdır.

İnsanın sadece doğa zemininde evrime bağlı olarak var olan canlı bir organizma mahiyetinde görmek insana haksızlık olur. İnsan beden düzeyindeki biçimsellikte melekeleri ile beraber doğa zemininde görünürken beden olmaktan daha çok ruh varlığıdır -özne olandır. İnsanın özneliği -ruhta şahıs olması- sonradan edinilen değil zorunlu olarak fitridir. Bunu yeni doğan bir bebeğin bakışırndan dahi anlayabiliriz. İnsan özne olarak ruh varlığıdır, melekeleri de tin edinmesine sebep ruhsal -dirimsel yetileridir.

İnsan tek bir cana haiz bir varlık değildir. İnsan, ruhta şahıs olarak şuurda diri, bedende biyolojik yapısında canlı, içgüdüler ile nefsi

AHSEN-İ TAKVİM

emmaresinde dirimsel, melekeleri ile de kuvvelerinde bilinçte dirilik bularak insan olma yolunda ilerler. Nedensel olarak insanlığını da dil melekesi edinmesi sonucunda sözün bilinçte dirimsellik bulması üzeri edinir. Ereksel olarak da insanlığını güzel ahlak üzeri Allah'a yakınlık bulması sonucunda edinir.

Dil zemininde insan, içeriklere bağılı olarak bilinçte edindiğı bakımim/ bakış açısı üzeri halk edilirken, içerik hayalde biçimler üzerinden canlı kılınır ve kavramlar ile de biçim kazanır. Kavramsal biçimsellikte içerik, ifadede kendini açığa çıkarır. İfadede kendini gösteren içerik muhatabını bulduğunda da muhatabına üflenen ruh misali dirimsellikte can verir. Dil insanı neden ilke olarak insan kılan en önemli melekesidir.

Âdem nebi kıssalarında anlamlı kılınan önemli bir olgu da dilde içerik ve ifade bulmasıdır. Bununla beraber İsa nebi kıssalarında anlamlı kılınan da dilde anlam olarak içeriğın nura bağılı olarak ruh olması üzeri dirimsel olduğudur. Dil ve dilde anlam düzeyinde içerik, her iki nebi ile de mutlak olarak eril oldukları anlamıyla ifade edilmişlerdir.

Özellikle İsa nebinin doğar doğmaz konuşması, körleri ve sakatları iyileştirmesi anlam olarak içeriğın -gerçeğe bağılı olarak-bilinçte dirimselliğı ile ifade bulması ayrıca gerçeğe ait anlamlar ile edinilen içerikte tinde yürürken her türlü engelin aşılabildiğı anlamlı kılınır. Bununla beraber İsa nebinin çamurdan bir kuş yapması ve ona üflemesi sonucunda kuşun canlandırılması ile nura bağılı olarak hayalde görüngülere içerik verilerek canlı kılınmaları anlamlı kılınır. Bu da anlam olarak içeriğın gelişim evresinin başlangıç evresidir ki İsa'nın çamurdan yaptığı kuşu, Allah'ın izni ile canlı kılması da çocukluk devresinde gerçekleşmiştir. İsa'nın kavramsal düzeyde bilinçlenerek ifadelerde bulunuşu ise "ya

AHSEN-İ TAKVİM

Rabbi benden sonra zanna düştüler. Eğer onlara azap edersen senin kullarıdır. Merhamet edip af edersen, sen aziz ve hakîm olansın” anlam olarak içeriğın yetkinliğini bulduğu devredir.

İnsan, gerçeğe ait bilgi doğrultusunda anlamın verdiği içerik ile tinde yürürken ruhuyla Allah’a yükselir. Nesnel olgusal olanları tümeline bağlı olarak ifade etmeyi öğrenirken edindiği bellek ile de doğa zemininde bedeni ile yürürken de dünyaya doğru sürüklenir. Bu içerik Âdem ve İsa nebi kıssalarında anlamlı kılınmıştır.

İnsan, melekeleri ruha bağlı olması doğrultusunda doğa zemininde gelişirken, neden ve erek ilkelere bağlı olarak edimler ve üretimlerde bulunur. Tin edinimi sürecinde edindiği değerler ile bilinçte üst yapı kurumları edinir. Yaşamda da tutum, duruş ve ahlaka bağlı davranışlarda bulunurken nesnellik üzerinden gerçekteşen öznellikte beliren yaşam biçimi edinir. İnsan hep edinir, edindikleri ile her şeyi iç dünyasında kişileştirir. Bu doğrultuda da davranışları ve ürettikleri üzeri kendini yansıtırken tamamıyla bedene aşkın tinsellikte spekülâtiftir. İnsan doğası zemininde spekülâtif oluşunu, ruha bağlı olarak edindiği tinde bulur.

İnsanın ruhun kendiliği olan şahıs oluşu, öz kendiliğidir. Bedende içğüdüler edinmesi sonucunda nesnele bağlı kişilik edinimi ve ilkelere bağlı değerler üzeri kimlik ediniminde de kişiliğini tinsel düzeyde geliştiricidir. İçğüdüler, kolektif bilinçte edinilen değerlere bağlı olarak hak ilkesinin edinilmesi sonucunda sınırlanırlar. Bu durum tamamıyla spekülâtif olarak tinseldir. İnsanı doğadaki canlılardan ayıran temel özelliği ise tinde spekülâtif oluşudur. Duyular ile olanı olduğu gibi değerlendirmek ve görmek yerine, edindikleri üzeri kimlik değerleri ve kişilik

AHSEN-İ TAKVİM

durumu doğrultusunda görür ve değerlendirir. Bu bağlamda insanın ön yargılı olması edindikleri üzeri doğası gereğidir.

İnsan içgüdüleri ile doğası gereği dışarıya eğilimli, ruhsal olarak ilkeler gereği ile vicdaniyla iç dünyasına dönen bir yaratılıştadır. Bu yaratılıştta insan, toplum varlığı olarak kendini bulurken, bir taraftan nesnellığe bir taraftan da tinselliğe doğru eğilimleri ile iç dünyasında çatışkılar yaşar. Toplum içinde her türlü varlık sıfatını hakkı ile yaşamadığı sürece kimlik veya kişilik problemleri gösterir. Böylece insan, insan olmanın neden ilkesi olan öz kendiliğinden yana bilinçte örtünür. Doğaya ve sonradan edindiği kolektif bilince kıyasen insanın, insanlık varlık sürecinde erek ilke olarak öznel varlık nedenini belirleyenin, özgürlük ilkesi olduğu görülür.

İnsan doğaya kıyasen her türlü alanda ürettikleri ile özgürleşirken, kolektif bilinçte özgürleşmesini de iki yönde bulur. Bunlar; 1) Varlıkta gerçekliği batıla dayalı kimlik edinimine sebep tarih bilincinden yana özgürlük bulunması 2) Gerçeğe bağlı olmayan zan ve hurafelerle dolu batıl olan ile edinilen ananelerin bilinçte ekin olarak belirmesinden yana özgürlüğün edinilmesi.

Tarih üzeri edinilen batıl kimlik ve ilkeleri bilinçte örten kültür üzeri edinilenlerden kurtuluş, İbrahim nebi örnek alınırsa eğer; ilkesel düşünme, ilkeye göre edimlerde bulunma ve yaşam da karşılaşılabacak her türlü zorluğa rağmen ilkede tutarlılık gösterme ile gerçekleşir. Bununla beraber geleceğe dair içgüdülere bağlı olarak beliren beklentilerimiz de ruhsal bir tutsaklıktır. Bundan kurtuluşun çaresi de içgüdülere bağlı beklentilerden, olması gerekeni yapmak ve adalet ilkesine bağlı olarak eylemlerin sonuçlarını öngörerek yaşamak ile özgür olunur.

AHSEN-İ TAKVİM

Yukarıda anlatılanların dışında insan, evrensel hukuk zemininde edinilecek olunan kolektif bilinçte – süper egoda- hak ilkesine bağlı olarak sorumluluklar edinmesi üzeri içgüdüleri sınırlarken edindiği kişiliğe bağlı olarak özgürce yaşar. Evrensel hukuka bağlı olmadan içgüdülerini sınırlamamış olarak bencilce edimlerde bulunanlar akıbetlerinde korkunun ve nefsi emarenin tutsağı olurlar. İnsanın toplumsal yaşamda herkesin hakkı üzeri hakkaniyetli yaşaması bireysel olarak öz güvene dayalı özgürce yaşamaya sebeptir.

Yukarıda anlatılanların tamamı Kur'an'da, şeriat -hukuk- üzeri edinilecek toplumsal yaşamda helallerde –insanın fitratı doğrultusunda hakkı olanlarda- yaşaması ile öngörülmüştür. Kur'an'da ki birçok ayette bu öngörülerek, toplumsal yaşamda şeriat ve hakkı olanlar üzeri yaşam, olması gerekli olan olarak buyrulmuştur. Bu da insanın fitratına bağlı olarak erek ilkeye göre insana mantık zemininde beyan niteliğinde ifadelerde bulunulduğunu gösterir.

Kur'an insana indirilmiştir ve muhatabı insandır. Bu bağlamda nur ayeti muhatap alınan insana, mutlak olana yönelmesi gerektiğinin anlamını da verir. Bu anlamı da “**baki olan Allah'ın veçhine yönel**” ayeti anlam içeriği ile destekler. Çünkü nur ayetinde gökler ve yer üzerinden belirtilen temel ilke Allah'ın varlık olarak mutlakiyetidir. Varlıkta mutlakiyet ilkesi, bilinçte usun yapısal olarak bağıntılar kurmasına sebeptir. Bu bağlamda bu ayet beyan niteliği ile önem arz eder.

Ayette muhatap alınan insan, mutlak ilke bilinci üzeri Allah'a imanı doğrultusunda yaşamına yön verir ki veçhi fani -gelip geçici olan- nesnel olanda içgüdüleri ile sürüklenişine sınır getirir. Veçhi baki olan Allah'a yönelir. Böylece ilahi ahlaka bağlı olarak yaşama

AHSEN-İ TAKVİM

süreci edinir ve sonuç olarak da Allah'a varır. Gerçek kurtuluş olarak özgürlük, nurlanarak Allah'a varmak ile elde edilir. Böylesi özgürlükte Allah ile öz kendiliğini ve kimliğini bulan insan, yer ve gökler ile nesnel olarak sınırlanmamış olmaktan -ibni vakt- daha çok tinsel düzeyde Allah ile bulunduğu anlayışta ürettikleri ile yer ve göklerde olacaklara biçim veren -eba vakt- kutuptur. Tinde sınırsız olan ile bilinçte insan, anlam dünyasında ilkeselliğe bağlı olarak sınırsız olan özgürlüğü bulmuştur. Böylesi özgür -hür insanın nur ile bilinçlenmesi ve nurlu olması sebebiyle düşüncesinde bulunduğu anlamlar ve yaşadığı tinsel durumların hepsi kuantum düzeyindeki hareket üzeri yer ve göklerde karşılık bulur. Böylesi insan Allah ile hür olan kutuptur -insanı kâmindir.

Kur'an'da insan, neden ilke olarak Allah'ın iki kudret eliyle (halk ve Hakk), erek ilke olarak da Allah'ın kendisi için -halifetullah- halk ettiği tanımlanır. İki kudret elin uluhiyet belirimi olan celal tavırları ve rububiyet belirimi olan cemel tavırları olduğu da belirtmek gerekir. Ayetlerin evrenselliği ile düşünüldüğünde spekülâtif olan bir tanımlama ile insanın, her daim olup bitmekte olan böylesi halk edildiği, Âdem bahsi üzerinden ifade edilir. Allah'ın iki kudret eli ile de insanın bedeni ile doğa -yer, arz-, ruhu ile de tinsellikte iç dünya -gökler- zemininde, halk ve Hakk yönleri ile her daim olmakta olan bir halk etme ifade edilir.

Neden ilke olarak Hakk ve halk yönleri ile mevcudiyet bulan insanın, erek ilkeye bağlı olarak da yaşamında karşılaştığı celal ve cemel belirimlere göre ayrıca kendi üzerinde yaşadığı celal ve cemel davranışlar doğrultusunda melekeleri ile edimlerinde potansiyelinde bulunan ilkeleri yaşarken insan sıfatında halk edildiğine de tanık olunur. İnsanın halk edilmesi her daim böyledir.

AHSEN-İ TAKVİM

Bununla beraber “**kokuşmuş balçık**” ifadesiyle de aşağılara aitliği ve varlıkta gerçekleşen aslına yönelik prensibi gereği ile doğa nesnelere duyularıyla yönelişi ve iradesi gereği eğilimi, insanın kendinde zorunlu olarak bulunduğu anlamlandırılır. Havva'nın halk edilmesi ile beraber bilinçte hevâların insanda uyandırılması ve yasak meyveden yemek bu zorunluluğun sonucunda insanın içgüdüleri -nefsi emmaresi- ile gerçekleşen nesnellığe sürüklenişinin -tümellerde yaşarken aşağıya inişinin- spekülâtif mantık ile gerçekleştiğini ve ifade edildiğini belirtebiliriz.

İnsanın aşağıya sürüklenişinin, bilincinde Allah'ı mutlak neden ilke anlayışı ile üst yapı kurumu olarak bulması ve Rabbinden öğrendiği kavramlar üzeri erek ilkeye bağlı olarak üst yapı kurumları edinmesi sonucu edimlerde bulması ile durduğunu, -Âdem ve Havva'nın tövbe bahsinde ifade edildiğini- görmekteyiz. Lakin insan artık göklerde değil yerdedir. Tümellere bağlı yaşam edinmesi ile beraber göklere yani tanrısal -ilahi- olana doğru yükselişi serüveni başlar.

Bu serüven sürecinde insan, kendisini aşağıya sürükleyecek her durum karşısında -acziyetine bağlı olarak imtihan edilirken- mücadele ederek, kendisindeki potansiyelleri -istidatları- olan melekeleri ile ilahiyata ve doğal olarak da göklere yükselişe yol arar. Tipolojik olarak İbrahim – Nemrut, Musa – Firavun vb. diğer olay ve olguların spekülâtif diyalektiği üzerinden tarihsel karakterler ile anlamlı kılınmak istenen de budur. Bu durum da ayetlerin evrenselliği sebebiyle anlatılanların, ilkesel olarak hep olup bitmekte olanın arketip karşılıkları olduğunu söyleyebiliriz. Bu da varlıkta sibernetik olarak gerçekleşen tekrarlar üzerinden ilerlendiğinin mantığını verir.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan, dil doğrultusunda bilinçte, hayal melekesi –tahayyül ettikleri- temelinde kavramlar ile düşünerek –kendi kendine konuşarak- iç dünyasında ilahiyata yürüyüşünün mekânsal olarak zeminini edinir. Bu da tin varlığı olarak âdemin insan sıfatında ikinci bir mertebede halk edilişidir ki “**Rahman, Kur’an-ı** -yani okumayı- **belletti. İnsanı halk etti.** Beyanı -yani tanrısal olan konuşmayı, ifade edebilmeyi- **belletti**” ayetinde net olarak anlamlı kılınır.

Bununla beraber insanın, iki defa öldürülüp iki defa diriltildiğini beyan eden ayetler de anlatmak istediğimizi destekler. İnsan beden ve bilinçte asıllarına yönelmenin zorunlu sürecinin sonunda, tümeline bağlı nedeni gereği iki defa öldürülen ve diriltilendir. Ölüm ile kast edilen bedende canın yitirilişi ve bilinçte içgüdülere bağlı olarak yaşanması sonucunda hakikate kıyasen tinde ölümdür. Diriltilmeden kast edilen ise bedende can bulma ve bilinçte de hak ve hakikate göre ruhsal olarak tinde –dirimsel olarak bilinçlenmesi ile gerçekleşen diriliştir.

Her daim ola gelen tinde halk edilmede İsa nebi -ruhullah kelimullah- kıssası ile anlamlı kılınır. Kavramın içeriğinde edinilen anlam ve dirimselliği ile varlıkta yürüyüş ve Allah’a yükseliş İsa nebi -temsil ettiği kavram ve içerik- üzerinden bu kadar güzel anlamlı kılınabilir. Âdem, doğa zemininde bedende doğuşu, İsa ise bilinçte Âdem ile ola gelen, tinde doğuşu işaret eden iki ayettir.

Tinsel olan dirimseldir ve insan, bilinçte tinsel -öznel- olan ile dirilir, zamansızları -öznel olan tümel gerçekleri- yaşadıkça iç dünyasında zamansızlığa -ana/ kendiliğe- taşınır. Anda öz kendilikte kendini bulur. Bilinçte melekeleri -özellikle usa bağlı

AHSEN-İ TAKVİM

olarak- ve içgüdüleri üzeri de nesnel ilişkide beliren zamana döner.

Kur'an ifadesi üzeri beden zemininde melekeler ve içgüdülere bağlı olarak halk edilişe âdem -beşer-, tin zemininde dilde gerçeğe göre idrak ve anlayış üzeri ruhsallıkta halk edilene de insan denildiğini belirtebiliriz. İnsan âdemiyet yönü ile doğa nesnelere, insan olma yönü ile de gerçeğe yönelen, hep var oluş sürecinde bulunan ve yaşadıklarında kendini deneyimleyendir.

Kur'an mantığına göre insanın neden ilkesi Allah'tır, Allah'ın insandan ereği ise insanın Allah'ı ve Allah ile de kendisini bilmesi ve öznel tümellere bağlı olarak edimlerinde ve ürettiklerinde ilkeleri yaşamında göstermesidir. Bu bağlamda insanın erek ilkesi neden ilkesi olan Allah'ın kendisi olmaktadır. Yani insanın evveli ve ahiri Allah'tır. İnsan Allah'ı, ahlaki ve sıfatları üzeri yaşayabilecek donanımda bulunduğu biçim ile en güzel kıvam - ahsen-i tâkvim- olarak ifade edilir.

İnsan ahseni tâkvim biçimselliğinde edimleri, ürettikleri üzerinden ilkeye bağlı yaşamda Allah'ı, doğa nesnelere içinde görünüşe taşıyan ve yaşadıkları üzeri tininde O'nu bulandır. Fıtratı gereği yeri ve gökleri kucaklayan kürsü, ilahi sıfatların - ilkelerin- taşıyıcısı ve açığa çıkarıcısı olan Allah'ın beyti olan halifesidir. Bu doğrultuda insan Allah'ın kendisi için halk ettiği olmasından dolayı, nedenini Allah'ta bulması ile nedeni doğrultusunda yaşaması sonucunda insan kimliğini hakkıyla kazanmış olur. Hakkıyla insan kimliğini kazanamayanlar erek ilke gereği nedenlerini yaşamamaları sebebiyle **“Daha da aşağısıdırılar”** beyanı ile iblis olarak ifade edilirler.

AHSEN-İ TAKVİM

İlahiyat gereği insandan beklenen ise sebeplere göre değil sonuçlara göre, evrensellere bağlı olarak Allah'a hizmet ahlakı üzeri insanın yaşamasıdır.

İnsanın iblisleşmesinin dışında iki defa öldürülmesi ve diriltilmesine bağlı olarak iki varoluş evresi daha vardır. Bunlar insanın; ruha bağlı olarak özdek zemininde bedende varoluş bulması ve yine ruha bağlı olarak da tinde de halk edilirken nur zemininde nurdan varoluşunu bulmasıdır. Bunu “**nurumu tamamlayacağım**” ayetinden de anlamak gerekir. Bu ayetin muhatabı müminlerdir. İnsan ruha bağlı özdek zemininde değil nur zemininde halk edilmeye başlaması ile beraber safha safha nur deryası ile senkronize –hem hâl- olmaya başlar ve beden üzerinden yaşadığı her türlü durum ile de rezonansta, yaşadığı âlemleri etkilemeye başlar. Özel insanlar da diyebileceğimiz bu insanlara veliyullah denir. İnsan beden evresinde doğada yayılımcıdır, nur evresinde ise tinde yükselicidir.

Yukarıda belirtilenler ışığında, nur ayeti doğrultusunda belirtmek gerekirse; insan, nurlandıkça güzel ahlak üzeri ereğinde nedenini yaşamanın sonucunda tininde Allah ile özgürdür.

İnsan varlık nedenini Allah'ı bilmesi, evrensele bağlı olarak yaşaması -halifetullah- ve hizmet ahlakı ile Allah'a yakın gelmesinde bulmalıdır. Yani Kur'an beyanı ile ferdi olarak insandan istenen neden ilke olan Allah'ta insanın nedenini bulması ve yaşadıkları üzerinden de erek ilke -kiblesi- olması gereken Allah'a ermesidir. Nur ayeti ile de muhatap alınan insanın, neden ve erek ilkelerine bağlı olarak Allah'ta nedenini araması ve ereğinde Allah'ı kible edinmesi anlayışını da böylece ediniriz.

AHSEN-İ TAKVİM

“Allah, göklerin ve yerin nurudur”. İnsan ise yeri ve gökleri üzerinde rabbi olarak bulunan Allah ile kucaklayan, Allah’ın ayeti kürsüsüdür. İnsan, Allah ve ilkelerinin üzerinde görüldüğü doğada beliren en ideal form olarak da ayeti kübradır.

AHSEN-İ TAKVİM

KAOS VE GELECEK:

Bu başlık ve varlık anlayışı üzerine 25.09.2014 tarihli makalemi geliştirdiğim hâli ile paylaşmayı uygun gördüm.

"Yaklaşımımızda/ tarzımızda Mutlak olanı, Hakiki olanı, nesnellik ve özneliğin birliği olarak tasarlıyoruz, bu nedenle, ne o, ne de diğeri olur, ve bir o kadar da biri olduğu kadar diğedir; ve Aristo kendisini bu, aynı spekülasyonlarla meşgul etmiştir, bunlar hâlen, günümüzün bile en derin spekülasyonlarıdır, ve bunları mutlak bir kesinlikte ifade etmiştir. Bu nedenle, Aristo'da işaret edilenlerde, soyut düşüncenin getirdiği kuru bir kimlik yoktur, çünkü nesnel ve öznel olanın farkını, kesin ve doğru bir şekilde ortaya koyar. Bu tür ölü bir kimlik olarak değil, ancak enerji onun için, en çok, Tanrı'ya ululanacak olandır. Bu nedenle birlik zayıf, felsefi olmayan bir tanımlamadır ve hakiki felsefe kimliklerden oluşan bir sistem değildir."

HEGEL

Hegel'in tespitleri üzerine gönderdiğiniz paragrafı okudum. Eleştiri düzeyinde değil ama esinlendiklerimi paylaşmak istedim.

Onunda dediği gibi "hakiki felsefe kimliklerden oluşan bir sistem değildir" ama kanaatim o ki felsefenin gereği olarak kimliğin de sorgulaması gereken adresidir.

AHSEN-İ TAKVİM

Tikeller arasında ki birlik yasalar ile gerçekleşir ve bütün kavramı ile ifade edilirler. Bununla beraber kimlik tikel bir belirim olmaktan daha çok tümele bağı tekil bir belirimdir. Bu bağlamda tikel belirimlere üzerinde edinilen tekillığe eril olan kimlik, felsefi olmasa da tümeller ile beliren tekil olanın eril olmasına sebep tinde kimliğin diyalektikte anlaşıla bilmesi adına olması gereken olduğu için felsefidir de. Tümelde ki birlik ise kimliğin beliriminin neden ilkelerindedir. Bu bağlamda farklılıklarda gerçeği görmemize engel bir genelleme olan birliğin, kavramsal olarak öz ve öznelliğe bağı olarak tin ve kimlik felsefesi ile anlamlı kılınması da bir o kadar felsefenin işidir.

“Evet, kimlikler de felsefede sorgulanır. Hazretin kastettiği ise hakikatlerin kişilerden bağımsız olarak var olduğudur; kişinin keyfine göre değişmez. Felsefe ise hakikatlerle yapılır. Eğer felsefe kimlik ve kişilikle ilişkilendirilirse ona artık felsefe denmez, "ideoloji" yani "dünya görüşü" denir.”

Metin BOBAROĞLU

Bu bağlamda ideolojiler hakikatin görünüşüne engel kısıtlayıcı görüşleri ile ölü kimliklerdir. Ölü kimliklerin düşüncelyi tarafları doğrultusunda durdurması sebebiyle hakiki felsefeyi yapmaya engel oldukları bir gerçektir. Paragraftaki kimlik vurgusu üzeri sorarsak eğer; Hegel, hakiki felsefe derken felsefenin, kimliklere ve kişiliklere indirgenmiş olanla felsefe yapılamayacağını ayrıca felsefenin indirgemeci olmasından daha çok ilkesel olarak

AHSEN-İ TAKVİM

düşüncede evrensel doğru yükseltici olması gerektiği ile alakadar olarak mı belirtmektedir? Böyle ise eğer hakiki felsefede edinilen kavrayışa sebep bilgi, ilkesel düzeyde her zamanda gerçekliği olan değişmez olandır. Her zamanda değişmez olana ise yükselir ve onunla özgürleşilir. Bu bağlamda mutlak ile bağlantılı olsa da indirgemeci her fikir düşüncede düşünceyi sınırlayan olma özelliği ile insanın tutsağı olduklarını bize işaret ederken evrenseline bağlı olarak düşüncede kemâlatın bulunmadığını da gösterir.

“Hakikatler tümellerdir ve zamansızdırlar. Hakikatlerle yapılan tümeller felsefesi de zaman üstüdür ama bunlar düşünsel doruklar saltık soyutlamalardır. Onların tikeller(cüziler) ile ilişkilendirilmesi belirli bir zaman mekân ve imkân ile buluşturulması bize gerçekliği verir. Yani gerçeklik, iki yanın; tümelle tikelin eylemdeki birliğinden doğar.”

Metin BOBAROĞLU

Hakiki felsefeyi tam olarak yukarıda anlatılan gibi anlamak gerekmez mi? Böyle ise eğer öznel olanın nesnel olana birlik ilkesi gereği indirgenmesinden bahsetmek elbette ki zayıf felsefi bir tabir olur. Öz olarak öznenin nesne ile olan enerjik birlikteliğinde ise bir olanı zaten bir edemeyeceğimize göre bir olanın hareket zeminindeki edimlerinde, zorunlulukta beliren kimlik belirimlerinin dayanak noktasını da görmek gerekir. Bu durumda özne olanın ilkesel eylemlerinde nesnel olanı, kimlik belirimlerimin nesnesi olarak kendine taşıması üzeri yaşaması

AHSEN-İ TAKVİM

söz konusu olur. Kimliğini ilkesellikte evrensel değerler üzeri edimsellikte bulan için ise ölü kimlikten kurtularak kimlik nesnelere aşkın ve öznelliğine tını gereği dirimsellik katan edimlerinde beliren kimlik edinmesi söz konusu olur. İnsanı da ölü kimliklerden özgür bırakacak olanda budur.

Yani sadece tümellerle düşünmek değil tümelleri tekil ile bağıntılı olması doğrultusunda eylemde dışlaşmaları -izhar- üzeri bilinçlenildiğinde, tümellere bağlı eylemlerde bulunarak ölü değil evrenseline bağlı olarak kimlik edinilmesi söz konusu olur. Böylesi edinilen kimlik ölü bir kimlik olmaktan daha çok tümellerin -hakikatlerin eyleme bağlı olarak gerçekliklerinin görünmesi sebebiyle ruhsallıkta karşılığı olan dirimsel bir kimliktir. Eyleminde tümele yükselmek dirilikte kimlik edinmenin gereğidir. Tümeller ile edinilen kimlik üzeri tikel belirimler üzerinden gerçekleşen her türlü edimde de tümeller gerçeklik alanına taşınarak soyutlar olmalarından daha çok edimde somut olmaları ile hikmet gereği felsefe konusu olurlar. Felsefede ilke gerçeklik olduğundan tümeller de soyut olmaktan uzak eylemde tanık olunan gerçeklikler olarak usta kavranmaları gerekir.

Son gönderdiğiniz "beden değilsiniz ile Hegel alıntısından sonra iyice emin oldum ki nesne olan ile özne olanın dil gereği felsefi olarak kimlikte karıştırılmaması gerek. Çeşitlilikte belirimi unutmamak kanaatiyle birliği ayrıntılarında indirgemeci değil de ilkesel düzeyde yükseltici içerikte zevk etmek doğru olan olsa gerek. Hikmet hakikate aynadır -spekülatiftir-. Böyle ise eğer hakiki felsefe hakikate taşıyıcı olmalıdır. Bu doğrultuda öz olarak hakikat görülen enerjinin Tanrı hakikatine yakıştırılması kaçınılmaz olmalıdır. Tümeller ise hareketin özne değil öznel olması sebebiyle Tanrı'nın edimleri olarak doğaya aşkın olduklarından zamansız olmaları sebebiyle duyuda algı ile değil

AHSEN-İ TAKVİM

us aracılığı tanık olunan, iman aracılığı ile de evrensel değerler olarak edimlerde yaşama taşınarak gerçeklik alanında görünürler.

Bu doğrultuda hikmet dediğimiz, tikellerin ilişkileri üzerinde edimde tanık olunan tümeller seyrinde ussal olarak görünüşe taşınan gerçekliklerdir diye biliriz. Her var oluşun tümeline bağlı olarak nedeni olan hikmeti gerçekliliğidir. Bu bağlamda hikmet – gerçeklilik, felsefenin değişmez ilkesidir. Felsefe, ilkesel düzeyde önce kavramsallaştırma, sonra da kavramlarla en doğru biçimde gerçekliği anlamlandırma ve ifade etme ilmidir. Dil zemininde ussal olarak gerçeklik tutkusu olanlarda tekil düzeyde gerçeklik kazanır.

Gerçeklik evrensel olduğu içindir ki felsefe, hakikate dair söylevleri ile herkesin istifade edebileceği ilim olarak görünür. İlkeye ve yasalara bağlı olarak nitelikli düşünebilme ve gerçekliği doğru biçimde ifade edebilme ilmi olarak insanlığın ilerleme ve gelişiminin öncüsüdür. Yaşananları anlamlı kılmamanın gerekliliğidir. Gerçeklik kabulüne göre ilkeye bağlı ifade edilenlerin de eleştiriye açık oluşu ve sorgulanabilirliği sebebiyle tabulara aşkın olarak insanın özgürce düşüncede derinleşmesine olanak sağlar.

Felsefenin konu alanı gerçekliklerdir, olgusal olan ile ilgilidir. Felsefenin de kendi içinde iki evresi vardır. Bunlar; doğa zemininde gerçekleşenleri anlamlı kılmak ve tını ve tını temelinde gerçekleşenleri anlamlı kılmak. Böyle olsa da kanaatim o ki felsefe, gerçekliklere göre nasıl yaşanabileceğinden -dünya görüşü edinmekten- daha çok yaşananların gerçeklere kıyasen sonuçlarını da öngörerek, evrensellere göre nasıl yaşanması gerektiğini zorunluluklara bağlı olarak anlamlı kılmalıdır.

AHSEN-İ TAKVİM

Tin felsefesi -öznel olan- ile de gerçekliği, tümelinden uzak sığlaştırıcı, kimliklere, kişi ve nesnelğe indirgmeden ifade edebilmek gerekir. Bununla beraber belirtmek gerekir ki ussal olarak gerçeklik algısı referans alınan ilkeye göre görecelidir. Bu durumda felsefi olanın, başka ilkelere göre gerçekliğinin değerlendirilmesi ve ortak ilkesellikte evrenseline bağlı olarak en doğru olana göre kavranmaya çalışılması olması gerekendir. Olması gerekli olanlar üzerinden tinde yeniden anlam arayışında olmak ve doğada olanı tinde üretilen anlama göre okumak gerekir.

Felsefe hikmet ilkesi olan gerçeklikler ile yapılır, yatay olarak ilgi alanını genişleterek ilerlemesinin zeminini doğada -zorunluluk alanında bulur, dikey olarak yükselişini de us zemininde tümeller ile düşüncede derinlik kazanmasında bulur, gerçekliği ise doğa zemininde tikel belirimler üzerinden gerçekleşen tekil edimler üzeri görünüşe taşınan tümellere tanıklıkta göstermesi gerekir. Bu bağlamda hakiki felsefede doğa ve tümeller üzeri özne bağıntısında özne gerçekliğini yadsımadan, doğa zemininde tümeller üzeri edimlerde olan özne gerçekliğinin de anlamlı kılması gerekir. Öznellikten ve hareketten yoksun doğa ve tümeller felsefesi gerçeklik olgusuna göre eksik kalır.

Bu doğrultuda doğa felsefesi üzerinden düşünmeye başlarsak; günümüz bilimi ışığında görülecek olan hikmet ilkeleri enerjinin mutlakiyeti, hareketin devamlılığı ve süreksizliğin algılanışıdır. Doğayı sadece nesnel ve duyuşal düzeyde algıladığımız tikel belirimler ve ruhsuz -anlamsız- hareket algısı üzeri değerlendirmek de felsefi değildir. Tikel belirimler tümelde gerçekliğin belirimine sebep doğa yasalarına tanık olmamız ve doğa yasaları üzeri edimlerde ve üretimlerde bulunmamıza

AHSEN-İ TAKVİM

sebeup olarak nesnel değişmezler üzeri bilim yapmamıza sebeptirler.

Görünenlerin tözü olarak enerjinin -nurun manyetik enerji alanı, tanecik durumu ve dalga davranış biçimi üzerine birçok şey söylenebilir olsa da enerjinin hareket niteliği doğrultusunda kendi ile var olanlara aşkınlığı tartışılmaz gerçekliklerdendir. Enerji deryasındaki kuvvet dengeleri doğrultusunda gerçekleşen hareket sebebiyle, fizik kimya sonucu değişim dönüşüm yasaları üzeri gerçeklik kazanan süreksizlik, sürekli olan enerji ve enerjinin hareket ilkesini göstermesi bağlamında hikmet belirimi –gerçeklik- olarak görülür. Böyle olsa da sadece süreksizlik ilkesi ile olan biteni değerlendirmek felsefi bir tutum olmaktan uzaktır.

Süreksizlik ilkesi ile olan biteni anlamaya çalışmak sonuç itibarı ile doğayı rastlantısal ve olasılıklara bağlı bir düşünce alanı olarak algılamamıza sebeptir.

Bu da Tanrı ilkesinden uzak olarak insanı, halk edici ilah olarak Tanrı düşüncesinden uzaklaştırır ve sonuç itibarı ile inançsız kılar. İnançsız bir insanlık ise evrensel değerlerden uzaklaşarak bilinçteki üst yapı kurumlarından yoksunlaşarak duyarsız ve umursamaz kişilikte tutarsız davranışlar gösterir.

Süreksizliğin bize gösterdiği hareket ve hareketin sebebi olan işaret ettiği enerji ise ilkesel olarak bakıldığında kendisinden var olanların halk edici ilahı olarak elbette ki Tanrı'ya kendiliği olarak yakıştırılacak olandır. Termodinamiğin birinci yasasından edinilen felsefi anlayışı da bu doğrultuda unutmak gerekir.

Enerjinin kendiliğini nesne olarak algılayıp inancın nesnesi olarak kabul edip ateist olmak ile enerjinin kendisini inancın öznesi olarak kabul edip Tanrı'ya iman etmek, nesnel ve öznel bakışım

AHSEN-İ TAKVİM

sebebiyle farklı iki durum olsa da ilke gereği gerçeklik olarak kıbleleri olan enerji kabulleri aynıdır. Bu sebepten dolayı itikat farklılığı dışında düşüncede farklı bir ilke üzeri düşünülmez. Böyle olsa da itikat farklılığı dünya görüşlerini belirlediğinden dolayı tinde çeşitlilik adına önem gösterir.

Harekete bağlı olarak süreksizlik ilkesi farklı disiplinlerde değişim, dönüşüm, kaos, fanilik kavramlarının mantıksal içeriğini belirlese de hareket ilkesinden okunduğunda beliriş, dolaşıklık, belirsizlik, bozunum, yok oluş vb. durumlar üzeri anlam kazanır.

Yukarıda anlatıldığı gibi olsa da süreksizlikte tanık olunan ise varoluşun temel ilkesi olduğudur. Bu durumda da varoluştan süreksizliğe bakıldığında süreksizlikte görülen ekosistemin sibernetik olduğudur. Sibernetik ise doğada kontrol altında amaca uygun bir süreksizliğin olduğuna bizleri tanık kılar. Sibernetikten bağımsız bir süreksizliği anlamlı kılmak kaotik bir doğaya tanık olmaktan başka bir düşünce seçeneği bize bırakmaz.

Süreksizlikte sibernetik bir doğaya tanık olunduğunda ise zorunlu olarak yasalar gereği tasarımsal olanda usun görüldüğüdür. Harekete bağlı olarak süreksizlik ilkesi ile beraber sibernetik irdelendiğinde görünen, düzeyler -benzerlik gösteren sistem ve görünüşler bütünü- açılımındaki dolaşıklıkta benzersiz tekrar eden görünüşler üzeri düzenin olduğudur. Düzen bizi belirleyiciliğe götürse de ilişkilerdeki çeşitlilikte sonuçların ayrıntılarda kestirilmemesi (öngörülmemesi sebebiyle belirsizlik, ihtimaller ile bakışım kazanılmasına nedendir) geleceğe dönük olarak kaotik bir doğaya tanık olmamıza sebeptir.

Düzende sonuç verilerine göre olan biten doğrultusal zaman algısında belirlenir ama kaotik olanda gelecek zamana göre

AHSEN-İ TAKVİM

olabilecek olacağı, belirsizlik durumu doğrultusunda ihtimaller ile bakılır.

Kaotik olanı daha da karmaşık kılacak olan ise her varlığın olmuş bitmişlikte belirlenmişe göre olan bitende mevcudiyet bulduğudur. Bu da zorunlu olarak üç önermeye bizleri götürür. Bunlar, davranış biçimi olarak hareketin yasalarının olduğunu kaosun olmadığı, nesnelliği hareketin yasalarını belirleyerek bu yasalara göre okumamız gerektiğidir. Bununla beraber olmuş bitmiş olan –kader-, olan biten ve olacak olan -kaza- ile daha karmaşık kaotik bir düzen gösterirler. Bir sistemdeki olacaklar başka bir sistemdeki olmuş bitmiş olanlara göre belirleniyordur. Bu doğrultuda sistemde olup bitenler başka bir sistemde önceden olmuş bitmişin sonucu olarak gerçekleşir. Karmaşıklık artırarak da olacağı belirleyici sistemlerin hareket durumlarının doğadaki belirli olanlara göre kestirilemez olmasıdır. Belirli olanlara göre olacak hareket davranışları belirlenemiyorken sistem dolaşıklıkta olacakların belirlenmiş olması usta çıkmaza girmemize sebeptir. Bir o kadar da hareketin zorunluluklarına odaklanmamıza ve bir çözüm bulmamıza bizi götürür.

Önceden belirlenmişlik ise kaotik diye belirlediğimizin düzen olgusallığına sebep vererek ussal olduğunu göstermesidir. Ussal olan ise zorunluluk zemininde dışlaştığı için ussal olarak doğadaki kaosun aşılacağını belirtmek gerekir. Özellikle belirtmek gerekir ki kaotik olanı, nesnelere çoklu ilişkilerinde harekete bağlı olarak sonuçlarını öngörememekten daha çok sistem düzeyinde irdelenmek gerekir. Böylece sistem hareketlerine indirgenenle kaotik olan, referans alınan sistem hareketlerine göre nedensellik beliriminde koşullandıran belirleyici kuvvetler ve ereğe bağlı ilerleyişte şartlar olarak görülenlerin sebep oldukları eğilimler üzerinden belli bir ölçüde belirli kılınır.

AHSEN-İ TAKVİM

Hareketi sistemde ussal kılan ise döngüselliktir. Doğada sistemlere döngüsellikte tanışızdır. Döngüsel sistemlerde bir sonra olacağı ihtimaller doğrusunda ön görmek ise olağandır. Doğa zemininde mevsimlerin, gece ve gündüzün tekrarı, olacağı belirleyici olan sistemle ruhani olarak özsel düzeyde hem hâl olan bazı özel insanların öngörülü tespitleri ayrıca adalet ilkesi gereği harekete bağlı olarak tümellere göre yaşamda yaşananlara göre karşılık bulunması (“**elleri ile ettiklerini bulurlar**”), geleceğin görüldüğü rüyetler veya yaşanacakları işaret eden rüyalar da deneyimler sonucunda genel anlamda geleceğin öngörüldüğü durumlardır. Özellikle belirtmek gerekir ki sibernetik devinimdeki döngüsellik, spekülatif olmanın temel prensiplerindedir.

Ayrıntılarında çözümleneci olan indirgemeci bakış yerine bütünden ve bütündeki kuvvet dengelerinin sonucunda belirleyici kuvvet hareketlerine bağlı olarak gerçekleşen eğilimler ve tekrar eden değişimler, olacağı ihtimal hesaplarına göre kısmen de olsa tahmini olarak bilmemize sebeptir. Organik doğada bütünlü ilişkili olan bilincimizde birçok şeyi öngörüyoruzdur ama üst beekte belirleyici doğamız sebebiyle olan bitene odaklanırken olacıklara karşı öngörümüzü yitiririz. İrfan adına belirtirsek için çarpıcı olan tarafı Kur’an’da, tümellere göre yaşanırken olabilecekler ifade edilerek olacıklara göre öngörülü olarak yaşamamız istenir. Bir sistemi hareketteki eğilimleri doğrultusunda tümel olan ereklerine göre olacıklar üzeri genel anlamda usa bağlı okuyabiliriz ama belirleyici olan zihin sebebiyle ihtimallerde nasıl ne ile karşı karşıya kalınacağını kestirmek imkânsız olmasa da imkansız gibidir. Bu anlamda insanı rahatsız eden de gelecek kaygıları değil midir?

AHSEN-İ TAKVİM

İnsanın doğası -fıtratı- gereği, olanı -kaderi mutlak- belirlemesi ve olacağı -kaderi muğlak- belirsizlikte bakışımı ile olacağı doğru yürüyüşü olana güvenmesi üzeri gerçekleşir. Felsefede her ne kadar olana bağlı olarak (özellikle doğa felsefesinde) eldeki veriler doğrultusunda belirsiz olan -gizil duran- şüphe üzeri hikmetine -gerçeklik- bağlı olarak ilkesi doğrultusunda anlamlı kılınmaya çalışılsa da dinde de olacaklara bağlı olarak sonuç verilerine yani ereğe göre olanın hikmeti olması gerekenler üzerinden anlamlı kılınır. Bilime göre belirsiz duran, halk etmenin sonucunda halk ettiğinin önünde bulunması sebebiyle halk ettiğini her nedeni ile bilmesi gereken Tanrı'ya belirsiz değildir. Bu mantık gereği ile Tanrı'nın her şeyi bilmesi halk etme doğasının sonucu olarak olağan bir durumdur.

Ussal olan çözümsel olandır. Olanı sadece olanın kendisi ile anlamlı kılmaya ve ifade etmeye çalışmak felsefi değildir. Felsefi olan, tümeline bağlı olma üzeri ereğine bağlı ilkesel olarak gerçekleşeni bütün bağıntılı ilişkilerine göre ussal düzeyde anlamlı kılınmasıdır. Ayrıntılarda ve farklılıklara göre olanı anlamlı kılmak bilimin işi olsa da bütünde olan tümeline bağlı olarak gerçekleşeni kavramlar düzeyinde ilkesel olarak anlamlı kılmak felsefenin işidir. Bilim klasik olarak olanı, deney gözlem paradigması doğrultusunda alınan sonuç verilerine göre değerlendirir ama yeni kaotik bilim anlayışı doğrultusunda olanı, olabileceklere göre sisteminde ele alarak sistemdeki belirleyici kuvvet belirimleri ve donanıma bağlı eğilimler sonucu verdiği sonuç verilerine göre değerlendirmekte gerekli olmuştur.

Doğada kaosun yasalara bağlı aşılmış olduğunu, insan davranışları üzeri tinde ussal belirimler olan çatışkıda gerçekleşen kaosu ise tümellere bağlı olarak diyalektik doğrultusunda anlamlı kılma imkânı ediniriz. Ayrıca usta kaos

AHSEN-İ TAKVİM

olarak belirlediğimizi, doğa ve tindeki sibernetik devinimdeki tekrarlayan durumlar doğrultusunda, sistemin belirimine sebep sınırları ve kuvvet dengelerindeki etken kuvvetler ve edilgenlikte beliren eğilimler üzerinden kısmen de olsa belirli kılabiliriz. Bu bağlamda diyalektikten, sibernetikten, sistemden ve sistemdeki etken kuvvet belirimleri ve edilgenlik sebebiyle görülen hareket eğilimlerinden uzak kaotik biliminden bahsedilemez. Bununla beraber ihtimal hesaplarını, istatistikleri ve kaotikle ilgili her türlü matematiksel verileri de düşüncelerimizin sağlaması için unutmamak gerekir. Fraktal geometri de kaotik olan sistem hareket sınırlarını görebilmek adına şu an gerekli görülmektedir.

Kaotik bilim bir nevi erek -sonuç neden- bilimi olarak görülebilir. Doğa nesnelere ilişkin olgusal ereklerinden daha çok doğa zemininde gerçekleşen davranışları sonuç nedenlerine göre öngörebilme ilmidir. Kaos üzerine kaotik bilimden bahsedilecekse eğer doğada kaotik görünen ile tinde kaotik görüneni farklılıklarına göre ayırt edip ortak ilkelerde buluşturmak gerekir. Bununla beraber geleceğe öngörü ile bakarken hakkaniyet ilkesi gereği etik olmayı göz ardı etmemek temel insan hakları çerçevesinde önemlidir.

Kaosa bağlı olarak belirtilen “düzenden kaos doğar” ve “kaos düzen getirir” vb. önermeler içeriği felsefi olmayan sloganlardır. Atam Orhon’unun da dediği gibi “Diyalektiği çağrıştıran felsefi sloganlar” olarak da görülebilir. Bilimsel olarak kaos, doğadaki nesnel çeşitliliğin hareketlerinin sonucunda olacakların kesinliğe kıyasen belirsiz olduğunun ifadesidir. Bu da harekete bağlı olarak süreksizlik ilkesinin sonucunda görünen bir durumdur. Süreksizlik kaotik olanı kapsayıcıdır. Kaotik olana us ilkesi ile bakıldığında süreksizlikte ölçü/ rasyo, kadar- üzeri görünüşe gelen doğa zemininde var olanların çeşitlilikte varoluşunun ussal

AHSEN-İ TAKVİM

gerekliliği olarak görülür. Doğada kaotik olanın sınırları ise doğa yasalarıdır. Doğa yasaları zemininde nesnel çoklu ilişkilerin hareket sonuçlarını ussal olarak belirleyememek yukarıdaki önermeleri gerçek kılmamaktadır. Zorunlu olan üzeri kaotik bir geleceğe bakıyoruz ve ilerliyoruz. Kaostan düzen çıkmaz, zorunluluklarda ise denge var olduğundan dolayı düzensizlik görünmeyeceğinden, düzen denilen zorunlu olan zeminde ussal olarak kaotik olana tanığızdır. Kaotik hareket düzeni belirleyici zorunluluklara -yasalara ve tümellere- bağlı olarak insan usunun önünde gerçeklik bulur.

Tümel, ilke, neden ve erek kavram dörtlüsü, bütünde hareket bağıntısında gerçekleşenin döngüsellikte belirlediğinin ussal belirimleridirler. Sibernetikte belirleyici ilke ise devinin döngüsel ve her döngüde, bir sonraki döngüde tamamlanacak olan **eksik ve hataların** tespit ediliyor/ geri bildirim olmasıdır (Kur'an'da ki mit anlatımlarını bu bağlamda da zevk etmek gerekir). Döngüsel olan ise -sistem belirimi olarak- organik görünen doğada usa net bir biçimde tanık olmamıza sebeptir.

Düzendeki süreksizlikte belirleyici, yerelleştirici, indirgemeci ve çözümleyici olarak keşfedilen doğa yasalarına göre ilim ve bilim ışığında ilerleyen insanlık için tümeller ile tinde gelişim zorunlu olmuştur. Doğadaki düzende beliriy ve çoklu sistem bağıntısında hareketin sonuçlarının net olarak öngörülememesinin yansıması olarak organik düzeyde kaotik işlevselliğe sahip insan için doğada belirleyicilik, toplumsal düzeyde düzen bulmasının gereği olarak varoluşunun devamlılığı ve usta ilerleyişinin zorunluluğudur.

Harekete bağlı olarak doğada us üç basamakta görülür. Bunlar: 1) Harekette ilkesel olunmasıdır –yasalar ve tümeller üzeri edimlerde bulunmak-. 2) Suretlerde biçimsellikte sonuçlandırılan

AHSEN-İ TAKVİM

tasarımlarda -üretkenlikte görünüş bulunmasıdır. 3) İlk iki ilke doğrultusunda süreksizlikte gerçekleşen varoluşta, varoluşa çeşitlilikte organik olarak sebep verilirken sibernetik olarak geri dönüşümlü ve beslenişli döngüsellüğün -sistematüğün bulunmasıdır (aslına yöneliş ve dönüş).

Sibernetik doğrultusunda doğaya bakıldığında süreksizlik algısı - anlamsız olmaktan- yerini süreç, dizge, devinim, ölçü, düzen, düzey ve türülük us belirimleri doğrultusunda mekân algısına bırakır. Mekân algısında usun kıpıları üzeri belirlediğimiz ise mevcutsal olarak değil ama yaşamsal olarak varoluşun gerçekliğı ve var olanların kendi fitratları doğrultusunda ereklerine bağılı olarak tekâmül edişleridir. Bu da olan bitende var oluşun sonucu olarak olmuş bitmiş yaşarken olup bitmekte olana doğru ilerleyiştir.

Organik doğada sibernetik, düzen oluşumunda ilerleyiş sonuç verilerine göre gerçekleşir. Bu da doğada en net biçimde insanda görünür. Doğa zemininde insan, sonuç verilerine göre doğada gizil duran usun sibernetik ediminde kendi bilinci üzerine dönen olarak ders çıkaran ve bilgi edinen olması doğrultusunda ilerleyişi ile doğadaki usu en kâmil düzeyde görünüşe taşır. İnsan usu bilinci gereğı sibernetik çalışır. Bu da doğa zemininde gerçekleştiğı için doğadaki usun aynası olarak yansımasıdır -gizil duranın aşikâr olmasıdır. Bütünde bütûnda bulunduğu içindir ki doğada gizil durana delil -ayet- olan gerçeklik gereğı ile bizi bu sonuca götürür.

Organik doğadaki ilişki düzeyinde süreksizliğin, usun tek yönlü olarak eylemde açılımı olduğuna; sibernetik durumun ise işlevsel usun kendi üzerine geri dönerken iki yönlü olma durumu kazandığına tanık olunur. Buna insanın düşüncede nesne

AHSEN-İ TAKVİM

üzerinden ilerleyen, tümeller üzeri gerçekleşen gelişim sürecinde de tanık olunur.

Doğa zemininde insanın, yasalar doğrultusunda tümellere bağlı olarak ilkesel düzeyde gelişirken ilerlemesi doğada gizil duran usun öznel düzeyde kendini gösteriştir. Özne olarak insan, doğada gizil duran usun öznesi olan Tanrı'nın da tümeli gereği ile belirişinin nesnesidir.

İnsan tini gereği usamlamalarda bulunurken insanlık tarihinin gereği olarak kendini yasalar çerçevesinde zorunluluk alanı olan doğa zemininde us yetisi doğrultusunda ürettikleri ile ilerlerken tümeller ile de edimlerinde bulunurken tinde gelişir.

Doğada özdeğin belirişi usun ilk açılımı iken özdek nesnesi üzerinden us zemininde üretimde oluş da usun kendi üzerine dönüşü olarak ikinci durumda belirişidir. Özdeğin doğada belirişi usu sadece işaret eder ama sibernetik olarak doğada üretimin olması doğada usu net bir biçimde gösterir. İnsan doğa zemininde doğa nesnelere üzeri ussal gelişimini edinirken her türlü alanda ürettikleri ve yaşamda edindiği deneyimler üzeri de kendi üzerine dönen olarak kendini geliştirirken tarih sahnesinde doğa nesnelere kıyasen tinde ilerleme kaydeder.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda insanlık tarihinin ve ilerleyişinin doğada gizil duran Tanrı'nın ilerleyişi ve kendini geliştirici -tekâmül edici- anlaşılmalıdır. Halk ettiğine içkin ve fiilinde aşkın iken halk etmenin sonucu olarak öznelliğinde şuursal düzeyde halk ettiğine zamansal ve tinsel -öznel olarak aşkınlıkta olması ile ilerisinde bulunan Tanrı'ya, zorunlu olarak insanın tümellere bağlı yaşantısıyla ilerlediğini ve tanrısal olan yönünü tümellerde yaşadığı ölçüde, tininde gelişim bularak tekâmül ettiğini mantığın gereği olarak bilmek gerekir. Halk eden

AHSEN-İ TAKVİM

halk ettiğinin hep ilerisinde durandır ve halk edilen her daim halk edenin bir dışlaşması olarak önündedir.

Bu anlatımın sonucunda insanın tinsel gelişimini referans olarak Tanrı'da zati değil ama tinsel gelişim var mıdır denilecek olunursa eğer: Her alanda üretilen üzeri üreticinin tını gereği elbette ki gelişimi söz konusu olur. Lakin zamansal olarak net bilemediğimizden dolayı sonsuz diyebileceğimiz doğrultusal zamanda öznelliğinde zamansız olan bir varlığın edindiği tinsel gelişim ile insanın insanlık tarihi boyunca edindiği tinsel gelişimin kıyaslanamayacağını vurgulamak gerekir. İnsanın tinsel gelişimi tininde hep ilerisinde olan Tanrı'ya yükselişidir. İnsan Tanrı tininin edimlerinde ve ürettiklerinde görünüşü üzeri kimlik edinirken gelişim bulur. Tanrı'nın insan üzerinden deneyim kazanmasından daha çok insanın akıbeti olarak hep önünde bulunan Tanrı'yı ve Tanrı'nın deneyimlediklerini yaşarken bilinçlenmesinden bahsedebiliriz. Buna rağmen insan dahi Tanrı'nın kendisinde deneyimlediği bir dışlaşma mertebesidir.

Tasarım, düzey, diyalektik, türülük, evrilme, tekâmül -gelişim ve ilerleme- vb durumların tamamı süreksizlik ve sibernetik devrimde olgusal olmaları ile beraber doğadaki tümel usun zemininde gerçeklik kazanır. Doğada us zemininde süreklilikte beliren bir olguda bilinçli yaşamsal formlardır. Doğaya tikel belirimler üzeri değil ama tümeli gereği tanık olduğunda statik değil canlı olması sebebiyle organik düzeyde bulunduğu ve kendisinde özde gizil duran dirimselliğin de yaşamsal formlarda belirlediği görülmektedir. Doğada nesnel olan üzerinde görülen süreksizlikte sürekli olarak görülen usun dirilik zemininde üretilenler üzeri görünüşüdür. Organik doğada özde olan diriliğin yaşam biçimlerinde görünüşe taşınması doğa öznesinin dirilikte belirimidir. Doğanın mutlak öznesi Tanrı'dır ve Tanrı doğada

AHSEN-İ TAKVİM

hareketin sahibi olarak dirilik beliriminde us ile verdiği ürünlerde kendini ussal olarak görünüşe taşır.

Organik doğadaki dirimsellik ve usun en yüksek formu üretim kıyas alındığında insan olarak görülür.

Doğada, tekillikte yaşam bulan ve tikel belirim olan insanın tümel olan karşılığı Tanrı'dır. Bundan olsa gerek ki insan, yaşadığı ve bildiği her olgusal olanla kendisini ve olan biteni hikmeti gereği anlamaya çalışırken Tanrı'yı anlamaya çalışıyordu.

Hikmet, olgusal olanın nedeni olarak mahiyetine sebep varlık hareketinde görülen gerçekliğidir. Bir şeyi hikmeti ile bilmek ona gerçekliği ile tanık olmaktır. Bu bağlamda hikmet, nesnel olgusal olan tikeller üzerinden ilkesel edim üzeri beliren tümellerin gerçekliğine tanıklık ise İnsandan edimleri üzeri beliren - halifetullah- Tanrı'ya tanık olmak gerekir. İnsan tikel beliriminde, tekillikte -ferdiyette- yaşanırken, insanda tümeli olan Tanrı kendisini tümeller üzeri fiil birliğinde edimleri doğrultusunda görünüşe taşır. Bu da insanın nedeni olan gerçekliği olarak hikmetidir.

İnsan tümeli olan Tanrı'ya ereği olarak tekâmül ederken ürettikleri ile ilerlemesi ayrıca edimleri ve deneyimleri üzeri gelişimi doğrultusunda us zemininde Tanrı'ya yükselir.

Tanrı doğada şahıs durumu ile gizlidir, mutlak olduğu için ve niteliğinde değişmediği için kuvvet dışlaşmasında bulunarak kendinden ürettiklerinin mutlak tözü -enerji (nur)- olarak zemini ve belirim kıpılarından olan kuvvet açılım dengelerine göre ürettiklerini kendisinden dışlaştırırken onların devindirici öznesidir. Doğanın öznesi olarak hareketin kaynağıdır. Özne olarak doğada gizil dururken, hareketin kaynağı ve hareket eden

AHSEN-İ TAKVİM

-faili mutlak- olarak hareketin zorunluluğunda -yasaları, kuvvet dışlaşması- ve kapsadıkları tinsel prensiplerinde us sahibi varlık olarak kendisi gösterir.

Hareket tümeldir ve idealar olarak tümellerin -iyilik, doğruluk ve güzellik irade ideaları ve Esmâ'ül Hüsna- ayrıca tümel olan öznel sıfatların -subiti sıfatların beliriminin zorunluluğudur. İdealar, hareketin zorunlu evrensel olan olması sebebiyle doğa nesnelereinden ayrışık olmadan -içkin olmaları- doğa nesnelereinden üzerinden onlara hareketin nesneliliğe aşkınlığından dolayı aşkında bulunarak özneliliğin belirim kıpırlarıdır ve edimsel olgusal biçimsellikte ilkeler olarak us aracılığı ile belirlenir ve bilinirler.

Doğa nesnelereinden biçimsellikleri gereği ideaların dışlaşmasının nesnelereinden olarak ideal -kıvamda- durumda ölçü gereği tasarlandıklarını gösterirlerken doğada usu da gösterirler. Doğada her biçim hareket gereği bağlı olduğu ideaların görünüşüne neden ideal olan nesnesidir. Nesnesi olmadan ideaların harekete bağlı olarak görünüşünden bahsedemeyiz. Doğada biçimsellik öznelilikte gizil duran ideanın sonuçta ilke olarak tümeller düzeyinde görünüşünün zorunluluğudur. Doğa nesnelereinden öznel davranış prensipleri olarak harekette tanık olabilecek olan, gizilde idea olarak duran sonuçta ilke olarak görünen erek bilimin düşünce nesnelereinden olan tümellerdir. Tümellere de duyular ile değil us ve inanç ile tanık olunur.

Biçim, ruhun karakteristik sıfatına -esmayı hasa göre yapılandığı içindir ki tinsellik içerdiğinden dolayı tinin beliriminin izdüşümü olarak görülür. Bu nedenle biçimi, tipolojinin düşünce alanında da ele alarak zevk etmek gerekir.

Varlıkta beliren her türlü olgu, bağlı olduğu ruh mertebesinin izdüşümü olarak dışlaşmasının gereğinde biçimseldir. Ayrıca her

AHSEN-İ TAKVİM

olgu edimlere bağlı olarak gizilde duran sıfatın dışlaşmasının gereği ile biçimselliğinde yapısallığa -kıvama- haizdir.

Her doğa nesnesi biçimselliği ile kendisini gösterir ve duyuların önünde durur. Tümelleri duyusal algıda göstermezler ama davranış biçimleri üzeri hissetmemize sebeptirler, değişmezleri gereği ussal oldukları için düşünce hareketinin başlangıcına sebep imgeler olarak bilinçte yer edinirler ve sebep oldukları duygulanımlar üzerinden tümellerin bilinçte dışlaşmasına, içselleştirilmesine ve ilişkide edimler üzeri gösterilmesine nedendirler. Böyle olsa da zorunluluklar alanı doğanın gizilde duran öznesi olan Tanrı'yı göstermezler ama ussal olarak işaret ederler. Tümellere us üzerinden tanık olmak ise sonuç itibarı ile Tanrı'ya inanmaya insanı zorlar. Böyle olsa da insan, iman ile doğa nesnelere aşkın harekette davranış biçimleri olarak ilkede kendisini gösteren Tanrı'ya edimlerinde tanık olur.

Doğa nesnelere bağlı oldukları ilkeler ve yasalar gereği ussal düzeyde Tanrı'yı işaret eden hikmete bağlı delilleri olsalar da Tanrı'nın şahıs olarak kendiliğini, tümelini üzerinde yaşaması sebebiyle insanın kendisinde araması gerekir. Bununla beraber idealerin en ideal biçimde melekeleri doğrultusunda edimlerinde ağığa çıkmasına sebep doğada en ideal biçime sahip olan da insandır. İnsan özneliğini Tanrı'da bulan olması sebebiyle doğanın nesnesi olmaktan daha çok öznesi olarak görünür. İnsanlık tarihi de doğada tikel belirimleri ile edilgen olmasına rağmen tekil durumu ile etken olan insanlığın doğa zemininde ilerleyişi ve tinde gelişiminin göstergesi olarak bunu net bir biçimde gösterir. Hakikat Tanrı'dır ve insan O'nun gerçekte kendisini görünüşe taşımasının nesnesidir. Doğada tanık olunacak olan ise Tanrı'nın ilkesel edimsellikte görünen davranışlarıdır.

AHSEN-İ TAKVİM

Özellikle belirtmek gerekir ki tümel, tikel ve tekil olgu bağıntısında ussal düzeyde karşıtlığın olduğundan bahsedemeyiz. Tümel olan, tekil veya tikel belirim kıpısı olan belirli nesnesine aşkın da görünür. Aşkın olan karşıtlıkta bulunmadığı içindir ki tümellere, bütünde ve özde gizillerken belirim nesnelere olan tikeller (tikel belirimler de özneliğin edimde belirimin kıpılarıdır) veya tekil belirimler üzerinden edimsel olgusal olarak ilkesel eylem çeşitliliğinde görünüşlerine tanık olunur.

Diyalektik, tikel belirimlerin etken, edilgen farklılıkları doğrultusunda usta dil aracılığı ile karşıtlıklar olarak ifade edilirlerken yasalar üzeri ve insanın göreceli bakışmaları doğrultusunda beliren karşıtlıklar üzerinden usta, tümeller ile olan biteni gerçekliği ile anlamaya ve ifade etmeye çalışılan düşünce yöntemidir. Doğada yasalardan bahsetmekteyse dengeyi, tinde ise tümellerden bahsetmekteyse aşkınlığı ifade etmekteyizdir. Denge ve aşkınlıkta ise karşıtlık görünmez; kapsayıcılık, özdeşlik ve evrensellik görünür. Bu doğrultuda belirtirsek, Tanrı tümeli ile tekillikte kendini bulan insan tikel belirimi karşıt olgular olarak anlaşılmalıdır. Tekil ve tikel olan özde aslı olanın aşkınlıkta görünüşün nesnesi olma durumunda görünür. Bu anlatır olduğum durum üzeri bilinmesi gereken ise düşüncede ikilikte kabul ettiğimiz bir Tanrı itikadından kurtularak, halk ederken halk ettiğinin üzerinden aşkınlıkta - aliyi- bulunurken tümeller tavrı ile gerçekliğine vahidiyeti üzeri tanık olunabilecek olan Tanrı'ya iman edilmesi gerektiğidir.

Özellikle belirtmek gerekirse; insan, doğada karşıtlık olarak belirlediklerini doğada yasalar ve tinde ise evrenseller ile aşar.

AHSEN-İ TAKVİM

Tümeller, evrenseller ve daimî -Tanrı'nın edimsel olarak tutarlığında ilkesel olan tavırları- olmaları sebebiyle süreksizlikte olup bitene aşkın olarak zamansızdırlar. Olup bitmekte olan, Tanrı için halk etmenin sonucunda ve insan için ise algı gecikmesi sebebiyle olmuş bitmişlikte yaşanandır. Tikeller üzerinden edimsel olgusalılıkta öznellikte tümellerin belirimi doğrultusunda ussal olarak görünüşe taşınmaları onları hikmet gereği gerçeklik alanına taşır. Bu da olmuş bitmişte yaşarken bilinç zemininde us aracılığı ile zaman olgusundan, tümellere tanık olarak ana taşınmaya sebep olur. Böylece tümeller anda sezgi ile algılanır dilde de ifade edilerek zamanda us aracılığı ile anlamlı kılınırlar. Bundan olsa gerek ki tümeller bilimden daha çok ilahiyatın ve felsefenin ilgi alanına girerler. Bilimsel veriler ise hakikat ve hakikatin görünüşüne sebep hikmete dayalı bilgi ile biçimlenen inancın daha anlamlı kılınmasına ve deliller olmaları doğrultusunda usta yaşanan Tanrı inancının tinde imana taşınmasına sebep dayanaklar olabilirler.

Tümeller, tikel ilişkiler sonucu ve tekil bakışimler sonucu görünen karşıt belirimlerin zorunlu ilişkileri üzerinden us aracılığı ile görünürler, dilde ussal olarak ifade edilirler ve yaşam ilkeleri olarak edimlerde görünüşe taşınarak gerçekliklerinden emin olunan yaşam biçimi oluşturmaya sebep olurlar.

Anlatılanlar doğrultusunda özne ile nesnenin özsel birlikteliğinden sebep nesne özne birliğini; özne olanın –hakikat olanın, nesnesi üzerinden hareketteki ilkesel edimleri üzeri tekillerde/ ferdiyette dışlaşması olgusalılığında, hareketin devamlılığındaki bağıntıda hareketteki birlik ilkeselliğinde tanık olarak ve tikel olanın harekete bağlı olarak işaret ettiği hikmeti olan gerçeklikte anlamak ve felsefi olarak da ifade etmek gerekir. Böylece hakikat olanı nesne-özne birlikteliğinde spekülâtif olarak

AHSEN-İ TAKVİM

tasarlamak yerine, felsefi olarak doğa zemininde hareket ilkesine bağlı olarak süreklilikleri sebebiyle doğadaki süreksizliğe aşkın tümellerle spekülâtif biçimde anlamlı kılarız. Böylece gerçekliği, sadece tümelerde veya tikelerde mutlaklaştırarak değil harekete bağlı olarak tümel tikel ve tekil bağıntılılığında, süreksizlikte sürekli olana -hak olana- dayalı olarak görürüz. Harekete bağlı olarak tikelerde “epistemolojik gerçeklikleri”, tekillerde ise hakikati görürüz.

Tanrı da sürekli olan harekettir ve hep davranış biçimleri olarak harekete tanığıdır. Tikel belirimlerin yasalara bağlı ilişkileri üzeri dolaşıklıkta sibernetik bir doğaya tanığıdır. Organik olan ve sibernetik işleyen doğada, tümellerin karşıt ve çift tikel belirimler ayrıca karşıt tekil belirlemeler üzerinden gerçekleşen ilişkilerde dışlaşması ise usta diyalektik üzeri hareketin sonucu olarak açığa çıkan gerçekliğe tanık olmamıza sebeptirler. Bu da özde tinsel olan potansiyeller olarak gizilde bulunan tümeller doğrultusunda gerçekliğini gösteren Tanrı’ya hareket üzerinden tanık olmamıza sebep olur. Hareket Tanrı’nın kendiliği değildir ama Tanrı hareket eden özne olarak mutlak hakikattir. Tümeller O’nun davranış biçimleri olarak us ve iman düzeyinde görünüşüne sebep belirimlerdir.

Doğaya kıyasen tümellerin belirişinde açığa çıkan tinde de sibernetiğe tanık olunur. **“Hakk’tan geldik, Hakk’a döneceğiz”** ayeti ile de Kur’an’da buna işaret edilir. Tikel ve tekil belirimlerin ilişkisi üzerinden tin gereği tümeller dışlaşırken bilinçte ilke olarak kabul gören üst yapı kurumları olarak beliren tümeller aracılığı ile de ilkesel bağlamda edimler üzeri -karşıtlıklar (tinde farklı öznel bakışimler üzeri beliren) ve çiftler (doğada eril dışil düzeyde ayrışımın birlikteliğinde görünenler) üzerinden- gerçekleşen edimler doğrultusunda tinsellik edinilir. Bu da

AHSEN-İ TAKVİM

yaşamda gerçeklik üzeri süreksizlikte sürdürülebilir ve tutarlı bir biçimde yaşaya bilmenin gerekliliğidir.

Doğada çiftler, birbirlerindeki potansiyel sıfatları ilişkileri üzeri açığa çıkarmanın gerekliliği olarak görülürler. Bununla beraber çiftler, doğada göreceli olarak belirlediğimiz karşıtlığın aşılmasığının ussal belirimidirler. Sürdürebilirlik de zaten aşılışlarla gerçekleşir.

Doğaya çiftler üzeri bakıldığında eril dişil karşıtlığının aşılış olduğu görülür. Bu bağlamda organik doğada karşıtlıktan daha çok akışkanlığa bağlı olarak beliren ürünler üzeri çeşitliliğe/türlülüğe tanık olunur. Kanaatim o ki diyalektik, doğada türlülükte/mertebelerde sonlanması ile beraber tekil ilişkiler üzerinden tinde us zemininde belirlemektedir. Diyalektikten bahsetmekteyse eğer karşıt belirimlerin us ile ilkeye bağlı olarak aşılmasından söz etmekteyizdir. Atam Orhon'un da dediği gibi "örtüşürme nesnel bir durumu ifade eder". Tasarımsal olarak örtüşürdüklerimiz değil yasa gereği ve ilke üzeri belirlediklerimizle düşüncede spekülasyon olarak diyalektikte bulunuruz.

İnsanlığın doğa zemininde yasalar doğrultusunda ürettikleri üzeri tinde ilerleyişinden ve ilkesel edimleri üzeri tümellere yükselişi ile tinde kimliğe bağlı olarak gelişiminden ayrıca her türlü alanda ürettikleri doğrultusunda ilerleyişinde ve gelişiminde tinde derinleşmesinden bahsetmekteyse eğer süreksizlikteki siberetik devrimde tekil belirimlerde çiftler bağıntısında karşıtlığın aşılış olunmasına rağmen, istenç üzeri ereğe bağlı ilişkilerde tikeller üzerinden tahakkuk eden karşıtlığın belirimi doğrultusunda görülen diyalektikten bahis etmekteyizdir. Bununla beraber insanın tekil beliriminde, içgüdülere bağlı

AHSEN-İ TAKVİM

istençler ve us düzeyinde üst yapı kurumlarının edinilmesi üzeri içgüdüsel istençlerinin sınırlanması doğrultusunda kendi içinde beliren karşıt belirimler üzerinden diyalektiği bilinçte yaşadığına da tanık olunur. İnsan, vicdan melekesi üzeri adalet ilkesine bağlı olarak ayrıca ilke üzeri edindiği kimlik ve ilkesel edimleri ile bu diyalektik durumu aşabilir.

Diyalektik, Tanrı'nın çeşitlilikte ilkesel edimlerinde -tümellerde- kendisini, karşıtlık ilişkisi doğrultusunda tekil belirimler üzerinden belirşe taşımasının gereğidir. Tümeller doğa zemininde çift -ikili- görünüşlerin ilişkileri üzerinden görünüş bulur, karşıt ilişkiler üzerinden ise tümellere usta kavrayışta taşınarak daha üst bir bilinç durumundan olay ve olgular gerçekliği ile anlamlandırılırlar. Bilinçte değerlendirilerek ilke gereği konumlandırılırlar ve sonuç olarak da ifade edilirler.

Olan biteni, kendi tasarımlarımızla -zanlarımızla değil gerçekliği ile anlayabilmek için, Tanrı'nın neden ve erek ilkeleri doğrultusunda kendi bakışımız değil Tanrı'nın gözlerinden, Tanrı'nın bakışı ile görebilmemiz gerekir. Bu da tümelleri -zamansız olanlar- kişilere ve tikellere -zamanda tanık olunanlar- indirgemenen, mutlak özne olarak Tanrı'yı da düşüncede iskalamadan, tümel, tekil ve tikel bağıntılılığında eylemde -faili mutlak olarak- görünen gerçeklik algısı ile usta ilkesel olanın kavranışıyla mümkündür. Hikmetinde gerçekliğine tanık olduğumuza Tanrı'nın gözleri ile an da bulunarak bakışında bulunuyoruzdur. Nesnel olana öznellik yüklemek öznel olanı nesnel olana indirgemek gerçeklikten uzak birlik anlayışında bulunmak olur.

Aynılıkta birlik ve farklılıklardaki ayrılıkta ikilikte edinilen bakışimlarda bulunmaktan uzak, özne olanı gerçekliği ile

AHSEN-İ TAKVİM

harekete bağılı olarak edimlerinde -davranış biçimlerindeki çeşitlilikte- görmemiz gerekir. Bu bağlamda belirtirsek gerçeğe bağılı kimlik edinimlerde doğa zemininde tümele bağılı edimler sebebiyle doğası, yaşadıkları ve var olanlar ile ilişkilerinde barışık bir kişilik edinimi görülür. Buna bağılı olarak da gerçeğe duyarlılık, felsefi olana duyarlılık olarak yaşamda yerini edinir. İdeolojik dünya görüşlerinde kalınmışlık ise olan biten üzerinden görünüş bulan gerçekliliğe insanı duyarsız veya kör kılabilirler. Hak olana göre yaşamda en zor değıştirilecek olan ise inançlardır. Buna da hakikat ve hak ilkesi üzeri gelen nebiler tarihi ve evrensel değerler üzeri insanlığa taşınmakta inançları doğrultusunda zorlanan insanlık tarihinde tanık olunur.

Tümeller inanç ve iman doğrultusunda yaşama taşınırlar ve yaşadıkları doğrultusunda insani ve evrensel değerler olarak insanlık tümeline taşınarak Tanrı'ya tanrısal edimler üzeri yükselmemizin ve O'na yakın gelmemize sebeptirler. Felsefi olarak da bu mevzunun anlamlı kılınması bu zamanda gerekli olmuştur.

Geleceğı, doğa zorunluluklarına bağılı olarak tümeller doğrultusunda olması gerekenler üzeri genellemelere göre öngörebiliriz ama ayrıntılarında hangi sebeplere bağılı olarak yaşanacakları öngörmemiz günümüzde (insanlık geneli adına belirtirsek) olanaklı görülmemektedir. Gelecek öngörülemez değildir ama öngörülenin de nelere bağılı olarak gerçekleşeceğini ve gerçekleşenin nelere sebep vereceğini belirli kılmak, duyular ile algı zemini üzerinden işlevsel olan zihni gereğı ve ussal olarak belirleyici doğaya sahip olması düzeyinde analitik düşünen insanlar için olanaklı görülmemektedir. Önemli olan geleceğı öngörmekten daha çok öngörülenin nelere sebep olarak gerçekleşeceğini de öngörebilmektir. Ayrıca olacağı değil

AHSEN-İ TAKVİM

olacağıın üzerinden sonuçta açık olan, görülebilecek olan gerçekliği -hikmet- görebilmek marifettir.

Gelecek bilimi adına belirtirsek; olacağı bilmek, bu ilmin ilk evresi ise olacak üzeri aşikâr olacak olan ilkeye bağlı hikmeti yani gerçekliği olanı ön görmek de bu ilmin ikinci evresidir.

Tümellere bağlı yaşarken tümelleri nesnel olgusalığa, kişilere veya belli bir dünya görüşüne indirgemek; yaşarken, erek olarak tümellerden ne kadar uzak olduğumuzun göstergesidir. Tümeller ile yaşarken yaşadıklarımıza karşılık olarak sonuç -akıbet itibarı ile tümeller ile yüzleşmek zorundayızdır. Tümelleri referans olarak yaşadıklarımızı kritik etmek insanı olması gerekene taşır.

Olanı gerçekliği ile anlamlı kılmak bilimin işidir. Olanın gerçekliği üzeri olması gerekeni, tümeller doğrultusunda olabileceklere göre anlamlı kılmak ise felsefenin işidir. Hakkaniyet ilkesine bağlı olarak olması gerekeni sonuçları öngörerek anlamlı kılmak, indirgemeci olmadan bunu yapabilmek bilim öncülüğünde gerekli olmuştur.

Doğa zemininde özne olarak insanın görünüşü, dışlaşması olduğu doğada gizil duran özneye işaret eder. O da Tanrı'dır. Bu çıkarsama da gösterir ki doğadaki hareket öznedir -faili mutlak olan şahsa bağlıdır- ve Tanrı'yı doğada tanık olduğumuz hareketindeki ilkesel davranış biçimlerinde görürüz. Bu bağlamda bilinmesi gereken ise Tanrı kendinden halk eder - yaratma dışlaşmasında bulunur- ama halk ettiğini, öznel olarak sürekliliği sebebiyle zamansızlıkta bulunduğu için gerisinde bırakmadan aşkınlığında bulunurken önünde bulur. Bu da öznelliğinde mutlak olması dolayısıyla gerçekleşir. Bu nedenler doğrultusunda, Tanrı'nın her şeyi bilmesi netlik kazanır. Halk ettiğinin özne olarak hep ilerisinde olan, halk ettiğini her yönden

AHSEN-İ TAKVİM

bilir. **“Halk eden bilmez mi; O hem latîf, hem habîr”. /Mülk 67;14)**

Bu halk etme dışlaşmasında halk ettiğine öznel olarak ve harekette aşkınlıkta bulunan Tanrı’da hareket, ikincil olarak halk ettiğine öznellikte dönerken halk ettiğini düzeylerde çeşitlilikte konumlandırarak öznellikte kendisine doğru sevk ettirişi ve öznellikte kendisine doğru yükseltişi bahis konusu olur.

Bundan dolayı insanın da kâinatta özne -dirilikte şuarsal- varlık olarak görünüşü ve her şeyi her türlü üretim nesnesi olarak kendisine taşıyarak özneliğinin dışlaşmasının nesnesi kılması ve ürettikleri ile bilinçlenirken doğaya kıyasen tinde gelişimi ile ilerlemesi sonucunda tanrısallığa yükselmesi kaçınılmazdır. İnsanın düşündüklerinde -özellikle hayalinde ürettiklerinin, özne olarak bilincinde önünde bulunuşu, düşündüklerini kendisinde ereğe bağlı olarak konumlandırması ve ürettiklerine öznellikte değer bakışımıdayken kendi içinliğe taşınması da yukarıda anlatılan durumdan dolayı kaçınılmazdır.

Tanrı’da hareket, tümel bilinç zemininde halk etme ve halk ettiğini çeşitlilikte düzeylendirmesi -mertebelendirmesi-sonucunda süreksizlikte konumlandırırken kendisine doğru doğada sevk ederken tinde de yükseltmesi ereğinde seyir bulur. Kainattaki türlüülük, sıfatlardaki çeşitlilik ve davranışlardaki tinsellik doğrultusunda dünyada insanın varlığı da buna delildir.

Doğadaki düzeylerde uzun devirli süreklilik –kalıcılık-, var oluşun imkân zeminleri olarak görünür. Süreksizlik ise tikel belirimlerde kendini gösterir. Süreksizlik insanın hem varoluşun hem de doğa zemininde tinde tanrısallığa yükselişinin gereği olarak da zorunlu olandır. Bundan dolayı tinini Tanrı’da ve tümeller üzeri

AHSEN-İ TAKVİM

edimsellikte gerçeklikte bulamayanlar evrenselden uzak kalmanın sonuçlarına katlanmak zorunda kalırlar.

Tanrı töz olarak kendisi ile var olanlardan, doğaları gereği ayrı olmadan halk etme –dışlaşma- eylemi sonucunda özsel olarak değil ama öznel olarak tını gereği ilerde bulunur. Tanrısal töz zemininde halk edilenler doğaları gereği doğalarındaki potansiyel olarak öznellikten de beslenirler. Doğada gizil duran ve doğadan tını gereği ilerde bulunan mutlak öznenen beslenen her varlık eylemsel olarak tını doğru sevk edilirlerken doğalarındaki potansiyelleri –varoluş kıvamlarındaki nedenleri olan gerçeklikleri- kadarı ile tinseldirler ve tinsel oldukları düzeyde özneldirler.

Her varlık tını kendinde öznellikte bulunduğu kadarı ile var olduğu türülük düzeyinde doğa zemininde kimlik edinir. İnsan, doğada Tanrı ile tekilikte kimlik bulmanın doruk noktası olması ile beraber düzeylere göre türülükte belirenleri tümellerine göre sınıflandırarak ferdiyette kimliklendiren ve kimliklerine göre de onları okuyandır.

Diyalektikte tümellere -hakikate bağlı olarak hep daha üstün bir bilinç durumundan bakmamız gerekir. Doğa zemininde beliren öznel kimlik belirimlerindeki çeşitliliği hakkaniyet ilkesi doğrultusunda hak gereği doğru okursak eğer evrensel değerlerde buluşmak gereği ile daha da güzel yaşanır olan ve tinde ilerimizde duran Tanrı'ya daha da yakın olduğumuz bir dünya inşa edebiliriz.

Tinde Tanrı'ya yakınlığı, tümellere bağlı edimlerimizde tümellerin görünüşe taşınması -edimlerde veçhelenmesi- üzeri edindiğimiz insan kimliğimiz doğrultusunda her türlü alanda ürettiklerimizle bilinçlenmemizle derinlik kazandıkça ediniriz.

AHSEN-İ TAKVİM

Hakikatler olan tümeller evrenseller olmaları ile hakiki olarak ortak kimlik edinmenin zeminidir. Tümeller ile edinilen ortak kimlikte hareket ilkesine bağılı olarak aktif bir yaşamda bulunulur ve tümeller yaşananlar üzerinden gerçeklik kazanır. Böylece bütünde gizil duran tümeller, sürekli olanla kimlik edinen insanın toplumsal yaşantısında da gerçeklikleri üzeri görünür olurlar. Tümeller üzerinden bilinçlenen insanların, farklılıklarına rağmen ilkede ortak yaşam biçimi edinerek Tanrı'nın uygarlığında Tanrı'ya yakınlık edinmeleri gerçekleşir.

Nesnel olan tikel belirimde öznel olanın gerçekliğe taşınması aracı olarak ara erek görülür. Ara erek, erek olan tümellerin üzerinden edimsellikte gerçekleşmesi için zorunlu olması gerektir. Mutlak hakikat olan Tanrı'dır. Tanrı'da tavırları olarak görülenlerin tamamı kendisini görünüşe taşınmasının ara erek belirimleridir. Ussal olan, doğada gizil duran ara erekler üzerinden us düzeyinde gerçekliğe taşınırken, ilkesel edimleri üzeri kendisine tanık olabilmektir. Zaten ussal olana zorunluluklar üzeri edimlerde tanık olunur. Ussal davranan Tanrı'ya yakınlık yine us zemininde gerçekleşebilir ama iman doğrultusunda da ruhta Tanrı'ya tanık oluruz. Önemli olan ise yaşamın öznesi olarak Tanrı'ya kendimizde ve yaşamın her alanında tümele bağılı edimlerde yakınlık gelebilmektir.

Doğa nesnelere harekete bağılı olarak devinimde, düşünce nesnelere ise usun hareket alanında dolaylı görünürler. Özne olan ise nedeni kendinde olarak kendiliğinde dolaysız ama doğadaki hareketin sürekli kaynağı ve sürekli nedeni olandır.

Mutlak bir öznenen bahsetmekteyse eğer kendinde dolaysız olan hakikatten ve kendisini nesnel gerçeklik üzerinden edimleri üzeri tavırlarında kendini gerçeğe taşıyışından

AHSEN-İ TAKVİM

bahsetmekteyizdir. İlkeler, tavırlardaki tutarlılık -süreklilik- sebebiyle kâinatın öznesi (mutlak olanın) edimlerinde hak ilkesine bağlı olarak gerçekliğini bize gösteren hikmetin nesnelерidirler. Bununla beraber ilkelere kıyasen eylemde ve biçimsellikte -ahlakta- nasıl olunması gerektiğinin uslanmasını ediniriz. İlkeler doğası gereği -fitri, öznel- oldukları için geleceğe doğru emin adımlarla ilerleriz. Böyle olsa da olacağı belirsizlikte bakışında bulunurken, nesnesi üzerinden gerçekleşecek olan öznel tavırlarda nasıl karşılık göreceğimizi kestirmek çok zordur. Bununla beraber nesnel gerçeklikte -ayrıntılarda neyle karşı karşıya kalacağımızı da bilmek olanaksız gibi durur. Kâinatın mutlak öznesi Tanrı'ya şüphesiz iman ediyorsak -varlığından eminsek- geleceğe doğru ilerlerken kendisine güvenmekten başka seçeneğimizin olmadığı da görülmektedir.

Bununla beraber yasalar doğrultusunda hakkaniyet gereği ile ilkesel yaşantıda, insanlık tümelinde biz olmada buluşarak geleceğe, evrenselinde yaşananlar sebebiyle daha güvenle bakabiliriz.

Anlatılanlar doğrultusunda belirtmek gerekir ki insanın doğaya kıyasen tinde ürettikleri üzerinden doğada ilerlemesi ve öznel tümellere bağlı olarak tinde gelişimi ilke olarak ele alındığında, ilerlemenin ve gelişiminin, insanlığın geleceğe doğru yol alırken değişmezleri olduğunu görmekteyiz. İlkesel olarak geleceğin kesinlikle öngörülemez olduğunu belirtmek, geleceği medyumların öngörülerine bırakmak olur. Yasalar çerçevesinde her türlü ilke düzeyinde olmuş olan ve olmakta olanlara bağlı olarak olabilecek olanları evrenseller -zamansızlar- üzeri görmek bilimin konusu olmalıdır. Daha da ilerisi özellikle küreselleşen dünyada insan ilişkilerini artması ve iletişimin hızlanması sağlam

AHSEN-İ TAKVİM

adımlarla insanlığın geleceğe taşınması adına, gelecek biliminin edinilmesi olabilecek sonuçlar ön görülerek yaşayabilmek adına gerekli olmuştur. Belirsiz olan geleceğe doğru -kaderi muğlak-emin adımlarla ilerlemek yasalara ve ilkelere -kaderi mutlak-bağlı olarak yaşam biçimi edinmekle gerçekleşir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'an'da insan için sonuçlara göre yaşam öngörülür. Bu bağlamda insanın geleceğini, yaşamış olduğu ve yaşadığı durumlar üzerinden erek ilkelere göre öngörmesi ussallığın gereğidir.

Not:

Tümeller, değişmez genellemelerdir. Değişmezler olarak nesnel ve öznel olmak üzere ikiye ayrılırlar, doğada ve insan tininde dışlaşırlar. Doğada tümeller doğaya içkin zamansal olup duyular ile tanık olunabilir oldukları ve öznel tümellerin dışlaşma prensibine bağlı olarak görünüşlerine sebep verdikleri içindir ki nesnelidirler. Bunlar; insan, ağaç, bitki, hayvan, ölüm ve benzeri tümellerdir. Bununla beraber insan tininde ussal oldukları için bilinen, bilinçte duygular ve istençler doğrultusunda dirimsel olan ve iman ile tanık olunan ayrıca Tanrı'nın hareketteki ilkeleri olmaları sebebiyle belirdikleri içindir ki dışlaşma sonucunda görülen tümellere, öznel tümeller demek yerinde olur.

Kâinatta ereğe bağlı ilkesellikte hareket öznelidir. Bundan dolayıdır ki mutlak değişmezlikleri sebebiyle zamansız olan tümeller öznel genellemelerdir. Bunlar iyilik, doğruluk ve güzellik irade idealarındırlar ki tümellerin/ kavramsal ideaların/asıllar olan meleklerin zemini olup, bunların zemininde rahmetin görünen veçheleri olan hareketin sonucunda beliren esma tavırlarını da hatırlatmakta yarar vardır.

AHSEN-İ TAKVİM

Öznel tümeller kavramsal düzeyde düşüncede derinleşmeye ve tinde yükselmeye sebep olsalar da düşüncede belirleyici olma özellikleri ile indirgeyici olmalarından daha çok bilmenin gereği olarak nitelik ve nicelik bağlamında sınırlayıcıdır/ içerikleri bağlamında sınırlıdır/ tinsel düzeyde de ölçülendirmeye sebeptirler. Tümeller ile yapılan her düşüncede insan, edindikleri ile tinde kendini bulur. Öznel tümeller -zamansız, değişmezler tinde, tutarlı bir iç dünya edinmenin zorunlu olan ilkeleridirler - evrenselleridirler.

Öznel tümeller, özsel içerikte bulunan idealardır; varlıkların karakteristik belirleyici ilkeleri olmaları sebebiyle arketiplerdir; hareketin sonucunda beliren ilkelerdir; irade sonucu beliren istikamette eylemi belirleyen ereklerdir; bütün varlığın değişmezleri olarak evrensellerdir; varlığı anlamlandırmanın genellemeleri olarak tümellerdir; zamana bağlı değil –süreksiz değil süreksizlikte görülen değişmezler olarak zamansızlardır. Çünkü, Atam Orhon'nun da dediği gibi “zaman değişmenin bir ürünüdür” ayrıca hareket öznel olduğu içindir ki öznel belirimler -tavırlar olmaları ile şahsidirler. Ferdi olarak da her mevcut, öz varlıkları -tözleri- mutlak şahıs olduğu içindir ki özden ve fitri olarak nasipli oldukları -istidatları kadarı ile ideaları yaşamsal olarak kendilerinde bulurlar.

Yazı genelinde belirtilen tümellerden kast edilen ise genel anlamda öznel tümellerdir.

KADER VE KAZA:

Kader, ölçülendirilmiş olan anlamında, doğa –zorunlu olan- zemininde, nesnel düzeyde, tümelin gerektirdiği biçimsellikte bulunulan durumda –olanın- neden ve erek ilkeye göre yaşanmasıdır. Buna erenler kaderi mutlak da demişlerdir.

Kaza, kaderde bulunanın ereğine bağlı olarak zorunlu ilişkiler ve koşullar doğrultusunda olmakta olan ve olacak olandır. Ereğe doğru gidilirken olmakta olana bağlı olarak olacakların belirsizliği kazayı bilinmez kılar. Bu sebepten dolayı erenler olmakta olana göre değil de olacağına göre kaza için kaderi muğlâk demişlerdir.

Kader, belirlenmiş, bilinebilir olan iken kaza ise olmakta olan dâhilinde belirsiz, olabilecek olandır.

Kader ve kaza konusu tanrı bilimin konusu olarak en çok tartışılan konulardandır. Özellikle İslam tarihinde yukarıda belirttiğimiz kaderden daha çok kader kavramı altında kazanın tartışmalı bir konu olduğunu belirtmek gerekir. Olmakta olanın ve olacağı; insanın seçimlerine bağlı olduğu, evvelden belirlenmiş olduğu, Allah'ın iradesine bağlı olarak fiilleri doğrultusunda gerçekleştiği ve insanın bundan dolayı hiçbir seçiminin kazayı belirleyici olmadığı gibi tartışmalar yapıla gelmiştir.

Bu tartışmalarda ilk görülen, Allah'ın varlık bilgisi referans alınmadan insan merkezli olarak Allah'ın, sıfatları doğrultusunda olmakta olanlar ve olacak olanlar üzerinde belirleyici veya belirleyici olmadığına göre yapılan tartışmalardır. Bu gibi tartışmalar ve düşünceler halen güncelliğini korumaktadır.

Bu gibi tartışmalarda kaza mahiyetinde olmakta olanlar ve olacak olanlarda Allah'ın irade ve fiile bağlı olarak hangi düzeyde müdahil olduğu veya olmadığı tartışması yapılır. Allah kazaya

AHSEN-İ TAKVİM

mutlak müdahilse; ‘yaşananlar ve yaşanacaklara göre insanın suçu ne?’ sorusuyla Allah’ın adaletsiz olduğu yargısına kadar birçok fikir belirtilir. Allah kazaya mutlak müdahil değil dersek; yaşananlar ve yaşanacak olanların sonucunda adaletli hüküm verebilir yargısında bulunulur. Lakin insanın seçimleri ve fiilleri sonucunda kazada yaşadıkları ve yaşayacaklarında belirleyici olmaması Allah’ı, imkân dairesinden usta soyutlanmış olunması sebebiyle sıfatlarında eksik, yapılanlara ve yaşananlara seyirci, olacaktan habersiz ve olanların ve olmakta olanların ve olacak olanların tinsel olarak ilerisinde değil de gerisinde duran bir tanrı yapar.

Bu tartışmaların tamamı Allah varlık bilgisinden ve halk etme edimi sonucunda an da olması sebebiyle zamansal olarak halk ettiğinin hep ilerisinde olan Allah varlığından habersiz olunmasından kaynaklandığı kanaatindeyim. Kader ve kaza sorunsalı varlıksaldır. Allah varlığı öznel neden ve öznel erek ilke olarak zorunlu olan olması doğrultusunda bilinmesi, bu konuyu anlamlı kılmanın gerekliliğindedir. Bununla beraber ussal olarak kazada olmakta olana ve olacak olana, gerçekliğin belirimi için olması gerekli olan olarak, diyalektik ilkesinden bakılmayarak, ilkesel ama yatay ve dar bir açıdan bakılması sebebiyle gerçekliği ile anlam verilemediğini görmekteyiz.

Nur ayeti, niteliksel varlık ilkelerini – neden ve erek ilkelerini- edinmemiz ve bu doğrultuda kader ve kaza sorunsalını anlamamıza düşünce referansı vermesi ile de önem arz eder. Yerin ve göklerin nuru ifadesinden, kader olarak her yaşananın öznel neden ilkeye bağlı olduğunu ayrıca yer ve göklerin, nurun Allah kimliğinde belirmesinin ilineksel nesnelere olduğunu anlamaktayız. Nurun Allah kimliğinde görünebilmesi için ise olan bitende, olmakta olan üzerinden ve olmakta olan doğrultusunda

AHSEN-İ TAKVİM

da olacak olan üzerinden nesnelde yaşananların kimlikte belirim gerekliliği olarak gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Bununla beraber gerçekliğin us zemininde bilinçte belirmesinin neden ilkesi olarak karşıtların belirlenmesi ve karşıtlıkların ortadan kaldırılarak aşılmasının gerekliliği olan diyalektikten bakıldığında olan, olmakta olan ve olacak olanın, olması gerekli olan olduğu görülür.

Nur ayeti doğrultusunda Allah'ın varlık bilgisi ile yer ve göklerin nedeni olan töz olduğun bilgisini edinmiştik. Yer ve gökler üzerinde ne gerçekleşiyorsa eğer töz olduğundan sebebiyet kendisinden dışlaştırdığını da belirtmekte yarar vardır. Halk ederken gerçekleşenler üzerinde içkin, muhit ve edimlerinde aşkın özne olduğunu da belirtmiştik. Halk etmenin sonucunda halk ettiğine, anda bulunurken zamansal olarak ilerisinde - üstünde olduğunu da belirtmiştik. Kendisinde gerçekleşen her olay ve olgunun tinsel olarak kimlikte beliriminin nesnelere olarak olması gerekli -çelişmezlik prensibinin neden ve erek ilkeye bağlı olgusalılıkta belirişi- olan olduklarını da belirtmiştik.

Anlatılanlar bağlamında usta anlaşılması gereken ise kaderde - olanda- belirleyici öznel neden ilke ve kazada da -olmakta olanlar ve olacak olanları- öznel erek ilke olması sebebiyle belirleyici olanın Allah olduğunu söyleyebiliriz. Bu da hikmeti gereği tevhit ile bakıldığında her türlü düzeyde nesnellik üzerinde gerçekleşen olanın, kaderde ve kazada belirleyici sıfatlara haiz olmadığını gösterir.

Bununla beraber kaderin doğada olup bitmekte olanın kaderi olduğunu, kazanın ise Allah'ın tininde ilkeler ve sıfatları üzeri yaşarken, zatında tek ama sıfatlarında halk ettikleri ile bir olması sebebiyle kendisini yaşamayı olduğunu söyleyebiliriz. Bu da

AHSEN-İ TAKVİM

kaderde Allah'ın kazasının -hükümünün yaşandığını gösterir. Yani mevcudiyet bulan her varlık kaderinde istidadı doğrultusunda rabbi sıfatı ile Allah'ı yaşamaktadır. Bu da gösterir ki kaza insanın kazası değil Allah sıfatları gereği kendisini yaşarken kaderde - istidatta O'nu yaşamaktır.

Bu doğrultuda da belirtmek gerekir ki insanın kaderi, doğayı yaşamaktan daha çok doğadaki kaderi üzerinden potansiyelinde bulunan yani istidadı olan ilahi sıfat ve esmalardır. İnsan bu bağlamda kazayı, ilahi ilkeleri yaşamakta bulur. Bu da gösterir ki ilahi sıfatlarını doğa zemininde ölçülendiren Allah için kader, kendisini sıfatlarında yaşamasıdır.

Bu bağlamda insan Allah'ın kaderini yaşar ve kazasında da Allah'ın kaderini yaşamamanın dışında başka bir kaza edinemez. **“Rahmeti kendime farz -zorunlu- kıldım”** veya **“Rahmeti kendime ahlak edindim”** de diyebileceğimiz ayette de Allah'ın kendisini tinsel olarak ölçülendirdiğini -prensipten edindiğini-, başka bir deyişle de kendisine ilkesellikte edimde olmanın kaderini çizdiğini net olarak anlayabiliriz. Bu anlayış üzeri kaderin, doğaya ait değil tinsel olarak Allah'ın kaderi olduğunu ve olanın da tinde, O'nun kaderinin olmakta olan ve olacak olan kazasını yaşadığını söyleyebiliriz.

BİLGİ:

Bilgi, olanın değişmez ve değişen zorunlu belirimlerine göre us zemininde dil aracılığı ile ilkesine bağlı olarak varlıktaki karşılığı ile kanıtlana bilinerek –delili olan- tanıtlana bilinenin, gerçeği yansıtıcı olması ile bilinçte spekülatif mantığa bağlı edinilen, anlaşılabilir, kavranabilir olmasının ussal belirim olgusudur. Dil us belirimidir ve bilgi dilin usta nitelik kazanması olarak görülür.

Evrensel olarak nesneye bağlı bilgi edinimi tamamıyla mantık ilkeleri doğrultusunda gerçekleşir. Ayrıca mantığa bağlı olarak da özneliğin bilgisi de keşfe bağlı sezgi ile edinilir. Yöntemine bağlı olarak farklı biçimlerde edinilen bilgi, mantık zemininde tanıtlanabilir olmadığı sürece pratikte alışkanlıklara sebep değil ise usta gerçekliğinden şüphe edilendir. Bilgide esas olan gerçekliktir. Gerçeklik ise us ile tanıtlanabilir ve varlıkta karşılığı -kanıtlanabilir- olandır. Kendisinden deneyime dair sonuç alınması gerekindir. Pragmatik düzeyde de sonuç vermesi gerekindir.

Bilgi, insan yaşam sürecinde kabul edildikçe ve yaşamda karşılık buldukça yaşam biçimi edinilmesine sebep olması ile tinselliğe sebep olarak tını işaret eder. Her bilgi, bilgi edinme nesnesinin bağlı olduğu neden ve erek ilkeye göre öznel ve nesnel olanın varlık durumlarına göre farklı yöntemler ile mantık zemininde edinilir. Öznel olanın bilgisi gözlem ve deneyimsel, nesnel olanın bilgisi ise deney ve gözlem doğrultusunda edinilir. Sanılar ise bilginin insan tarafından kanıtı olmayan batıl itikatlar üzeri, haklar ve değerler edinilmesi doğrultusunda yorumlanışı sonucunda edinilir. Sanılar gerçek olanın anlaşılabilir ve değer olması adına gereklidir. Batıl olanın gerekliliği sebebiyle varlıkta mantıksal belirime sahip olduğunu da ifade etmek gerekir.

AHSEN-İ TAKVİM

Tinsel olan bilinçte dirimseldir. Dirimsel olan ise ruhsaldır. Sanılara veya gerçeğe göre edindiğimiz her türlü bilgi, tinde, tin ile dirimsellik kazandığı durumda değerler ve usta değerlerin belirimi olan haklara bağlı olarak işlevsellik kazanır.

Sanı olan, bilgi değeri olmayan olsa da gerçek olanın bilgisinin görünüş bulmasının zorunlu gerçeğidir -hileyi rabbani-. Bu da insan yaşamında zorunlu olarak olumsuz kıpı üzerinden diyalektiğin belirimine sebeptir. Âlimlerin “yanlış doğrunun azığıdır” sözünü de bu bağlamda anlamak gerekir. Yanlış diye belirlediğimiz eksik olan üzerinden doğru olarak belirlediğimiz tam olanı edinmeye doğru yol aldığımız bir gerçektir.

Varlıkta, farklı ilkelere bağlı olarak beliren gerçeklikler sebebiyle gerçeklik anlayışı edinmede zorluklar görülür. Bu durumda farklı gerçeklik algılayışlarını, diyalektik prensibine göre -olumlu kıpıda beliren diyalektikte- değerlendirmek ve varlıktaki belirim mertebelerine göre anlamlı kılmak gerekir. Varlık belirimi olan ilim ilkelerinin, sonuç itibarı ile varlık bilinci edinmemizin gerekliliği olarak bilmemiz gerekir. İlkelerin neden ve erek durumlarına göre niteliksel belirimleri varlıkta gerçekleştirenleri varlığa göre anlayabilmemize sebeptir. Varlıkta, yasalara ve ilkelere bağlı olarak beliren ve us ile diyalektikte belirlediğimiz karşıtların vb. denge unsuru tavırlar oldukları görülür.

Bu neden ile varlığı/ hakikati yasalar ve ilkeler ile anlayabiliyorken, diyalektiğin karşıtlara ve kavrama indirgeyen yapısallığı sebebiyle anlam arayışımızı yöntemsel olarak daralttığı görülür. Diyalektik bizi düşüncede ilkelere taşır ve ilkeler ile varlığa, varoluşsal belirim/tavırlar çeşitliliğinde tanık olunur. Bunu da tasavvuf öğretisindeki irfan bilgisi ile tevhit gereği Allah’a tanık olunmasında görebiliriz.

AHSEN-İ TAKVİM

Bilgi, ispatı öznenin anlayışında beliren tanık olma olgusudur. Bilgi ile gerçeğe tanık olabiliriz. Bilgi mevcudatta, donanıma – fıtrata ve istidada- bağlı, işlevsel düzeyde varoluşa sebep olması doğrultusunda dolaysız edinilen, biçimde ve işlevde nitelik kazanmış düzeyde görülürken, tinde ise deneyim, deney, gözleme ve mantığa dayalı düşüncede dolaylı olarak sonradan edinilir.

Sonradan edinilen bilgi, değerlere bağlı işlevselliğinde, benlik sahibi öznenin olgulara bağlı olması gerekliliği ile hakkı olanlar bakımını edinmesi sonucunda haklar düzeyinde nitelik kazanır. Haklar gerçek olandan değerlere/erdemlere bağlı olarak edinilen, değerler belirimidir. Değerler ve haklar, bilinçte kişilik gelişiminin ve kimlik ediniminin temel belirleyici olgularıdır.

Değerler, hakların kalbi zemini iken daha çok duygulanımlara sebeptirler. Haklar ise değerlerin, usta içeriğe bağlı olarak kavramsal düzeyde karşılık ve ifade bulduğu biçimsel durumu olmaları ile yaşamda kabuller -kible, yön- edinilmesi ve bu doğrultuda hayat duruşu edinilmesine sebeptir.

Bilinçte dile bağlı olarak edinilen değerler ve haklar üzeri bilginin işlevsel olması sonucunda dilin, bilinçte insanı ereğe bağlı olarak haklara iye değiştirdiğine ve değerlere iye dđnüştürdüđüne tanık olunur.

Bu anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi bilinçte insan, yapısal zemin edinerek doğada ilerleyiş ve tinde gelişim bulmakta, önermesinde bulunabilir. Yapısal olan, evrenseline bağlı olarak sistem veya model belirimidir. Yapısal olanın, sistem veya modele bağlı olarak varlıkta işlevsel olduğunu da belirtmek gerekir. Yapısal olan ise varlık dizgesinde evre -safha- olarak görülür. Anlatılanlar nedeni ile insanın evrenseline bağlı olarak

AHSEN-İ TAKVİM

model edinimi zorunludur. İnsan için model ediniminde önemli olan ise modelin, fitrat gereği insanı tinde zorlamasından daha çok yapıcı ve yaşamı kolaylaştırıcı olması gerektiğidir. Evrenseline bağlı model yapısal olarak varoluşsal evreleri içerdiğinden dolayı insanın model edindikleri de gelişim sürecindeki insanlık evrelerini de kapsayıcı olmalıdır. Bu da doğa zemininde farklılıklarda ilerlemenin ve tinde gelişimin gereğidir.

Bundan olsa gerek ki Kur'an'da, hangi evrede bulunursa bulunsun insana İslam, yapısal bir yaşam modeli olarak sadece insana ilham vermek için teklif edilir ("**dinde zorlama yoktur**"). Ayrıca din ehline teklif edilenler ise akıbet ve ahrete göre yaşam kolaylığı için gerekli görülenlerdir.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda felsefe üzerine de çıkarımlarda bulunursak: Felsefede olgusal olan kavramsal düzeyde, mantık zemininde bilgi edinimin gerekliliği olarak görülür. Edimsel olan ise edinilen bilginin dışlaşmasının gereği olarak belirir, deneyimde bilinçlenmeye sebeptir ve yaşam biçimi edinmeyi sağlar. İnsan yaşamına yön vermek felsefenin işi olmasa da felsefi olarak ifade edilen gerçeğin bilgisi -hikmet, dilin insanda dirimsel olması sebebiyle insanda bulunduğu karşılığa göre insanı bilinçte, edindikleri doğrultusunda kimlik ve kişiliğine göre değiştiren ve dönüştürücüdür.

Bu değişim ve dönüşümde en büyük rolün idealara ait olduğunu da belirtmek gerekir. İnsanlık ölküsünde evrenseline bağlı olarak iyilik; güzel ahlak -ideal olan- doğruluk; adalet -olması gereken-, güzellik de biçime haiz olarak estetik -gerekli olan- ilkelerinde erek bulur ve tekil ve tümel düzeylerde belirirler.

Değerler ve haklar mevzusunu anlamak, bilginin insanda işlevselliğini ve insan davranış biçimlerini anlayabilmek adına

AHSEN-İ TAKVİM

önem arz eder. Değerler ve haklar epistemolojinin düşünce alanında görülmeleri gerekir ama psikolojinin de düşünce alanında doğru biçimde anlaşılması gereklidir.

Bilgi, değerlerde nitelik edinmesi ile dirimseldir ve ferdi davranış biçimlerinde görünür olur. Us temelinde haklarda belirimi ile de yapısal olarak bilinçte ilişkilendirmelere sebeptir ve toplumsal düzeyde yapılandırıcı ilişkiler edinimine nedendir.

Bilginin birinci evresi bilgi edinim (nesnellığe ve öznelliğe bağlı gerçekleşen) evresidir. Bilginin ikinci evresi, edinilen bilgi doğrultusunda edim ve üretkenlikte bulunulmasıdır. Üçüncü evresi ise üretileler ve edimler üzerinden bilgi edinimi sürecinde bilinçlenilerek bakışım edinilmesidir. Bu süreçte bilgi, bilinçte döngüsel yapısalılıkta, doğada ve tinde varoluşun nesnel neden olgusudur.

Böyle olsa da doğada bilgi, bilen ve bilmeyen ayrıca bilmeyen ve bilinme nesnesi arasında işlevsel görülen, iletişimin edimsel öznellik olgusudur. Kısaca doğada bilgi demek, işlevsel olan iletişim olgusu demektir. Bu nedenle nur ayetinden doğada -yer ve göklerde- bilgiyi işlevsel kılan ve bilgi ile her türlü düzeyde varoluşa neden olanın nur niteliği ile Allah'ın olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda nur ayeti de Allah ile kendisini bilmeyenler arasında gerçekleşen, kendiliğın ifade edildiği bilgi iletişim nesnesi olarak görülür. Zaten ayet olan, varlıksal delil olma mahiyetinde 'niteliğe sahip bilgi' olarak iletişimin nesnesi olmandır. Kur'an anlatımında geçen ayet ifadelerinin tamamında bu durumun net olarak görülmesi gerekir.

Doğada bilgi, bilgi işlem düzeyinde, doğa zemininde kendini gösteren; tinde bilgi ise öznellikte gerçekleşen bilgi iletişim mahiyetinde görülür. Bu nedenle doğada görülenlerin, ayet

AHSEN-İ TAKVİM

hükmünde bilgi işlemler olduğunu ve Allah ile iletişim kurmamızın nesnelere olduğuna tanık olunur. Bu nedenle **“ayetlerimizi enfüste ve afakta göstereceğiz”** ayeti de sizler ile bilgi edinim sürecinde iletişimdir anlamına gelir. Zaten din akıl sahibine teklif edilir. Yani sağlıklı bir biçimde akli bağlantıları kurabilecek ve böylece bilgi işleminde ve iletişimde bulunabilecek olana din teklif edilir.

Görünen o ki öznellikte yasa ve ilkelere bağlı olarak gerçekleşen bilgi işlem, usun belirim nedenidir. Ussal olandan bahis etmekteyse eğer; bilgi işlem ve bilgi iletişimden bahsetmekteyizdir.

İnsan için ussal olanda gerçekleşen, bilgi işlem ve bilgi iletişimde cevap arayışıdır ki insan soru sordukça bilgi edinimi ve elde edilen sonuçlara göre bilinçli hareket etmekte kendini bulur. Bilgi düzeyinde edinimlerde sonuç almak ve edinilen ile edimlerde ve üretimlerde bulunmak insan için emeğin sonucu olarak bilinçlenmeyi sağlayan ödüllendirmelerdir. Olumlu kıpıda evrenseline bağlı olarak sonuç alınan her durum ise gerçekle ilişkili olduğundan dolayı yapıcı olması ile beraber yapılan işin devamlılığını sağlar. Bu da edime bağlı olarak bilgi edinimini insan için sürekli kılar (**“bildiklerinizle amel edin! Bilmediklerinizi size öğretiriz”**).

Doğada görülen tekil belirim öznelere bakıldığında da bilinmeyene ilk bakışın cevap arayışında bulunmak, doğal olarak da bunun soru sormak olduğu görülür. Öznellikte bilgi ile iletişimde bulunma ve bilgi işlem ile bilinçlenme, duyuşsal algı ve ilişkilerde gerçekleşen etkileşimler sonucunda başlar. Öznel olarak bilgi, bilinçte içgüdüler ve duyuşsal etkileşimler üzerinden içselleştirilir.

AHSEN-İ TAKVİM

Bilgi, evrenseline bağlı olarak öznenin bilincinde kabul gören değerler ve haklara göre işlevseldir. Gerçeğe dayalı her bilgi ise keyfi kabullere göre değil de değerler ve haklar edinilmesine sebep olduğundan, zorunlu kabul üzeridir ve insanın tininde, niteliği değişmiş ve yaşama etki eden biçimsellikte kendini gösterir.

Bu nedenlerden dolayı felsefi metinler sorumluluk bilinci ile yazılması ve felsefi olanın, değiştirici ve dönüştürücü eril gücü göz ardı edilmeden ifade edilmesi gerekir. Yani gerçek olan erildir ve gerçek olanı ifade ettiğinizde değişim ve dönüşüme sebep vermişsinizdir. Bunun içindir ki her felsefi söylem zorlama biçiminde değil, teklif biçiminde ifade edilmelidir. Daha doğrusu ise gerçek olan, hangi bilinç mertebesinde bulunuluyorsa ona göre ifade edilmesi sebebiyle, olduğu gibi anlamlı kılınmalıdır. Böylece her insan, bulunduğu hak mertebesine göre gerçeği içselleştirme olanağı bulur. Bunun zorlama ile olmayacağı insanlık tarihinde ideolojiler sebebiyle yaşanan -yıkıcı olan birçok vakada görülmüştür.

Haklar ediniminde önemli olan, gerçeğe bağlı olarak evrensel düzeyde iyi, doğru ve güzel olanın çıtasına göre karşıt belirimler olmaktan daha çok nerede durduğumuzdur. Felsefi olanın evrenseline bağlı olunması gereği dile getirilişi ile spekülatif olarak gerçeği dilde yansıtmak daha yüksek bir bilince taşınılmasına sebep olarak insanın tinde daha kapsayıcı perspektif edinmesini sağlar. Bu nedenle felsefi olan ile bilinçlenen, edindiği gerçeklik bilgisi doğrultusunda açık ve net görüşlü olarak taassuplardaki sınırlayıcılığı aşmış olması ile tinini daha özgürce yaşar (“**göğsünü genişletmedik mi?**”). İnsanlık tarihinde görülen o ki insan özgürce yaşamayı gerçekler -varlıkta karşılığı olanlar- üzerinden edinmekte ve edinmek zorundadır.

AHSEN-İ TAKVİM

Tarihte gösteriyor ki insan tininde sonunda galip gelen gerçeğin bilgisidir.

Felsefede neden ilke ustur. Felsefi olanda uslamalalarda bulunulurken, süreçte ilke mantıktır. Felsefede erek ilke ise gerçekliktir.

Özne, kendiliğinde –benlikte biçimsizdir. Özne, neden ilke olarak hareketin de sebebi olması doğrultusunda ilkelerde edimsel ve verdiği ürünlerinde de nesnel düzeylerde görülen biçimselliğe sebeptir. Biçimsel olan üzerinden de kendisini görünüşe taşır. Biçim, özneliğin belirimi olarak öznenin öz kendiliğine olmasa da varlık olarak sıfat beliriminde kendisine tanık olunmasına sebeptir. Varlıkta biçim, belirimi, anlaşılabilir/ kavranabilir olmanın gereğidir. Görüngüde, dilde, edimlerde ve her türlü alandaki üretimlerde biçime haiz olmayanın anlaşılır/ kavranır olmasına imkân yoktur. Doğa -zorunluluklar- zemininde biçimsellikte beliren usaldır ve usa bağlı olarak da ilim sıfatında yapısallıkta beliren işlevsel bilgi belirimidir.

Biçim us belirimidir ve us ise özneliğin belirimidir. Eş deyişle; doğada ve tinde ilkeye bağlı hareket ve ürün us belirimidir ve tanık olunan us ise özne olanın belirimidir. Ussal olan, içeriği doğrultusunda edimselliğe ve nesneliğe bağlı olarak biçimseldir. Gerçeklikte biçimsel olan, doğa ve tin zemininde hem edimsel olgusalığa hem de nesnel olgusalığa haizdir (**“Gizli bir hazineyim bilinmeyi istedim ve insanı halk ettim”**; bu hadisi kutsiyi de yukarda anlatılanlar ışığında anlamak gerekir).

Bu nedenle, nesnel olanın üzerinden -içerik olarak taşınanın edimsellikte ilkenin belirlediğini de belirtmek gerekir. Bu da doğada ve tinde tamamıyla spekülâtif mantık ile ilkesel edimler ve ilkeye bağlı olarak ürünler verildiğini gösterir.

AHSEN-İ TAKVİM

Gerçeklik, her ne kadar öznel ve nesnel olarak iki düzeyde görünür olsa da harekete bağlı olarak nesnel olan üzerinden içerik olarak bulunanın dışlaşmasında görünür olandır. Bu nedenle nesnel olan, ilkesel olanın harekete bağlı olarak görünüşünün biçimsel gereğidir.

Bu doğrultuda miraç hadisesinde Allah'ın on dörtlük delikanlı olarak görülmesi olayı netlik kazanır. Elbette ki Allah, on dörtlük delikanlı değildir ama bu hadisede anlamlı kılınan, nesnel biçimsel ürün vererek ürünü üzerinden dilde biçimsel edimde, Resul'ü Ekrem'e Allah'ın görüldüğüdür. Turu Sina dağında nuru ile ateş misali görünerek Allah'ın, dilde kendini ifade etmesi üzeri öznellikte tanık olunması bakışımını/ bakış açısını, Musa'da gerçekleştirmesi de aynı mantık üzeri gerçekleşir.

Bu mantıkta görülen ise özne olanın nesnesi üzerinden spekülâtif olarak kendini yansıtmaları ile aslına örtük bilinçte kendini dilin bilinçteki dirimselliği üzeri görünür kılmasıdır. Allah, bunu da **“korkma! Ben Âlemlerin Rabbi'yim”** ifadesi ile gerçekleştirmiştir. Miraçta buyrulan **“korkma! Ben Allah'ım”** ifadesi ile de aynı sonuç elde edilmiştir. Her insanın, benlik ifadesi ile arı soyutlamada bulunarak aşkında kendini öznellikte göstermesi de aynı mantık üzeri gerçekleşir.

Felsefi bilgi gerçekliği gösteren bilgidir. Gerçeğin dışında sanılar veya tasarımların ifade edildiği noktada felsefeye tanık olunmaz. Tinde hikmet -gerçeğin bilgisi-, sadece kavramlar ile ifade edilen değil ilkesel edimlere bağlı olarak erekte gerçek olanın dışlaşması ile de edinilendir. İlkenin nesnelere üzerinden edimde gerçekleşmesi üzeri yaşanılanın sonucunda edinilen ise gerçeğin insanda uyandırdığı sevinçtir. Bu nedenle felsefi olanın, sadece

AHSEN-İ TAKVİM

kavramsal ifadeye haiz olması değil yaşamda karşılığı olması da /edinilmesi de gerekir.

Ortak kavramlara haiz veya içerikleri doğrultusunda örtüşen ayetlerin, birbirlerini anlamlı kıldığı mantığı ile yukarıda belirtilen felsefi olanın yaşamsal gerçekliği olduğunu anlamlı kılarırsak; **“Bildiklerinizle amel ediniz! Biz bilmediklerinizi öğreticiyiz”**, **“Hayır edenlere hikmet vermişizdir”** ve **“hayır işlediğinizde kalbinize bir sevgi verilecektir”** ayetleri, Kur’an’ı ussal düzeyde anlayabilmek adına önem gösterir. Bu doğrultuda Kur’an da ifade edilenlerin, felsefi olarak mantıksal zeminde beyan edildiğine tanık olunur.

Gerçeğe dair bilginin edinilmesi, ilkelerin ereğinde görüldüğü edimlere bağlıdır. İlkenin ereğinde görüldüğü edimler (hayır olan), bilinçte insanı gerçeğe örtük kılan kötülük olgusunu da giderici olduğundan, gerçeğin duru bir bilinçle fark edilmesi olanağı kazanılmış olunur (**“iyilikler kötülükleri gidericidir”**). Zaten ilkenin tahakkuk ettiği edimlerde insan tinsel olarak dirimsellik bulur. Hayır olan ile Hayy’dan nasiplenilmiştir. Gerçeği yaşamsal olarak göstermeyen ve yaşanılmasına sebep vermeyen bilgi, kanıtlanabilirliği olmayan olarak soyut olmanın ötesine geçemez.

Bilgi, doğada yapısallıkta işlemseldir. Tinde ise doğa zemininde görülen ilkesel edimlerde işlevsel olarak görülür.

Evrensel mantıkta diyalektik, sibernetik ve spekülatif düzeyde bilginin işlevsel olduğunu idrak etmediğimiz takdirde Allah’ı, kendisinde gerçekleşenleri ve bu bağlamda yaşadıklarımız üzerinden, hakkı ile anlayamayız. Bu nedenle de O’nu hakkı ile hamd edemeyiz. Çünkü hakkıyla bilmek ve tanık olmak hamd etmek demektir.

AHSEN-İ TAKVİM

Bilgi işlem ve bilgi iletişim üzeri melekeler (kâinatta melek olanın insanda belirimi) ve sıfatlara bağlı olarak işletilmesi ile yapısalılık kazanan bilinç tipleri ediniriz. Bilinç, zemininde herkeste aynı mantık üzeri işlevsel olsa da melekeler (yetiler), sıfatlar, değerler, haklar ve yaşam koşulları doğrultusunda edinilen öncelikler ile beliren yapısalılığa göre kendi sisteminde bilgi işletimine haizdir ve bu doğrultuda da bilgi iletişimde bulunulur.

Bilgi edinim ve bilgi işletimi doğrultusunda görülen bilinç tipleri, varlıkta beliren varoluş tavrı evrelerine göre yapılandığı içindir ki neden ve erek ilkeye bağlı olarak insanın gelişim safhalarını da gösterir.

Farkındalığa taşıyan bilinç tipleri, ilkesine göre uslamalarda bulunan ve sonuçta da algılamaya, anlamaya, anlamlandırmaya, idrak etmeye) sebep olan, insana bakış açısı getiren us tipleridir. Bilinç tiplerinde insan fitratına bağlı olarak farklı bakış açılarının edinildiği de görülür/ fitrata bağlı bilinç tipi çeşitliliği.

İnsan gelişimine tarihsel ve öznel -ferdi- bakıldığında duyular ile algıda doğa nesnelere bağlı olarak işletilen nesnel bilinç, istence ve ilkeselliğe bağlı olunması gereği ile edinilen öznel bilinç, ayrıca toplumsal yaşamda beliren değerler ve hakların üst yapı kurumları edinilmesi ile uslamalarda görülen kolektif bilinç; bütün bilinç tiplerinin kategorize edilebileceği üç temel bilinç tipidir. Bu üç temel bilinç tipi varoluşsal olarak her insanın doğası gereği zorunlu olarak edindiği bilinç tipleridir.

Doğa koşulları, duyular ile algı ve içgüdülere bağlı yapılan edimler sonucunda beliren insanın cevap arayışı, düşünme edimini edinmeye sebep olur. İlk düşünce edimi, doğadaki görüngülere bağlı olarak hayalde ilişkilendirmelerde bulunulması ile

AHSEN-İ TAKVİM

gerçekleşir. Dil ile nesnel biçimsel olan üzerinden düşünce gerçekleşir (holografik ve dilde içeriksel olarak anlam akışı bulunması ile gerçekleşir).

Düşünce öznel bir edimdir. Bu nedenle beden zemininde gerçekleşse de ruhun bir edimi olduğunu belirtmek gerekir. Evrenselinde düşünce, Allah'ın nurda edimi olarak Halik sıfatının görünüş bulmasıdır. Halik esmasının insandan belirimine de düşünce denilmiştir.

Halk etme eylemi tamamı ile bir düşünce eylemidir. Doğa kanıtının gösterdiği de o ki Allah, yasalar tavrı ve tümeller (ilkeye bağlı öznel ve biçimselliğe bağlı nesnel tümeller) ile düşünmektedir. Allah'ın her düşüncesi neden ve erek ilkelere bağlı olarak gerçekleşen, doğa belirimine sebeptir.

Varlıkta gerçekleşen varoluş tavrı evreleri -mertebeler, makamlar, hâller- doğrultusunda edinilen bilinç ve farkındalık tiplerinde farklılıkların görülmesi, neden ve erek ilkelere göre belirimlerde bulunulması, fitrata bağlı belirimler -sezgi, duygu, us vb yeti belirimleri- doğrultusunda istence bağlı seçimlerde bulunulması sonucunda görülür.

Nesnel bilinç tipleri, duyular ve içgüdülere bağlı olarak beliren doğal bilinç tipleridir. Bunlar; duyulara bağlı olarak sağlanabilen temel ihtiyaçlar, içgüdüler ve fitri diğer belirimler doğrultusunda bilincin işletilmesi ile edinildikleri için duyuya, içgüdülere ve ihtiyaçlara bağlı edinilen bilinç tipleridir (aklı maaşta beliren, Âdem ve Şid nebi ile anlamlı kılınan).

Duyular üzerinden nedene bağlı, ussal belirlemeler üzerinden ise ereğe bağlı edinilen korku, sevgi vb. duygular doğrultusunda kendini nedene bağlı olarak davranışlarında sınırlayan ve ereğe

AHSEN-İ TAKVİM

bağlı olarak da tutum ve davranışlarda bulunmaya sevk eden bilinç tipi de görünür (İdris ve Nuh nebi misali).

Nesnel bilinç tipleri öznel olarak ne kadar ilkesel olurlarsa olsunlar nesnellığe bağlı olarak değerler edinirler. Adem'in nimetlere bağlı davranışlarında, Şid'in nesnesine bağlı istençlerinin gerçekleşmesinde, İdris'in cennetten inmeme istencinde, Nuh'un evladına sahip çıkmasında da buna tanık olunur.

Öznel bilinç tipleri, doğal bilinç zemininde, nesnel ve ilkesel olanın uzantısında belirerek istence bağlı olarak edinilirler. Doğallıktan farklı olarak istenç belirimlerinde bulunmak özerklikte bilinç tipi edinmek demektir.

Öznel bilinç tipleri, nesnel ve ilkesel erek edinimlerine göre özerklikte işletilen bilinç tipleridir. Nesnellığe bağlı özerk bilinç tipinde, sahiplenmeler, aidiyetler doğrultusunda faydalanma ereğine göre bilinç işletilir. İlkeselliğe bağlı özerk bilinç tipinde ise ilkelere bağlı olarak sahiplenme ve aidiyetler doğrultusunda ereğe ermek için kıyaslarda bulunularak bilinç işletilir (İbrahim nebi misali). Bu bilinç tipinde öncelikli görülen, duyulara bağlı olarak zihinsel düzeyde nesnel biçimsellikte algılananların ilkeye göre değerlendiriliyor olunmasıdır.

Bu bilinç tipinde ilkeye göre hedef belirlemelerde bulunulurken duygulara göre yargılarda kararsızlıklar değil, ussal olarak kararlılık -tutarlılık görülür. Bu bilinç tipini ilkeye bağlı olarak özerklikte tutarlılık gösterdiği için nesnel bilinç tipi değil de öznel bilinç tipi olduğunu belirtmek gerekir. Öznel bilinç tipinde istenç ereğe bağlı ilkesellikte edime sevk edicidir ve özerk yaşam bu bilinç tipinin belirleyici özelliğidir. Böyle olsa da bu bilinç tipinde bulunan için erekte gerçekleşecekler belirsizliğini korur. Yani bu

AHSEN-İ TAKVİM

bilinç tipi sahiplerinin gelecek öngöröleri zayıftır, geleceğe doğru ilkelere bağılı edimleri ile ilerlerler. İbrahim'in geleceğe bakış olarak ölümlerin diriltmesini Allah'a sormasında da buna tanık olunur. Bu bilinç tipi sahipleri öznel olarak özerklikte değer ediniminin başlangıç evreleridir.

Duygulara bağılı olarak gelişen bilinç tiplerinde ise gerçekliğe bağılı ussal belirlemelerde bulunulsa da koşullara göre değışken duygular sebebiyle duygu nesnesine bağılı kararlar alınabilir. Bu nedenle duygusal gelişen bilinç tipleri nesnel bilinç tipleridir.

Faydacı bilinç tipinde, temel ihtiyaçlar ve içgüdülerin uzantısında nedenlere bağılı olarak menfaatlere göre uslamalarda bulunulduğı görülür. Bu bilinç tipinin temel olması üzerine ilkeye bağılı bilinç tipi insanda görünür olur. Faydacılık insanı, nesnesine bağılı olarak belirleyici, indirgemeci ve yerel düşünmeye sevk eder (İshak nebi misali). Bu bilinç tipinde her edinilen bilgi faydalanılacak olan olduğı için olsa gerek ki sevince sebep verir. Sevindiren olgu gülümsetir. İshak nebiye bu ismin verilmesi de varlıksal olarak bundandır.

Böyle olunca da menfaatler ve uzantısı olarak görölen zorlamaya dayalı görölen zulüm insanın basiretini kapatmaz ise erek ilke olan sonuçlara göre düşünme kaçınılmazdır (Yakup nebi misali). İlkesel düşüncede sebep sonuç ilişkisi, deney gözlem (ampirik düşünen bilinç tipi) verileri ve deneyimler doğrultusunda analitik -çözümleyici- bilinç tipi edinilmesi üzerine değerlendirilir. Bu bilinç tipinde nesnel ve edimsel olgusal olan her durum usta çözümlenmesi gereken sorunsaldır. Bu bilinç tipinde ereğe bağılı olarak ya olumsuzlamalarda ya da olumlamlarda bulunularak düşünölür. Zaten doğası gereğı insan belirleyici ve indirgemeci

AHSEN-İ TAKVİM

olduğu içindir ki olumlama ve olumsuzlamayı usun kıpıları olarak kendinde bulur.

İlkesel olan bilinç tipinde mantık kendini göstermeye başlar. Böylece nesnesine bağlı ilkesel düşüncede gerçek, doğada aranır ve her şey ölçülendirilerek düşünmeye nesne edinilir. Bu durum doğrultusunda insan yeni bilinç tipleri -rasyonalizm, realizm, pozitivizm vb.- edinmeye doğru evrilir. Faydacılık ile beraber nesnellığe bağlı ilkesel düşünce sonucunda teknik düşünme bilinç tipi gelişir. Sonuçlara göre edinilen her bilgi nesnesini kullanılabilir kıldığından dolayı araç edinme ve kullanabilme bilinç tipi gelişir. Bu bilinç tipi üretken oldukça üretim odaklı üretken bilinç tipi edinilir. Her şey, işlenebilir ve kullanılabilir olduğu sürece insanlık dahi materyalidir. Bu doğrultuda insan her şeye materyal nesnesi olarak bakışında bulunduğu bilinç tipini edinir. Bu doğrultuda da yayılımcı olarak sahiplenme (kolonist) ve kendine benzetme (emperyalist) bilinç tipinin insanda ve insanlıkta görülmesi kaçınılmazdır.

Nesnesine bağlı gerçekleşen ilkesel düşüncede edinilen bilinç tiplerinde doğa, olanın veya olabileceklerin sınırlandırılır. Bundan dolayı insan, yasalar ile düşünebilen ve gerçekliği yasalar zemininde gören bir bilinç tipi edinir.

Eğer, ilkesel düşünce, nesnellığe değil de öznelliğe bağlı olarak özsel tümeller doğrultusunda edinilirse, inanç ile beraber idealist düşünce biçiminde, idealist bilinç tipi görünür olur.

İnanç ideasına -Tanrı'ya- ve idealara (öznel istenç ilkelerine yani iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe) bağlı olarak gerçekleşen düşünce biçimi ile de materyal değerler dışında insan yaşamının toplumda sürdürülebilir kılınmasına neden olarak ideal olan tinsel değerler edinilir.

AHSEN-İ TAKVİM

İnanç öznesine (din) veya inanç nesnesine (ideolojiler) ayrıca inanca bağlı olarak da edinilen değerler ile olması gerekene göre yaşam biçim kazanır (idealizm). İdealist bilinç tipinde, ereğe bağlı olarak olması gerekenler üzeri yaşamak öngörülendir. Böylesi bilinç tipinde öngörülenlere göre yaşam kaçınılmaz olandır. Böylesi bilinç tipinde ideal edinilene göre us edinilen değerlere göre yapısallık kazanır ve düşünce yapısal sınırlara bağlı olarak edinilen sistemde gerçekleştirilir.

İdealist bilinç tipinde gerçeğe dair her bilgi, bireyler ve toplumlar düzeyinde değer olarak kişiselleştirilirse/ kişilere indirgenirse ise muhafazakâr bilinç tipi görünür.

Gerçeğe dair her bilgi, bireyler ve toplumlarda değerler düzeyinde belirmeleri ile beraber tinde sınırlayıcı olarak kişiselleştirilmezse eğer, insan tinin gereği olarak yeniliklere açık olan insanda özgürlükçü bilinç tipi görünür olur (liberal).

Bilgi, değer edinilmemekte veya değersizleştirilmekte ise doğadaki edimlerde sınırları olmayan, sadece arzulara hitap ederek kapitalist düşünen veya değerleri hiçe sayan nihilist bilinç tipleri ve benzerlerinin görülmesi kaçınılmazdır. Kapitalist düşünen bilinç tipinde öznellik içgüdülere ve özellikle arzulara hitap ile nesnelliğe indirgenmiş ve nihilistlikte de öznellik değer olarak tanrılaştırılırken, tinsel değerleri yitirmenin sonucunda nedenini yitirmek kaçınılmaz olduğundan dolayı insan tinsizleştirilmiştir/ ruhsuzlaştırılmıştır.

İnsan tinde değerlere ve haklara bağlı olarak beliren karşıtlıklar üzeri düşünebiliyorsa eğer diyalektik düşünen bilinç tipini edinmiştir. Bununla beraber neden ve erek ilkelere bağlı olarak önceden edindikleri ile değerlendirmelerde bulunuyorsa eğer sibernetik düşünen bilinç tipini edinir. Öznel ve nesnel olan her

AHSEN-İ TAKVİM

şeyi birbirinin yansıtıcısı olması düzeyinde aynalaştırarak değerlendirmekte veya ifade etmekte ise eğer spekülâtif bilinç tipini edinmiştir. Kadim bilgelikte bilgelerin/ ariflerin/ ermişlerin, buldukları mertebede -bilinç tipinde- gerçeklik algılarına göre gerçeği ifade ettikleri beyanlarına bakıldığında, tamamıyla spekülâtif oldukları görülür.

Bunlar haricinde nesnelliğe ve öznelliğe bağlı olarak ilhamlar ile düşünülmesi sonucunda edinilen bilinç tipi de görünür. Feraset ile anlayış edinen ve düşünebilen bilinç tipini de unutmamak gerekir. Bunlar zemininde duygular ile gelişen, ruhsallığa bağlı oluşan bilinç tipleri olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Bu bilinç tiplerinin de kişilik belirimi olarak psikolojide incelenmesi yerinde olur.

Öznel olarak bilinç tipleri sezgi, duygu ve us temelinde belirirler ama şuura haiz olarak bilinçli bakan ve bakışimlarda bulunan/ bakış açıları kazanan ruhtur. Ruhunda nurlanması ile Allah'a eren için, nesnesine bağlı olarak görülen belli bir bilinç tipinde bulunmak değil, Allah'ı öz benlik olarak bulmak ve Allah şuuru ile bakışimda bulunmak söz konusudur (İsmail nebi misali).

Her bilinç tipinin bağlı olduğu ilke gereği, özne fitratına bağlı olarak da bakışim/ bakış açısı/farkındalık kazanır. Eş deyişle de bilinç tipi demek sonuç itibarı ile neden ve erek ilkeye bağlı olarak bakışim/ bakış açısı kazanmak demektir. Bilinç tiplerinden bahsetmekteyse, ilkelerine (neden ve erek) bağlı edinilen bakış açılarından bahis etmekteyizdir. Her bilinç tipi sonucunda ise edinilenlere göre farklı düzeylerde yorumların, yargıların görülmesi üzeri hayat duruşu ve davranış biçimleri edinmek kaçınılmaz olandır. Bu bağlamda her 'loji' ve 'izm' olanın bir bilinç tipi beliriminde görünmek olduğunu belirtmekte yarar vardır.

AHSEN-İ TAKVİM

Kolektif bilinç tipinde ise değerler ve haklar üzeri toplumda görülen anane ve yasalara bağlı olarak edinilen dokunulmazlar doğrultusunda sınırlanmış öznel yaşantıda bilinç tipleri edinildiği görülür. Bu bilinç tiplerinin görünüşünde belirleyici olan ise bilinçte edinilen üst yapı kurumları ve üst yapı kurumları temeli ile edinilen kimliklerdir. Üst yapı kurumlarına ve kimlik edinimi doğrultusunda ortak ilkelere bağlı yaşama göre oluşan kolektif bilinçte doğuş kaçınılmazdır.

Kolektif bilinçte, toplumsal değer ve haklar ortak belirimlerdir. Bu ortak belirimler ortak aidiyet ve sahiplenmeler sonucunda kimlik belirimine sebeptirler. Toplumda kimlik, toplumsal alanda toplumsal özerkliğin kazanılması demektir. Bu da insanın güven içinde beraber yaşayabilmesinin temelini oluşturur.

Kimliklerdeki çeşitlilik, neden ilkelerinin -değer ve hakların-farklılığı sebebiyledir. Neden ilkeleri farklı olan kimlik sahiplerinin erek ilkelerine bağlı olarak farklı bakış açılarına sahip olduklarına tanık olunur. Kimlik toplumsal yaşamda edinilir ve toplumsal düzeyde bilinç tipi edinildiğinin belirimidir. Bu nedenle bilinçte yapısallığa haiz olarak edinilen kimlik çeşitlerinden bahis edildiğinde, kolektif bilinç tiplerinden bahsetmekteyizdir.

Buna da düşünürlerin, ayrı neden ilkelere göre yapılanan doğu ve batı kimliklerini ifade etmeleri üzerinden de tanık oluruz. Doğu kimliğinde bulunanların işitselliğe ve öznelliğe bağlı olarak değerler ve haklar edinim ile kolektif bilinç tipinde yaşam bulduklarını belirtiriz. Batı kimliğinde bulunanların ise görsel ve nesnellığe bağlı olarak değerler ve haklar edinimi ile kolektif bilinç tipinde bulduklarına tanık olunur. Bu nedenle doğu insanının bilinç tipine göre doğa zemini üzerinden tine yükselen insanın, tinde sınırsız yaşaması erek olarak belirirken, batı

AHSEN-İ TAKVİM

insanın bilinç tipine göre de doğada yayılımcı olan ve nesnellikte sınırsız bir yaşam biçimi edinmek erek olarak görülür. Batının yayılımcı bilinç tipi sebebiyle bir düşünürün de dediği gibi “her yer batı olmuştur”. Doğulu insanın zamanın tininde tinini yitirmemesi için de kültürü ile barışık olması ve evrenseline bağlı olan yeniliklere açık olması gerekir.

Evrenselle ile bağdaşmadığından dolayı batıl olan; ırkçılık, milliyetçilik, ulusalcılık, memleketçilik, cinsiyete ve soya bağlı beliren ayrıca ideolojik vb. her belirim, kolektif bilinçte kimlik ediniminin nesnelidir.

Tinde önemli olan, iç dünyasında özerkliğini bulmuş insanın, evrensellere bağlı edimleri ve ürettikleri ile dünyayı tinsel düzeyde daha güzel ve yaşanabilir kılması sonucunda dış dünyasında da kolektif bilinçte karşılık bulması ile edinilen yaşam alanında özerkliğini edinmesidir. Resulü Ekrem’in kendi zamanında Medine-i Münevvere’de yaptığı da bu dur.

Tinde belirleyici olan evrensellerdir. Kolektif bilinçte evrensellere göre kimlik edinimi gerçekleşmez ise toplum batılda görülür. Böylesi toplumsal bilinç tipinde tinsel değerlerin yitirilmesi kaçınılmazdır.

Kolektif bilinç tiplerini, doğaya bağlı ilerlemeler sonucu edinilen ve tinde ki gelişimler sonucunda edinilen olmak üzere iki kategoride görmek gerekir. İlkesizlik sebebiyle insanı nesnellığe indirgeyene batıl, evrensellere bağlı olarak insanı varlığın hakikatine göre nedenini yaşamaya sevk edene ise hak olan kolektif bilinç diyebiliriz. Bu bilinç tiplerinde ereğe bağlı değil nedene bağlı kıyaslar görülür (Musa nebi misali). Bunun karşılığında da değerler doğrultusunda koşullara göre

AHSEN-İ TAKVİM

değişebilen, inisiyatif sahibi, ereğe bağlı iş görebilen bilinç tipide görünür (Hızır nebi misali).

Kolektif bilinçte bireysel olarak ananeler veya hukuk yasaları doğrultusunda kuralcı, evrensel değerlere bağlı olarak da vicdanı ile edimlerde bulunan ilkeler doğrultusunda prensip sahibi bilinç tiplerine tanık olunur (Musa nebi misali). Toplumsal yaşamın edinilmesinde gerekli olan da bu bilinç tipi sahipleridir. Bu bilinç tipinde neden ilkeye bağlı olarak istenç belirimleri görülür ve kendi dışında gerçekleşen edimlerde sorgulanan ise istence bağlı olarak niyettir. Ayrıca ilkeler, prensip ve yasalarda biçim kazanmış olmaları doğrultusunda üst yapı kurumu edinilmeleri ile idealler olarak bu bilinç tipi üzerinden belirleyici olarak görülürler. Bu bilinç tipinde ki neden ilkeye bağlı olarak gerçekleşen istençte kararlılık toplumsal düzeyde ilkelerin belirimine sebep olur.

İbrahim nebide idealar, neden ilke olarak ilme bağlı olmaları üzeri öznellikte özerklik edinilmesine sebeptirler. Musa nebi bilinç tipinde ise idealar, iradeye bağlı ideallerdirler ve toplumsal düzeyde yaşamının gerekliliği olan yasalarda, ussal ilke beliriminde görünür olurlar.

Bu bilinç tipinde insan, nedenler üzeri ilişkilerde bulunurken nesnel düzeyde gerçekleşenlere hayret eder ve nesnesi üzerinden iş görene hayran olur. Bu durumda bu bilinç tipinde bulunanların kolektif bilinçte bulunulurken iç dünyalarında özerk yaşam alanı edindikleri ve bu doğrultuda da tutum ve davranışlarda buldukları görülür. Bu bilinç tipi us, prensipler ve yasalar üzeridir ve bu üçlüye (usa, prensiplere, yasalara) tanık olduğu durumlarda ilkesine bağlı olarak gerçeklik anlayışı edinir.

AHSEN-İ TAKVİM

Bu bilinç tipi toplumsal düzeyde değer üretiminin temel belirimidir.

Kolektif bilinçte önemli olan, birlikte yaşayabilmenin olanağını sağlayan adalet ilkesine göre biçimlenen hukuktur. Hukuk ilkeleri ve yasaları değerler olarak toplumsal yaşamdaki her bireyin bilincinde, devlet olgusu ile üst yapı kurumları olarak yer edinir. Devlet olgusu zemininde kolektif bilincin, hak ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak sürdürülebilir olması doğrultusunda gerçeklik kazanmasından bahsedebiliriz (Süleyman nebide anlamlı kılınan). Devlet bilinci edinen ise hüküm ve iş görüşünde toplumsal yaşantıya etken, eril olarak karşılığı olan edimlerde kendini gösterir.

Hukuk değerleri üzeri biçimlenen toplumsal yaşamda ise evrenseline bağlı insani ilişkiler üzerinden de ilahi sıfatları ile Allah görünür olur. Bu bağlamda toplum, birey düzeyinde hakikate göre yaşam biçimi edinen bilinç tipine sahip insanların doğuşuna, karşıt belirimleri doğrultusunda gebedir (Yahya ve İsa nebi misali Allah'ın hakikatine göre yaşayan ve O'na doğadaki edimleri ve kendisindeki edimleri üzeri tanık olanlar).

Allah varlığının hakikatine göre toplumsal yaşamda bütün bireylerin evrenseline bağlı olarak fitratı üzerinde bulunan Rabbini edimlerinde göstermesi ve insanın insana hakikat aynası olması da kolektif bilinçte hakikate göre spekülatif bilinç tipi edinmeye sebep olur (Resul'ü Ekrem ve Ashabı Kiram misali). Bu bilinç tipi, kolektif bilinç evreleri içinde edinilmesi gereken en yüksek bilinç tipidir. Bu bilinç tipinde insanlık bizliğini - özdeşlikteki ayırım ilkesini bulur (adalet ve rıza ilkesine bağlı olarak edinilecek olan toplumsal yaşamın zemini). İnsan benliğini

AHSEN-İ TAKVİM

de bencillikten yana, biz olmada görülen özerk yaşamda ilkeye bağlı zemin olan insan/insanlık ile terbiye etme imkânı bulur.

Kolektif bilincin uzantısı olarak sorumluluklar ve aidiyetler ile yapısallık ve işlevsellik kazanan bilinç tiplerini de unutmamak gerekir. Bununla beraber kolektif bilincin ürünleri olan mitlere bağlı olarak yaşamın anlamlı kılındığı, gerçek dışı değil nesnel olana kıyasen gerçek üstü duran tine göre -metafizik düzeyde- bakışım edinmiş bilinç tipini de unutmamak gerekir.

Buna bağlı olarak da spekülâtif düşünceye neden sembolik olana göre arketipine bağlı olarak gerçekleşen anlayış biçimi ile edinilen bilinç tipini de hatırlatmakta yarar vardır (Yakup ve Yusuf nebi misali). Böylesi bilinç tipinde sembolik olanı gerçek ile ilişkilendirme ne kadar netlik taşımaktaysa doğada gerçekleşenleri de arketipine bağlı olarak okumak aynı netlikte gerçekleşir. Bu bilinç tipinde görülen en önemli olgulardan bir tanesi de sebep sonuç ilişkilerinde sonuçları öngörerek, sebepleri sonuçlara göre kullanabilme, yapılandırabilme ve işletebilme sonuç olarak edinilendir (Yusuf nebi misali). Bu bilinç tiplerinde akıbet olarak sonuçlar ve gelecek öngörülebilir. Bununla beraber bu bilinç tipinde her türlü olay ve olgu ilkesine/aslına bağlı olarak hakıyla görülür ve hakkı çerçevesinde yaşanır.

Bilinç tiplerini yukarıda anlatılanlara göre belli bir sayıda sınırlamadan tek tek belirleyerek zevk etmek gerekir. Bu konuyu spekülâtif biçimde nebiler üzerinden de anlamlı kıldığımız olmuştur. Kur'an'da, bahsi geçen her bir nebinin, evrenseline bağlı olarak bir bilinç tipini işaret ettiğine ve karşıtı görünen şeytan belirimi olan bilinç tipi üzerinden anlamlı kılındığına da tanık olunur.

AHSEN-İ TAKVİM

İlkelere göre düşünebilme ve sebepleri ilkelere göre anlamlı kılma bilinç tipine de Musa nebide tanık olabiliriz. Bununla beraber her türlü edinilen ile eril olunması sonucunda bakış açısı kazanan ve elindeki güç ve imkânları bu doğrultuda ihtiyaçlarına göre kullanan, nesnel olanı ihtiyaçlarına göre biçimlendiren bilinç tipini de hatırlamakta yarar vardır (Davut misali). Bu bilinç tipi üzerinden sonuçta elde edilen ise eril olunması üzeri ilkeye göre iş gören bilinç tipidir (Süleyman misali). Bu bilinç tipinde ilkeler doğrultusunda ideal olana bağlı olarak değerlere göre her olguya yaşamsal olarak yön verilirken, yasalar doğrultusunda da olgusal olanı kullanabilir kılma görülür.

Hayalde canlı kılınanlar ile beklentiler edinerek hayata bakabilmek ve sonuçta da hayalde canlı kılınanları kavramsal olarak ifade edebilmeye taşımak, tümellere bağlı olarak içerikte somut ifadede görünenler ile düşünebilme yetisine sahip bilinç tipini de unutmamak gerekir (İsa nebi misali). Bu bilinç tipinde töze bağlı olarak her an yeni anlamlar bulunurken, yere aşkın iç dünyada yaşanır. Bu bilinç tipinde olgusal olan nesnelliğe bağlı olarak değil öznelliğe bağlı olarak anlamlı kılınır. Bunlar ile beraber bu bilinç tipi düzeyinde, tözüne bağlı olarak doğa nesnelilerinin yeniden üretilebileceği de Kur'an'da İsa nebinin topraktan kuş yapıp da kuşa üflemesi sonucunda kuşun canlı kılınması kıssasıyla anlamlı kılınır.

Gerçekler dile geldiğinde; gerçeği, her duyan kendi rabb sıfatına göre yorumlayarak anlar. Bundan olsa gerek ki İsa'da tahakkuk edenler, duyanlarının sıfatlarına bağlı olarak bilinç tipi farklılıkları sebebiyle, yorumlanış biçimlerine göre çeşitlilik göstermesi üzeri gelecek kuşaklara nakil edilmiştir.

AHSEN-İ TAKVİM

Her bir nebi ile beraber karşıtları olarak beliren şeytani bilinç tipleri düşünülduğünde ise ilkeli düşünen veya bencilce düşünen, temel iki bilinç tipine tanık olunur.

Resul'ü Ekrem'in miraç olayında da gök katları olarak gezdiği her safhada bir nebi ile karşılaşması doğrultusunda, iç dünyada evrenseline bağlı olarak kazanılan bilinç tipi ile özerklik alanı edinildiği de anlamlı kılınır.

Nebiler üzerinden bilinç tipleri, arketip olarak varlıksal düzeyde gerçekleşiyor olması sebebiyle düşünülduğünde; her insanın, bilinç tipi diye anlamlı kıldığımız bilinç evrelerini farklı koşullara bağlı olarak yaşadığını söyleyebiliriz.

Bu bağlamda evrenseline bağlı olarak yaşadığımız bilinç tiplerini öğrenmek ile varoluşsal süreçte hangi mertebede kaldığımızı tanık oluruz. Bununla beraber bir üst bilince taşınmak için ne yapmamız gerektiğinin bilgisini de elde etmiş oluruz.

Bu bağlamda nur ayetine bakıldığında; gökler olarak bilinç evrelerine sahip insanın, beden ve dış dünya olarak yerde özerkliğini bulması için mutlak öznel neden ve öznel erek ilke olan Allah varlığının hakikatine göre bilinçlenmesi ayrıca öz benlik olarak kendiliğini bulması gerektiği anlayışını da edinebiliriz.

Yukarıda bilinç tipi diye anlamlı kılmaya çalıştığımız her bilinç evresi, nebiler süreci doğrultusunda yazıldığı için nebiler süreci ile okunduğunda daha anlamlı olacaktır. Bununla beraber ilgililerin bilinç tiplerini akademik düzeyde zevk etmeleri düşünceye mantıksal bir zemin edinmek için gereklidir.

İnsan öğrendiği her yeni bilgi ile fitratına bağlı olarak bakışım/bakış açısı edinirken ve yaşamsal olarak da bilincinde bilginin

AHSEN-İ TAKVİM

işletimi ve işlevselliğine göre değişim ve dönüşümlere sebep vermesiyle beraber bilinç tipleri edinir. Bilinç tipi edinmede toplumsal yaşamdaki sosyal ilişkiler ve özellikle ekinin önemli bir etken olduğunu da göz ardı etmemek gerekir.

Her bilinç tipi bir insanlık evresi olarak düşünülürse eğer, her devirde insanlık üzerinde hâkim olan, karşıtı ile görünüşe taşınan her bilinç tipinin zamanın tini olduğunu da belirtmek gerekir. Bu bağlamda hızlı iletişim ile beraber gerçekleşen nesnel veya öznel olgusal olan her şeyin hızla tüketilmeye çalışıldığı (Seri-ül Hisab esmasının tecellisi) bu devirde, evrensel değerlerin yitirmeye başlanması ve anlam yitimi de görünür olur. Buna bağlı olarak bu devirin tini, değerlerin evrenseline bağlı olarak yeniden anlamlı kılınmasıdır. Böylece insana, aslı olan kaynağına dönerek, rabbi sıfatına bağlı olarak değerlerini yeniden üretmesi ve böylece hayatın anlamını edinmesinin kapısı aralanmıştır.

Bu da felsefi olarak değerlerin evrenseline bağlı olarak yeniden anlamlı kılınması ile mümkündür. Bununla beraber mitler ile bireysel olarak ilkelerin erekte bilincin üst yapı kurumları olmalarının sağlanması, bilinçte ilkelerin dirimsel kılınması ile insanın vicdan edinmesi sağlanmalıdır. Ayrıca mitlerin kolektif bilinç edinmenin gerekliliği olduğunu da görmek gerekir. Toplumların ortak mitleri ile kolektif bilinç zemininde insan, ilkelere ve ilkelerin dirimsel kılındığı vicdan melekesi ile aidiyetler ve sorumluluk edinişi doğrultusunda kimlik edinir. Bu da bilinçte insanı, toplum bireyi olarak motive ederken dirimsel kılan olgudur. Görülen o ki modernizm, kapitalizm, konformizm vb. ile beraber edinilen bilinç tiplerinde mitlerin yitirildiğidir.

Değerler, sanatla da duyarlılığını yitiren insanda duyarlılığın edinilmesine sebep olunması ile uyandırılmalıdır. Sanat

AHSEN-İ TAKVİM

evrenselleri edinebilmenin duyarlılığını insana kazandıramadıkça yetkinliğini edinemez.

Değerler hukuk ile de haklar olmaları düzeyinde yasalar ile güvence altına alınmalıdır. Hukuk ile beraber ortak menfaat ve ortak değerler ile de kolektif bilinç edinilerek değerler üzeri yaşam insanlığın selametine sebep olur.

Bilgi ise değerler ile evrenseline bağlı olarak sorumluluklar ile beraber hukuk zemininde insan yaşamında yer edinmiyorsa, insanı gerçeğe bağlı olarak yaşamaktan yana aciz kılıcı ve bencilliğe taşıyıcı olur. Bilgi evrensel değerler ile edinilen bilinç yapısında ise gerçeği görmenin ve gerçek olan doğrultusunda yaşamının neden ilkesi olur -olması gerekende budur-. İhtiyaçlara bağlı olarak sadece bilgi öğrenimine dayalı bir öğretim sistemi doğada ilerleyişe bağlı olarak gerçekliliğini yitirmese de tinde gerçekliğini yitirmiştir/ yitirmektedir. Bu nedenle edinilen bilginin değere dönüşümü ve insan yaşamında belirleyici neden ilke olması sebebiyle, evrensel değerlerin erek ilke olması doğrultusunda insanların bilinçlenmelerine sebep verecek eğitim düzeyinde bilginin aktarılmasını sağlayacak bir eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Evrensel değerlerin kible -amaç- edilmeden edinilecek her türlü bilgi, insanı bildiklerinde kiblesiz kılan cehalet sahibi kılar. Bu da bilginin insanda değere dönüşmesi sebebiyle içgüdüler doğrultusunda bencilliğe sebep verir.

Görünen o ki insanın, değerlere geri dönmemesi ve bilinç yapısını değerler doğrultusunda işletmemesi sebebiyle gelecekte/ akıbetinde değerlere geri dönmesini sağlayacak musibetler ile karşı karşıya kalması kesindir. Değerler ile insanlık hadlerini edinmemiş, tüketen, duyarsız olan bilinç tipinden sonra insanda olumsuz kıpıda belirecek bilinç tipinde; ihtiyaçlara, hırslara ve

AHSEN-İ TAKVİM

arzulara bağlı olarak sonuçlar isteyen ve sonuçlar elde etmedikçe agresif davranışların belireceğini ön görmek gerekir.

Böylesi durumda insanlığın yapması gereken, gerçek olanı değerler ile anlaması gerektiği ve insanlık hadlerini edinmesi gerektiğidir. Ayrıca gerçek olanı değerler doğrultusunda yaşaması gerektiğidir. Buna bağlı olarak inşa edilen bir dünyada veya bilinçte selamet ve ahlaki güzellik, insanın bütün zaaflarına rağmen insanlık âleminde (âlemi nasutta) görünür olur. Değerlere sahip çıkan ve bilgiyi değerlerine bağlı olarak edinen ve işleyen bilinç tipi sahibi insanların tinsel düzeyde daha güzel yaşanabilir bir dünya kurmaları umudunu yitirmemek gerekir.

Bunun için de insana gerekli olan istenç ve şevktir -tutkudur. Bilgi istence bağlı olarak edimlerde tahakkuk eder ve yapısal olarak insan yaşamını değiştirici olur. Sadece gerçeğe dayalı bilgi ile değerlere bağlı olarak bilinç tipi edinmek yeterli değildir. Değerlerin istence, tutkuya ve mücadeleye bağlı olarak değiştirici gücünün de gösterilmesi gerekir. Böylesi bir durumda sonuç itibarı ile içgüdülere bağlı gerçekleşen zaafalara karşı veya zaafların biçim bulduğu tipolojik insan tiplerine karşı, değerlere bağlı kimliğin edinilmesiyle ve ortak yaşamda selametinin edinilmesi ile başarı kazanılmış olunur.

İnsan, gerçek olan evrensel değerler ile gerçekliği kendinde dirimsel kıldığında ve edimlerinde gösterdiğinde, başka dünyalara/bilinç tiplerine bilgisini taşıdığı gerçeği verebilir. Böylesi durumda içeriğini hakiki olarak yaşadığı bilginin gerçekliğinin bilincinde olması doğrultusunda temsilcisi olduğu hakikatin bilgisi ile kendi dünyasından çıkarak başka dünyaları/bilinç tiplerini değiştirebilir.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsanlık tarihinde görülen o ki bilgi -hakiki olan- en yüksek değerdir. Ayrıca bilgi ile nedenlere göre değil de evrensel değerler ile işletilen bir bilinçte sonuçlara göre yaşamının gerektiği bakış açısı edinilemedikçe, deneyimlerin acı tecrübeleri ile insanın karşı karşıya kalacağını belirtebiliriz. Bu bağlamda tarih, ibretlik olay ve olguların notları ile doludur. Tarihinden ders alan insanın başka dünyalara/ bilinç tiplerine gerçeği ve gerçeğe bağlı değerleri nasıl verebileceğinin bilincini de edinmesi gerekir. Bu da insanın bilgiyi edinme evresinden, işlevselliğinde bilgiyi yaşarken, hakikatine bağlı olarak aktara bilme evresine geçmesidir.

Böylece insan, yaşadığı bilgiyi temsilcisi olduğu Allah'ın hakikatine göre değerler edinmesi üzeri yeni dünyalara aktarır. Böylece nebilik bireysellikten çıkar da toplumsal düzeyde insanlığın arketipleri olur. İslam tarihinde tariklerde gerçekleşen de nebilğin toplumsal düzeyde yaşama sirayetidir. Mevlevilerin Davudi, Kadirilerin Musevi ve Süleymani, Nakşilerin Musevi ve Haruni, Nurcuların Musevi, Bektaşilerin İsevi vb. meşrepte olmalarını örnek gösterebiliriz.

Arketip, evrenseli edinmek, gerçeği deneyimlemek için yaşanması zorunlu olandır. Bu sebeple evrenselleri ve öznel gerçekliği gösteren geçmiş yaşamların tecrübelerini edinmek, olmuşu zamanın tinine bağlı olunması doğrultusunda olan biten olarak yaşanması anlamına da gelir.

Bireysel düzeyde evrensellerin yaşanması kolektif olarak evrensellerin yaşanmaya taşınılmasının başlangıç evresidir. Kolektif düzeyde evrensellerin yaşama geçirilmesi de etken neden olunması sebebiyle belirleyici olarak her olay ve olgunun

AHSEN-İ TAKVİM

evrenseller doğrultusunda yaşama taşınması anlamına gelir. Bu da tamamı ile spekülâtif mantık prensibinde gerçeklik bulur.

Arketiplerin de bu mantık üzeri anlaşılması zorunludur. Arketip olanın, tekil ve tikel üzerinden görünüş bulması ve bunun da genele yansıması ve genelde görüleninde etken neden olarak tekil ve tikeli ereğe göre biçimlendirmesi evrensel usun spekülâtif mantık prensibinde belirimidir.

Nebiler, evrensellerin kendilerinde dışlaştığı yani Allah'ın rablikte kendini gösterdiği sığata bağlı olarak Allah'ın hakikatini dile getiren arketip olan bir yaşama haizdirler. Bundan olsa gerek ki insanlık adına her türlü düzeyde gerçeğin edinilmesi adına yaşanması zorunlu olanlardır. Onların bilgiyi edinme biçimleri ve edindikleri bilgiyi insanlığa aktarma biçimleri de Allah'ın ve evrensellerinin insan yaşamında edimlerde görünüşe taşınmasıdır. Bu bağlamda nebilere kıyasen bireysel ve toplumsal düzeyde tinde nerede olduğumuzu görmek ve bu doğrultuda tinde daha da derinleşmek adına Allah'a hizmet etmek -evrenseline bağlı edimlerde bulunmak gerekir. Ayrıca arketipine bağlı olarak gelecekte toplumsal yaşamda olacakları öngörebilmek adına nebleri temsil ettikleri yaşadıkları sıfatlara bağlı olarak anlamakta gerekir. Bireysel düzeyde arketip olanın toplumsal düzeyde de çeşitlilikte görünür olması, özeld gizilde bulunanın genelde aşikâr olması prensibi sebebiyle zorunludur.

Yukarıda anlatılanları **“iman ettikten sonra sizden öncekilerin başından geçenlerin sizin başınızdan geçmeyeceğini mi zan ediyorsunuz”** ayeti net olarak anlamlı kılar. Gerçek ilkesine bağlı olarak yaşandığında kendini gösterir. Bu ayetin inmesindeki hikmet budur. Bununla beraber bu ayetle, geçmişte hikmeti tecrübe eden, tipolojik olan arketipleri kendimizde yaşamazsak

AHSEN-İ TAKVİM

eğer zamanın tinini edinemeyeceğiz de kast edilir. Günün tinini geçmişin tini üzerinden edinebiliriz.

Yukarıdaki ayetten, tinsel düzeyde bilgi aılıminın ve bil ediniminin spekülatif mantıkta gerçekleştirildiği görülür. Tinde bilgi edinimi tamamıyla spekülatif mantık zemininde gerçekleşir. Ayette geçmişlerin evrensele bağlı yaşadıklarının deneyimlenerek edinilmesi gerektiği ifade edilirken olmuş olan üzeri olacağın ifadede yansıtılması ve bu doğrultuda da olagelenin vurgulandığına tanık olunur. Bu ifade biçimi ile Kur'an'a bakıldığında spekülatif mantık zemininde ifadeler daha net görünür olur.

Tinde mantığın spekülatif olması demek; öznellikte, düşünce ve üretim siberetik ve diyalektik us belirimlerine bağlı olarak yansıtılmalı/ yansımalı biçimde gerçekleştiğini gösterir. Öznel belirim -tinde görünüş- spekülatif mantık düzeyinde gerçeklik kazanır. Kur'an'daki hitap ve muhatap ifadede ilişki biçimine de dikkat edildiğinde spekülatif olduğuna tanık olunur.

Yukarıdaki ayetle bağıntılı olarak hizmet üzerinden konu aķıřımıza dönersek; **“Sizler dinimize hizmet etmezseniz. Sizleri giderir yerinize bize hizmet edecekler getiririz”**. Bu ayet doğrultusunda da belirtmek gerekir ki bilgiyi aktarma evresinde bilgi ile gerçeğe taşıyıcı olunması erek edinilmelidir. Gerçeğe taşımayan bilgi insanı, Allah'ın hakikatinden bilinçte uzak kılması ile apaçık hüsrana götürür.

Bilgi insanda yaşamsaldır ve yaşam biçimi edinmesine sebeptir. Hakiki insan, yaşadığı bilginin gerçekliğinden emin ve bu doğrultuda da evrensel değerlere bağlı olarak edimlerinde samimi olandır. Böylesi insanın veya insanlığın önünde batıl olanın hükmü yoktur.

AHSEN-İ TAKVİM

Not:

Arketip, ilk örnek –asıl numune- anlamına gelir. İnsan tin varlığı olduğu içindir ki insanlık düzeyinde arketip olanın evrensel olması sebebiyle insanın hem dirimsel potansiyelleri olduklarına hem de edimlerinde ve ürettikleri üzerinden görüldüğüne tanık olunması gerekir.

Dilde kavramsal içerik doğrultusunda arketipler ereğe bağlı olarak ifade edildiklerinde, duygulanıma sebep olunursa eğer; insanda potansiyel olarak bulunan arketipler de uyandırılmış olunur (Kur'an'daki mitsel anlatımlarda gerçekleştirilmek istenen de budur). Duygular aracılığı ile bilinçte arketipler ile uyanan insan için önemli olan ise ereğe bağlı ilkesel edimleri ve ürettikleri üzerinden arketipleri yaşamsal ilkeler olarak ereğinde canlandırmaktır.

Tinde arketipler, neden ilke olarak evrensel potansiyeller ve erek ilke olarak da ilkesel edim ve üretimler üzerinden iki evrede görünürler.

Her medeniyet, kendine ait evrensellere bağlı olan arketipler üzerinden ait olduğu zamanın tinine göre biçimlenir. Medeniyetler, arketiplere bağlı olarak bilinçte değerler edinilmesi ile üst yapı kurumları edinen insanların özerklik alanları belirlemeleri ile kurulur. Evrensel değerlere göre üst yapı kurumları edinmeyen insanlığın, hayvani sıfatlarına bağlı olarak yaşaması sebebiyle medeni olmaktan uzak oldukları kanaatindeyim.

VARLIKTA DEĞERLER VE HAKLAR:

Bu konu üzerine 21.04.2014 tarihli yazdığım makaleyi geliştirmiş olarak eklemeyi uygun gördüm.

Değerler, maksutta kelamın içeriğini belirleyen değişmez ilkelerin, halk edilecek olan her şeyin içkinliğinde bulunduğu evrenselleri olmaları sonucunda, her şeyin fitratına bağlı erek belirimi doğrultusunda edimlerinde dışlaşması ile görünür olan, akli gerçekliği bulunan, mutlak yaşam öznesi Tanrı tavrıdır. İlkeler, varoluşun ortak gerçeklik olduğu düşünülduğünde, olması gereken gereklilikler olduğu görülür.

Değerlerden bahsedilmekte ise eğer yaşamın değişmez eylemlerde biçimlendiği ilkelerden bahsetmekteyizdir. Değerler fitrata içkin olduğu kadarı ile de kelamda ve dolayısıyla da akılda biçimsiz içerikler olarak karşılığı olan, görünür olan her ne ise biçimselliklerine sebep eylemin değişmez ilkeleri olarak edimsellikte görünür formlar olan tümellerdir.

Tanrı'da değerler, esma tavrı olarak görünür. Her ilkesel tavır zatında biçimsizlikte bulunan öznenin, ereğinde eylemde bulunur iken biçim kazanmak olarak bir sıfatta vücut bularak, şahıs olması içeriğinde kendisini görünüşe taşımasıdır.

Tanrı'nın mutlak yaşam öznesi olması sebebiyle, değerler halk edilenlerin fitratları gereği edimlerinde Tanrı'nın tinini istidatları kadarı ile tinleri olarak bulmalarında görünürler. Başka bir deyişle de halk edilen her şey Tanrı tinini, fitratı gereği ile istidadı olan kaderi üzeri ereğe bağlı eylemlerinde kaza ettiği ölçüde yaşamında kaderi olan tini olarak bulur. Halk edilen tini gereği kaderinin kazasında Tanrı'nın ilkesellikte beliren değişmez tavrılarında görünen kaderini yaşar. İnsanı tini gereği ile kıymetli

AHSEN-İ TAKVİM

kılan da Tanrı tini olarak Tanrı kaderini edimlerinde en iyi biçimde ereğe bağılı olarak da en doğru biçimde gösterebilecek en güzel biçimsellikte halk edilmiş bir kıvamda bulunmasıdır. İnsanı ahsen'i tâkvim yapan da Tanrı'yı bütün ilkeleri gereği ile yaşayabilme ölçüsünün kıvamında halk edilmiş olmasıdır.

İnsan tinini zorunlu olarak Tanrı tini gereğinde bulur. Böyle olsa da Tanrı'ya tanıklığı iman doğrultusunda ilkesel tavırlarda O'nu müşahede edişinde -tevhid seyrinde- bulsa da ilkeleri edimlerinde deneyimleyen olarak imanın dışında akli olan makuller olmaları üzeri kabul ederek Tanrı'dan ayrı olarak düşünebilir veya düşünür. Böylece değerler iman doğrultusunda kalbi bir kabulden ayrı olarak sadece akli kabuller olmaları doğrultusunda insan yaşamında düşüncenin konusu olurlar.

İnsandan bahsetmekteyse eğer dolaylı olarak değerlerden de bahsetmekteyizdir. İnsan yaşantısı, insanlığın ortak değerleri üzeri sosyal yaşantısında süreklidir ve ortak değerler üzeri sürdürebilirdir. İnsan her türlü durumda ilkelere bağılı olan ortak menfaatler üzeri toplumsallaşır ve ortak değerler üzeri de halk olur. Değerler insanda, fitratı gereğinde bulunan olarak bilincin alt yapı kurumları -arketipleri- iken insani ilişkilerde bilincin üst yapı kurumları olarak insanın insanlıkta yaşayabilmesinin temel erek ilkeleridir. İlkelerin insanın insan olarak bilinçte bir iç dünya edinmesine sebep olduğu görünür. İnsan, insani ilişkilerinde insanlık tümelinde, ilkeler temelinde ekin edinen, ilkeleri değerleri olarak ekinde bulan ve ekin temelli edimlerinde gösteren olması ile iç dünyasına bağılı yaşadığı bir dış dünya edinir. Böylece insan, insan olarak ferdiyette insanlık olarak da bizlikte benlik edinişi üzeri Tanrı'nın ardılı olarak değil ama istidadı doğrultusunda yaşadığı mutlak özne olarak halifesi olur.

AHSEN-İ TAKVİM

Tanrı'nın evrenseller düzeyinde değışmez tavırları olarak ilkeler, insan yaşantısında iman doğrultusunda kalbi kabullere bağı değıl de daha çok hevâ, haz ve menfaate dayalı edimlerde insan yaşantısında görünürlerse; insan kendisini değerlerin değersizleştirildiğı bir dış dünya yaşantısında bulur.

Değerler sadece ferdi olarak herhangi bir insana veya toplumsal sınıfa yaşamsal/ deneyimsel düzeyde indirgendiğinde de evrenselliğinden uzak insanlığı sınırlayıcı, yaşam biçimlerinde kibre haiz egoda veya süper egoda değersizleştirilmiş olmalarında görünür. Böyle olsa da evrenseline bağı olarak ereğinde, kibre haiz egoda veya süper egoda değıl de ihlâs gereğı yalınlıkta -fakriyette- yaşanan ilkeler düzeyinde değerler, insanı Tanrı'ya taşıyan böylece dış dünyanın sınırlı ve sonlu olan olgusalığından insanı kurtararak iç dünyada tini gereğı hüviyet edindiren ve dış dünyayı da tini gereğı spekülatif (kurgul) olarak okumasına ve anlamlandırmasına sebep olur. Aslında süper egoda dış dünyaya, iç dünyasındaki egosu ile ereğe bağı olarak hevâ, haz ve menfaatleri doğrultusunda kendi için bakanlar dahi ekinlerinde edindikleri bilincin üst yapı kurumları olan değerler doğrultusunda spekülatif olarak bakışında bulunurlar. Bu da değerlerin evrenselliğı sebebiyle zorunlu olarak görünür.

İnsan yaşantısında değerler, spekülatif temelde biçim kazanan bir iç dünya ve toplum temelli bir dış dünya edinilmesine sebeptir. İnsan söz varlığı olarak ve düşünce ürünleri üzerinden değerleri dile getirir, düşüncede değerleri anlamaya çalışır ve yaşantıda değerleri irade sonucu belirışleri sonucunda edimlerinde gösterir. Bu bağlamda değerler içerikleri doğrultusunda insanın yaşamında anlam ve duygulanımlarına sebep olan insanın insanlık elbiseleridir.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan yaşantısında değerler, bulduklarında ve ürettiklerinde biçim kazanır. Zaten bu biçim kazanma sonucunda biçimsiz içerikler olarak ilkeler, insan yaşamında değerler olarak görünürler. Bu bağlamda bilimde somut veri düzeyinde bulunan zorunluluklar üzeri bilinir olan hak bilgi, sanatta estetik, bireyde hüviyet, dinde Tanrı ve ahlak, felsefede hikmet -kavramlar üzeri olgusal olanı kavrama ve olgusal olanın hikmetini anlamaya çalışma-, hukukta hak ve hakkaniyete dayalı olarak biçimlenmiş yasa, kâinatta insan, insanda psikoloji, sosyal yaşantıda ekin ve hukuk örnek olarak gösterilebilir. Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki insan tin varlığı olarak değerler varlığıdır. İnsan ilke doğrultusunda ereğe bağlı olarak söz ile düşünce üzerinden de değer üretir. Yaşamında beliren ilke gereği ürettiği değerler, bilinçte üst yapı kurumları olarak insanda meşruiyet kazanırlar.

Bilinçte bu meşruiyetlerin -değerlere bağlı olarak oluşan kabullerin- oluşmasına sebep veren değerlerle insan, değer yargıları edinir. Değer yargılarını bilimsel veriler üzeri belli normlara taşınması ile insan, normları belirleyici ilkeler üzeri referans edinerek kritik etmenin bilimini edinmiş olarak, olan disiplinler gereği değerlendirmelerde bulunuşu ile analizlerde bulunur. Meşruiyetlere göre değer yargıları, evrensel ilkeye bağlı olarak biçimlenmiş belli normlara göre ise değerlendirmelerde bulunmak –bilimsel düzeyde analizler yapmak- insan yaşamında görünür olur.

Özellikle sanat için belirtirsek: Metin Bobaroğlu'nun da belirttiği üzere “sanat kalıpları kırmanın aracıdır.” Kalıpları kırıyor ve insanı tininde yeni bir oluşuma taşınması ile sanatın yapıldığını söylersek eğer sanat eserini değerlendirmemizin de kritik etmenin referans noktasını yakalamış oluruz. Bu akıl üzeri de sanatın sadece belli

AHSEN-İ TAKVİM

bir toplumsal sınıfın tapusu altında olmadan, belli referanslara göre değerlendirmenin ekseninde bulunarak aklını edinebiliriz.

Aslına bakılırsa rahmet gereği hiçbir şey kendi için değildir ki sanat da sanat için olsun. Sanat insanı insanlığı gereği Musavvir, Bedi ve Bâri esmaları doğrultusunda asli hüviyetine bir nebze ulaştıracaksa eğer ferdiyette sanatçının kendisi için olsa gerek ama ferdiyette sanat adına üretilen yapıt estetiğe haiz olarak halkta karşılık bulduğunda halkı evrensel bir tümele taşıyacaksa eğer sanat zaten halk için olmuş olur. Kanaatim o ki değer oluşturan, estetiğe haiz her sanat yapıtı, sanatçının olmaktan çıkar, halkın evrensellere bağlı olarak tinini aynalaştırdığı ortak değeri olur. Sanat, sanat için ve belli bir sınıf için değil halk için yapılmakta ise ve halkta meşruiyet buluyor, ayrıca halkı değerlere taşıyabiliyorsa, zamanda halktaki meşruiyetini eskimeden yitirmiyorsa eğer sanat sanatsal eylem ve yapıtları ile gerçekliğinde görünür.

Böyle olması dileği ile belirtirsek: Sanat, değerleri estetik olarak halka sunup insanlık değerlerini yitirmeye doğru giden insana ayna tutmanın, dur diyebilmenin aracı olur. Belli bir sınıfın sanatından bahis edilecekse eğer -evrenseller tümeller olarak herkes için iken- evrensel değerlerin sanatta ne kadar gösterildiği problemi çıkar. Evrenseller üzeri halka ayna olan sanat halkta meşruiyeti ve karşılığı olmalıdır. Sanat estetiğe haizdir ama ereği olarak özgürleştirici özelliğe sahiptir. Belli bir sınıfın sanatı, özgürleştirici olması gerekirken belli bir sınıfın tekelinde olan sanatın özgürleştirici olmasından ne kadar bahsedilebilir? Kanaatim o ki estetiğe haiz olan sanat eseri insanı, tensellikten tinselliğe doğru özgürleştirici sonuçları olmalıdır. Bu bağlamda özgürleştirici sonuçlar vermeyen, sadece belli bir sınıfa hitap eden sanatsal eylem veya eser ne kadar sanatsaldır?

AHSEN-İ TAKVİM

Sanat belki halk için yapılmayabilir ama sanat eylemi veya yapıtı, halka tını gereği ayna ise halkta meşruiyet bulması ile kendinde olan içeriği dışlaştırmış olarak aşıkâr etmesi gerekir. Böylece batın olan zahir olmalı gerçekliği gereği ile sanat yapılıdır. Kanaatim o ki ferdiyette tezahür eden sanat, halkta karşılık bulup halkı ortak değerler noktasında insanlık tını gereği olarak bizlik düzeyinde bilinçlendirmedeği sürece kemâlatını bulmuş değildir. Sanat ile bir topluma değerler, eylem ve yapıt aracılığı ile toplumun ortak ruhu olarak üflenmiyor ve sanat halkta ortak toplum bilinci oluşturmuyorsa eğer sanatı, haiz olduğu evrensellerini referans olarak kritik etmediğimizi belirtmek gerekir.

Sanat tarihi olarak sanatın sınıflandırılmasında bir nebze kritik yapabilesek de belli normlara göre sanat değerlendirmelerinde bulunsak da bu, sanatı hikmeti gereği ile anlayabilmemiz adına yeterli gelmeyecektir. Ereğinde sanat, tinde özgürleştirdiği toplumsal çoğunluğa değerlerin forma büründüğu yapıtın ortak ruh olarak üflenmesi sonucunda özgünlükte özgürlüğe kavuşturması ölçüsünde ve insanları biz olduklarının bilincine erdirdiği ölçüde -bir sınıfa ait değil bütün sınıfların kendilerini bulduğu ölçüde- halkta karşılık görüyorsa eğer kemâlatını bulmuş olarak estetiğe haiz biçimde sunuluşuyla sanattır.

Felsefe ise kavramlar birbirilerinin anlam içeriklerini tamamlayıcı ve açıklayıcı bir dizgede kullanılarak olgusal olan kavranabiliyor veya kavratılabiliyorsa eğer mantık gereği yapılıyordur. Olgusal olanın hikmetini, ilkesi doğrultusunda ereğine bağlı olarak anlamaya çalışmak ve kavramlar ile ifadede makuller üzeri mantık çerçevesinde anlamlı kılmak felsefenin hikmet değeri üzerinden tahakkuk etmesine sebeptir. Felsefe hikmeti gereği ile hikmete haizdir ama ereği gereği ile hak ve hakikate tanıklığa

AHSEN-İ TAKVİM

sebeptir. İlke gereği ereğe bağlı olarak düşünce üzerinde anlayışta insanı hak ve hakikate tanık kılmayan felsefe olarak belirtilenin ne kadar felsefi olduğunu kritik etmek gerekir.

Bilimde ise zorunluluklar alanı olan doğa zemini üzerinden yasalara bağlı olarak doğruluğu deneylenmiş ve gözlemlenmiş olarak edinilen bilgi, doğa yasası olarak insan yaşamında karşılık görmesi ile değerlidir. Böyle olsa da bilim, bilgiye haiz iken bilimde erek, bilgisi doğrultusunda kullanılabilir olanın insan yaşamına taşınmasıdır. Bilgisi doğrultusunda insan yaşamına üretimde taşınamayanın bilgisinin yasalara bağlı olarak doğruluğunda problem vardır. Bu da bilimsel olmadığının işaretidir. Burada özellikle belirtmek gerekir ki ispatı olmayan varsayımlarla bilim yapılmaz. Bilim yasa gereği ispata bakar. Yasa -sonuç alınan veri-gereği ile bilim yapılır. Bilimsel olan, sonuç alınan veri olması doğrultusunda kullanımı da hak olarak tezahür edendir. Bilim bilgi değeri ile hak olana tanıklık sağlar ve hak olan ile doğaya karşı ve sosyal yaşantıda da ortak ilkeler üzeri insan yaşamına kolaylık getirilir.

Dinde ise değer ahlaktır. Böyle olsa da güzel ahlak üzeri amaç Tanrı hakikatine, ereğe bağlı ilkesel edimlerde -salih amelle de-imanın (yaşanıldığında edinilen kalbi olan eminlik) gereği üzeri tanık olmaktır. Din güzel ahlak üzeri değil ise ve salih ameller doğrultusunda Tanrı'ya insanı taşımıyorsa eğer din değildir.

Hukukta değer, hak ve hakkaniyet üzeri biçimlenmiş ortak akıl ve ortak tinsel değerlerin güvence altına alındığı yasalardır. Böyle olsa da hukuktan amaç selamet ve sulhun tesis edilmesidir. Toplumsal yaşantıda selamet ve sulh tesis edilemiyorsa eğer hukukun evrensel insan hakları üzeri değerleri doğrultusunda işletilmediğinden veya tesis edilemediğinden bahsedebiliriz.

AHSEN-İ TAKVİM

Ekinde değer ananelerdir. Ananelerden amaç ise insanda aidiyetlerin belirmesi ve bu doğrultuda toplum varlığı olan insanın dış dünyasının ananelerle aldığı biçimsellik doğrultusunda sorumluluklar, ödevler ve sahiplenmeler üzeri bir iç dünya edinmesidir. Böyle olsa da hak ve hakikate dayalı olarak biçimlenmemiş ananeler insanı mevcudiyet nedeni olan hikmete örter, ereğe bağlı ilkesel yaşantıda tinine örtük kılar. Bu da yukarıda belirtilen din değeri olan ahlak ile biçimlenmiş bir ekinle mümkündür. Din ekine sebep kültürdür. Dinin öz içeriği ile biçimlenmemiş ekin, Tanrı'dan insanlığı uzak kılan batıl davranışlara haiz ananelerde görünür.

Batıl olan, -hak olanın aşikâr olmasına sebep- zorunlu olandır. Hak ve batıl olanın, kalıcı ve geçici olanın, karşıtlığı üzerinden ilahi tavırlarında -eylemde- aşikâr olan Tanrı hakikatidir. Evrensel ilkeler doğrultusunda ereğinde edimlerimiz üzeri batıl olanı aşarak Tanrı hakikatine yakınlaşırız. Tanrı hakikati üzeri hak olan edimlerimizde Tanrı'ya, istidadımız doğrultusunda evrensel tavırları olan dinde değerler olarak görünen, sıfatları doğrultusunda esma tavırları olarak beliren ahlakın gereğinde hüviyetine taşınmış olarak yaşarız. Böylece tinin gereği olan hüviyette Tanrı'ya, yaşamın mutlak öznesi olarak bulabiliriz.

Özellikle belirtmek gerekirse: Belli normlara göre olgusal olanı mantığın kabullerine göre analiz yaparak kurgul (spekülatif) olarak kavramak, kavramsal olarak anlaşılır kılmak bilimsel çerçevede felsefenin işidir. Dinde ise iman gereği kalbi olarak deneyimler sonucunda Tanrı'ya tanık olmak ve Tanrı'ya yakın gelmek amaç olsa da dinde yaşanan, felsefe ile akli zeminde tanıtılarak ve serimlenerek doğru biçimde anlamlandırılabilir. Dinde yaşananın katı disipline sahip bilimde kanıtlanması bu zamanlarda mümkün olmasa da deneyim sahibinin kalbi

AHSEN-İ TAKVİM

eminlikte tanık olduğundan emin olması ve ontolojik düzeyde ve ereğe bağlı ilkesellikte tanık olduğuna her disiplinde tanık olması, ferdiyette insanın delili (kanıtı, ispatı) kendisine mahsus olarak özel deneyimlerde bulmasından ibarettir. Dinde maneviyatın gerçekliğinin delili, her deneyim sahibinin kendisinde ferdi hikmet düzeyinde gerçekleşir. Bu sebepten dolayı deneyim gereği -keşfi olan- ferdiyette yaşananlar umumiyeti bağlamaz. Sadece zevk edilmesi itibarı ile belki paylaşılabılır. Böylece deneyim sahibi diğer insanlarla aynalaşmanın verdiği zevk ile iç dünyasında daha emin adımlarla hak ve hakikate, evrensellerin değerler düzeyinde yaşanması sebebiyle daha doğru biçimde yol alır.

Ekinde ananeler kadar önemli olan bir değer de toplum bireylerinin ilkeler temelinde, aidiyetler düzeyinde değerlerini edindiği ve toplumların ontolojik dizgedeki süreçlerini antropoloji ve psikoloji içkinliğinde sergileyen mitleridir. Mitler toplum değerlerinin oluşmasına sebep toplum değerleridir. Evrensel ilkeler mitlerde form bulur. Mitlerle insan hem mit kahramanlarını ideali edinmeleri üzerinden değerler edinir ve değerleri doğrultusunda da vicdan melekesi kendisinde belirir. Bununla beraber mitlerle insan, hayal gücü üzerinden spekülâtif düşünceye taşınır ve zekâ gelişiminde de kıyas, ders çıkarmayı öğrenirken ilerleme kat eder. Mitlerde değer üreten öge mit kahramanıdır; mitlerde erek, değerler üzerinden aidiyetler ve vicdanın insanda uyandırılmasıdır. İnsan üretici olarak yaratıcı zekâyâ (tümel akla) temelde mitler üzerinden taşınır. Bununla beraber ereğe bağlı olarak ilkelerin biçimlendiği mitler temelinde edinilen insani ve toplumsal değerler doğrultusunda insan, aidiyetler ve vicdan üzeri duygular temelinde kendisinde canlandırılan değerlerine duyarlılık da edinmiş olur.

AHSEN-İ TAKVİM

Değerlere duyarlık göstermek, insani olarak insanlık tininde yaşayabilmenin zorunluluğudur. Hak ilkeler üzeri değerleri insanda canlandıran mitler, zaten iç dünyada olan ve söz ile de anlam bulduğu içerikler (özler) ve irade ile bakışım kazanarak biçim bulan insan öznesinin kavil âlemine (düşünce âlemine) taşınmasına yardımcı olur. İnsan iç dünyada yaşayan ve iç dünyadan söz içerikleri ve irade temelli bakışımında bulunandır. Bu doğrultuda belirtmek gerekirse: İnsan, bedeni sıfatları (beşer) gereği ile dış dünyada, doğada cevher olarak görünür olsa da iç dünyaya ait olan öznedir. Özne denilen, iç dünyada bulunan olarak söz ve irade içeriğinde ürettikleri ve ereğe bağlı olarak ilkeleri edimlerinde göstermesi üzeri tanık olunandır. Anlatılanların geneli doğrultusunda belirtirsek: İnsan yaşamında mitler, daha birçok faydaları ile beraber önem arz eder.

İnsan öznesi, zihin melekesi üzeri olgusal olanı belirler ve zekâ melekesi ile de akl'ı faalde anladığı ve kavradıkları ile iç dünyadan bakışımında bulunur. Edimlerinde deneyimlediği ilkeleri, düşüncenin nesnelere olarak irdeler ve tininin gereği olarak değerler düzeyinde yaşar.

Tin değerlerle yaşanır. Değerler, öznenin, tinini edimlerde yaşaması ile beliren öznenin yaşam nesnelere ve belirişine sebep edimlerinde belirimleridir. İç dünyadan seyir eden insan değerlerle, bulunduğu iç dünyasını zenginleştirir, bakışımında ve bakışımını doğrultusunda gerçekleşen edimlerinde kendini çeşitlendirir. Tanrı'da olan da bundan farklı değildir.

Değerlerin insan yaşamında açığa çıkmasına -dışlaşmasına- sebep temel ilkeler iyilik, doğruluk ve güzellik idealileridir. Bu anlamda bir önceki ahsen'i tâkvim (4) makalesinde beyanda bulunulduğundan dolayı burada idealere vurgulamak yeterlidir.

AHSEN-İ TAKVİM

Gerçek olan hak ilkeler zemini üzerinden değer üretilir. Gerçekliği -sürekliliği, sürdürülebilirliği ve varlık olarak Tanrı'nın ilahi tavırlarında karşılığı- olmayan tasarımlar ve düşünce belirlenimleri ile değer üretilemez. Hak ilke üzeri üretilen değerler, kült olarak ekine sebep iç dünyada insanın, aidiyetler, hak ve hakkaniyet üzeri sahiplenmeleri doğrultusunda edimlerinde ve ürettikleri ile bilinçlenen olarak inşa edilmesinin nedenidirler. Hak ilke zemininde vücut bularak biçimlenmiş batıl olan ve değer zannı ile bakılan olgular ise Tanrı hakikatinden insanı bilincinde, şuurundan örterek uzak kılan; ayrıca insan yaşamında toplumsal olarak sürekliliği ve sürdürülebilirliği olmayan, bununla beraber insanı hevâ, haz ve menfaatler doğrultusunda dış dünyada nesnelere bağımlı kılarak, nedenini kendi dışında araması ile temellendiren çocuklukta sınırlayıcı olan durumlardır. İnsan, batıl seyirinde nefs'i emmaresi gereği yedisinde de yetmişinde de hep çocuktur. İnsan yetişkinliğini ve insanlık ilkesi gereği kemâlatını -değerler temeli ile nefis mertebelerinde yükselerek- değerler üzeri yaşantısı ile edinir.

İnsanlığın peygamberlik devirleri bu bağlamda ele alındığında, görülecek olan insanların peygamberler aracılığı ile çocuklukta kurtarılmaya çalışılmasıdır. Zihin ve nefs'i emmare üzeri kendini doğada bulan insanın, hak ve hakikate bağlı olarak değerler üzerinden dış dünyaya nazaran özgürleştirici olarak iç dünyaya, akıl etme ve güzel ahlak üzeri vicdanlarına seslenilerek davet edildikleri görülür. Bu da Kur'an da ki peygamber mitleri anlatımlarında görünür.

Peygamberler devri, insanlığın değerlerle gelişim devresidir. Hazreti Muhammed ile beraber insanlık, değerlerin biçimlendiği güzel ahlakın tamamlanacağı, hak ve hakikat ilkesinde ilim kıblesi doğrultusunda akıl etme ve irfan üzeri yetişkinlik devresine

AHSEN-İ TAKVİM

girmiştir. Bununla beraber yaşam şartlarının zorlukları ve batıl inançlarla koşullandırılmış insanlığın, arayışları ile düşünce doğrultusunda bilim ve üretkenlikle insanın doğa zemininde ve sosyal yaşantıda evrenselleştirilerek biçimlenen yaşamda özgürlük ilkesi doğrultusunda dogmatizme (batıla) karşı zaferi ile ayağa kalkışı görülür. Bugün için ise insanlığın ürettiğine paralel olarak tüketen olması bu doğrultuda da tüketen olarak yeniliğe - moderniteye- açık olması ile beraber konformizm (sorgulamadan itaat etmek), popülizm (ucuz halkçılık), oportünizm (fırsatçılık) sebebiyle değerlere karşı duyarsızlaşması problemi görülmektedir. Bununla beraber insanın, tüketimde modern olmasının dışında insani olan insanlık değerlerini evrensel ilkelerle hukukta belli normlarda bütün insanlık için yeniden biçimlendirerek, sanatında değerleri en güzel biçimde göstererek, ekinde değerleri en doğru biçimde okuyarak analizler doğrultusunda değerleri aklın gereğinde felsefe doğrultusunda yeniden keşfetmesi gerekir. Böylece insan, nefsi emmaresi doğrultusunda, değerleri sınırlayıcı gördüğü asilikte insanlık olarak ergenlik çağı olan bu zamanı yaşarken, hazreti Muhammed ile başlayan yetişkinlik devresine, insanlık olarak biz hüviyetinde tam anlamıyla girmiş olarak, değerler üzeri tinde yaşamaya başlar.

Değerler, insana çocukluk devresinde telkin edilir, ergenlik devresinde tavsiye edilir ve yetişkinlik devresinde de insanlık tininin gereği olarak yaşanılır. İnsan değerlere çocukluğunda inanır, ergenliğinde onlara nefsi emmaresi doğrultusunda isyan eder ama onlarla idealler edinir ve yetişkinlikte de onları insanın tini gereği toplumsal yaşantıda yaşamalarının zorunlulukları olarak kabul eder.

AHSEN-İ TAKVİM

Değerler insanı insan kılan en önemli melekelerinden olan vicdanın oluşmasına sebeptir. Vicdanı olan insanlar, değerleri ile insani duyarlılık sahibi bireyler ve toplumlar olabilirler. Vicdan, değerlere duyarlı insanın değer yargılarının da us zemininde oluşmasına sebep melekesidir. Bununla beraber vicdan, kendisi ile hesaplaşabilen insanın rüştüne varmasının ilk basamağı ve yetişkinliğe ve kemâlata adım atmasının melekesi olması ile önem arz eder.

Vicdanlı olan insanlar, değer sahipleri olarak rüştlerini kendilerinde bulurlar ve değerlere bağlı insancıl davranışları ile yetişkin olduklarını göstermiş olurlar.

Hak ilkeler üzeri değerlerle değil de nefs'i emmarenin keyfiyetlerine göre biçimlenen bir iç dünya sahibi insan ve toplumdan, değer üretmesi ve değerlerle yaşaması ve dış dünyaya anlamlı bakması beklenemez. İçeriği boşaltılarak, nefsi emmarenin keyfiyetleri ve bu doğrultuda da değer olarak gösterilmeye çalışılan davranış biçimleri ile doldurulmuş kavramlarla iç dünyası kof olan ve keyfiyetleri sebebiyle sığ bakan insansılar toplumsal yaşamda görünür olur. Avam – insansılar- için iç dünyalarında öznel değerler olarak biçimlenmiş söz ile anlam ve vicdan ile de yargılar edinilmediği için dış dünya nefs'i emmarenin keyfiyetlerine bağlı olarak anlam ifade eder ve dış dünyaya dönük nesnel yargılarda tutarlılık görünmez. Bu da insan için insanlığını yitirmek adına tehlikelidir.

İnsan değerleri inanç ile kabul eder, akıl etme ile anlar ve kavramsal düzeyde içeriği ile ilişkilendirmelerinde kavrar, mitler ve sanat ile de içselleştirir. Değerler üzeri edimlerinde ise kendisine, yaşamı değerlerle anlamlı kılması ve yaşam sevinci bulması doğrultusunda ruh -dirimsellik- üflenir. Bu durum üzeri

AHSEN-İ TAKVİM

de değerlerle spekülâtif (kurgul) düşünceye taşınan olarak bilinçlenir. İnsanın, insanlık ilkesinde yaşamasının zorunluluğu değerlerdir. Tanrısal olan insani değerleri, zorluklar karşısında taviz vermeden -ikeli- ve koşullarda da tutarlı -sabırlı- olarak kararlılıkla -azimle- yaşamak ahsen'i tâkvim olan insanın halifetullah olmasının gereğidir.

Bilgi, doğada nesne üzerinden duyuşsal algı düzeyinde başlayarak, deney ve gözlem ile ilerleyip, düşünce belirlenimleri ve kategorik ilişkilendirmeler ile anlama, anlamlandırma, idrak etme gibi bilinç kipleri üzerinden elde ediliyor gibi görünse de iç dünyada nur ile tinde edinilir. Tanrı'nın anlam vermeleri -hatırlatmaları olarak ilham- ile düşüncede ilişkilendirdiklerimiz üzeri öz-bilince eş deyişle öz-farkındalığa da taşınırız. Önemli olan ise bilmek değil bilgi üzerinden değerler edinerek farkındalıkta değerlere bağlı bir yaşam edinmektir. Bu da irade ve ereğe bağlı, hep ereğinde olarak Tanrı'nın tavırlarında sınırsız özgürlükte görünen tinin, nasut âleminde, zorunluluk alanında, cevher olan insana içkin iken, insanın edimselliği ve ürettiği değerler üzerinden dışlaşarak belirişi ile, insanın, öz bilinçte öz-farkındalığa taşınarak özne zemininde, ferdiyette de özerk kılınmasıyla özgürleşmesi demektir. Değerler insanı tinde özgürleştirir. İnsan ürettikçe ürettiği doğrultusunda değerler edindikçe özgürleşir.

Değerler insanlık ideasının insandan dışlaşmasına sebep olan arketipleridir. Ereğe bağlı ilkeler doğrultusunda düşünmek, hak bilgi üzeri düşündüğünde üretmek ve her türlü alanda üretirken ifade edebildiklerimizle değerler üretiriz. Vicdan ile de değerler üzeri yaşarız. İnsan ortak evrensel değerler ile karşıtıklara aşkın olarak tininde yaşadığında özgürdür. Özgürlük, tinin doğaya aşkın edimde görünen olgusalığına taşınıldığında tin cevheri olan insanda tahakkuk eder.

AHSEN-İ TAKVİM

İnsan, maddenin sınırlayıcı ve koşullandırıcı zorunlu yasaları gereği düşünürken, tını referans alarak yaptığı ilk gözlem ve ilişkilendirmelerde Tanrı'nın edimlerinde tını gereği kısıtlandığı yargısına varabilir. Düşüncede zihin üzerinden nesnel belirlemeler doğrultusunda gerçekleşen bu yargı, ilk bakışta doğru görünse de ereğe bağılı ilkesel ilişkilendirmeden, olgusalıktan uzak olduğu için bir yanılgıdır. Tanrı'nın ceberut gereği doğanın zorunluluklarında yasaların ilkeselliğinde külli akıl düzeyinde ilahi tavırlarda (esma tavırlarında) bulunması ve bu akıl etme biçimi üzeri kendinde ve kendi için halk ettiklerine aşkın olarak ilkesellik gereği tinde edimlerde görünmesi ayrıca düşüncelerini sonuç itibarı ile insandan doğa zemini üzeri ürettiklerinde beyanda ifade ile dışlaştırmısından bahsetmekteyse eğer; sebepler değil de sonuçlar doğrultusunda tavırlarda bulunan Tanrı'nın, iradesine bağılı olarak tını gereği sebeplerde kısıtlanmış veya sınırlanmış olduğundan, doğa zemininde ereğine bağılı olarak uygulamalarda bulunurken insan üzerinden özgürleşmesinden bahsedemeyiz. Bununla beraber Tanrı için bütün varlık alanında iradesi doğrultusunda ereğine bağılı olarak hep ereğinde olduğu sınırsızca özgür edimlerde bulunduğundan bahsedebiliriz. Bu da Tanrı için özgürlüğün erek olduğu anlamına gelmez, Tanrı'nın ereğinde bulunan olarak özgürce edimlerde bulunduğu anlamına gelir. Tanrı ile özgürleşen, dünya ve nefsi emaresinin keyfiyetlerinin esaretinden özgürlük ideali ile kurtulmaya çalışan insandır. "Dünya müminin zindanıdır" hadisi şerif.

Tanrı zatını varlığında sınırlayıcı ve iradesi doğrultusunda sıfatları gereği tavırlarında -esma eylemlerinde- kısıtlayıcı olan bir durum bulunmadığından dolayı Tanrı zatı için özgürlük ilkesi ereğinden bahsedemeyiz. Tanrı için "ürettiklerinde (halk ettiklerinde) ve

AHSEN-İ TAKVİM

ürettikleri üzeri edimlerinde belirlenimi olan, mutlak özne olarak kendinde ürettiği nesnelere üzerinden sınırsızca ilke gereği hep ereğinde olarak özgür edimlerinde dışlaşandır” demek doğru olur. O özgür yaşayandır ama özgürlük ereği amacı olmadan. Zaten mutlak özgür olan ile özgür olunabilir. Bu doğrultuda belirtirsek; doğada cevher olarak dışlaşan insanın, fıtratı gereği ile değerler düzeyinde tinde var olan tümellere haiz kıvamda halk edilmesi sonucunda nefs’i emmaresi doğrultusunda keyfi olan değil zorluklar ve koşullar doğrultusunda, mizaç ve meşrebi üzeri ilkesellikte beliren niyet ve davranışlarında ayrıca ilke gereği üretirken ve ürettikleri üzerinden ilkesel edimlerinde kendinde beliren ilkeselliğe teslim olması ile Tanrı ile eylem gereğinde ikilikte bulunmadan doğa zemininde özgürleştiği görülür.

Eş deyişle insan, zorunluluk alanı olan doğada sınırlanan olarak, tini gereği tümellere haiz olması ile özgürlüğe eğilimli mizacı ile yaşadığı meşrebi üzere koşullar ve zorluklar doğrultusunda kendisinde beliren -usta belirlediği vicdanı üzeri değerler olarak edindiği- ilkelere ilkesellikte teslim olarak Tanrı’ya teslim olmuş olarak özgürlüğünü ferdiyette kendinde bulur. Bununla beraber insan, mizaç ve meşrebi gereği değerler üzeri biçimlenen toplum yaşantısında nefs’i emmaresi üzeri beliren keyfiyetini değil tinini yaşadığı yaşam biçiminde sınırlandırılmıyor ve tini gereği yaptığı davranışlardan yana kısıtlanmıyorsa eğer ilke gereği yaşantısında özgürdür.

İnsan tin varlığıdır. Bununla beraber tinini yaşadığında özgürlüğü, ilkesellikte beliren edimlerinde ve ilkeye bağlı ürettiklerinde Tanrı’ya teslim olmuş olarak bulur. Bu da İslam olmanın gereğidir. İslam’ı evrensel yapan da evrensel ilkeler üzeri Tanrı’ya teslim olunması ile insanın, tanrısallığa taşınırken cevherliğinde tinde değerler ile biçim bulması ile özgürleşirken Tanrı ile

AHSEN-İ TAKVİM

ayrısızlıkta bir ama aynı da değil oluş içinde eylem birliğinde bulunur iken Tanrı'nın, kendisi üzerinden tininde dışlaşmasıdır. Bu durum da bütün insanlık adına geçerli olduğu içindir ki İslam evrenselliğinde bütün insanlığın dinidir. Belli bir ırka, özel ve tüzel kişilere, kendinde sınırlandırılmış belli bir inanış biçimine ve dogmatizme indirgenemez. Özü itibarı ile İslam, insanın, tını gereği -ilahi tavırlar üzeri- usta anladıkları ile değişimine kalpte vicdan üzeri doğaya aitlikten kalben uzaklaşarak, Tanrı'ya aitlikte olarak O'na dönüşte, ilkeli olmanın sürekliliğinde, değerler üzeri yaşamın sürdürülebilirliğinde, öz-bilinçte nedeni kendinde özne olarak doğada özgürce yaşamasına sebep olan dindir.

İslam olmak, değerler üzeri yaşamda özgür olmak ve özgür olanın, evrensel değerleri mizaç ve meşrebi gereği ferdi olarak edimlerinde özgün olan biriciklikte yaşaması ile özgür olduğunu göstermesi doğrultusunda toplumsal yaşamda selamette ve eminlikte yaşayabilmektir. Bu anlamda anlaşılması gereken odur ki özgürlüğü, evrensel değerler üzeri edimlerde Tanrı'ya teslimiyette -ilkesellikte-, özerk olarak biriciklikte evrensel değerlerin özgünlükte yaşanmasında -ferdiyette- ve evrensel değerlerle biçimlenmiş toplumsal yaşamda -toplumsal hüviyette- buluruz. Dogmatik olan keyfidir, evrensel değerleri yaşamaktan yana insanı sınırlar ve kısıtlar. İnsanlık için tını gereği özgürce yaşamakla insan olabilmek sebebiyle evrensel değerler öncelikli olandır. Keyfi olan yaşam biçimlerinin evrensel değerlerin normlaştırarak biçimlendirildiği hukukla sınırlandırılması ve keyfi davranışların da belirttiği biçimde hukukla bağlayıcı olarak hukukun işletilişi ile kısıtlanması ile özgürce bir yaşama toplumsal ve küresel düzeyde adım atmış oluruz. Hukuk, tinde yaşamı değil, keyfiyetleri sınırlayıcıdır.

AHSEN-İ TAKVİM

Özgürlükte birinci adım ilkesellik, ikinci adım ferdiyet, üçüncü adım ise toplum hüviyetinde ortak evrensel değerlerdir. Bu üç adım üzeri insanın, bilincinde bir iç dünya kurulması ile doğada ürettikleri üzeri yaşaması ve her türlü alanda ürettikleri ile kendini ifade etmesi özgür olduğunun göstergesidir. Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki insan, doğada tinin en güzel biçimde dışlaştığı kıvama sahip tin cevheri olarak özgürlük ilkesinde insanlık idealinde değerlerle, cevher oluşunda tinde biçimlenen şahsi tavırlarında hüviyet bulan olarak edimlerinde görünen öznedir. Özne kendinde dolaysız ve biçimsizdir (heyula), tin ile hüviyette kendi içinde derinleşerek içerik bulur ve biçim kazanır, evrensel değerler üzeri özgürlük idealinde de kendisini, batıl olanın zorlukları ve doğanın koşulları üzerinden mücadele ettiği doğrultusunda bulur.

Sosyal yaşantıda halka değerler doğrultusunda hizmet etmek ile de insan, ilkelerle Tanrı'ya teslimiyeti rızada bulmuş olması ile tam bir müslim olur. Teslimiyeti gereği İslam olduğu kadarı ile de Tanrı tarafından değerlerle biçimlenmiş iç dünyada kabul edilir. İnsan, İslam'ın gereği olarak Tanrı'ya değerler doğrultusunda hizmet bilincinde özgürleştirici edimlerde (salih ameller) bulundukça yakınlaşır, Tanrı ile iradesi gereği sıfatları üzeri ilkesellikte eylemde ayrımı olmadan ve öz bilinçte bilinçlendiği düşünce ve vicdan üzeri aşk, şevk, tutku ile azimde gerçekleşen iç seyahatinin sonucunda insan'ı kâmil olarak yetişkinliğini bulur. İnsan Tanrı ile insan'ı kâmil olur. İnsan'ı kâmil olan tinde özgürce, eşyayı değil eşya üzerinden sadece kendini yaşayandır.

Sonuç olarak belirtirsek değerler ile görüş, kıyas sahibi olarak değerlendirmelerde bulunarak bakışımında bulunuruz. Bilgi bilinçte, ihtiyaçlara göre belirlenen olması üzerinden materyal değerler ve tinsel olanın üst yapı kurumları olması üzerinden de

AHSEN-İ TAKVİM

tinsel değerler olarak nitelik kazanır. Bilinçte değerler içgüdülere ve ruha bağlı olarak dirimseldirler. Değerlerin insanda kabul edilir olması da bundandır. Değerler dirimsel nitelik kazandığında insan yaşamını yönlendirici olmaları ile belirleyicidirler. Bilgi bilinçte değer belirimin de nitelik kazanması ile işlevseldir.

Erdem edinmemin neden ilkeleri tinde değerlerdir. İnsanda değerler, ideaların neden ilke üzeri ilimde, erek ilke -ideal olan üzeri de istençte belirmesi doğrultusunda bilinçte üst yapı kurumları olmaları ile görünürler. Bilgi, idealara bağlı olarak insan yaşamında görülen problemler ve çatışkılar doğrultusunda gerçekleşen diyalektik üzerinden değer beliriminde görülür.

Kur'an'a bu mantık üzeri bakıldığında, nebilerin karşıtları üzerinden hak ilkeye bağlı tutum ve davranışlarına göre ahlakta, değer beliriminde görüldüklerine tanık olunur. Kur'an'da kıssalar üzerinden mutlak değer beliriminde kendini anlamlı kılan ise Allah'tır.

İnsan, Allah kimliğini üst yapı kurumu edinmedikçe varlıkta kendisini sınırlayamaz ve ahlak gelişiminde kişilikte olgunluğunu bulamaz. Materyal değerler ile bilinç sahibi olan insan, içgüdülerde yaşam ile tinsel değerlerde nedenini tüketirken, ruhsallıkta gerçekliğini de yitirmenin sonuçları ile karşılaşır.

Nur ayeti mutlak ilkeye göre değer edinilmesini göstermesi açısından da önem arz eder. Değerler mevzusu, tinde spekülative olunmasını anlamak adına da önemlidir. Değerler mevzusu ile tinde spekülative olunmasını anlamaz isek eğer eksik bir metafizik yapmış oluruz.

Tinde değerler öznellikte kimliğe taşınırlar. Kimlik, değerlerin tinde görüngüsüdür. Günümüzde değerlerin değersizleştirilmesi

AHSEN-İ TAKVİM

insanın, duyarsızlaşması ve bilinçte kutsiyetlerini yitirmesi sonucunda yaşamın anlamın da yitirilerek boşlukta kalınması anlamına gelir. Bu doğrultuda sorumluluk bilinci de yitirildiğinde doğal olarak insan, toplum içinde yalnızlaşır.

Değerler, tarihsel, kültürel olarak insanda ruhsal düzeyde dirimselliği sebep tinsellerdir. Bunun dışında doğa nesnelere değerler olarak görülmesi, kaçınılmaz olarak tinini yitiren insanın tinde değersizleşmesine sebeptir.

Değerlerin yitirilmesi için yapılan kimliğe saldırı –tarihsel-kültürel ve tinsel düzeyde gerçekleştirilenler- içeriği boşaltılmış evrensel ile yapılan algı oluşturma ve algı yönetimi yani vesvese ile günümüzde yönetsel olarak yapıldığı için dikkatli olmak gereklidir. Özellikle İslam’a yapılan saldırılar günümüzde fazlası ile artmıştır.

Evrensel bağli olarak zamansızları yitirmek; insanın, duyarsızlaşması, boşluğa düşmesi, yalnızlaşması ve sonuç itibarı ile de tinde değersizleşmesine -kıymeti harbiyesinin kalmamasına- sebeptir.

İnsan toplumsal yaşantıda menfaatlere ve içgüdülerine göre değil de zamansızlar -tümeller- doğrultusunda olması gereken üzeri ne vakit yaşarsa gerçek ile ayağa kalkmış olması ile yukarıda belirttiğimiz nefsi emmare hastalıklarından kurtularak, öz güvenle geleceğe doğru adım atar.

Gerçekleşme eylemde mümkündür. Bu sebepten dolayı sadece öz güven -eminlik- bulmak değil insanın tinde değerlerini edimlerinde göstererek gerçekliğe delil olması da gerekir. Bu da ediminde örnek olarak iyiliği -evrensel olanı- emretmek- ve kötülükten -gerçekten uzaklaştıran- insanı men etmenin

AHSEN-İ TAKVİM

gereğidir. Ayrıca insan tinde değerleri, edimlerinde gerçekleştirdiğinde gerçek olanı içselleştirmenin sonucunda bilinçte öz güven ve öz güvene dayalı olarak da yaşam sevinci bulacaktır. Bu da **“sizler hayır işlerseniz gönlünüzde bir sevgi halk ederim”** ve **“kalpler sadece Allah’ın zikri ile mutmain olur”** ayetleri ile Kur’an da ifade edilmiştir. Bu bağlamda nur ayeti ışığında Kur’an a varlıksal zeminde bakıldığında, insanda tezahür eden her türlü durumun ilkesine göre anlamlı kılındığına –ayna olduğuna- da tanık olunur. Bu da spekülatif mantık gereği Kur’an’ın okunması gerektiğini de gösterir.

Üst yapı kurumları olarak bilinçte değerler edinimi kolektif bilinçte ussa bağlı olarak öznel düzeyde kişilerin haklar edinimine sebeptir. Bilginin değerler ve haklarda nitelik kazanarak belirimi bilginin işlevsellikte görünüş bulmasıdır.

Evrenselinde hak -gerçek- olan, değerler edinilmesi ile beraber gerçeğe bağlı edinilen haklar olarak belirirler. Metnin tamamında ifade edilen hak ve haklar kavramlarını da ifade edildikleri düzeye göre anlaşılması gerekir. Gerçek -hak- olandan edinilenler tinsellikte değerler temeliyle haklar olarak belirildiğinde, bilgi yapısal olarak ereğinde görülür. Gerçeğe bağlı olarak varoluş bulmak evrenseli gereği haklarda belirimdir.

Organik doğada haklardan bahsetmekteyse, evrensel kolektif bilinçte -külli akılda- varoluşsal belirimlerden bahsetmekteyizdir. Bu da her varlığın istidadına bağlı olarak nasibi olandır. Tinde haklar belirimi ise toplumsal yaşamda edinilen kolektif bilinçte materyal ve tinsel değerlere bağlı olarak beliren aidiyet ve sahiplenmeler belirimidir.

İnsan birçok sığata haiz olarak yaşam bulduğu içindir ki değer edindiğini, aidiyet ve sahiplenmelere göre hakkı olarak görür ve

AHSEN-İ TAKVİM

bilir. Herkesin hakkı bildiği, varlıkta edindiği kendi gerçekliğinin belirimidir. Sıfatları (nefsi emmaresi, aklı, ruhu, bedeni vb olgular) gereği çeşitlilikte biçim bulan insanın, haklar belirlemelerinde bulunması ve bu doğrultuda da taleplerinin olması doğaldır.

İnsanı birbirinden hak taleplerine göre farklı kılan da sıfatlarına göre beliren öncelikleridir. Kur'an'da İsrail oğullarının dünyalık nimetlerden istifade etme taleplerinin ifade edilmesinde de görülür ki nefsi emmareye bağlı olarak öncelik beliriminde ve haklar talebinde bulunulduğudur. Âdem ile Havva'da, Yunus nebi de ise vb. dualarında da görülen de o ki ilkeye bağlı olarak öncelik beliriminde bulunularak af edilme isteği ile haklar talebinde bulunulduğudur. Âdem ile Hava'nın duası, bedene ve istençlerin gerçekleştirilmemesi sonucu çekilen acılardan kurtulmanın hak talebinde bulunulmasıdır. Yunus nebinin duasında ise tine bağlı olarak hak talebinde bulunulduğu görülür.

Aidiyetler ve sahiplenmelerde doğru olan, içgüdülere bağlı bencilce haklar iddiasında bulunmak değil evrensel hakları üzeri gerçekliğini bulan insanlar ve her türlü mahlukata hakkaniyet ilkesine bağlı olarak öncelikler edinilmesi üzeri tutum ve davranışlarda bulunmaktır.

Herkesin hakkı gereği üzerlerinde rablik sıfatı ile kendini gösteren Allah'tır. Başkaları diye gördüklerimizin haklarını gözetmek, onların üzerinde hak sahibi olan Allah'ın hakkını gözetmek demektir. **“Ya Musa, bugün benim için ne yaptın? Bir aç doyurdun mu? Bir yetimi sevdin mi? Bir hastayı ziyaret ettin mi?”** İfadesinde de hakkı olanı ediniminde zorlananların üzerinde hak sahibinin Allah olduğu anlamlı kılınır. Musa'dan beklenen ise ereğe bağlı olarak yapacağı edimlerinde, üzerinde Rabbi olan

AHSEN-İ TAKVİM

Allah'ın sıfatları (Rezzak, Adl, Vedud, Şafi vb.) ile görünmesidir. Allah'ın Musa'dan hak talebi, Musa'nın rabbi olarak üzerinden kendisini görünüşe taşıması isteğidir. Bu da Allah'ın insandan, insanın üzerindeki hak talebi olarak önceliğidir. Dinde yapılması istenen öncelikli olan, "Allah'ın sıfatları ile sıfatlanmak ve ahlakı ile ahlaklanmaktır". Bu da Allah'ın insan üzerindeki hakkının gereğidir.

Gerçek olarak hak olan, Allah'ın ereğe bağlı istencinin insanın hakkı olduğudur. Bu nedenle doğal olarak görülen ise hakların, nesnellik üzerinden ilkelerin erekte belirimleri olduğudur. Toplumsal yaşamda edinilen ekin ve us belirimi olan sistem yapısallığında görülen ortak hak belirimleri, toplumsal düzenin gerekliliği olarak ahlak ilkeleridirler. Toplumsal yaşamda erek ilke olarak beliren ahlak, ortak olan hakların belirimidir. Bunda önemli olan ise toplumsal yaşantıda edinilen ortak hakların evrenseline bağlı olarak edinilmiş olmasıdır. Evrenseline bağlı olarak edinilmeyen haklar, evrensel değerlerin yitirilmesine sebep olarak toplumsal yaşamda ilkeye bağlı değil de menfaatlere dayalı gerçekleşen birliğin edinilmesine neden olur.

Haklar us aracılığı ile dilde ifade edilirler. Yaşamsal erekler olmaları doğrultusunda edinilmeleri üzeri varlık alanında özerkliğin belirimi olarak görünüş bulurlar. Özerklik, haklar temeli ile öznenin varlık alanında belirimidir. Bundan dolayı olsa gerek ki her mevcudun özerklik alanı dokunulmaz olanı olarak belirir. Bu bağlamda Allah'ın hakları üzeri sahiplenmesi ile belirlediği varlık alanı özerk alanı olarak dokunulmazlarını gösterir. İnsan bilincinde ise haklar, tabular olarak dokunulmazlık alanını belirlerler.

AHSEN-İ TAKVİM

Dokunulmazlar değerlerdir ve değerlere olumsuz kıpıda dokunmak ise sonuçta varlıkta felaketini istemek anlamına gelir, toplumsal yaşamda insanda ise hak ihlallerine ve çatışmalara sebep verir. Herkesin varlıktan aldığı payda olarak gerçekliği, hakkı olması sebebiyle ve varlığın gerçekliğinin belirimine sebep olması dolayısıyla, olması gerekli olduğu hikmeti ile görülmesinde, Allah'a küfrü -inkâr ve asiliği- ayrıca insanda çatışmayı aşmak için fayda vardır. Tasavvuf ehlinin “azamete dokunur” veya “gayretullahı dokunur” sözlerini de yukarıda belirtilenlerden sebep söylendiği belirtebiliriz.

Gerçek tüketilemez olandır. Bu nedenle ya gerçeğe göre değerler ve haklar edinerek işlevsel olan yapısallığında bir bilinç edineceğiz ya da sanı ve hevâlarımıza göre biçimlenen, yaşam enerjimizi tüketirken tükenmemize ve yıkımlarımıza sebep fani olan materyal değerler doğrultusunda yapısallıkta işlevsel olan bir bilinç edineceğiz.

Evrenseline bağlı değerler/erdemler edinmek, bilinçte cennetin gölgesini edinmek demektir. Evrensel değerler ile bilinçte cennet mekân edinilir. İç güdüler ve gerçekten uzak sanılarımız doğrultusundan edinilen materyal değerler ile de arzın bilinçte gölgesi olan dünya kavramıyla anlam bulması üzeri dünyanın gölgesinde/zulmette kalmış olarak aslımızdan ve cennetten uzaklaşırız. Cennetin gölgesinde yürüyenler, evrensel değerlere bağlı olarak hak ve hakkaniyet üzeri edimlerde bulunmaları doğrultusunda vicdanlarını susturmuş, akıbetlerine doğru yürürken selamette ve huzurda bulunarak yaşayanlardır. Ebedi saadette onlarıdır.

İnsan, evrensel değerlere bağlı olarak nedenini gerçek olan ereğine göre yaşıyorsa özgürdür ve istidadı doğrultusunda Hakk'ı

AHSEN-İ TAKVİM

yaşıyordur. Böylesi insan, nesnel düzeyde gerçekleşen her türlü olay ve olguyu gölgesi olarak bulur. Asıl olan kendidir, gölgeleri değil. Bu mertebede insan, gölgeleri içinde yaşarken, aslı olan varlık güneşi Rabbini dorukta kendi olarak bulursa eğer; gölgesi olmayan ama her şeye eşit mesafede bulunurken, gölgelere aşkın ve kapsayıcı olarak/rahmaniyette kendini bulur. Bu mertebenin ardından insan, vesile cenneti dedikleri, kendisini rabbi olan Allah ile bulanın gölgelere el uzattığı rahimiyet cennetinde kendisini bulur.

DİN ve İSLAM:

Din, öznel gerçekliğe –Tanrısal olana dayalı gerçeklik/ hakikat bilgisi doğrultusunda bilinç edinilmesi ve hakikatte göre edinilen haklar bilgisi üzeri bilinçte üst yapı kurumları edinilmesiyle, insanın toplumsal yaşamda içgüdülerinden yana sınırlanması ile doğal bilince aşkın tinsel bilinç edinilmesine sebep olan, yaşarken gerçeklik kazanan olgudur. Dindeki emirler, yasaklar, haram ve helal ile insan, nefsi emmaresinden yana sınırlanırken hem toplumsal yaşamda evrenseline bağlı yaşam biçimi edinir hem de kendisi üzerinde rabbi olarak görülecek olan Allah’a yakın gelir. Dinde olması gereken de budur.

Din, ilkelerine bağlı olarak insan yaşamını edinilen değerlere göre bilinçte yapılandıran üst yapı kurumları sistemidir.

Dinde temel ilke Allah’tır, dinsel yaşamda istenen güzel ahlakıdır ve sonuçta edinilmesi istenen ise Allah’a yakınlıktır. Bu bağlamda din, keyfiyetlere bağlı olarak yaşanacak olan değil ilkeleri doğrultusunda yaşanacak/ yaşanması gerektir.

Nur ayeti ile de anlamlı kılınan dinde mutlak ilkenin Allah olduğudur. Allah’a iman ediyorsak eğer; Allah’ın dediklerine göre doğru yol belirleniminde bulunarak din edinmek gerekir. Bu da bizi, Allah kelamı olan Kur’an’ın, ilkeleri ile idrak edilmesi gerçeğine götürür. Bunun dışında üçüncü şahısların sanılarına göre edinilen yorumlar ile yaşananların veya yaşanacakların din ile alakası olmadığını bilmek gerekir. Bununla beraber dini ilkelere bağlı olunması doğrultusunda, insan fıtratına bağlı zevki beliren dini yorum biçimlerini, biat olarak görmeden dinde zenginlik olarak görülmesi gerekir.

AHSEN-İ TAKVİM

İslam, Allah'ın insan üzerindeki haklarına bağlı olarak yaşanılması ve sonuçta da öz kendilikle barışık olmayı gerekli kılan dinin ismidir. Din olarak İslam, toplumsal düzeyde belirimlerine göre yaşanması ile ideolojiktir. Böyle olsa da İslam, ferdi olarak ideoloji olmaktan daha çok nesnel olgusal olana göre değil de edimsel olgusal olana -ilkelere göre özerk belirimler edinerek, fitri olanın doğallıkta evrenseline bağlı olarak yaşanılanın/yaşanılması gerekenin kavramsal belirimidir.

Tinsel değerlerin yitirtilmeye çalışıldığı ve genelde de yitirildiği günümüzde Kur'an'da ifade edilenlere sadık kalarak İslam'ı anlamlı kılmak gerekli olmuştur. İslam, Âdem'den Hatem'e kadar; fitrat dini, hanif din, hak din ve İslam olarak dört aşamalı süreçte görünen dindir.

Fitrat dini sürecinde her mevcut, fitratı gereği hangi ilke üzeri var ise nedeni olan ilkenin ereğe bağlı edimlerinde görünmesi ile doğa zemininde, öznelliğe bağlı olarak varlık bulur. Bu da her mevcudun tinsel düzeyde gerçekliğe bağlı olarak nedeninde var olması demektir. Fitrat dini doğa zemininde tümellerine bağlı olarak her mevcudun aslına -yani hak olana- dönüşü üzeri varlık dini olarak İslam'ın ilk ayağıdır.

Hanif din sürecinde insan, âlemlerin öznesi -Rabb-ül Âlemin- olan ve doğada kendini tümel öznel tavırları ile gösteren Allah'a imanla bir iç dünya edinmiş olarak kendini bulur. İnsan hanif din ile doğa zemininde fitrat dini doğrultusunda yol edinmiş olarak düşünsel -tefekkür- ve ilkesel olarak ferdiyetinde din edinmiş olarak diğer mevcudattan ayrılır. Haniflikte İslam, ferdiyette Allah'a imana göre yaşanır, yaşam ilkesi Allah'tır. Ayrıca tümellere ahlaki düzeyde bağlı ve edimlerde tümelleri göstermek -teslimiyet- şartlarına bağlı olarak yaşanır. İnsanın

AHSEN-İ TAKVİM

vicdanı ile düşüncede ve teslimiyette Allah ile ahlak bulması hanifliğin gereğidir. Haniflikte teslimiyet, pasif olarak Allah'a itikat etmek veya iman etmekte kalmak değil, hanif olan her ferdin ilahi sıfatlar olarak tümelleri edimlerinde göstermesini gerektirir. Haniflik tamamı ile ilkesellikte akılcılık -ilim- ve ilkeye bağlı olarak edimselsellik -amel- gerektirir. Hak ilkesine bağlı olarak ilim ile bilinçlenerek bir iç dünya edinmek ve böylece duruş kazanmak, ayrıca ferdi olarak hak bilinene göre edimlerde bulunmak, hanif olmanın sonucu olarak Allah'ın varlık hakikatine göre kimlik edinmekte sonuçlanır. Bu da Kur'an da hazreti İbrahim örneklenerek anlamlı kılınır.

Hak din sürecinde insan, ferdiyetten toplumsal yaşama geçmenin sonucu olarak şeraitle –hukukla- tanışır. Hukuk ilkeleri ile üst yapı kurumları edinen insan, toplumsal yaşamda sınırlar edinmiş olarak hak dinde İslam'ı yaşar. Hak dinde insan haniflikten farklı olarak toplumsal yaşamda kimlik edinmesi üzeri kolektif bir bilinç edinmiş olması doğrultusunda iç dünyasında tininde zenginlik edinir. Bununla beraber hak dinde aidiyetler haklar üzeri hâlen ferdidir.

Hakların, özellikle toplumsal değerlerin hukukla güvence altında bulunması ve adalet ile toplumsal ilişkilerde beliren hakların hak sahiplerine teslim edilmesi hak dinin gereğidir. Hak dinde amaç edilen ise toplumsal yaşamda hukuk ilkelerine bağlı olarak hak sahipleri korunurken ortak tinde edinilen kimliğin perçinleştirilmesidir. Hak olana göre hukuk zemininde toplum bilinci edinen insan, toplumsal yaşamda fitratına ait insanlık melekelerini geliştirirken haniflik ile ferdiyetinde bulduğu ahlakı, tümellere bağlı olarak değerler edinişi ile etik olana taşır. İnsan böylece toplumsal yaşamda insani olan yetilerini geliştirirken tümellere bağlı etik yaşamda ahlak bulmuş olarak tinini edinir.

AHSEN-İ TAKVİM

Hak dinde erek, toplumsal yaşamda ilkeye bağılı olarak haklar üzeri edinilen kolektif bilinçte insani değerler edinilirken insanlaşmaktır.

Hak din, ilkesel olanın toplum yaşantısında gerçek olarak görülmesinin temeli olan hukuk dinidir. Gerçek olan kendini yasalara bağılı olarak doğada da göstermekte değil midir? Hukuk, ilkelerin değerler olarak edinilmesi sonucunda toplumsal düzeyde insan yaşantısında görülebilmesinin ussal zeminidir. Usta hukuk, hak ve hakkaniyet ilkelerine bağılı olarak adalet ilkesinde gerçekliğini bulur. Kurumsal düzeyde nesnellikte belirmesi ile de toplumsal yaşantıda tinin belirim nesnesi olarak görünür.

Tinsel olan nesnel değildir. Her türlü üretilen, özneliğin beliriminin nesnesidir. Nesnel olan üzerinden ruhsallığa – dirimselliğe- bağılı olarak öznenin belirdiği görülür. İnsanın her türlü edim ve üretim üzerinden özneliğini göstermesi ve bulması insanı tinsel yapar. Hukuk vb. üretilen her türlü nesnel olgusal olan tin değil ama tinsel olarak tinselliği yansıtan ve öznenin – ruhun- tinde belirimini gerekliliğidir.

Bu süreçler sonucunda İslam, hak din zemininde hanif olan her bir müminin Allah'a sıfatlarını yaşarken teslim oluşu –Müslim- üzerinden fitratının gereğini yaşaması sonucunda; yaratana, kendisi, yaşadığı insanlık âlemi ve diğer mevcudatla sulhun bulunması ile gerçeklik kazanır. Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki İslam, insanlık yaşantısı zemininde ferdiyete dönüşür.

Bu manada insandaki kimlik ve sıfat çeşitliliği sebebiyle toplumsal düzeyde İslam'ın yaşanabilmesi olanağı edinilmemiştir. İslam her ne kadar hanifliğe bağılı olarak ferdiyette gerçeklik kazansa da hukuka -şeriata- bağılı ümmet

AHSEN-İ TAKVİM

olarak toplumsal bir dindir. Bunun içindir ki ferdiyette İslam olmak elbette ki yeterli değildir. Bununla beraber ümmet olarak İslam olmayı ummak, insanlık tinindeki tarihsel getiriler ile beraber yorum çeşitliliği sebebiyle yakın bir zamanda gerçekleşmeyecek bir temenniden ibarettir. Bu da tinde zenginleşmenin gereğidir.

Yorum çeşitliliği sebebiyle ilkesel düzeyde İslam'ı gerçekliliği ile anlamlı kılmak kaynak olarak Kur'an'a başvurduğumuz durumda doğru olur. İslam'ı yorum farklılıkları üzeri kişiler, cemaatler, marjinal gruplara indirgeyerek değerlendirmek doğru olmaz. Kişi ve grupların İslami kaynaklara göre yorumları doğrultusun da "İslam budur veya bu değildir" yargılarında bulunmak ilkesel olmayıp pek de mantıklı değildir.

Kur'an anlatımına bakıldığında Âdem'den Hatem'e ortak ilkelere davet olarak söylevde İslam; Rabb-ül Âlemin olan Allah'a tevhid ilkesi gereği iman etmek, her yapılan edimin ahirette veya akıbet olarak karşılığının görüleceğine iman etmek ve salih amellerde bulunmak üzere üç şartta edinilecek bir durum olarak görülür. Bunlardan Allah'a iman, ferdi ve kalbi olmak üzere koşulsuz kabule bırakılmıştır. Ahiret ve akıbet bilinci üzeri yapılan her edimin sonuçta karşılığının görüleceğinin bilinmesi ise ilkeye bağlı yaşamda kişilik gelişimi ve kimlik edinilmesi için gerekli iken insanı keyfi davranışlardan yana sınırlayıcı olması sebebiyle de önem arz eder. Salih ameller – edimler- ise ilkesel yaşamda hem Allah'a yakın getiren hem de hak ilkesinden daha çok hakkaniyet ilkesi ile sulha ermemizin zorunluluğu olarak anlamlı kılınırlar.

İslam olmanın bu üç şartı, ilkesel düzeyde ne kadar İslam olduğumuzu kritik etmenin ölçüsüdür. Bu bağlamda İslam'ı

AHSEN-İ TAKVİM

kişiler ve grupların yorumlara bağlı yaşam biçimlerine indirgemenen, kişi ve grupların İslam'a göre nerede olduklarını görmek daha doğru olur.

Bu üç şartta, Allah'a iman da insan bilinci mutlak yaşam öznesine göre yapısallık kazanırken, ahiret ve akibete göre yaşamak da insanı vicdanlı ve adaletli bir yaşama taşırken, salih amellerle de Allah'a yakınlık, ahlak ve mevcudata duyarlılığın edinilmesi beklenir.

Din kavramsal olarak soyuttur ve ilkeleri doğrultusunda yaşamda -gerçeklik alanına- edimlerde taşınıldığında görünür. İlkelerinin değerler olarak üst yapı kurumları olması üzeri toplumsal yaşamda gerçekliği görülen, kolektif bilinçte kimlik edinmeye ve insani olarak da kişiliğin gelişimine neden oldukları görülür. Ortak kimlikte kişilik gelişiminin olmadığı durumlarda dindarlıktan değil, dinin gerçekliliği ile yaşanmadığından bahis edebiliriz. Eğer dindeki ilkeleri içeren evrensel değerler ile gerçeğe erişilememekte ise sözde dindar olduklarının söyleviyle dini ilkeler ve ereklere bağlı olarak yaşadıklarının söylevinde bulunanların ya da tasarladıkları dini ilkeler ve erekler üzeri "dini" yaşayanların, dindar olduklarını söylemek yanlış bir yargıda bulunmak olur. Böyle insanların samimiyetinden şüphe etmek gerekir. Dindarlık ilke doğrultusunda ereğe bağlı yaşamak ile alakadardır. Ereğe bağlı yaşamayanların dindar olduğu söylenemez ki dindarlığın artışı ile beraber kötülüğün de artığını belirtmek doğru bir yargı olsun. Sempati duyma ve yaşanan toplumda kendini konumlandırma üzeri gerçekleşen dinciliğin değil ama kalben imana ve samimiyete/ihlase bağlı olarak dindarlığın artışı, ereğe ve etiğe bağlı olarak nitelikli insanların yetişmesine ve insanlığın insanlıktan yana nefes almasına sebeptir.

AHSEN-İ TAKVİM

İslam'ın yukarıda belirttiğimiz üç şartı ile beraber insana teklif edilen -Şemseddin Yeşil efendinin de belirttiği gibi- ahlaktır ve ahlak üzeri Allah'ın ilahi tavırları -sıfatları üzeri kimlik edinilmesidir. Güzel ahlak ve ilke üzeri kimlik edinmeyi göremediğimiz kişi ve grupların İslam veya dindar olduklarını belirtmek dini bilmediğimizin beyanıdır.

Bizlerin sorması gereken soru, ilkesel olarak -evrenseline bağlı olunması şartı ile ne kadar dindar olduğumuz veya olmadığımızdır. Bu manada ne kadar Allah'a iman edildiğini; kişi ve grupların ahiret veya akıbeti düşünerek takvada buldukları tutum ve davranışlarında ve salih ameller ile de insanlık ülküsünde ne kadar hakkaniyetli oldukları doğrultusunda amele bağlı olarak dindar olup olmadıklarını görmemiz ile anlayabiliriz.

Bu gibi hassas konularda dili kullanırken özenli ve temkinli olmak, kritik edilen olguyu veya olayları kişilere ve gruplara indirgemenin mantığın gereği olarak ilkesel düzeyde ele almak gereklidir. Bununla beraber farklı yaşam biçimlerini -özellikle batıyı- referans almaktan daha çok Allah'a ve Kur'an'a göre dinin hangi düzeyinde kaldığını veya dindar olup olmadığını görmemiz daha doğru değil midir? Batının "din" ile yaşadıkları ise elbette ki sonuçları itibarı ile sözde "İslam" dediğimiz insanlık âlemine ders olması da gereklidir.

İslam'da ilkesine bağlı olarak ereğinden uzaklaşarak din adı altında dinsizliğin hangi durumlarda başladığını da bizlere gösterecek olan elbette ki tarihtir. İslam tarihine bakıldığında ilk görülecek olan iktidar hırsı sebebiyle hak olandan uzaklaşmak, dini siyasete menfaat ve yapılan haksız uygulamaları meşrulaştırmak için alet etmek olduğudur. Zaman içinde bu

AHSEN-İ TAKVİM

durum genel olarak ahlaki ve psikolojik bir durum ortaya çıkarmıştır.

Hemen ardından göreceğimiz ise bu durum karşısında gelişen, âlimlerin akıbete göre değil de ahirete göre yaşamı İslam'da yaşam felsefesi olarak öngörmeleridir. Bunun takva sahibi olmada önemli rolü olsa da itikat ve iman edenleri dünyadan, kâinat ve ilim dairesinden kopuk bir yaşam biçimine doğru sevk ettiğine tanık olunur. İslam'da öncelikli olan salih amel, ilim öğrenerek bilinçlenmek ve hakikate bağlı olarak hak ve hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda ameller ile güzel ahlak üzeri Allah varlığının sıfatları ile dinde kimlik edinilmesidir. Bizi ahrette güzel bir akıbete taşıyacak olan da budur. Din bu manada ilimle bilinçlenmek ve hakikate göre amellerimiz ile de Allah yolu olan yaşamda yürümektir. Böyle olsa da sadece ahrette göre yaşamak, yaptıklarımızın bu dünyada akıbet olarak karşılaştığımız sonuçları ile yüzleşmekten bizi kurtaramaz. Böylede olmuştur. Sadece ahrete bağlı olarak yaşamak ilimden ve üretmekten kaçınan toplum yapısı ile gerilemeye sebep vermiştir. **“Hiç ölmeyecek gibi dünya için, her an ölecek gibi ahret için çalışın”** hadisi ve **“insana çalıştığından başka bir şey yoktur”** ayetini yaşamaktan uzaklaşmış bir İslam ne kadar İslam'dır?

Müminden ferasetli olarak olacıklara göre basiretli olması beklenirken; tevhitten uzak, sebeplerde kaybolmuş bir itikat ile sulhu edinmemiş ve Allah'a ilkesellikte teslim olmamış olarak ne kadar İslam'ız? Sorulması gereken İslam'ın ne olduğu ve buna göre ne kadar İslam olduğu veya olunmadığıdır.

Her kişi ve grubun kendisine göre tarihsel süreci ile beraber beslendiği farklı İslam anlayışı bulunduğundan dolayı ortak bir

AHSEN-İ TAKVİM

çözüm bulunmasına, görünen o ki imkân yok. Böyle olsa da geri kalmışlığın sebebi olarak düşünmemek -ilim öğrenmemek-, üretmemek ve etik olan toplum kurallarına göre herkesin hakları ölçüsünde, değerleri doğrultusunda, hakkaniyetli olarak davranışlarda bulunmamak gibi problemler ile karşı karşıyayız. Eğer İslami değerlerimizi yitirmeden geleceğe doğru dinci olmaktan daha çok dindar olarak yürümek istiyorsak, her türlü alanda ilim edinmeyi ve üretken olmayı öğrenmek ve bunu da huy edinmek zorundayız. Vicdani düzeyde ahlakımızı yitirmeden, hakkaniyet ilkesini unutmadan, ayrıca zamanın koşullarını iyi okuyarak ve edimlerimize göre geleceği de ön görerek basiretli olmak ve buna göre davranış, tutum ve her türlü alanda üretimde bulunmak -eğer İslam olacaksak- mecburiyetindeyiz. Hak etmiş olarak İslam'ı yaşayacak isek İslami mecburiyetlerimizi sorumluluk idrakinde hakkını vererek yaşamalıyız.

Yalnızca itikada göre -özellikle insanın tinsel ilerleyişi ve ilmi gelişiminden kopuk olarak ahirete göre- yaşamın, tarihsel getirileri ile problemlerin olduğu görülmekle beraber kaynağına inilerek çözümleri de üretmek gerektiğini fark etmek gerek.

İslam'ı Kur'an'daki "doğru yol" tabiri ile belirtirsek; kişi, grup veya bazı kurumların tekeli altında değil de Rabbe ulaştırılan yaşam biçimi olarak görmek gerekir. Evrenseline taşımayan her yol, indirgemeci olarak kişi ve gruplar üzerinden kendini gösterirken 'ötekileşmek' kaçınılmazdır. Evrenseline taşıyan yaşam biçimi olarak yola, ilkeler üzeri bakıldığında buluşulan ve birleşilen, Âdem'den Hatem'e kadar ortak söylevde 'aynı yol' olarak kapsayıcı ve birleştirici olduğu görülür. Bütün semavi dinlerde insandan beklenen insani davranış ise hakkaniyet ilkesine bağlı

AHSEN-İ TAKVİM

olarak ilmi, vicdani, tinsel, kültürel vb. insani olan her türlü düzeyde duyarlı olmaktır.

Modern yaşamda ihtiyaca göre değil de arzulara göre israf düzeyindeki tüketim ve konfor ile edinilen ise bencillikle beraber insanın duyarsızlığından başka bir şey değildir. Elbette ki tarihin getirileri ile dinde yitirdiklerimizin problemi ile karşı karşıyayız ama günümüzdeki modernizm, pozitivizm, konformizm, popülizm vb. durumlar ile insanlığımızı ve insani olan tinsel duyarlılığımızı yitirmeden yaşamayı, İslam'ı hakkı ile yaşamak adına öğrenmek zorundayız. Bu da insani duyarlılıklarımız ile beraber dindeki teklifi kabul eden mükellefler olarak sorumluluklarımızı (mesuliyetlerimizi) bilmek ve sorumluluklarımızın önceliklerimizi belirlemesi doğrultusunda yaşamak ile olur. Özellikle dindeki önceliklerimize göre –özellikle Allah'a iman ve hakkaniyet ilkesine bağlı olarak ahlaklı olmak- ve insanlık âlemindeki ilişkilerimiz ile insanlığımızı bulduğumuzun bilincini edinmek gerekir. Bu bilinç üzeri her türlü farklılıklarımıza rağmen beraber -biz olarak- yaşamayı bireysel düzeyde hüsnü zan, hoş görü, tevazu, saygı ve ahde vefa ile beraber toplumsal düzeyde de hukuk çerçevesinde öğrenmemiz gerekmektedir.

Her türlü karşılaştığımız olay ve olgudan etkilenmek insanın doğasına verilmiştir. İnsan olduğumuz içindir ki etkilendiklerimize göre bildiklerimiz ve yaşadıklarımızı yorumlayarak insanlığa katılımcı olarak tinde bir iç dünya ediniriz. Bu da insanın tinsel varlık olması sebebiyledir. Tinde çeşitlilik, farklılıklarda insanlığın zenginliğidir. Ötekileştirmeden ve ötekileşmeden ayrıca doğru olanda kararlı olarak yaşamda duruş bulmak ilkesellikte insanlık evrenseline bağlı olarak insan kimliği edinmek için ne kadar gerekli ise farklılıklarda bilinçlenmek için tinde çeşitlilik de bir o kadar önem arz eder. Bu

AHSEN-İ TAKVİM

mana da **“Dileseydik herkesi bir ümmet ederdik”** ayeti ile edinmemiz gereken de tindeki zenginlikte insan olarak daha çok bilinçlendiğimiz içindir ki tinde var olan insanlığı, insanlık ilkesinde kendi değerlerimizi yitirmeden hakkı gereği ile okumamız gerektiğidir.

İslam selamet dinidir. Selametini bulmamış toplumların ne kadar dindar oldukları da gözler önündedir.

Bir hadisi şerifte geçen **“ahir zamanda İslam elle tutulur ateş olur”** ifadesi doğrultusunda belirtmek gerekir ki İslam elle tutulur ateş olması ile beraber haniflik düzeyinde ferdiyette görülmektedir. Toplum zemininde İslam kimliği edinilmesi -ki bu önem arz eder- üzeri İslam artık tek başına ümmet olma düzeyinde ferdiyette yaşanmaktadır. Bu zamanda toplumlar nezdinde İslam'ın hakkıyla yaşandığı söylenemez. Madem ki ferdi olarak İslam'ız; amellerimizden, dinde mükellefler olarak sorumlu olduğumuzdan dolayı akıbetimizin hayrı için ve kişiler üzerinden dinin olumsuzlanarak **“böyleymiş”** denilmemesi -küfre sebep olmamak- adına dikkatli olmamız gerekir. Bu manada öncelikle bilmemiz gereken ise hak din gereği ile duruma göre ilkeye bağlı olarak yaptıklarımızın veya yapmadıklarımızın niyetlerimize bağlı olarak akıbet ve ahret düzeylerinde karşılık göreceği ve bir biçimde onlar ile yüzleşeceğimiz ve hesaplaşacağımızdır. Bununla beraber edimlerimizin ilkeye bağlı olarak sonuçlarını öngörme mesuliyetini, insanlığa güzel bir miras bırakmak adına edinmek zorunda olduğumuzu da bilmek gerekir.

İslam kimliği adı altında kişi ve grupların, zanna dayalı ifadeleri, davranış biçimleri ve dini tasarım ve uygulamaları da İslam'ı değil, onları bağlayıcı edimlerdir. Herkes niyetine bağlı olarak

AHSEN-İ TAKVİM

yaptıkları ve yapmadıkları ile yürür. Böyle olsa da herkesin yaptıkları veya yapmadıkları bağlı oldukları ilkeye göre biçimlenen niyetlerine göre bağlayıcıdır. Ümmet olarak İslam kimliği edinen insanları, yaptıklarımız veya yapmadıklarımızın akıbeti sebebiyle ereğinden uzak olumsuz ve bağlayıcı durumlarla karşı karşıya bırakmamak gerekir. Bu doğrultuda Allah ve Allah'a insanı yükselten dini İslam adına, edimlerimizin sonuçlarını öngörmekten yana bilinçlenmek şarttır. İslam'da önemli olan ise ereğinden uzak edimler ile bencilce insanlıktan yana uzaklaşarak aşağılara sürüklenmek/ savrulmak-“in aşağıya” ayetinde belirtilen gibi olmak- değil Allah'a aidiyet ve evrensele taşıyan edimler ile erdem edinilirken tinde O'na yükselerek O'na dönücü olmaktır.

Dinde ahlakın zemini, felsefede ifade edilen idealerin -iyilik, doğruluk, güzellik ve Esmayı Hüsna- olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bizden istenen ise varlıksal yani evrensel olan idealerin ahlaki olarak edimlerimizde gösterilmesidir. Meleke içeriği ile beraber idealer insan tininin potansiyel ilkeleridir. Dilde ifade bulduklarında bilinçte üst yapı kurumları olarak değerlendirme ve vicdan melekemizin zemini olurlar ve edimlerimizde görünürler. Toplumlarda ise ortak yaşamın değerleri olarak insan tininin ortak tin belirimi olan kültürün oluşumunun yapıcı öznel ilkeleridirler. Her kültürde kolektif bilinçte insanın kimlik ediniminin zorunlu zeminidir.

Kültürlerde, ortak yaşamın gerekliliği sebebiyle ilkeler zemininde, içgüdülere -nefsi emmareye- bağlı olarak yaşam şartları doğrultusunda ve hevâya bağlı keyfiyetler sebebiyle bencilik içeren (egoistlik) ananeler de görülür. Dinde görülen o ki kültür değil ama kültürlerde beliren tinsel olarak ahlaki ereğinden uzak bencilik içeren ananelerin yaşanması

AHSEN-İ TAKVİM

istenmemektedir. Kùltùrlerde ananeler ve tabular tãrede gãrùnen bilinç ùst yapõ kurumlarõ olurlar. Bununla beraber tarih iãinde gãrùlen o ki Ìslam ile yaşam biãimi bulan toplumlarda dinde istenen ilkesel yařantõdan daha çok tãre olarak gãrùlen hak ve hakikaten uzaklařtırõcõ ananelere gãre dinin yorumlanarak yařanmasõdır. Gùnùmùzde gãrùlen, Ìslam kimliği altında yaşanan en bùyùk problemlerden bir tanesi de budur.

Ortak kimlik, kùltürde ùst değer olarak belirleyici olundur. Bununla beraber kùltùrlerde beliren yaşam biãimine bağlı olarak gãrùlen ortak kişilik -òzellikle tãreye bağlı oluşan kişilik- biãimleri din ile edinilen kimlik üzerinde belirleyici olmakta ise kùltùre bağlı olarak yorum farklılıklarõna gãre òtekileřme ve çatõřma kaãınılmazdır. Bu da dinde aklen kaynađõna dõnùlerek evrenseller ile insanõ insanlık ilkesi ile gãren ayrõca kalbi dùyeyde de iman ve vicdana bağlı olarak evrensel dùyeyde tine dayalõ ilişkilerle bir yaşam biãimi edinmedikten sonra mùmùkùn değildir.

Elbette ki din ile kimlik edineceğiz ama bireysel ve ortak kùltürde beliren kişiliklerimiz ile dinde değerler doğrultusunda edindiğimiz kimliğimizi ařađõlayõcõ, olumsuz tutum ve davranõřlarda bulunmaya hakkõmõzõn olmadõđõnõ da bileceğiz. Yani Yusuf nebi gibi dinde değerlere bağlı olarak iãgùdùlerimizi haya ve edep ile kontrol altında tutarak iffetli olacađõz. Ìbrahim ve Ìsa nebi gibi de hak iãin karřõlık beklemeden salih amellerde bulunacađõz. Dinde kùfre sebep verecek her tùrlù davranõřtan kaãõnacađõz.

Dinde iffet bireysel olarak Yusuf nebide, dinde rõza ve sadakat ise toplumsal dùyeyde Muhammed efendimiz ile gùzellik ilkesinde ahlakõ hamd olarak gãrùnùř bulur. Bireysel olarak her şeyi hakkõyla gãrùp Allah ve Allah ahlakõndan taviz vermeden

AHSEN-İ TAKVİM

yaşarsak ve toplumsal olarak da hakkaniyet ilkesine bağlı olmamız ve evrensel önceliklerimizi bencillığe düşmeden yaşamamız sonucunda dini bütün dindarlar oluruz.

İslam bireye hitap yönü haniflik üzeri yaşam biçimi, sosyolojik yönü ile de haklara bağlı yaşam biçimi edinilmesini, insan için ön görür. Bunun doğrultusunda da fitrat zemininde görülen yaşamda, tinsel düzeyde fitrata aşkın ferdiyette öznel gerçekliğe göre kişilik ve kimlik edinilmesini sağlar. Böylesi ferdiyette görülen ise tine bağlı yaşam ilişkilerinde uluhiyetin rububiyet üzeri görünüşüdür. Yani evrenseline bağlı kulluk -hizmet etme- üzerinden eylemlerde görünen Allah'tır.

Özet olarak belirtirsek; Kur'an'da İslam, mutlak yaşam öznesi olan Allah'a iman ve sonuçlar öngörülerek Allah'ta nasıl yaşanılması gerektiğinin aklının verilmesi ile ifade edilir. Kur'an ifadesi ile belirtirsek İslam, evrenseline bağlı olunması kaydı ile ilkeli yaşamaktır. Kur'an'da İslam, Allah ilkesine bağlı olarak insanın, insanlık devirlerinde anılarak evrensellere göre - ontolojik- gelişim devrelerini de anlamlı kılar.

Spekülatif düzeyde, Kur'an insan ilkesi ile okunurken insan olarak nerede kaldığımızı anlayabilmek adına önem arz eder. Bunu belirtirken de Kur'an'ın spekülatif mantık temelinde ifade biçimine sahip olduğunu da belirtmiş oluruz. Zaten dil, ifadede ve karşılıklı konuşma ilişkisinde spekülatif mantık temelinde gerçeklik bulmaz mı?

SONUÇ:

Konu boyunca anlatılanlar doğrultusunda belirtmek gerekir ki Kur'an, Allah'ın varlık olarak kendisini ve varoluşsal düzeyde kendisinde mertebelerine göre cereyan edenlerin anlatımında, kimlik belirimleri ve ahlak durumları üzeri gerçekleştirenleri anlamlı kılar. Bu açıdan Kur'an, Allah'ın varlığı, Allah'a iman edenler ve etmeyenler üzerinden ifade edilen tipolojik durumlar, doğa nesnelere üzerinden Allah'ın kendisini edimlerde gösterdiğini belirten anlatımlar ayrıca sonuçlar ve varlık ilkeleri üzerinden ifade edilenlerin anlamlı kılındığı bilincinin edinilmesi ile beraber kimlik, ahlak ve mantık ilkelerine bağlı olarak okunmalıdır. Kur'an da Allah, okuyucusuna usta, ahlakta ve kimlikte olması gerekene göre tavsiye ve tenkitte bulunur.

Kur'an okuyucusunun Kur'an'ı, kendi içindeki ayet bağıntılılığında ve varlık zemininde de karşılıklarını görerek okuması mantıksal açıdan gerekli olanıdır. Bununla beraber spekülatif mantık gereği Kur'an okunurken okuyucunun, Kur'an'da hitap edilen muhatabın kendisi olduğu farkındalığı ile olmuşu, olanı, olacağı, süre geleni, olgusalılıkta olması gerekli olanı, edimsellikte olması gerekeni, olup biteni, ola geleni vb. anlamaya çalışırken kendi varlığını yansıtan ve anlamlı kılan ifade yapısına sahip olduğunun bilinciyle okuması gerekir. Böyle olursa eğer Kur'an'ın anlam ruhunu kendinde bulur ve kendisine inzal edildiğini fark eder. Böylece yaşamına, kendisine inzal edilenler ile yön verebilir ve hayat duruşu kazanabilir. Kalben sezdiklerimiz ve us ile idrak ettiklerimizle inzal olacak olan Kur'an'ı yaşamda gerçekliğine bağlı olarak yaşayabiliriz.

Nur ayeti çalışmasında anlamlı kıldığımız kanaatinde olduğum bir durum da ayetlerin tevil ve tefsir edilirken nelere dikkat edilerek

AHSEN-İ TAKVİM

okunması ve bu doğrultuda anlaşılması gerektirir. İlkeye bağlı olmayan her okumanın, ifade edilenin gerçekliğine sadık kalınarak anlamlı kılınacağı şüphelidir ve mümkün de görülmemektedir. Ayetin keşfi düzeyde tanık olunanlara göre anlamlı kılınması umumiyeti bağlamayacağı gibi kıyas ve ispata dayalı edinilen her bilginin muhatabına göre umumiyeti bağlayıcı olduğu da söylenemez.

Ne vakit ki umumiyet, kıyas ve ispata dayalı edinilen gerçeklik bilgisine göre üst değerler edinerek toplumsal yaşam biçimi edinir o vakit bilgi umumiyeti bağlayıcı olur. Çünkü değerler ile toplum düzeyinde bağlayıcı olunabilir. Böylesi durumda bilgi, işlevsel olarak değerler, haklar ve ahlakta belirir olması ile toplumsal yaşamın değişmez temelidir. Adalet ilkesine bağlı olarak yaptırım gücü olan hukuk ile de insan yaşamının sınırları net olarak belirlenmelidir.

Evrensel değerler, hukuk ilkeleri ve yasaları ile toplumsal yaşamın vazgeçilmezleri olduklarından sebebiyet evrensel düzeyde yaptırım gücü ile korunmalıdırlar. Menfaatler doğrultusunda değerlerin yitirilmesi, insanı, nedeni olan tininden uzaklaştırır. Temel ihtiyaçlarımızı ortak yaşam biçiminde giderdiğimiz bilinci ile ortak menfaatler ve insani değerlerin toplum yaşantısında edinilmesi sebebiyle ortak değerler ile yaşamının ussal zeminini, adalet ilkesine bağlı olarak hukukta edinmemiz zorunludur.

Hukuk zemininde hak ve hakkaniyet ilkelerine bağlı olarak adaletli yaşamda selamet bulacak olan insanın vicdanı doğrultusunda tinde yükselişi kaçınılmazdır.

Kul hangi bilinç tipinde olursa olsun; düşüncesinde cevap arayışında iken anlam edinişini Allah'tan bulur ("**Kulum**

AHSEN-İ TAKVİM

düşündüğünde anlamı vereni benimdir”). Gerçek olana bağlı olarak düşünmek Allah ile konuşmak demektir. Bundan dolayı olsa gerek ki ilk inen ayet, emir kipinde **“oku”** eş deyişle de **“düşün”** olarak gelmiştir. Zaten bu ayet varlıksal olarak insanın, duyulardan itibaren bütün melekeleri üzeri usta okumaya neden fitrat üzeri halk edildiğinin anlamını da içerir.

Doğamız gereği bilgi edinimi üzeri bellek edinirken, evrensellere bağlı olarak varoluşumuzun nedenini de hakkı ile anlamlı kılmamız gerektiğidir. Bu da mantık gereği nitelikli düşünmekle, doğru ve hakkı ile yapılmalıdır.

Bazı tasavvufi kaynaklarda akıl nuru, ahlak nuru, iman nuru vb ifadelere sıklıkla rastlanılır. Sıfat olma özelliği taşıyan her türlü durum nur değil nurun varoluşsal bir tavrı olarak görülür. Yani akıl nur değildir ama nurun zorunluluklar üzeri varoluşsal tavrı üzerinden beliren ve edinilendir. Bu durum sıfat üzerinden ifade edilen bütün diğer durumlar içinde geçerlidir. Bu durum dili doğru kullanmak adına önem taşır.

Metnin tamamında us, biçim, içerik, felsefe vb olguları genel anlamda incelediğimiz için özel başlıklar adı altında değerlendirmeye gerek görmedim.

İnsan bildiği ile bilinçlenir, edindiği bilinç mertebesine göre de ahrete taşınır. Yaptığımız ve ürettiklerimizin ahrette karşılık bulduğu asıllarına göre aldıkları biçimleri ile elbette ki karşılaşacağız. Bundan daha önemli olan ise ruh zemininde edindiğimiz bilinç durumumuza göre ahrette yaşıyor olacağımız ve tinsel yürüyüşümüze devam edeceğimizdir. Bunun içindir ki Allah’a iman ve hizmeti ayrıca insana ve mahlukata hürmeti yaşam biçimi edinmemiz, dünyada yeni nesille güzel bir gelecek -akıbet- bırakmak ve ahrette yaşayacaklarımız adına önemlidir.

AHSEN-İ TAKVİM

Gerçekler ile görürüz ve gerçek olan ile doğa zemininde tinde yürürüz. Gerçeğin toplumsal yaşamda değiştirici ve ferdi olarak da bilinci yapılandırıcı olarak dönüştürücü olduğunu bilmek gerekir. Bu nedenle gerçeğin önünde durulamayacağı farkındalığına gelmek, selamet içinde yaşamak adına gereklidir.

Allah'ta ne gerçekleşiyorsa; rahmet ilkesine bağlı olarak adalet ilkesi ile gerçekleşirken, adalet ilkesinin gereği olarak da gerçekleşenler Allah'ın kendisindeki nesnel düzeyde ve asli sıfat tavırlarına göre karşılık bulur. Bu da spekülatif olarak tinde derinlik ve çeşitlikte belirimde görünmenin nedeni olur. Adalet ilkesine göre yaşarsak eğer akıbet veya ahretten -gelecektekine yana korkmamızı gerektirecek bir durumla karşılaşmayacağımızın bilincini de edinmek gerekir. Bu da Allah'ın adaletinden emin olmamızın sonucunda edineceğimiz bir durumdur.

Gelecekte olabileceklere karşı kaygıların aşılması, iman ve salih amelle mümkün olsa da Allah'ın adaletinden emin olarak hevâlarımıza bağlı gerçekleşen beklentilerimizi de terk etmeden mümkün değildir.

Kur'an'a hitap muhatap ilişkisinden de bakıldığında; ifade edilenlerle, muhatabın imanı doğrultusunda edindiği bilgi üzeri bilinç yapısının değişimine sebep vererek bakış açısı kazanması sebep olacak anlatım yapısına sahip olduğu görülür. Nur ayeti ile de ifade edilen, Allah'ın varlık bilgisinin edinilmesiyle kulun bakış açısı kazanmasıdır.

Kur'an ile Allah hakikatine göre algı oluşturulurken, muhatabın bakış açısı kazanması sağlanır. Zaten dilde algı oluşturmak ve algı yönetiminde bulunarak, söz ile bilinçte doğan insan yaşamda yön bulur. Bu nedenle Kur'an üzerine düşünülüğünde mantık

AHSEN-İ TAKVİM

ilkelerine bağlı olarak noksansız bir ifadeye sahip olduğu görülecektir.

İslam tasavvuf ehlinin sıfatlarına bağlı olarak Allah'ı ve tavırlarını zevk ettikleri durumlar ve gerçeğe dair deneyimlediklerini ifade etmelerine bakılacak olunursa; hazlara ait keyif değil ruha ait zevk ettikleri tinsel durumların tamamının spekülatif mantık ile anlamlı kılınabileceği görülür. Kur'an ve veliyullahların eserlerinde anlamsız gelen birçok ifade edilenin, spekülatif mantık ile gerçek anlamı ile anlaşılabilir olduğunu söyleyebiliriz.

Zevk spekülatiftir gerçekleşir ve yanılığı değil, kulun rabbi sıfatı ile Allah'a tanık olmasına sebep olacak olan olgudur. Bir hadisi kutside Allah **"kulum beni zannı üzeri bulur"** buyurmakta. Kulun rabbi sıfatına bağlı olarak Allah'ı tavırlarında bir belirime göre zevk etmesi, Allah'ı tümelinden ve şahsının mahiyetinden uzak zevk etmesi olduğu içindir ki zandır. Bu zan, hüsnü zan olup yanılığı değil gerçek olana, sıfat belirimlerine göre tanık olmaktır.

Sui zan denilen ise gerçekten saptırıcı, keyfi olarak nesnellieğe indirgeyen, delilsiz -ispatı olmayan, varlıkta karşılığı bulunmayan- uygulamalar ve ifadelerde bulunulmasıdır. Sui zan yanılığıdır. İnsanın yanılığlarını sahiplenmesi durumunda, gerçekle yüzleştiğinde kabullerini aşarak gerçeği kabul etmesi saplantı durumuna göre zordur/ zorlaşır. Gerçeğe karşı olarak, yanılığların, menfaatlerin, kişilerin hakkı dışında gerçekleşen taşkınlıkların ve şımarıklıkların neden olduğu saplantılarda ısrarcı olmak, gerçek olana kıyasen sapıtmış olmak demektir.

Ya Rabbi! Bizleri, sapıtanlardan ve saptıranlardan eyleme. Üzerimizde rabbimiz, malikimiz ve ilahımız olan! Sığındık sana.

AHSEN-İ TAKVİM

Bu kitapta da nur ayeti üzerinden mantık ilkelerine göre Kur'an ifade biçimini anlamlı kılmaya çalıştık. Bu yolda ilerlemek isteyenlere yeni bir bakış açısı kazandırdıysak; ne mutlu.

Bu kadar anlatımın sonunda belirteyim ki önemli olan bilmek değil bilmenin sonunda bildiklerini tinde değer olarak edinmek ve bencil olmadan, Allah'ı kişinin öz kendiliği olduğunu bilerek yaşadıklarını zevk etmektir. Tinde değerlerin yitirilmesi nedenimize bağlı olarak insanlığımızı yitirmek anlamına gelir. Bunu içindir ki değerlere duyarlılığımızın ve değerler doğrultusunda yaşamamızın önceliğimiz olması gerekir.

Tinde edindiğimiz değerler, ilahi aşka ermemize ve değer olarak edindiklerimizi yitirme korkusu vererek takva sahibi olmamıza sebeptirler. Takva ile Allah'a yakın geliriz ama ilahi aşk ile de Allah'a ereriz.

Aşk olsun!

Bülent Halil İbrahim GENÇ